

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Tweedegraads lerarenopleidingen

Beperkte opleidingsbeoordeling

Samenvatting

In mei 2015 zijn de bestaande hbo-bachelor tweedegraads lerarenopleidingen van het Instituut voor Leraar en School (ILS) van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) bezocht door een visitatiepanel van NQA. Volgens het CROHO-register verzorgen alle opleidingen een voltijd- en een deeltijdvariant en een eenjarige KOP-opleiding. In de praktijk wordt de deeltijdvariant van de opleidingen Aardrijkskunde, Biologie, Geschiedenis, Natuurkunde, Scheikunde en Pedagogiek sinds september 2013 afgebouwd. Het instituut biedt voor Pedagogiek een zelfstandige eenjarige KOP-opleiding Pedagogiek aan. Het panel beoordeelt de opleidingen alle als minimaal voldoende.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Het panel concludeert dat ILS de beoogde eindkwalificaties helder afleidt van de landelijke kaders. De opleidingen hanteren de SBL-competenties (inhoud en oriëntatie), die nader zijn geconcretiseerd via een uitwerking van de generieke kennisbasiseisen, de vakkennisbasiseisen en de Dublin descriptoren (niveau). Door aansluiting bij de SBL-competenties is tevens de aansluiting op internationale eisen afgedekt. Aanvullend hanteren de opleidingen negen beoogde eindkwalificaties onderzoek, die zijn geënt op de aanduiding van het bachelorniveau in de Dublin descriptoren. Het panel vindt dit een waardevolle aanvulling. Momenteel wordt het leren met ICT in de beoogde eindkwalificaties verder uitgewerkt. De gehele set beoogde eindkwalificaties is aan de hand van gedragsindicatoren adequaat uitgewerkt naar drie bekwaamheidsniveaus (hoofd fasebekwaam, eind fasebekwaam en startbekwaam).

Via brede netwerken in het werkveld worden de eindkwalificaties gevalideerd. De nauwe en frequente contacten met het werkveld in het kader van het Samen Opleiden leveren hierbij een belangrijke bijdrage. Het instituut zet in op profilering op de terreinen van Samen Opleiden, internationalisering en drama. Het panel vindt deze profilering aantrekkelijk en goed aansluiten bij het domein van tweedegraads lerarenopleidingen.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Via de drie bekwaamheidsniveaus wordt gewerkt aan een geleidelijke opbouw van de SBL-competenties en de kennisbases. De curricula van de opleidingen bestaan uit een generiek deel, dat ILS-breed is vastgesteld, en een opleidingsspecifiek deel. In het generieke deel wordt gewerkt aan de opbouw van de generieke kennisbasis. Het vakspecifieke deel vult het generieke deel van het programma aan met de vakinhoud en vakdidactiek behorend bij het betreffende vak. Het panel is positief over de heldere opzet van het programma. De inhoud van het generieke deel is van een voldoende niveau, goed vormgegeven en dekt de generieke kennisbasis van de lerarenopleidingen af. In alle opleidingen is het vakspecifieke deel van het programma eveneens minimaal van een voldoende niveau. Bovendien dekt het vakspecifieke deel bij alle opleidingen de betreffende vakkennisbasis af. Het panel adviseert de onderlinge afstemming van het generieke deel en het vakspecifieke deel te blijven monitoren. De instituutbrede profilering op drama en internationalisering is bij sommige opleidingen duidelijk aanwezig (Engels, Frans, Duits, Biologie), maar mag bij andere opleidingen nog verder versterkt worden.

Aan de beoogde eindkwalificaties onderzoek wordt gewerkt via de nieuw ingevoerde onderzoeksleerlijn, waarmee ILS tegemoet komt aan de aanbeveling voortkomend uit de vorige visitatie. Ook de onderzoeksleerlijn is ILS-breed vormgegeven, maar deze wordt door elke opleiding in voldoende mate vakspecifiek aangevuld. Sommige opleidingen weten hier een duidelijk eigen stempel op te drukken, zoals de opleidingen Aardrijkskunde, Geschiedenis en Natuur- en Scheikunde. Het panel heeft waardering voor de invulling en opbouw van de onderzoeksleerlijn.

Het instituut is nog bezig met de vormgeving van de afstudeerrichtingen beroepsgericht onderwijs en algemeen vormend onderwijs. De verschillende opleidingen zijn volop bezig de mogelijkheden in samenwerking met vooral het mbo- werkveld te verkennen. Voor sommige opleidingen ligt de invoering van beide afstudeerrichtingen minder voor de hand, zoals bij Frans vanwege het geringe en afnemende aanbod van Frans op het mbo respectievelijk het vmbo (zie Standaard 2, opleidings specifieke deel) of bij Pedagogiek dat alleen in het mbo als schoolvak wordt aangeboden.

Het panel is tevreden over het ILS-brede didactisch concept (competentiegericht onderwijs vanuit een sociaal-constructivistische visie) dat door alle opleidingen wordt gehanteerd, maar in meerdere (Aardrijkskunde en Geschiedenis) of mindere mate van een eigen kleur wordt voorzien.

De profilering op Samen Opleiden komt duidelijk tot uitdrukking in het programma. Het werkplekieren is goed vormgegeven en de studenten zijn hier positief over. Via intensieve, structurele samenwerking met de opleidings- en samenwerkings scholen en door professionalisering van de begeleiders op de scholen wordt de kwaliteit van de begeleiding op de werkplek geborgd. De kwaliteit van de begeleiding op de stagescholen, waarmee de opleidingen niet structureel samenwerken, ligt ondanks de inspanningen van de opleidingen niet altijd op hetzelfde niveau als die op de andere scholen. Het panel adviseert hieraan blijvend zorg te besteden en bij iedere student toe te zien op een gelijkmatige spreiding van de stages over de verschillende soorten scholen (stage-, opleidings- en samenwerkings scholen). Het panel is tevreden over de wijze waarop de studieloopbaanbegeleiding is ingericht en door de verschillende opleidingen wordt uitgevoerd en ook de afstudeerbegeleiding is op orde. De computers en werkruimten waren bij de vorige visitatie een aandachtspunt. In het nieuwe gebouw zijn de voorzieningen, waaronder computers en werkruimten, adequaat.

Het personeel beschikt in alle opleidingen over de benodigde kwaliteiten om goed onderwijs te kunnen verzorgen en wordt door de studenten hoog gewaardeerd om zijn betrokkenheid en toegankelijkheid. De werkdruk blijft in bijna alle opleidingen een aandachtspunt. De situatie is weliswaar niet zorgelijk en beïnvloedt de kwaliteit van het onderwijs momenteel niet, maar geborgd moet worden dat voldoende tijd blijft bestaan voor professionalisering en ontwikkeling. Het panel vraagt ILS daarom hierop passende actie te ondernemen.

Standaard 3: Toetsing

Conform de vormgeving van het programma van de opleidingen is ook de toetsing gedeeltelijk ILS-breed en gedeeltelijk opleidings specifiek vormgegeven. Het ILS-brede systeem van toetsing is adequaat. De toetsen van de ILS-brede programmaonderdelen kenmerken zich door een heldere relatie tussen de beoordelingscriteria en de leerdoelen van de vakken en de toetsen zijn van voldoende niveau.

De procedures zijn helder, de toetsvormen zijn deugdelijk en de beoordelingen zijn voldoende inzichtelijk. Het opleidings specifieke deel van de toetsing is vormgegeven volgens ILS-brede toetskaders. Ook de opleidings specifieke toetsing en beoordeling is bij alle opleidingen van minimaal voldoende kwaliteit. De Landelijke Kennistoets wordt bij alle opleidingen behalve de KOP-opleiding Pedagogiek afgenomen.

De kwaliteit van de beoordelingen van de afstudeeronderdelen is eveneens in orde. Deze beoordelingen geschieden aan de hand van ILS-breed vastgestelde beoordelingsformulieren. Hierbij verdient bij verschillende opleidingen het juiste gebruik van de *rubrics* nog wel aandacht.

De kwaliteit van de toetsing wordt ILS-breed voldoende geborgd door de examencommissie die naar tevredenheid functioneert. Via BKE- (Basis Kwalificatie Examineren) en SKE- (Senior Kwalificatie Examineren) certificering zet ILS in op verdere verhoging van de kwaliteit van de toetsing. De kwaliteit van de beoordeling op de stageplek wordt voldoende geborgd door training van de verschillende begeleiders en door de verantwoordelijkheid voor de beoordeling in handen te leggen van getrainde en door de examencommissie aangewezen examinatoren van ILS zelf. Ook over de borging van de kwaliteit van de toetsing en beoordeling binnen de verschillende opleidingen is het panel tevreden. Borging geschiedt in de opleidingen onder meer door standaard toepassing van het vier-ogenprincipe bij de toetsconstructie.

Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties

De afstudeerfase is ILS-breed adequaat vormgegeven en bestaat bij alle opleidingen behalve de KOP-opleiding Pedagogiek uit dezelfde afstudeeronderdelen. Deze afstudeeronderdelen dekken gezamenlijk alle beoogde eindkwalificaties af.

Het panel is tevreden over het niveau en de kwaliteit van de afstudeerwerken en meent in met name het onderzoek tevens een stijgende lijn te zien. Alle opleidingen realiseren de beoogde eindkwalificaties (SBL-competenties, Dublin descriptoren en beoogde eindkwalificaties onderzoek). Uit de gesprekken met de werkveldvertegenwoordigers blijkt dat zij positief zijn over het functioneren van de alumni in de beroepspraktijk. Studenten vinden dat zij goed door de opleidingen worden voorbereid op de beroepspraktijk.

Tot slot

Het panel heeft bij de lerarenopleidingen van de HAN bij zowel medewerkers, studenten als alumni veel enthousiasme, gedrevenheid, positiviteit en ambitie gezien. De afgelopen jaren is hard gewerkt aan het doorvoeren van verbetermaatregelen naar aanleiding van de adviezen voortkomend uit de vorige visitatie. Bovendien is de samenwerking met het werkveld in het kader van het Samen Opleiden uitgekristalliseerd. Het systeem staat stevig. Het panel meent dat door de inspanningen van de afgelopen jaren een goede basis gelegd is. Het panel adviseert ILS in de komende periode in te zetten op verdere consolidatie, het uitzetten van nieuwe doelen en het aanbrengen van focus daarin, waarbij het evenwicht tussen inspanning en ontspanning bewaakt moet worden.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	9
Basisgegevens van de opleiding	11
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	17
Beroepsbeeld	17
Eindkwalificaties	17
Profilering	18
Conclusie	19
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	21
Algemeen deel	21
Opzet programma	21
Inhoud programma	22
Vormgeving van het programma	27
Docenten	31
Voorzieningen	33
Conclusie	33
Opleiding Aardrijkskunde	34
Opleiding Biologie	41
Opleiding Duits	47
Opleiding Economie	52
Opleiding Engels	58
Opleiding Frans	65
Opleiding Geschiedenis	70
Opleiding Natuur- en Scheikunde	77
Opleiding Nederlands	84
KOP-opleiding Pedagogiek	90
Opleiding Wiskunde	95
Standaard 3 Toetsing	103
Algemeen deel	103
Conclusie	106
Opleiding Aardrijkskunde	107
Opleiding Biologie	108
Opleiding Duits	110
Opleiding Economie	112
Opleiding Engels	113

Opleiding Frans	115
Opleiding Geschiedenis	117
Opleiding Natuur- en Scheikunde	118
Opleiding Nederlands	121
KOP-opleiding Pedagogiek	122
Opleiding Wiskunde	123
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	125
Algemeen deel	125
Opleidingsspecifiek deel	128
Opleiding Aardrijkskunde	129
Opleiding Biologie	130
Opleiding Duits	131
Opleiding Economie	133
Opleiding Engels	134
Opleiding Frans	136
Opleiding Geschiedenis	137
Opleiding Natuur- en Scheikunde	138
Opleiding Nederlands	141
KOP-opleiding Pedagogiek	142
Opleiding Wiskunde	143
Eindoordeel over de opleidingen	145
Oordelen op de standaarden	145
Weging en conclusie	147
Aanbevelingen	149
Bijlagen	151
Bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding	153
Bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma	155
Bijlage 3 Rendementen, contacturen en docentkwaliteit	157
Bijlage 4 Deskundigheden leden visitatiepanel en lead auditor	165
Bijlage 5 Bezoekprogramma	167
Bijlage 6 Bestudeerde documenten	175
Bijlage 7 Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	177
Bijlage 8 Verklaring van volledigheid en correctheid	181

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande *hbo-bachelor tweedegraads lerarenopleidingen* van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN). Het visitatiepanel van NQA dat de beoordeling heeft uitgevoerd is samengesteld door NQA, in opdracht van HAN en in overleg met de opleidingen. Voorafgaand aan de visitatie heeft de NVAO het panel goedgekeurd.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Ook bevat het enkele aanbevelingen voor de opleidingen. Het rapport is opgesteld conform de *Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs* van de NVAO (19 december 2014) en het *NQA-protocol 2015 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 19, 20 en 21 mei 2015.

Het kernvisitatiepanel bestond uit:

De heer drs. H. Ploeger (voorzitter, domeindeskundige)

De heer dr. ir. J. Buitink (domeindeskundige)

De heer drs. P.J.J. Hendrikse (domeindeskundige)

Mevrouw dr. ir. Q.H. Kools (domeindeskundige)

Mevrouw L.H. Burgers (studentlid)

Als vakdeskundigen zijn ingezet:

De heer drs. R. van de Kraats, Nederlands

De heer drs. G.J. Koopman, Engels

Mevrouw prof. dr. M. Simons, Frans

De heer drs. A.M.T.M. Janssen, Duits

Mevrouw dr. T. Béneker, Aardrijkskunde

Mevrouw drs. J.K.W. Riksen, Geschiedenis

De heer drs. H.R. Goudsmit, Economie

Mevrouw drs. A.M.C. Stigter, Pedagogiek

De heer dr. M. Mazereeuw, Biologie

De heer ir. W. Sonneveld, Natuurkunde

De heer E.H.M.H. de Kleijn, Scheikunde

De heer prof. dr. G. Zwaneveld, Wiskunde

Mevrouw ir. M. Dekker-Joziase, mevrouw drs. P. Göbel en mevrouw drs. G.M. Klerks, auditoren van NQA, vervulden de functie van secretaris van het panel.

Bij de aanvraag heeft de instelling een kritische reflectie aangeboden. Deze voldeed naar vorm en inhoud aan de eisen van het desbetreffende NVAO-beoordelingskader en aan de eisen van het *NQA-protocol 2015*. Het visitatiepanel heeft de kritische reflectie, aanvullende documenten en afstudeerdossiers bestudeerd en een bezoek aan de opleidingen gebracht. Met alle (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie heeft het panel tot een weloverwogen oordeel kunnen komen.

Aangezien alle twaalf lerarenopleidingen verwantschap vertonen vanuit het Instituut voor Leraar en School van de HAN, zijn alle opleidingen gezamenlijk gevisiteerd tijdens een driedaagse visitatie. Op de eerste dag zijn de meer algemene zaken behandeld die betrekking hebben op alle lerarenopleidingen van het instituut. Op de tweede en derde bezochtdag zijn de opleidingen door middel van simultane gesprekken door subpanels meer specifiek bekeken, bevraagd en beoordeeld (zie bijlage bezoekprogramma). Op deze dagen zijn ook de specifieke opleidingstrajecten Pedagogisch Didactisch Getuigschrift en de Educatieve Minor beoordeeld.

Zoals gevraagd in de brief van de NVAO (met kenmerk NVAO/20131990/AH) is in deze rapportage expliciet aandacht besteed aan de focuspunten voor tweedegraads lerarenopleidingen. De NVAO gebruikt de bevindingen van het panel ten aanzien van de focuspunten voor de systeembrede analyse na afloop van de visitaties bij de lerarenopleidingen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleidingen in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 4 december 2015

Panelvoorzitter



Dhr. drs. H. Ploeger

Lead-auditor



Mw. ir. M. Dekker-Joziase

Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens lerarenopleidingen

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Aardrijkskunde</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Aardrijkskunde
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35201

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Biologie</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Biologie
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35301

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Duits</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Duits
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35193

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Economie</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B Opl leraar vo 2 ^e gr Economie
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35207

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Engels</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Engels
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35195

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Frans</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Frans
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35196

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Geschiedenis</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Geschiedenis
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling

Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35197

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Natuurkunde</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Natuurkunde
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35261

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Nederlands</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Nederlands
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35198

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Pedagogiek</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Pedagogiek
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	60
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35204

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Scheikunde</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Scheikunde
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35199

<i>Administratieve gegevens lerarenopleiding Wiskunde</i>	
Naam opleiding zoals in CROHO	B leraar vo 2 ^e gr Wiskunde
Oriëntatie en niveau opleiding	hbo; bachelor
Toevoeging aan graad	'of education'
Aantal studiepunten	240
Afstudeerrichtingen	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) – in ontwikkeling
Locatie(s)	Nijmegen
Variant(en)	Voltijd, deeltijd en KOP-opleiding
Registratienummer in CROHO	35221

Administratieve gegevens instelling

<i>Administratieve gegevens instelling</i>	
Naam instelling	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Status instelling	Bekostigd
Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief

Kwantitatieve gegevens opleidingen¹

	Stud.aant.	Docenten	Ratio
	2014	Peild. 1-1-15	Stud/Doc
Instituut voor Leraar en School	2.215	95,5	23,2
Opleiding Leraar vo 2e gr Aardrijkskunde	132	4,7	27,9
Opleiding Leraar vo 2e gr Biologie	114	7,5	15,2
Opleiding Leraar vo 2e gr Duits	167	6,8	24,5
Opleiding Leraar vo 2e gr Economie	219	6,6	33,4
Opleiding Leraar vo 2e gr Engels	481	15,1	31,8

¹ Bron: Eigen administratie HAN ILS

Opleiding Leraar vo 2e gr Frans	85	4,9	17,2
Opleiding Leraar vo 2e gr Geschiedenis	377	15,0	25,2
Opleiding Leraar vo 2e gr Natuurkunde	39	1,2	32,5
Opleiding Leraar vo 2e gr Nederlands	281	9,8	28,8
Opleiding Leraar vo 2e gr Pedagogiek	59	3,6	16,3
Opleiding Leraar vo 2e gr Scheikunde	32	3,6	8,9
Opleiding Leraar vo 2e gr Wiskunde	229	16,7	13,7
<hr/>			
Opleidingen Leraar vo 2e gra Na/SK samen	71	4,8	14,8

Schets van de opleidingen

Het Instituut voor Leraar en School (ILS) maakt deel uit van de Faculteit Educatie. Het instituut biedt hbo-bacheloropleidingen voor tweedegraads leraar aan voor de vakken Aardrijkskunde, Economie, Geschiedenis, Nederlands, Duits, Engels, Frans, Biologie, Natuurkunde, Scheikunde en Wiskunde. Tevens biedt ILS een zelfstandige eenjarige KOP-opleiding Pedagogiek aan die eveneens opleidt tot tweedegraads leraar. Ook binnen de andere richtingen worden eenjarige KOP-opleidingen aangeboden. Deze ressorteren onder de betreffende bacheloropleiding. Aanvullend biedt ILS een educatieve minor aan en de mogelijkheid tot het behalen van het Pedagogisch Didactisch Getuigschrift (PDG). In 2014 waren in totaal 2.215 bachelorstudenten ingeschreven bij het instituut.

De opleidingen zetten zich ervoor in studenten op te leiden tot start- en doorgroeibekwame leraren voor het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Naast deskundigheid gaat het in het opleidingsconcept om creativiteit en bevlogenheid op een fundament van kennis en een onderzoekende houding. Het doel is leraren af te leveren die streven naar kwaliteit, betrokken zijn bij de ontwikkeling van leerlingen en zichzelf willen blijven ontwikkelen. Het instituut beoogt de bekwaamheidsontwikkeling van de student te stimuleren door:

- onderwijs waarin de expertise van het vak en het beroep het uitgangspunt is;
- werkplekleren waarin de verbinding tussen theorie en praktijk centraal staat;
- onderzoek waarin de student zijn onderzoekende houding en onderzoeksvaardigheden kan ontwikkelen en daarmee systematisch zijn eigen expertise en handelen in de praktijk leert verbeteren.

Een deel van het programma van de opleidingen is instituutsbreed vormgegeven, het andere deel is opleidingsspecifiek. In alle opleidingen, op één na, zijn de landelijke kennisbases volledig geïmplementeerd en de landelijke kennistoetsen (LKT) zijn voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. De opleidingen zijn bezig met de vormgeving en implementatie van de afstudeerrichtingen naar opleidingsniveau (algemeen vormend havo/vwo of beroepsgericht (v)mbo).

Voor de scholing in de beroepspraktijk werken de opleidingen intensief samen met het werkveld (enkele stichtingen voor voortgezet onderwijs) en onder meer de Radboud Docenten Academie binnen zes academische opleidingsscholen volgens het concept 'Samen Opleiden'.

Uit de vorige visitatie vloeiden de volgende aanbevelingen voort:

- verdere explicitering en aanscherping van beoordelingscriteria en een betere communicatie daarover met docenten en studenten;
- invoering van een onderzoekslijn in alle opleidingen en verhoging van de kwaliteit van de afstudeerwerkstukken ten aanzien van de onderzoeksmethodologie en het gebruik van literatuur;
- werkdrukverlichting onder het personeel;
- verbetering van de ICT-faciliteiten (computerinfrastructuur) en werkruimten.

De afgelopen jaren hebben in het teken gestaan van het voorbereiden en doorvoeren van verbetermaatregelen waarin de aanbevelingen zijn meegenomen.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. De HAN heeft ervoor gekozen om de beoogde eindkwalificaties ILS-breed te formuleren voor alle lerarenopleidingen gemeenschappelijk. In lijn hiermee beschrijft deze standaard de beoogde eindkwalificaties op instituutsniveau.

Beroepsbeeld

HAN ILS wil studenten opleiden tot start- en doorgroeibekwame leraren voor het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs die voldoen aan de bekwaamheidseisen zoals vastgelegd in de wet Beroepen in het Onderwijs (wet BIO). Meer in het bijzonder stelt ILS zich tot doel om deskundige, creatieve en bevolgen leraren op te leiden, die beschikken over een gedegen kennisbasis en een onderzoekende beroepshouding. ILS onderhoudt nauwe contacten met het werkveld voor de validering van het beroepsbeeld en de eindkwalificaties. Door de keuze voor het concept Samen Opleiden, waarbij het opleiden van de studenten in en samen met het werkveld plaatsvindt, is bijna veertig procent van het curriculum een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van zowel ILS als het werkveld (zie algemeen deel van Standaard 2). Een intensieve dialoog met de betrokken organisaties uit het werkveld vloeit logisch uit dit opleidingsmodel voort. Los van het Samen Opleiden zijn er ook nauwe contacten met het werkveld via de Werkveldadviescommissie (WAC). De WAC heeft een belangrijke adviserende rol in de kwaliteitsbewaking van de opleidingen van ILS en de afstemming van het onderwijs op de behoeften van het werkveld. Uit de gesprekken met vertegenwoordigers van het Platform Samen Opleiden en de Werkveldadviescommissie (WAC) tijdens het bezoek bleek dat de samenwerking met het werkveld intensief is. Het panel constateert bovendien dat het enthousiasme van de verschillende partijen hierbij groot is. Ook stelt het panel tot zijn tevredenheid vast dat de samenwerking met het mbo de afgelopen jaren is versterkt. Zo is er een (tijdelijke) adviesgroep beroepsonderwijs ingericht bestaande uit vertegenwoordigers uit het vmbo en mbo. Deze adviseert de opleidingen bij curriculumontwikkeling en de daadwerkelijke vormgeving van de twee afstudeerrichtingen (vmbo/mbo en havo/vwo). Bovendien wordt op verschillende manieren samengewerkt met het werkveld als het gaat om professionalisering van zittende leraren. De participatie van de instituutsdirecteur van ILS in het landelijk overleg van de lerarenopleidingen (ADEF) en de organisatie van het landelijk congres voor lerarenopleiders in samenwerking met VELON (voorjaar 2015) illustreren tenslotte de betrokkenheid van ILS bij de kennisuitwisseling en de dialoog over het opleiden voor het leraarsberoep.

Eindkwalificaties

De zeven bekwaamheidseisen voor leraren die in de wet BIO zijn vastgelegd, de SBL-competenties, vormen de beoogde eindkwalificaties van de lerarenopleidingen van ILS. De SBL-competenties dekken de aansluiting op internationale eisen af. Door de SBL-competenties als beoogde eindkwalificaties te hanteren, voldoen de beoogde eindkwalificaties van de lerarenopleidingen van ILS dan ook aan de internationale eisen.

De SBL-competenties zijn door ILS nader geconcretiseerd door een uitwerking van de Dublin descriptoren en van de kennisbaseseisen uit de landelijk vastgestelde vakkennisbases en de generieke kennisbasis. Bovendien heeft ILS het beoogde eindniveau voor onderzoek aanvullend geformuleerd in negen eindkwalificaties onderzoek (zie Visie op onderzoek). Deze eindkwalificaties onderzoek zijn gebaseerd op de aanduiding van het bachelorniveau in de Dublin descriptoren. Het panel is positief over dit initiatief en vindt de eindkwalificaties voor onderzoek helder geformuleerd en adequaat. De SBL-competenties en de kennisbaseseisen zijn naar tevredenheid van het panel nader uitgewerkt op drie niveaus, te weten hoofdfasebekwaam (niveau 1), eindfasebekwaam (niveau 2) en startbekwaam (niveau 3). Voor elk niveau zijn per competentie gedragsindicatoren geformuleerd.

Het panel heeft begrepen dat ILS in de uitwerking van de competenties het leren met ICT in de nabije toekomst meer aandacht wil geven. Het panel vindt dit een passende actie gezien de ontwikkelingen in de beroepspraktijk. Het instituut geeft aan dat de competenties samen met het werkveld en het lectoraat Beroeps pedagogiek ook meer expliciet zullen worden uitgewerkt voor het beroepsonderwijs. Op deze wijze zal, in afwachting van de doorontwikkeling van de SBL-competenties door de Onderwijscoöperatie, worden ingespeeld op de landelijke invoering van de twee studierichtingen en de toenemende vraag naar tweedegraads leraren in het mbo. Ook dit vindt het panel een passende ontwikkeling.

Profilering

De profilering van ILS richt zich op de volgende punten:

1. Samen Opleiden

ILS is van mening dat duurzaam opleiden van leraren het meest succesvol is als dit in en samen met het werkveld gebeurt. Het instituut heeft in de regio dan ook - samen met zijn partners - het initiatief genomen voor het Samen Opleiden en heeft de verdere ontwikkeling van dit concept hoog op de agenda staan. Gestreefd wordt naar een geleidelijke ontwikkeling van een professionele leerwerk gemeenschap, waarbij steeds meer sprake is van co-creatie als het gaat om curriculumontwikkeling. Ook landelijk profileert ILS zich volgens het panel op het gebied van Samen Opleiden. Zo is de Faculteit Educatie voorzitter van de voorlopersgroep Opleiden in de School die vanuit het ministerie van OCW is gestart. De Programmamanager Samenwerkingsverbanden participeert in deze voorlopersgroep en is tevens voorzitter van de landelijke ADEF adviescommissie Opleiden in de School. Vanuit die functie neemt zij ook deel aan het periodiek overleg van de VO-raad, ICL, ADEF en het Steunpunt Opleidings scholen.

2. Internationalisering

ILS vindt het belangrijk om studenten een internationale oriëntatie te bieden om in het huidige en toekomstige onderwijsveld te acteren. Daartoe maken internationaliseringsactiviteiten van elke opleiding deel uit en worden twee internationaal georiënteerde minoren aangeboden (zie ook Standaard 2).

3. Drama

In aansluiting op het doel van ILS om creatieve en bevlogen leraren op te leiden vormen lessen drama een vast onderdeel in de ILS lerarenopleidingen. Het doel van de lessen is dat studenten leren om verbale en non-verbale mogelijkheden op gevarieerde wijze in te zetten. Naast deze vaste drama-lessen wordt tevens de minor Drama in het onderwijs aangeboden (zie ook Standaard 2).

Tijdens het gesprek met het management viel het panel op dat men veel verschillende ambities voor de toekomst heeft. Het viel het panel bovendien op dat ook bij de verschillende opleidingen verschillende doelen voor de toekomst worden nagestreefd. Het enthousiasme is groot. Het panel heeft geconstateerd dat ILS de afgelopen jaren veel energie heeft gestoken in het opvolgen van de adviezen die voortvloeiden uit de vorige visitatie. Nu is er echter volgens het panel een nieuwe fase aangebroken. Het panel daagt ILS uit om zich de komende tijd te (her)oriënteren op de ambities voor de toekomst, hierin een duidelijke focus aan te brengen ('stip aan de horizon') en hier vervolgens gericht op te sturen.

Visie op onderzoek

In het document *Strategisch Beleidsplan ILS-HAN 2012-2016 (2012)* stelt ILS zich tot doel studenten op te leiden tot kritische professionals die vragen kunnen en willen stellen over hun beroepspraktijk en die hierbij systematisch naar antwoorden kunnen en willen zoeken. Onderzoek dient volgens het instituut echter geen geïsoleerde activiteit te zijn. Het onderzoek dient plaats te vinden gelijktijdig en in dienst van alle andere bezigheden van de leraar, i.e. het ontwerpen en uitvoeren van onderwijs en het experimenteren met veranderingen die het onderwijs moeten verbeteren. Uitgaande van deze visie heeft ILS in samenwerking met het Kenniscentrum Kwaliteit van Leren negen eindkwalificaties onderzoek ontwikkeld. Deze eindkwalificaties onderzoek vormen de basis voor de onderzoeksleerlijn die de afgelopen twee jaar in de curricula van de opleidingen is geïmplementeerd (zie Standaard 2). Het panel is van mening dat de visie op onderzoek helder en waardevol is en het vindt de uitwerking van de visie in de eindkwalificaties onderzoek adequaat.

Conclusie

Het panel concludeert dat de beoogde eindkwalificaties qua inhoud, niveau en oriëntatie helder geconcretiseerd zijn en voldoen aan de internationale eisen. De beoogde eindkwalificaties sluiten aan bij de landelijk vastgestelde bekwaamheidseisen voor leraren (SBL-competenties), waarmee tevens de aansluiting op internationale eisen is gewaarborgd. De eindkwalificaties zijn verder geconcretiseerd, waardoor wordt aangesloten bij de kennisbaseseisen en de Dublin descriptoren. Aanvullend hanteert de opleiding negen beoogde eindkwalificaties voor onderzoekend vermogen die uitgaan van het hbo-bachelorniveau zoals omschreven door de Dublin descriptoren. De formulering van deze negen aanvullende beoogde eindkwalificaties voor onderzoek vindt het panel een prijzenswaardig initiatief.

Het panel vindt bovendien de wijze waarop de samenwerking met het werkveld plaatsvindt overtuigend. De samenwerking is nauw en frequent – meer dan bij vergelijkbare opleidingen elders in het land - en borgt volgens het panel dat de beoogde eindkwalificaties overeenstemmen met de beroepseisen. Het panel vindt de gekozen profilering, waaronder het Samen Opleiden, aansprekend en goed passen binnen het domein van de lerarenopleidingen.

Het panel adviseert ILS zich de komende tijd te beraden op de doelen en ambities voor de toekomst en hierin focus aan te brengen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen voor Standaard 1 tot het oordeel **goed**.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. Het algemene deel behandelt de zaken die op ILS-niveau zijn vastgelegd en gelden voor alle lerarenopleidingen. In de opleidingsspecifieke delen volgen de specifieke informatie en oordelen op de standaard per opleiding.

Algemeen deel

Opzet programma

Alle lerarenopleidingen kennen eenzelfde opzet en structuur (zie bijlage 2). De programma's bestaan alle uit vier studie jaren van elk 60 EC, 240 EC in totaal. 30 EC daarvan zijn gereserveerd voor de minor waarin studenten zich verdiepen of verbreden. Voor de invulling van de minor kunnen studenten kiezen uit een gecertificeerd aanbod of een vrije keuze maken die vooraf moet worden goedgekeurd door de examencommissie. De programma's zijn samengesteld uit onderwijseenheden (owe's) van 7,5 EC of een veelvoud daarvan. De SBL-competenties, Dublin descriptoren, de vakkennisbasis, de generieke kennisbasis en de onderzoeksleerlijn vormen de 'ingrediënten' van de curricula. Vijf beroepstaken van de leraar fungeren als ordeningsprincipe voor het ontwerp van de curricula. De beroepstaken zijn verdeeld over de vier studie jaren en de owe's zijn gekoppeld aan de beroepstaken.

Programmalijnen

Alle lerarenopleidingen kennen de volgende programmalijnen:

1. De *generieke lijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas* (75 EC) is gelijk voor alle opleidingen en bestaat de inhoud uit de landelijke generieke kennisbasis.
2. De *vakinhoudelijke en vakdidactische lijn* (120 EC) is specifiek voor elke lerarenopleiding en richt zich op de landelijke vakkennisbasis.
3. De *Onderzoeksleerlijn* richt zich op het aanleren van kennis en vaardigheden op het gebied van praktijkgericht onderzoek.
4. Het *werkplekleren* dat in alle fasen van de opleidingen aan bod komt.

De paragraaf *Inhoud programma* gaat inhoudelijk op deze programmalijnen in.

Het panel constateert dat samenhang in het curriculum wordt bereikt doordat de programmalijnen in de owe's met elkaar verweven zijn. Zo speelt bijvoorbeeld het werkplekleren in alle programmalijnen een belangrijke rol. Daarbij wordt immers de vakinhoud met behulp van de vakdidactiek overgebracht, waarbij de koppeling tussen theorie en praktijk plaatsvindt. Ook aan het doen van onderzoek wordt aandacht besteed in verschillende owe's en in elke fase van de opleiding. Onderzoeksvaardigheden worden bovendien geïntegreerd in leertaken aangeboden.

Niveau-indeling

Alle opleidingsprogramma's kennen een opbouw in de volgende bekwaamheidsniveaus:

1. Hoofd fasebekwaam (einde propedeuse)
2. Eind fasebekwaam (einde hoofd fase)
3. Startbekwaam (eindniveau van de opleidingen)

In het document *Ruggengraat van de lerarenopleiding studiejaar 2014-2015* zijn voor alle drie de niveaus de competenties uitgewerkt in concrete gedragsindicatoren. Op daadwerkelijke voortgang in de ontwikkeling van de competenties wordt gestuurd door de drie bekwaamheidsniveaus als de kaders voor de toetsing te laten fungeren (zie Standaard 3, algemeen deel).

Het panel vindt dat de bekwaamheidsniveaus helder zijn geformuleerd en dat zij een duidelijk uitgangspunt voor de toetsing vormen.

Deeltijd

Alle opleidingen kennen naast de voltijdvariant een deeltijdvariant, al wordt de deeltijdvariant bij de opleidingen Aardrijkskunde, Biologie, Geschiedenis, Natuurkunde, Scheikunde en Pedagogiek sinds 1 september 2013 afgebouwd. Het deeltijdprogramma is inhoudelijk gelijk aan het voltijdprogramma en studenten doorlopen min of meer dezelfde toetsing. Het deeltijdprogramma onderscheidt zich echter van het voltijdprogramma, doordat het een maatwerkprogramma is. In overleg met de studieloopbaanbegeleider wordt voor iedere deeltijdstudent afzonderlijk bepaald welke studieroute het beste is. Hierdoor kan de volgorde van studieonderdelen anders zijn dan in het voltijdprogramma. Eventuele vrijstellingen worden bij aanvang van de opleiding door de Examencommissie bepaald en vastgelegd. Aan de specifieke behoeften van deeltijders wordt tegemoet gekomen door meer onderdelen als zelfstudie aan te bieden en door lessen te comprimeren en te clusteren. Waar in de voltijdvariant de sturing door de docent naar mate de opleiding vordert steeds verder afneemt en de sturing door en zelfstandigheid van de student steeds verder toeneemt, wordt bij de deeltijdvariant van het begin af aan al meer zelfstandigheid en zelfsturing verwacht. Studenten worden hiervan reeds bij de voorlichting op de hoogte gesteld. Hoewel deeltijdstudenten in de regel tevreden zijn over de begeleiding door de opleidingen, geven zij aan dat het onderwijsprogramma in de praktijk niet altijd of onvoldoende aansluit bij hun behoeften. ILS erkent dit probleem en is het project DT Flex gestart om meer inzicht te krijgen in de behoeften van deeltijders, te onderzoeken hoe hieraan beter tegemoet gekomen kan worden en het leren van volwassenen daadwerkelijk te veranderen. ILS richt zich hierbij op flexibel, modulair onderwijs in een *blended* leeromgeving. Het panel deelt de mening van de opleiding dat het belangrijk is dat in de behoeften van deeltijders beter zou moeten worden voorzien, maar beseft ook terdege dat dit een lastige opgave is. De richting waarin ILS de oplossing zoekt – een combinatie van flexibel, modulair onderwijs en *blended learning* - lijkt het panel kansrijk en is tevens in lijn met de landelijke ontwikkelingen.

Inhoud programma

Voor de algemene opleidingsoverstijgende kennis en vaardigheden zijn de kaders op ILS-breed niveau vastgelegd aan de hand van de generieke programmalijn onderwijskunde, de onderzoekslijn en de lijn werkplekleren. De uitwerking van de vakinhoudelijke en vakdidactische programmalijn is opleidingsspecifiek en wordt per opleiding behandeld in het opleidingsspecifieke deel van deze standaard.

Generieke kennis en inzicht: programma onderwijskunde

Via het ILS-brede programma Onderwijskunde, drama en spreken voor de klas wordt de landelijke generieke kennisbasis aan de studenten aangeboden. Inhoudelijk is het programma voor voltijd- en deeltijdstudenten gelijk. Het programma bereidt de studenten voor op het meesterschap en richt zich op de ontwikkeling van de beroepsidentiteit en de pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden. Hierbij wordt specifiek aandacht geschonken aan het profileringspunt drama. Alle negen domeinen uit de kennisbasis zijn volgens het panel voldoende in het programma verwerkt. Het domein Didactiek en leren wordt in samenwerking met de vakdidactici uit de verschillende opleidingen uitgevoerd. Het programma gaat uit van een integrale benadering, waarbij gestreefd wordt naar het steeds verder laten samenvallen van theorie, handelen in de beroepspraktijk en persoonlijke opvattingen, waarden, drijfveren, etc. Het panel stelt vast dat het programma vanuit het project Versterking samenwerking Lerarenopleidingen en Scholen in nauwe samenwerking met het werkveld wordt vormgegeven. Het panel vindt het positief dat producten gezamenlijk ontwikkeld worden en onderwijskundige thema's in samenspraak worden gekozen. Met het oog op de implementatie van de twee afstudeerrichtingen wil het panel het belang van de samenwerking binnen dit project met drie ROC's onderstrepen. Bij de doorontwikkeling van het programma onderwijskunde is voldoende voeding vanuit het beroepsonderwijs cruciaal.

Het voltijdprogramma is deels thematisch, deels concentrisch van karakter, waardoor kennis en vaardigheden in een steeds complexere context kunnen worden geoefend. In de propedeutische fase oriënteert de student zich vanuit een combinatie van theoretische concepten en praktijkervaringen tijdens het werkplekleren op de vraag 'wil en kan ik leraar worden?'. In de hoofdfase wordt er gewerkt aan verschillende thema's, zoals Pesten of Omgaan met verschillen. Vanuit verschillende leertheorieën en pedagogisch-didactische modellen wordt aandacht besteed aan wat het leren is en hoe het leren tot stand kan komen. Op de werkplek kiest de student leerwerktaken die aansluiten bij zijn/haar persoonlijke leerdoelen. De vraag 'wat voor leraar wil ik worden?' staat in de hoofdfase centraal. In de eindfase vindt het onderwijs eveneens plaats aan de hand van verschillende thema's – deels dezelfde als in de hoofdfase. Deze laatste fase richt zich op de vraag 'wie ben ik als leraar?'. In lijn hiermee, hebben de studenten meer vrijheid om zelf vorm te geven aan het leerproces door binnen de aangegeven thema's eigen leeractiviteiten te kiezen. In alle drie de fasen is er een sterke verbinding met het werkplekleren en wordt gebruik gemaakt van de eigen ervaringen van studenten tijdens het stagelopen. Zo wordt tevens de koppeling tussen theorie en praktijk gemaakt. Voor studenten die stage lopen op academische opleidingsscholen wordt het onderwijs deels op de partnerschool verzorgd. Voor studenten die stage lopen op samenwerkings- of stagescholen vindt het onderwijs plaats op het instituut (zie voor meer informatie over de verschillende scholen paragraaf *Beroepsvaardigheden: werkplekleren*).

Aangezien het deeltijdprogramma feitelijk een maatwerkprogramma is, kent het deeltijdprogramma onderwijskunde uitsluitend een thematische opbouw. Het onderwijs wordt grotendeels aangeboden op het instituut.

Het panel is tevreden over het ILS-brede onderwijskundige programma en de verwerking daarin van de generieke kennisbasis. Het onderwijs wordt vormgegeven aan de hand van relevante en actuele thema's. Daarbij pakt ILS momenteel de thema's Passend onderwijs en leren met ITC op en wordt onderzocht hoe deze thema's aan elkaar gekoppeld kunnen worden.

Het panel vindt dit een goed idee. Het panel is ook tevreden over de sterke koppeling van het onderwijs met de beroepspraktijk.

Het panel stelt vast dat de afstemming tussen het ILS-brede programma onderwijskunde, drama en spreken voor de klas en de opleidingsspecifieke vakdidactische lijn nog niet optimaal is. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat er soms overlap is tussen het ILS-brede programma onderwijskunde en de vakdidactiek vanuit de eigen opleiding. Daarnaast is de mate waarin opleidingen aansluiten bij het aspect drama uit het programma onderwijskunde en dit in hun programma hebben geïntegreerd wisselend. Het panel adviseert ILS daarom om, waar nodig, meer op het profileringspunt drama te sturen. Het instituut erkent dat de afstemming een aandachtspunt is en is inmiddels een ILS-breed overleg gestart om de samenhang te verbeteren. Tenslotte viel het panel tijdens de gesprekken op dat voor studenten van verschillende opleidingen het onderscheid tussen algemene didactiek en vakdidactiek vaak niet duidelijk is. Het panel beveelt ILS dan ook aan om vanuit een heldere visie op vakdidactiek het onderscheid tussen algemene didactiek en vakdidactiek duidelijker aan te zetten in het curriculum en voldoende inzichtelijk te maken wat waar onderwezen wordt. Zichtbare complementariteit maakt het volgens het panel voor studenten duidelijk dat er sprake is van meer- respectievelijk toegevoegde waarde.

Beroepsvaardigheden: werkplekieren

Het werkplekieren aan de hand van het concept Samen Opleiden is één van de profileringspunten van ILS. Dit element komt binnen het instituut volgens het panel goed uit de verf. Uit de omvang van het werkplekieren (bijna veertig procent van het curriculum) blijkt dat de ontwikkeling van beroepsvaardigheden en het koppelen van theorie en praktijk centraal staan in de opleidingen. In alle jaren van de opleidingen lopen studenten stages. In elk van de studiejaar 1 t/m 3 is 15 EC gereserveerd voor het werkplekieren. In studiejaar 4 wordt 45 EC besteed aan werkplekieren (LiO-stage). Voor deeltijdstudenten geldt dat in het studiecontract dat bij aanvang van de opleiding is gesloten, is vastgelegd welke stages er gelopen moeten worden. De persoonlijke leerdoelen van de student vormen bij het werkplekieren het uitgangspunt. Deze doelen worden samen met de daarbij passende activiteiten op de school in een leerwerkplan vastgelegd. Tijdens het werkplekieren maken studenten een koppeling tussen de (pedagogische en vakdidactische) theorie die op de opleiding wordt aangeboden en hun ervaringen in de praktijk. Naar mate de opleiding vordert worden de stageopdrachten steeds complexer en wordt er steeds meer zelfstandigheid bij de uitvoering en zelfsturing van studenten verwacht.

Het opleiden op de werkplek wordt gerealiseerd in intensieve samenwerking met academische opleidingsscholen en samenwerkings- en stagescholen. Docenten van ILS en leraren van de scholen die partners zijn binnen de AOS (Academische opleidingsscholen) ontwikkelen gezamenlijk onderwijsleerarrangementen (co-creatie), begeleidingsinstrumenten en procedures, zoals het gemeenschappelijke beoordelingsformulier en leerwerktaken. Deze worden vervolgens gedeeld met de samenwerkingscholen en stagescholen.

De academische opleidingsscholen onderscheiden zich van de samenwerkings- en stagescholen doordat zij een voorlopersrol vervullen binnen de regio. Met deze scholen is samenwerking gerealiseerd op strategisch, tactisch en operationeel niveau. Met partners in de academische opleidingsscholen wordt het discours gevoerd over Samen Opleiden in de toekomst.

Er worden pilots opgezet en uitgevoerd en de verworvenheden worden regionaal gedeeld (bijvoorbeeld leerwerktaken ontwikkeld in de academische opleidingsscholen zijn digitaal beschikbaar voor de gehele regio). In veel academische opleidingsscholen is bovendien meer expliciet aandacht voor onderzoek: er is een onderzoeksteam en een onderzoeksagenda.

Binnen de academische opleidingsscholen en met de samenwerkingsscholen werkt ILS structureel samen. Voor de academische opleidingsscholen geldt bovendien dat de samenwerking plaatsvindt op basis van een contractueel partnerschap (volgens het concept Samen Opleiden). De samenwerking is hierdoor nog meer geïnstitutionaliseerd, waarbij de gedeelde verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het leren op de werkplek nog verder gaat. Voor samenwerkingsscholen is er zowel voor het vo als het mbo een keurmerk met kwaliteitscriteria ontwikkeld om de kwaliteit van het werkplekleren op deze scholen te borgen. Deze keurmerken zijn in samenwerking met het werkveld ontwikkeld. In de audits die afgenomen worden voor het verkrijgen van het Keurmerk zijn medewerkers betrokken vanuit de opleidingen én het werkveld. Met stagescholen is er geen structurele samenwerking. Voor zo'n tachtig procent van de studenten vindt het werkplekleren plaats op academische opleidingsscholen en samenwerkingsscholen. Op stagescholen worden slechts incidenteel studenten geplaatst (ongeveer 20%). Voor deeltijdstudenten die reeds in het mbo of voortgezet onderwijs werkzaam zijn geldt dat zij stage kunnen lopen op de eigen school. Uiteraard wordt dan eveneens een leerwerkplan opgesteld en dient de stage aan dezelfde eisen te voldoen.

Het panel constateert dat ILS zijn best doet om meer ROC's bij het werkplekleren te betrekken. Tevens probeert het instituut met drie ROC's NVAO erkende opleidingsscholen te realiseren. Zeker ook met het oog op de twee afstudeerrichtingen vindt het panel dit een goede zaak.

Studenten geven in zowel de NSE-enquête als de ILS Evaluatie Werkplekleren (2014) aan tevreden te zijn over de voorbereiding op de beroepspraktijk en over het werkplekleren. De gesprekken met studenten van de verschillende opleidingen tijdens het bezoek bevestigen dit beeld. Het panel is tevreden over de prominente rol die het ontwikkelen van beroepsvaardigheden via het werkplekleren krijgt.

Onderzoek(svaardigheden): onderzoeksleerlijn

Conform het advies van het vorige visitatiepanel, is in alle lerarenopleidingen van ILS in de afgelopen twee jaar een onderzoeksleerlijn geïmplementeerd die door de gehele opleidingen loopt. De uitgangspunten van de onderzoeksleerlijn zijn vastgelegd in het document *Leerlijn onderzoek ILS-HAN 2014-2015 (2014)*.

Het doel van de leerlijn is studenten met een onderzoekende houding op te leiden, die in staat zijn om vragen uit de eigen praktijk systematisch en in interactie met die praktijk op te lossen. Aan de hand van de leerdoelen die per opleidingsfase zijn geformuleerd bouwen studenten aan hun onderzoeksvaardigheden tot op het niveau van de negen beoogde eindkwalificaties onderzoek (zie Standaard 3 voor de wijze waarop deze zijn geoperationaliseerd in de toetsing). ILS vindt het belangrijk dat studenten een professionele leerstrategie ontwikkelen. Onder andere met dat doel zijn bij de onderzoeksopdrachten de persoonlijke leerdoelen van de student leidend, ook bij het afstudeeronderzoek (zie Standaard 4, algemeen deel).

De onderzoeksleerlijn kent een gemeenschappelijk deel en een opleidingsspecifiek deel, die met elkaar verbonden zijn. Het gemeenschappelijke deel is verankerd in de generieke onderwijskundige leerlijn. De onderzoeksleerlijn start al in het eerste studiejaar (in tegenstelling tot de vroegere situatie), waarin de focus ligt op het aanleren van kennis en vaardigheden over de onderzoekscyclus. Studenten doen een beschrijvend onderzoek. In jaar 2 komt de gehele onderzoekscyclus terug en ligt de nadruk op de vergelijkende onderzoeksmethode. In het derde jaar verschuift de aandacht naar het ontwerpgerichte onderzoek, waarbij bijzondere aandacht zal uitgaan naar onderwijsinnovatie. Het afstudeeronderzoek in jaar 4 vormt het sluitstuk (zie Standaard 4, algemeen deel). In het opleidingsspecifieke deel worden vanuit de owe's uit de vakdidactische leerlijnen van de opleidingen vakspecifieke aanvullingen gedaan op het gemeenschappelijke deel (zie hiervoor de opleidingsspecifieke beschrijvingen in het Opleidingsspecifieke deel van dit hoofdstuk). Hierbij is aandacht voor samenhang van inhoud en didactiek tussen vakken en vakoverschrijdende thema's, zodat de horizontale samenhang wordt geborgd.

De leerlijn is concentrisch van opbouw en de opdrachten nemen in de loop van het curriculum toe in complexiteit. Ook is er sprake van een toenemende mate van zelfsturing. Gaandeweg leert de student de gehele onderzoekscyclus te doorlopen. Door de doorlopende leerlijn van doelen en inhoud in de opeenvolgende leerjaren is er een goede verticale samenhang.

Het panel vindt de invoering van de nieuwe onderzoeksleerlijn waardevol. De leerlijn is coherent en het panel is tevreden over de inhoud. Gezien het relatief korte bestaan van de onderzoeksleerlijn, heeft het panel nog niet de volledige effecten in termen van studentprestaties kunnen beoordelen. Wel heeft het panel afstudeerdossiers bestudeerd die volgens de nieuwe beoordelingscriteria zijn beoordeeld (zie Standaarden 3 en 4). De onderzoeksleerlijn zal verder worden doorontwikkeld op basis van resultaten uit (studenten)evaluaties.

Internationalisering

Het instituut besteedt aandacht aan internationalisering door activiteiten die erop gericht zijn om een internationale leeromgeving op het instituut zelf te creëren (internationalisering@home), door studiereizen en uitwisseling van studenten en docenten, door participatie in internationale projecten en door het aanbieden van de minoren Onderwijs internationaal perspectief en International Teacher programme. ILS wil verdere internationalisering bereiken door meer in te zetten op Engelse taalvaardigheid, interculturele vaardigheid, wereldburgerschap en onderzoek in internationale context. Het panel vindt dit positief.

Het panel constateert dat de aandacht voor internationalisering varieert bij de verschillende opleidingen. In sommige opleidingen is internationalisering een duidelijk herkenbaar element in de opleiding, terwijl dit element bij andere opleidingen minder in het oog springt (zie Standaard 2, opleidingsspecifieke deel). Het panel adviseert ILS om, waar nodig, meer in te zetten op aandacht voor internationalisering in de curricula, zodat dit profileringspunt instituutsbreed beter uit de verf komt.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

Het document *Visie op leren en opleiden HAN ILS Tweedegraads lerarenopleidingen (2014)* beschrijft de algemene visie op leren en opleiden die ten grondslag ligt aan alle lerarenopleidingen binnen het instituut. Het document voorziet tevens in een nadere uitwerking van de opleidingsdidactiek voor iedere opleiding.

Het didactisch concept dat ILS binnen alle opleidingen hanteert is competentiegericht onderwijs vanuit een sociaal-constructivistische visie op leren. Hierbij staat actieve interactie met medestudenten, docenten, begeleiders, beroepsprofessionals en leerlingen centraal. Samenwerken en samen leren spelen een belangrijke rol. Vanuit de gedachte *practice what you preach* vervullen docenten daarbij een voorbeeldfunctie. Docenten gebruiken werkvormen die de student later ook zelf kan toepassen in de praktijk. Uit de gesprekken met de studenten tijdens het bezoek bleek dat studenten van verschillende opleidingen dit inderdaad herkennen.

Binnen deze didactische benadering worden kennis, vaardigheden en attitude gezien als onlosmakelijk met elkaar verbonden en zij moeten dan ook in samenhang worden ontwikkeld binnen de context van authentieke beroepssituaties. Dit wordt gerealiseerd door de combinatie van onderwijs op het instituut zelf en in de school via het werkplekleren. Door bij het werkplekleren de persoonlijke leerbehoeften van de student leidend te laten zijn, wordt beoogd studenten op te leiden tot *reflective practitioners*.

De opleidingsprogramma's zijn thematisch opgebouwd aan de hand van beroepstaken. De opleidingen sturen gericht op een geleidelijke opbouw van de competenties aan de hand van drie bekwaamheidsniveaus (hoofd fase-, eind fase- en startbekwaam).

De opleidingen maken gebruik van een breed palet aan werkvormen, zoals hoor- en werkcolleges, groepswork, presentaties en *peer feedback*, drama, het opstellen van lesplannen, interactieve quizen, onderzoekwerkgroepen ('onderzoekswerkplaats'), essays, reflectie, exploratieopdrachten, etc.

Het panel vindt het gehanteerde didactisch concept passend bij de opleidingen en adequaat uitgewerkt. Het concept van Samen Opleiden sluit hierop naadloos aan en creëert volgens het panel een krachtige leeromgeving voor studenten. Het panel kan zich bovendien goed vinden in de ambitie van ILS om gepersonaliseerd leren meer plaats te geven in zowel de voltijd- als deeltijdcurricula. Dit past in de hedendaagse ontwikkelingen binnen het onderwijs waarin onderwijs op maat steeds belangrijker wordt. Zeker voor de deeltijdvariant acht het panel verschillende vormen van gepersonaliseerd leren veelbelovend.

Instream en voorlichting

De voorlichting en werving bestaan uit het bieden van realistische informatie over het beroep van leraar en over de opleidingen. Dit gebeurt tijdens de jaarlijkse voorlichtingsdagen/-avonden en meeloopdagen. Daarnaast wordt studiekeuzebegeleiding geboden aan de hand van een verplichte intake in de vorm van een 'studiekeuzecheck' en/of een kennismakingsgesprek. Hierbij wordt achterhaald in hoeverre er een match is tussen de beoogde opleiding en de aspirant-student.

Zowel studiekeuzecheck als kennismakingsgesprek monden uit in een (niet bindend) studieadvies. Bij deeltijdstudenten wordt tevens een maatwerkprogramma met eventuele vrijstellingen vastgelegd.

Om eventuele studievertraging door gebrekkige taalvaardigheid te voorkomen, dienen studenten voor hun propedeuse verplicht een taaltoets af te leggen. Als deze niet gehaald wordt, krijgt de student de gelegenheid om een taal cursus van acht weken te volgen, waarna hij de toets nogmaals aflegt. Slaagt de student weer niet dan zijn er nog twee herkansingsmogelijkheden in het tweede studiejaar.

Een andere vorm van vroegtijdige preventie van studievertraging is het naar voren halen van de eerste stage. Door een vroegtijdige kennismaking met het beroep van leraar in de praktijk, krijgen studenten eerder zicht op of het beroep bij hen past. Zodoende kunnen zij ook eerder de keuze maken om de opleiding voort te zetten, dan wel te staken. Uit de gesprekken met de studenten en alumni bleek dat de eerste stage inderdaad het moment is waarop veel studenten de opleiding staken.

De opleidingen kennen geen speciale voorzieningen om in te spelen op eventuele deficiënties bij specifiek de mbo-instroom. Indien zich bij deze groep studenten problemen voordoen, wordt individueel gekeken hoe het probleem zou kunnen worden opgelost, bijvoorbeeld door verwijzing naar HAN-brede cursussen.

Leerroutes

Alle opleidingen bieden naast de voltijd- en deeltijdvariant een Kopopleiding aan. Dit verkorte opleidingstraject is een eenjarige lerarenopleiding bestaande uit 60 EC gericht op studenten die al een hbo- of wo-opleiding hebben afgerond op het gebied van het betreffende schoolvak en zich willen scholen tot leraar (de vooropleidingseisen conform de verwantschapstabel en zoals gepubliceerd in de Staatscourant zijn vastgelegd in de OER). Daar zij al beschikken over de benodigde inhoudelijke kennis, richt de KOP-opleiding zich op onderwijskunde (45 EC) en vakdidactiek (15 EC). Voor iedere richting is het deel onderwijskunde gelijk en is het deel vakdidactiek specifiek voor het betreffende vakgebied. ILS kent een tamelijk constante instroom van studenten voor de Kopopleidingen Pedagogiek, Economie en Natuur- en Scheikunde. Hiervoor is een standaard vakdidactisch programma ontwikkeld. Voor de overige richtingen wordt een maatwerkprogramma vakdidactiek ontwikkeld, wanneer zich een student voor de opleiding meldt.

Er is geen gedifferentieerd aanbod van leerroutes voor diverse doelgroepen. Wel heeft de Examencommissie in het document *Vrijstellingen onderwijskundige deeltentamens per instroomcategorie (2014)* voor afgestudeerde pabo-studenten of studenten met andere lerarenbevoegdheden die in de (deeltijd)opleidingen willen instromen per instroomcategorie de onderwijskundige vrijstellingen (generieke kennisbasis) vastgelegd. Het opleidingstraject wordt verder via maatwerk afgestemd op de specifieke behoeften van de student.

Invoering afstudeerrichtingen

Met ingang van studiejaar 2016-2017 studeren studenten af op één van de twee landelijk ingevoerde afstudeerrichtingen, de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs (vmbo/mbo) dan wel de afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs (onderbouw havo/vwo).

Dit vergt aanpassingen in de curricula van de opleidingen, met name voor de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs. Het panel constateert dat ILS is gestart met de nodige voorbereidende maatregelen voor de invoering van de afstudeerrichtingen. Zo is met ingang van studiejaar 2014-2015 in het eerste studiejaar een korte oriëntatie op het beroepsonderwijs ingevoerd binnen de gemeenschappelijke onderwijskundige leerlijn. In de hoofdfase van de opleidingen wordt vanuit de vakdidactische leerlijnen een meer vakspecifieke oriëntatie verzorgd, waarna studenten in het derde studiejaar een keuze kunnen maken voor één van de beide afstudeerrichtingen. Voor de daadwerkelijke invoering van de afstudeerrichtingen moeten echter zeker nog een aantal stappen worden gezet. De vormgeving van de afstudeerrichtingen is momenteel nog volop in ontwikkeling. Bij de ontwikkeling werkt ILS nauw samen met zowel de WAC als de tijdelijke adviesgroep beroepsonderwijs. Gezien de gestelde termijn waarbinnen de afstudeerrichtingen ingevoerd moeten zijn, adviseert het panel ILS de invoering nu voortvarend aan te pakken.

Studieloopbaanbegeleiding

De studieloopbaanbegeleiding is gericht op competentieontwikkeling door de student. Daarnaast staan de ontwikkeling van de beroepsidentiteit en het geven van richting aan de loopbaan centraal. Aandacht wordt besteed aan reflectievermogen, leervaardigheden en leerstrategieën. Verder richt de studieloopbaanbegeleiding zich op het voorkomen, signaleren en waar mogelijk oplossen van studieloopbaanproblemen. Studieloopbaanbegeleiding wordt geboden aan de hand van individuele gesprekken, groepsbijeenkomsten, trainingen en een 'toolkit studieloopbaanbegeleiding', waarmee studenten zelf kunnen werken aan studieloopbaanvragen. Vanaf jaar 1 leggen studenten een digitaal portfolio aan dat zij gedurende de gehele opleiding bijhouden. Het portfolio fungeert als een persoonlijk leerdoosje en vormt de input voor de studieloopbaanbegeleiding en het opstellen van de leerwerkplannen. Bovendien fungeert het portfolio dankzij de daarin opgenomen zelfreflecties en bewijsstukken als beoordelingsinstrument bij de drie bekwaamheidstoetsen integraal handelen die aan het eind van iedere opleidingsfase worden afgenomen (zie Standaard 3, algemeen deel). Studenten zijn in het algemeen tevreden over de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding. SLB'ers en docenten zijn makkelijk benaderbaar.

Stagebegeleiding

De lerarenopleidingen zijn eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van het werkplekleren. Op alle academische opleidingsscholen en samenwerkingsscholen is een begeleidingsteam ('AB-team') ingesteld dat bestaat uit de algemeen begeleider van het instituut (ABI), die de lerarenopleiding vertegenwoordigt, en de algemeen begeleider van de school (ABS), een vertegenwoordiger van de school.

Dit begeleidingsteam is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de begeleiding en de beoordeling op de werkplek. Daarnaast draagt het team bij aan verdere professionalisering op de school en adviseert het over beleidsthema's. De dagelijkse begeleiding van de student op de werkplek wordt verzorgd door de schoolpracticumdocent (SPD), ondersteund door het AB-team. De ABI vervult de rol van examinator.

Hoewel plaatsing op een academische opleidingsschool of samenwerkingsschool de voorkeur heeft, moet soms worden uitgeweken naar stagescholen, waar een andere begeleidingsstructuur geldt. Hier is geen AB-team. De dagelijkse begeleiding van de student op de werkplek wordt verzorgd door de schoolpracticumdocent (SPD). Daarnaast wordt de student vanuit het instituut begeleid door de instituutpracticumdocent van de lerarenopleiding (IPD).

De IPD'er heeft tot taak de kwaliteit van de begeleiding te bewaken en is bovendien examinator. De IPD'er bezoekt de student minimaal eenmaal tijdens de stage. De stagebegeleiding van deeltijdstudenten die op de school waar ze werken stage lopen is op dezelfde wijze georganiseerd.

Bij het afstudeeronderzoek worden studenten begeleid door een begeleider van ILS en, als de student stage loopt op een academische opleidingsschool, ook door een onderzoeksbegeleider op de school. De begeleiding van het afstudeeronderzoek vindt zowel individueel als in begeleidingsgroepen plaats. Deze zijn geclusterd rondom specifieke thema's en kunnen zowel opleidingsspecifiek zijn als opleidingsoverstijgend in samenwerking met het Kenniscentrum Kwaliteit van Leren. Op academische opleidingsscholen wordt bij de begeleiding van het afstudeeronderzoek gebruik gemaakt van onderzoekswerkgroepen ('onderzoekswerkplaats'), bestaande uit leraren van de betreffende school die zich met onderzoek bezighouden en studenten (zie voor verdere informatie over begeleiding bij het afstudeeronderzoek Standaard 4, algemeen deel).

De evaluatieresultaten van de NSE en de 'Evaluatie Werkplekieren' laten zien dat studenten in de regel tevreden zijn over de begeleiding op de stageplek (NSE 85%) en door de instituutsdocenten. Dit werd bevestigd in de gesprekken die het panel tijdens het bezoek met de studenten van de verschillende opleidingen voerde. Studenten gaven bovendien aan dat ILS klachten over begeleiding op de stageplek serieus oppakt.

Uit de gesprekken met de studenten kwam verder naar voren dat studenten de kwaliteit van de begeleiding bij stages op stagescholen soms als minder ervaren dan die bij stages op academische opleidingsscholen en samenwerkingsscholen. Studenten hebben bij stages op stagescholen soms het gevoel dat zij de begeleiding meer zelf moeten organiseren. Op stagescholen is er ook niet altijd iemand die de student kan begeleiden bij zijn/haar onderzoek. Daar ligt formeel ook geen opdracht voor de stagescholen, deze begeleiding wordt voor studenten die stage lopen op een stageschool op het instituut verzorgd. Studenten ervaren dit echter als minder prettig. Het panel constateert daarnaast op basis van informatie uit de gesprekken met de studenten dat niet wordt bijgehouden hoe vaak een student al op een stageschool, dan wel opleidingsschool of samenwerkingsschool stages heeft gelopen. Hiermee wordt bij de toewijzing van een stageplek dan ook geen rekening gehouden. Naar het gevoelen van de studenten speelt juist de reistijd van de woonplaats naar de stageplek een doorslaggevende rol. Het panel begrijpt dat ILS bij de plaatsing van studenten soms moet uitwijken naar stagescholen waarmee de samenwerking nu eenmaal niet structureel is.

Het panel adviseert echter goed in de gaten te houden dat de kwaliteit van de begeleiding bij het werkplekieren op stagescholen zoveel mogelijk gelijk is aan die op de ander typen scholen. Daarnaast adviseert het panel om er bij de toewijzing van stageplekken op toe te zien dat bij de individuele student naast een goede afwisseling in schooltype (havo/vwo en vmbo/mbo) ook een goede afwisseling ontstaat van stages op zowel academische opleidingsscholen, samenwerkingsscholen als stagescholen. Zo wordt een gelijke situatie voor alle studenten geborgd.

Studeerbaarheid

Het panel stelt vast dat de rendementen van de opleidingen een beeld vertonen dat vergelijkbaar is met dat van de andere tweedegraads lerarenopleidingen elders in den lande. Op grond van het gesprek met het management tijdens het bezoek stelt het panel vast dat het management grote aandacht heeft voor de rendementen. Studenten geven aan dat de eindfase met de LiO-stage en het afstudeeronderzoek pittig is. De afgelopen jaren heeft ILS verschillende maatregelen genomen om de studeerbaarheid te vergroten, zoals een betere voorlichting voor aanvang van de opleiding, het structureel onderzoeken van evaluatieresultaten op mogelijkheden voor verbetering van de studeerbaarheid van de curricula en het onderzoeken hoe het samenspel tussen de LiO-stage, het afstudeeronderzoek en het onderwijs op het instituut voor studenten het beste georganiseerd kan worden. Op opleidingsniveau zijn er eveneens verschillende initiatieven genomen die succesvol blijken te zijn (maatjesproject, meer klassikale bijeenkomsten). Ook binnen de Academische Opleidingsschool vormt de studeerbaarheid onderwerp van gesprek. Zo is het aanbieden van een baan aan een LiO-stagiair bijvoorbeeld in het belang van de betreffende school, maar gaat dit vaak ten koste van een tijdige afronding van de opleiding door de student (en dus van het rendement van de opleiding). Het panel is van mening dat de studeerbaarheid voldoende aandacht krijgt.

Docenten

Momenteel is ruim 85 procent van de ILS-docenten mastergeschoold. Daarmee voldoet het instituut aan de streefnorm voor de Faculteit Educatie (80%). Negen procent van de docenten is gepromoveerd en nog eens vijf procent is bezig de doctorsgraad te behalen. Het beleid bij het aanstellen van nieuwe lerarenopleiders is dat zij minimaal mastergeschoold zijn, in het bezit zijn van een eerstegraads lesbevoegdheid en drie tot vijf jaar werkervaring hebben in het vo, mbo of hbo. Momenteel zijn twee lerarenopleiders VELON-geregistreerd. Aangezien het de ervaring is van medewerkers dat de VELON-registratie in de huidige vorm van geringe toegevoegde waarde is voor hun professionele ontwikkeling, heeft ILS ervoor gekozen niet actief op VELON-registratie te sturen. Wel houdt het instituut de doorontwikkeling van het VELON-registratietraject nauwlettend in de gaten.

Naar aanleiding van de adviezen voortvloeiend uit de vorige visitatie is sterk ingezet op scholing op het gebied van toetsen en beoordelen. Alle medewerkers dienen de basistraining toetsing te volgen. Momenteel worden aanvullend BKE- en SKE-trajecten ontwikkeld voor toetsen en beoordelen om de expertise op dit gebied verder te versterken. Het is de bedoeling dat met ingang van studiejaar 2015-2016 alle docenten BKE- gecertificeerd worden. Daarnaast wordt ernaar gestreefd dat per opleiding minimaal één docent SKE-gecertificeerd is. Ook onderzoek en het begeleiden van onderzoek hebben de afgelopen jaren centraal gestaan. Van iedere medewerker wordt verwacht dat hij/zij zich op dit vlak professionaliseert en het Kenniscentrum draagt hiertoe op verschillende manieren bij.

Daarnaast zijn experts ter ondersteuning ingezet en speelt intervisie een belangrijke rol. Ook de komende jaren zal hierop worden blijven ingezet. Het panel vindt het positief dat steeds meer docenten zich uit eigen beweging willen bezig houden met onderzoek. Dit zal zijn vruchten afwerpen in het onderwijs. Andere speerpunten zijn de professionalisering op het gebied van *blended learning* en ICT en mediageletterdheid. Met het oog op de ambitie van ILS om ICT meer in het onderwijs te incorporeren, biedt het instituut het personeel trainingen op dit vlak aan.

Om voldoende feeling met het werkveld te borgen, wordt van medewerkers verwacht dat zij contacten onderhouden met de beroepspraktijk. Met het oog op de invoering van de twee afstudeerrichtingen is de 'mbo Capaciteitsgroep' gestart, die fungeert als leergemeenschap voor en over het mbo. Ook dienen medewerkers actief te zijn binnen het landelijke netwerk van lerarenopleidingen en vakverenigingen waarbinnen kennisdeling en –ontwikkeling plaatsvinden.

Naast de ILS-brede professionaliseringsthema's wordt tevens jaarlijks op opleidingsniveau door elk opleidingsteam een teamontwikkelplan (TOP) opgesteld met de professionaliseringsdoelen voor dat jaar (teamleren). Zo ontstaat de mogelijkheid voor professionalisering op maat voor elk team. De docenten geven aan dit te waarderen.

Ook binnen het partnerschap van de academische opleidingsscholen wordt veel aandacht besteed aan professionalisering van de begeleiders op de werkplek. Alle ABI's en ABS'ers hebben trainingen gevolgd op het gebied van beoordeling. Alle SPD'ers hebben twee cursussen voor het begeleiden van studenten gevolgd, waarbij onder andere de begeleiding bij het maken van de koppeling tussen theorie en praktijk aan bod komt. Via het keurmerk worden ook bij de samenwerkingsscholen eisen gesteld aan de kwalificaties van de begeleiders op de werkplek en worden er afspraken over de professionalisering gemaakt. Ook daar heeft een groot aantal SPD'ers de cursussen gevolgd. SPD'ers op stagescholen krijgen gratis, maar vrijblijvend professionalisering aangeboden om de kwaliteit van de begeleiding en beoordeling te waarborgen. Het panel vindt het positief dat ILS investeert in de professionalisering van de stagebegeleiders.

Uit zowel de studenttevredenheidsevaluaties als de gesprekken tijdens het bezoek blijkt dat studenten zeer tevreden zijn over de kwaliteiten van hun docenten. Zij vinden hun docenten inspirerend, inhoudelijk bekwaam en goed op de hoogte van de beroepspraktijk. Ook het panel is positief over de inhoudelijke en didactische kwaliteiten van de docenten. De docenten zijn gedreven en enthousiast. Wel constateert het panel dat de werkdruk in het merendeel van de opleidingen nog een aandachtspunt is. De situatie is momenteel niet zorgelijk en beïnvloedt de kwaliteit van het onderwijs en de begeleiding niet, maar het panel vraagt ILS hier toch passende actie op te ondernemen. Al gaan de docententeams verstandig met de werkdruk om door bewuste keuzes te maken om bepaalde activiteiten wel of juist niet te ondernemen, docenten van bijna alle opleidingen geven aan dat door de hoge werkdruk de professionalisering en ontwikkeling soms onder druk staan. Het panel betreurt dit.

Men heeft de afgelopen jaren hard gewerkt aan het opvolgen van de adviezen van het vorige visitatiepanel. Het panel is van mening dat, nu al deze veranderingen in gang zijn gezet en lopen, het tijd is om wat gas terug te nemen.

De komende tijd zou volgens het panel in het teken moeten staan van onderhoud van de ingezette dynamiek, het aanbrengen van meer focus in de verschillende activiteiten, het maken van keuzes ten aanzien van ambities voor de toekomst (zie ook standaard 1) en een daarbij passende professionaliseringsagenda.

Voorzieningen

Sinds 2014 zijn de lerarenopleidingen gevestigd in een nieuw gebouw. De opleidingen delen het gebouw met het Kenniscentrum Kwaliteit van Leren en het Centre of Expertise Leren met ICT, hetgeen de samenwerking met deze centra faciliteert. Naar tevredenheid van het panel voorziet het gebouw naast algemene lokalen in computerlokalen, specifieke vaklokalen (practicumruimtes voor scheikunde, biologie, natuurkunde), gemeenschappelijke onderzoeksruidtes, een dramalokaal, een studiecetrum (mediatheek) en een collegezaal voor ILS- en pabostudenten. Het studiecetrum bevat relevante handboeken, (vak)literatuur, tijdschriften, etc. Het panel is enthousiast over het iXperium, waar geëxperimenteerd en geoefend kan worden met het gebruik van (nieuwe) ICT-toepassingen. Studenten hebben toegang tot opleidingsrelevante documenten via de digitale leeromgeving HAN-Scholar-leren. Docenten gebruiken Scholar-werken voor archivering en kennisdeling. Via de intranetomgeving Insite HAN wordt roosterinformatie verstrekt en hebben studenten toegang tot hun digitaal portfolio en het nieuwe studenteninformatie-systeem Alluris waar ze hun studieresultaten kunnen inzien. Met Alluris hoopt ILS tegemoet te komen aan de ontevredenheid van studenten over het vorige systeem. Daarnaast is er nog de HAN4me-app en aanvullend zijn er een ILS-brede nieuwsbrief, opleidingsgebonden informatiebulletins en een maandelijks spreekuur voor studenten.

Conclusie

Het panel is tevreden over de generieke ILS-brede aspecten van de onderwijsleeromgeving. Deze zijn van voldoende kwaliteit. De opzet van het programma met een generiek deel en een opleidingsspecifiek deel is helder. De inhoud van het generieke deel is goed vormgegeven en dekt de generieke kennisbasis van de lerarenopleidingen af. Via de drie bekwaamheidsniveaus wordt geleidelijk gewerkt aan de opbouw van de SBL-competenties en de kennisbasis. Het panel adviseert erop toe te zien dat de inhoud van het opleidingsspecifieke deel (de vakinhoud en de vakdidactiek) en de inhoud van het generieke deel bij elke opleiding goed op elkaar zijn afgestemd. De profilering op internationalisering en drama mag bij sommige opleidingen nog sterker worden aangezet. Good practices zouden instituutsbreed gedeeld kunnen worden. Het panel heeft waardering voor de invulling en opbouw van de verbeterde onderzoeksleerlijn zoals die twee jaar geleden is ingezet. De vormgeving van de afstudeerrichtingen algemeen vormend onderwijs en beroepsgericht onderwijs is nog in ontwikkeling. Het panel adviseert hierbij een voortvarende aanpak. Het werkplekleren is via het concept Samen Opleiden goed vormgegeven en ingericht en de kwaliteit van de begeleiding op de werkplek wordt geborgd door intensieve samenwerking met de opleidings- en samenwerkingsscholen en door professionalisering van de begeleiders op de scholen. Het Samen Opleiden komt goed uit de verf. Wel vraagt het panel aandacht voor de kwaliteit van de begeleiding van studenten op stagescholen. Ook adviseert het panel om bij iedere student te zorgen voor een gelijkmatige spreiding van de stages over de verschillende typen scholen (stage-, opleidings- en samenwerkingsscholen). Het panel is tevreden over de wijze waarop de studieloopbaanbegeleiding is ingericht en ook de voorzieningen zijn in orde. Er wordt via het aanstellings- en professionaliseringsbeleid voldoende gestuurd op de kwaliteit van de docenten. Het panel vraagt echter aandacht voor de werkdruk die de docenten ervaren. Het panel adviseert hierop passende actie te ondernemen.

Opleidingsspecifiek deel

Hieronder volgen per opleiding de bevindingen en het oordeel van het panel ten aanzien van de opleidings specifieke aspecten behorend bij Standaard 2. Indien niet anders is aangegeven, hebben deze betrekking op zowel de voltijd als de deeltijdvariant.

De KOP-opleidingen die onder de verschillende opleidingen ressorteren bestaan uit een gemeenschappelijk onderwijskundig deel en een opleidings specifiek vakdidactisch deel. Alleen voor de KOP-opleidingen Scheikunde en Economie is een standaard invulling voor dit vakdidactische deel ontwikkeld, gezien de constante instroom in deze KOP-opleidingen. Het panel heeft deze standaard invulling bestudeerd en bij de opleidingen Natuur- en Scheikunde en Economie is een aanvullende paragraaf opgenomen die de bevindingen van het panel over het vakdidactische deel van de KOP-opleiding beschrijft. De bevindingen en oordelen van het panel ten aanzien van het gemeenschappelijke onderwijskundige deel komen aan de orde bij de KOP-opleiding Pedagogiek. Aangezien ILS geen bacheloropleiding Pedagogiek aanbiedt, maar wel de KOP-opleiding Pedagogiek, is deze KOP-opleiding, in tegenstelling tot de andere KOP-opleidingen, zelfstandig in het CROHO-register opgenomen. De KOP-opleiding Pedagogiek wordt hieronder daarom apart beschreven en beoordeeld.

Opleiding Aardrijkskunde

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Aardrijkskunde vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Aardrijkskunde is opgebouwd vanuit zeven thema's: 1) natuurlijke systemen op en rond de aarde, 2) milieugeografie, 3) landschappen, 4) ruimtelijke effecten van sociaal-economische systemen, 5) ruimtelijke effecten van politieke en culturele systemen, 6) geografische concepten en 7) het geografisch instrumentarium. Deze zeven thema's zijn uitgewerkt in 22 categorieën.

Het panel stelt vast dat het curriculum alle zeven thema's uit de kennisbasis Aardrijkskunde afdekt. De opleiding heeft ervoor gekozen om de vakinhoud en vakdidactiek thematisch aan te bieden. Binnen elke owe komen twee thema's aan bod (bijvoorbeeld owe De ondergrond van Nederland & De stad). De kennis en vaardigheden worden per thema tot het beoogde eindniveau opgebouwd en ook op dit niveau getoetst (reeds vanaf het eerste studiejaar). Gedurende de opleiding is er wel sprake van een opbouw in die zin dat gaandeweg steeds meer nadruk komt te liggen op complexere begrips- en toepassingsvragen. Het panel is tevreden over deze opbouw van het curriculum. De thematische benadering past bij de vakinhoudelijke kennisbasis die eveneens uit een groot aantal thema's bestaat. De thematische benadering heeft volgens het panel bovendien als voordeel dat de onderwerpen in één keer grondig behandeld worden. Met het oog op de LKT betekent dit wel dat enige opfrissing nodig is.

De ontwikkeling van het docentschap staat binnen de gehele opleiding centraal. Er is een sterke focus op het leren ontwerpen van lessen en lesmateriaal. De vakdidactische insteek die studenten hiervoor krijgen aangereikt, bestaat uit een combinatie van twee verschillende modellen/benaderingen. Studenten leren om gebruik te maken van de principes van *constructive alignment* om zo een goede balans te creëren tussen leerdoelen, lesactiviteiten en toetsing, waardoor een goede overdracht en tevens de controle daarop geborgd kunnen worden. Daarnaast maakt de opleiding gebruik van het ADDIE-model (Analyse – Design – Develop – Implement – Evaluate), dat studenten leren te gebruiken om aan de hand van een inhoudelijke analyse tot goede en betekenisvolle leerdoelen te komen. Aan het leren werken met ADDIE wordt in de vakdidactische onderdelen en in de vakinhoudelijke onderdelen aandacht besteed. Zodoende is de vakdidactiek verweven met het gehele curriculum, hetgeen volgens het panel zorgt voor een goede koppeling tussen de vakinhoud en de vakdidactiek. Een voorbeeld van de manier waarop vakinhoud en vakdidactiek met elkaar verbonden worden, is de leertaak Water & Energie van de owe Water en energie & Ruimtelijke ordening waar studenten het ADDIE-model moeten toepassen om een les over het onderwerp Water en Energie voor te bereiden en uit te voeren. Het panel heeft waardering voor de keuze van deze didactische insteek en de duidelijke explicitering daarvan. Als overweging geeft het panel de opleiding mee om voor de hoofdfase, als extra stap, studenten nog meer uit te dagen om een visie op het aardrijkskundeonderwijs te ontwikkelen (en na te gaan wat dat betekent voor hun handelen, de schoolpraktijk, etc.).

Naast het aanbod van vakinhoud en vakdidactiek in thema's kent het programma de volgende leerlijnen:

1. Leerlijn onderzoek die door het gehele curriculum heen loopt (zie paragraaf Onderzoek(vaardigheden));
2. Leerlijn Veldwerk. In deze leerlijn staat het bestuderen van de omgeving buiten het klaslokaal centraal. De lijn loopt als een rode draad door het gehele curriculum. In deze lijn krijgen het zelf doen van veldwerk en de daarbij horende onderzoekstechnieken en -vaardigheden aandacht evenals de didactiek van het veldwerk. In de eerste twee studiejaar maakt veldwerk praktisch van ieder vak deel uit. Ook in het derde jaar krijgt veldwerk nog veel aandacht in de vakken en in het vierde jaar vindt in het kader van de integrale toetsing een uitwisseling plaats met studenten uit Ierland waarbij de studenten in elkaars land veldwerk doen.
3. Leerlijn Internationalisering. Ook deze lijn loopt door de verschillende studiejaar heen. De lijn bestaat uit veldwerk in internationale contexten en studentuitwisselingen. Studenten doen drie maal veldwerk in het buitenland (jaar 1 of 2 Zwitserland, jaar 3 Rusland, jaar 4 Ierland). Bij het veldwerk in Rusland vindt uitwisseling plaats met studenten uit Rusland. Bij het veldwerk in Ierland vindt er tevens actieve samenwerking plaats bij het uitvoeren van de opdrachten.

De eindkwalificaties ICT zijn conform het ILS-brede beleid reeds in het curriculum verwerkt. De opleiding ontwikkelt momenteel, in aanvulling op de bovengenoemde drie leerlijnen, een specifieke leerlijn ICT. Deze lijn zal aandacht besteden aan het gebruik van onder meer Geografische Informatie Systemen en GPS, waarbij tevens aandacht zal zijn voor de manier waarop deze systemen effectief gebruikt kunnen worden in de lespraktijk (bijvoorbeeld ter ondersteuning van de didactiek).

Het panel stelt vast dat de leerlijnen op verschillende wijze met elkaar en met de vakinhoudelijke en vakdidactische onderdelen in het curriculum zijn verweven. Binnen de leerlijn Veldwerk wordt een duidelijke koppeling gemaakt met zowel de vakinhoud, vakdidactiek als met de leerlijn Onderzoek. Door de ervaringen tijdens het veldwerk krijgt de vakinhoud reliëf, omdat er een verbinding wordt gemaakt tussen de vakinhoud die op het instituut is aangeboden en de 'echte wereld'. De koppeling met de vakdidactiek wordt onder andere gemaakt doordat studenten bij het veldwerk ontwerptechnieken aangeleerd krijgen waarmee veldwerkactiviteiten en veldwerkarrangementen in het vo kunnen worden ontwikkeld. Zo leren zij hoe zij veldwerk als werkvorm structureel in het onderwijs kunnen integreren. De koppeling met de leerlijn Onderzoek vindt plaats door bij de uitvoering van leertaken veldwerk ook het doorlopen van (stappen van) de onderzoeks cyclus hoort. Door veldwerk ook in het buitenland uit te voeren is er bovendien sprake van integratie met de leerlijn Internationalisering.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de ILS-brede leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas, die zich richt op hoe studenten lesgeven en waarmee. Samenhang tussen het ILS-brede programma en het opleidings specifieke programma wordt gerealiseerd door de ILS-brede modules vakspecifiek in te vullen en aan te vullen met vakdidactische onderdelen die de opleiding zelf aanbiedt.

Het werkplekleren vormt een belangrijk onderdeel van de opleiding. Aan de hand van leertaken worden kennis en vaardigheden vanuit de vakinhoudelijke en vakdidactische onderdelen en de onderdelen uit de leerlijnen toegepast in de beroepspraktijk. Zo moeten studenten bijvoorbeeld bij de leertaak Geografische vaardigheden 2 (owe Geografische vaardigheden 2 & Aardrijkskunde digitaal) de kennis van het vakdidactische domein Het geografisch instrumentarium en de bijbehorende subdomeinen toepassen in het opzetten en uitvoeren van een opdracht voor middelbare scholieren. Zoals instituutsbreed bepaald is, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Aardrijkskunde in elke opleidingsfase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende de opleiding toe in zwaarte en zelfstandigheid. Studenten en alumni geven aan dat zij tevreden zijn over de voorbereiding op de beroepspraktijk. De stages stellen de studenten volgens het panel in staat om aan het eind van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Om studenten ook toe te rusten voor het lesgeven in het Leergebied Mens & Maatschappij heeft de opleiding in het eerste jaar van de opleiding een verdieping Mens & Maatschappij opgenomen gericht op de discipline geschiedenis. In deze verdieping ligt de nadruk op de verschillende tijdvakken en de vakdidactiek geschiedenis. Indien studenten zich hierin verder willen specialiseren kunnen zij de minor Leergebied Mens & Maatschappij (nog in ontwikkeling) volgen en de LiO-stage koppelen aan dit leergebied. Het panel vindt het een goede keuze om de verdieping Mens & Maatschappij in het curriculum op te nemen.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig in het curriculum geïmplementeerd is en op adequate wijze via het curriculum opgebouwd wordt. Daarbij heeft het panel grote waardering voor de leerlijn Veldwerk. Het panel heeft vernomen dat de opleiding de samenhang tussen de vakinhoud, vakdidactiek en onderwijskunde, en de thema's onderling nog verder wil versterken. Zij beoogt hiermee de studenten vanuit een meer integrale benadering op te leiden.

Het panel is positief over dit voornemen. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de gebruikte literatuur. Deze is van voldoende niveau en actueel.

Onderzoek(svaardigheden)

De leerlijn Onderzoek bestaat uit de ILS-brede onderzoeksleerlijn die vakspecifiek nader in- en aangevuld wordt vanuit de verschillende onderdelen van het curriculum. Hierbij wordt een koppeling gemaakt tussen de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden, de ontwerpcyclus binnen de vakdidactiek en de beroepspraktijk tijdens het werkplekleren. Zo moeten studenten bijvoorbeeld bij de leertaak Aardrijkskunde digitaal (owe Geografische vaardigheden 2 & Aardrijkskunde digitaal) onderzoek doen naar de ontwerpeisen van een digitale lessenserie en deze eisen expliciet laten terugkomen in het ontwerp en doen studenten in het vierde jaar onderzoek naar het effect van het toepassen van differentiatie in klassenverband. Verder is het onderwijs in onderzoek(svaardigheden) gerelateerd aan het veldwerk. Bij de leertaak De stad (owe De ondergrond van Nederland & De stad) moeten studenten bijvoorbeeld op basis van veldwerk en literatuur een wijkonderzoek uitvoeren. Op deze wijze is het onderwijs in onderzoeksvaardigheden verweven in de verschillende onderdelen van het programma, hetgeen het panel een verstandige keuze vindt. Al vanaf het eerste jaar doorlopen de studenten bij de op onderzoek gerichte leertaken de gehele onderzoeksproces. Naast de gerichte onderzoeksopdrachten besteedt de opleiding ook meer in het algemeen aandacht aan het ontwikkelen van een kritische, onderzoekende houding. Reflectie is een element dat stelselmatig terugkeert, niet alleen in de verschillende onderdelen van het curriculum (zoals door het schrijven van visiestukken), maar ook bijvoorbeeld bij inzagemomenten. Het panel vindt dit een sterk punt van de opleiding. Tijdens het bezoek gaven studenten aan tevreden te zijn met de onderzoeksleerlijn. Zij vinden dat onderzoekend vermogen, onderzoeksvaardigheden en reflectie nuttig zijn in de dagelijkse beroepspraktijk omdat ze hen helpen betere docenten te worden. Alumni gaven bovendien aan dat het onderwijs in onderzoeksvaardigheden duidelijk is verbeterd in vergelijking met hoe het onderwijs er in hun tijd had uitgezien. Het panel is positief over de vakspecifieke invulling van de onderzoeksleerlijn. Studenten worden volgens het panel goed toegerust voor het afstudeeronderzoek.

Internationalisering

De opleiding ziet internationalisering als een vanzelfsprekend element van de opleiding vanwege de aard van het vakgebied. Veel thema's hebben reeds een internationale oriëntatie. De internationalisering wordt op verschillende manieren vormgegeven. Al eerder werden de drie internationale veldwerken in Zwitserland, Rusland en Ierland genoemd. Bij het veldwerk in Ierland zijn de studenten zelf verantwoordelijk voor het ontwikkelen, organiseren en uitvoeren van hun veldwerk. Studenten zijn hierover positief, zo blijkt uit de vakevaluaties. Zij vinden het waardevol voor hun persoonlijke ontwikkeling. Daarnaast zet de opleiding ook op andere manieren in op internationalisering. Zo is een deel van de verplichte literatuur in het Engels en wordt in het laatste jaar het vak Internationalisering deels in het Engels gegeven. De opleiding beoogt hiermee bij te dragen aan de Engelse taalvaardigheid, die immers belangrijk is met het oog op de internationale uitwisselingen en in de toekomst voor het kunnen volgen van de ontwikkelingen op het vakgebied. Ten slotte worden regelmatig buitenlandse gastsprekers uitgenodigd.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS en kleurt dit op eigen wijze verder in. In haar visie op leren & didactiek beschrijft de opleiding dat zij groot belang hecht aan de ontwikkeling van het geografisch besef bij de studenten. Zij moeten dit later in hun beroep immers kunnen overdragen aan hun leerlingen. Om dit geografisch besef te ontwikkelen maakt de opleiding gebruik van het Geografisch Analyse-model. Via dit model leren studenten met een geografische bril te kijken naar processen en verschijnselen, waarbij de economische, politieke, sociaal-culturele en fysische dimensies centraal staan. Studenten gaven tijdens het bezoek aan dat het geografisch leren denken inderdaad als een rode draad door de gehele opleiding loopt. Daarnaast leren zij de verschillende stappen van de ADDIE-cyclus correct uit te voeren en de principes van *constructive alignment* te gebruiken om lessen en lesmateriaal te ontwerpen (zie Kennis en vaardigheden). De docenten hanteren deze modellen zelf ook, zodat studenten wordt voorgeleefd hoe zij deze modellen in de didactiek en de lessen kunnen toepassen (*teach as you preach*).

De opleiding biedt een gevarieerd palet aan werkvormen aan, zoals hoor- en werkcolleges, ontwerpen van lessen, drama, intervisie, etc. Een andere, typisch vakspecifieke werkvorm, is het veldwerk. De opleiding maakt ook gebruik van zogenaamde leertaakdagen. Tijdens deze dagen werken studenten intensief samen aan een leertaak. Daarbij stimuleren docenten hen via opdrachten en simulaties tot het toepassen van theorie in de praktijk. Het panel vindt dit een efficiënte manier om ingewikkelde taken door te nemen en studenten vlot te trekken. Tegelijkertijd wordt voorkomen dat docenten met een grote hoeveelheid correctie-/feedbackwerk worden belast, omdat dit immers direct op de dag zelf al gebeurt. Het panel stelt vast dat de werkvormen passen bij de aard van de opleiding en aansluiten bij het didactisch concept. Uit de resultaten van de NSE blijkt dat studenten zeer tevreden over de in de opleiding gehanteerde werkvormen (89%).

Afstudeerrichtingen

De invoering van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs moet nog vorm krijgen in het curriculum. De opleiding vindt het belangrijk dat de propedeuse en de hoofdfase een oriëntatie op het gehele werkveld bieden. Daarom stuurt de opleiding op het ongewijzigd laten van de propedeuse en de hoofdfase en de specialisatie pas vorm te geven in het derde studiejaar (via de minor) en in het vierde studiejaar (via de stage en het afstudeeronderzoek).

Begeleiding

De studieloopbaanbegeleiding is op orde voor zowel de voltijd als de deeltijd. Uit het gesprek tijdens het bezoek en de resultaten van de NSE blijkt dat studenten zeer tevreden zijn over de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding (92%).

Ook de stagebegeleiding is volgens het panel in de regel van voldoende kwaliteit. De studenten gaven tijdens het bezoek aan dat zij over het algemeen tevreden zijn met de stagebegeleiding. Er zijn nauwe banden en frequente contacten tussen de opleiding en de opleidings- en samenwerkingsscholen en de stages worden in gezamenlijkheid vormgegeven.

Wel ervaren studenten een verschil tussen de begeleiding op opleidings- en samenwerkingscholen enerzijds en de begeleiding op stagescholen anderzijds. Alhoewel de IPD op de stageschool eindverantwoordelijke is voor de beoordeling, geven de studenten aan dat de SPD in de praktijk cruciaal is voor de beoordeling. De SPD is immers degene die de meeste lesobservaties heeft gedaan. SPD'ers kijken volgens de studenten niet allemaal met dezelfde bril naar de prestaties van de student. Sommigen zijn geneigd te focussen op de theorie, terwijl anderen veel meer op het functioneren in de lespraktijk gefocust zijn. Bovendien ervaren studenten bij het werkplekleren op stagescholen dat de afstemming over eisen en criteria tussen instituut en stageschool niet altijd optimaal is. Hoewel het panel begrijpt dat er geen structurele banden tussen ILS en de stagescholen zijn, vraagt het panel de opleiding niettemin erop toe te zien dat SPD'ers bij de beoordeling altijd uitgaan van de richtlijnen van de opleiding, om zo verschillen in focus te voorkomen. Tevens adviseert het panel de opleiding ervoor te zorgen dat SPD'ers voldoende op de hoogte zijn van de eisen en criteria van de opleiding.

Tijdens het bezoek gaven studenten aan tevreden te zijn over de begeleiding bij het afstudeeronderzoek.

In de NSE gaven de studenten aan dat de spreiding van de studielast in de opleiding en de haalbaarheid van de deadlines nog verbeterd zouden kunnen worden. Ook gaven studenten in het studentenberaad en in vakevaluaties aan tijdens stages soms het gevoel te hebben 'overvraagd' te worden. Tot zijn tevredenheid constateert het panel dat de opleiding adequaat op deze aandachtspunten is ingesprongen en in overleg met de studenten reeds passende acties heeft ondernomen (bijvoorbeeld invoering leertaakdagen om de haalbaarheid van deadlines te verbeteren door betere spreiding van de studielast). Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij zeer tevreden zijn over de mate waarin de docenten open staan voor verbeteringsuggesties en over hun bereidheid hier ook daadwerkelijk wat mee te doen. Het panel moedigt de opleiding aan om op de ingeslagen weg door te gaan en samen met de studenten te blijven werken aan een goed studeerbaar programma.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van zes personen. Alle docenten zijn in het bezit van een masterdiploma, vijf docenten hebben een eerstegraads lesbevoegdheid. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. De meeste docenten hebben ervaring in het voortgezet onderwijs. Twee docenten zijn als ABI wekelijks bij het werkplekleren betrokken, zodat er een directe link is tussen het team en het werkveld. Het team biedt volgens het panel een gevarieerd palet aan specifieke kennis en de docenten dekken gezamenlijk de benodigde kwalificaties af.

Het team heeft ervoor gekozen om de te doceren onderwerpen regelmatig te laten rouleren onder de docenten. Het panel waardeert deze keuze. Op deze wijze wordt geborgd dat elke docent een goed beeld heeft van de gehele opleiding, hetgeen volgens het panel van groot belang is voor een opleiding waarvan het curriculum thematisch is vormgegeven. Het panel waardeert het eveneens dat de owe's (die bestaan uit twee vakken) in duo's worden vormgegeven en uitgevoerd. Dit draagt niet alleen bij tot een grotere mate van afstemming binnen de owe's, maar ook tot voldoende afstemming en intervisie tussen de leden van het team.

In aansluiting op de ontwikkeling van de nieuwe leerlijn ICT richt de professionalisering van het team zich momenteel op het gebruik van ICT in het onderwijs.

Hierbij wordt aandacht besteed aan hoe ICT zo goed mogelijk in het onderwijs kan worden geïntegreerd en welke middelen daarvoor nodig zijn. Daarnaast bekwamen docenten zich in het toepassen van ICT-middelen in het onderwijs. Meer in het algemeen dragen ook de lidmaatschappen van en deelname aan verschillende vakgerelateerde organisaties, organen en commissies (o.a. vakvereniging voor aardrijkskundedocenten (KNAG), Landelijk overleg Opleidingscoördinatoren Aardrijkskunde, vakoverleg Fysische Geografie, regionale werkveldgroep ICT, etc.) bij aan de verdere ontwikkeling en professionalisering van het team. Het panel is tevreden over de mate waarin kennis binnen het team wordt gedeeld.

Zowel uit het gesprek tijdens het bezoek als uit de resultaten van de NSE blijkt dat studenten zeer tevreden zijn over hun docenten. Zij prijzen de betrokkenheid die docenten tentoonspreiden en hun benaderbaarheid. Ook zijn zij zeer tevreden over hun vakinhoudelijke deskundigheid (NSE 95%) en hun kennis over de beroepspraktijk (NSE 93%).

Het panel ervaart de docenten als bevlogen en is tevreden over de kwaliteit van het docententeam.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe maakt zij gebruik van Scholar en studentenberaden. De afgelopen jaren heeft de opleiding naar tevredenheid van het panel de informatievoorziening ten behoeve van studenten verbeterd, met de focus op de informatievoorziening met betrekking tot het werkplekleren en de inrichting van de digitale omgeving.

Conclusie

Het panel vindt de onderwijsleeromgeving van goede kwaliteit. Het programma heeft een goede opbouw en samenhang. De verschillende leerlijnen zijn mooi met elkaar verweven, waardoor er een goede verbinding is tussen de vakinhoud, vakdidactiek en de beroepspraktijk tijdens het werkplekleren. Het panel heeft bijzondere waardering voor de leerlijn Veldwerk en de helder uitgewerkte wijze waarop de vakdidactiek wordt aangeboden. De kennisbasis is volledig in het curriculum geïmplementeerd. Ook is het panel positief over de leerlijn onderzoek en de grote aandacht die door de gehele opleiding wordt besteed aan het stimuleren van reflectie. De implementatie van de twee afstudeerrichtingen is nog werk in uitvoering. De opleidingsspecifieke inkleuring van het didactisch concept is helder uitgewerkt en het panel vindt de werkvormen passend. De studieloopbaanbegeleiding is van voldoende kwaliteit. Dit geldt over het algemeen ook voor de kwaliteit van de stage- en afstudeerbegeleiding. Wel adviseert het panel de opleiding om er zorg voor te dragen dat de kwaliteit van de begeleiding op de stagescholen zoveel mogelijk overeenkomt met die op de opleidings- en samenwerkingscholen. Het panel is positief over het docententeam. Het team dekt de benodigde kwaliteiten af, is betrokken, bevlogen en wordt zeer gewaardeerd door de studenten. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidingsspecifieke deel komt het panel voor de opleiding Aardrijkskunde op standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Biologie

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

Het panel heeft vernomen dat het opleidingsspecifieke deel van het curriculum de afgelopen jaren is herontworpen op basis van een nieuw geformuleerde visie op leren en opleiden. Met de implementatie van het curriculum in de nieuwe vorm is gestart in studiejaar 2012-2013 en vanaf studiejaar 2015-2016 zal het curriculum in alle vier de studiejaar zijn geïmplementeerd. Zodoende is het curriculum nog volop in ontwikkeling. Als onderdeel van de ontwikkelcyclus vindt zorgvuldige evaluatie plaats van de nieuw ingevoerde onderwijseenheden (owe's), waarbij tot tevredenheid van het panel de studenten nauw betrokken zijn.

De landelijke kennisbasis Biologie vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het nieuwe curriculum. De kennisbasis Biologie is opgebouwd uit drie delen: 1) kennis van het schoolvak, bestaande uit de domeinen biologische eenheid, zelfregulatie en zelforganisatie, interactie, reproductie en evolutie, 2) beroepskennis, bestaande uit de domeinen vakdidactische kennis, kennis over biologische kennis en biologische kennis in voor leerlingen relevante contexten, en 3) vaardigheden, bestaande uit de domeinen natuurwetenschappelijke vaardigheden en biologische vakvaardigheden. De vakinhoudelijke en vakdidactische kennis zijn in het programma verwerkt aan de hand van zes leerlijnen, die gezamenlijk de drie delen uit de kennisbasis Biologie afdekken:

1. Leerlijn Cel
2. Leerlijn Dier
3. Leerlijn Plant
4. Leerlijn Ecologie
5. Leerlijn Biologie als wetenschap (BaW). Deze leerlijn richt zich op de ontwikkeling van de natuurwetenschappelijke denk- en werkwijze van het vak biologie
6. Leerlijn vakdidactiek. Deze leerlijn bestaat uit aparte onderwijseenheden (owe's) vakdidactiek en uit vakdidactische opdrachten bij de vakinhoudelijke owe's

Daarnaast besteedt het curriculum op verschillende plaatsen aandacht aan ICT. De opleiding is nog bezig, conform het ILS-brede beleid, hierin meer samenhang aan te brengen.

De vakinhoudelijke kennis wordt opgebouwd door de leerlijnen Cel, Dier, Plant, Ecologie en BaW. Het panel is van mening dat het vakinhoudelijke deel van de opleiding intern consistent is en zorgvuldig wordt opgebouwd. Daarbij is er voldoende samenhang tussen de vakinhoudelijke leerlijnen. Integratie tussen de vakinhoud en vakdidactiek wordt tot stand gebracht doordat de vakdidactiek is verweven met de verschillende vakinhoudelijke leerlijnen. Hierbij maakt de opleiding een directe koppeling tussen de vakinhoud en hoe deze onderwezen kan worden. Zo moeten studenten bijvoorbeeld bij het vakinhoudelijke onderdeel Plant 2 (owe Ecologie 3, Biologie als Wetenschap 2 en Plant 2) een plantpracticum kunnen ontwikkelen met duidelijke leerdoelen en beargumenteerde vakdidactische keuzes waarin zij rekening houden met voorkennis en niveau van de leerling. Docenten zijn volgens de studenten bovendien goed in staat om vakdidactische en vakinhoudelijke kennis en vaardigheden relevant te maken voor de beroepspraktijk waarin de studenten opereren.

In de vakdidactische lijn is de consistentie expliciet gemaakt. Niettemin heeft het panel de indruk dat vakdidactiek met name als bindmiddel wordt gezien in plaats van zelf ook een daadwerkelijke lijn te zijn. De opbouw in vakdidactische opdrachten bij de vakinhoudelijke owe's is niet altijd duidelijk, zo constateert het panel. Soms wordt er bijvoorbeeld gekozen voor een meer algemene didactische aanpak (bijv. *flipping the classroom*) die dan met een biologisch onderwerp wordt ingevuld. Soms gaat het specifiek om het leren van een biologisch onderwerp en is er ruimte in de didactische aanpak. Het panel meent dat de functie van vakdidactiek bij de vakinhoudelijke owe's nog verder uitgewerkt kan worden. Op grond van de gesprekken met de docenten tijdens het bezoek stelt het panel tot zijn tevredenheid vast dat de opleiding zich dit realiseert en zich voor de verdere ontwikkeling van de vakdidactische lijn inzet. Zo richt de professionalisering van de docenten zich onder andere op scholing in de vakdidactiek (zie Docenten).

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de ILS-brede leerlijn Onderwijskunde, drama en spreken voor de klas, die zich richt op hoe studenten lesgeven en met welke middelen. Van deze leerlijn maakt ook de leerlijn Onderzoek deel uit (zie Onderzoek(svaardigheden)). Aan de ILS-brede modules wordt een vakspecifieke invulling gegeven vanuit de vakdidactische leerlijn. Hierdoor ontstaat samenhang tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakspecifieke deel. De studenten noemden tijdens het bezoek een voorbeeld van zo'n vakspecifieke invulling. Het element drama wordt vakspecifiek ingevuld doordat studenten bij de owe Dier 3 – Voortplanting 2 & Balans 2 aan het einde van de lessen drama de processen van mitose en meiose uitbeelden.

Het valt het panel op dat het voor studenten niet altijd duidelijk is waar zij hun vakdidactische literatuur kunnen 'halen' en dat zij bij de vraag naar vakdidactische literatuur vaak teruggrijpen op onderwijskundige bronnen. Dat doen docenten deels ook. Ook in de geïntegreerde beroepsproducten maken studenten weinig gebruik van vakdidactische literatuur. Het panel heeft de indruk dat het onderscheid tussen vakdidactiek en onderwijskunde voor studenten niet altijd duidelijk is. Het panel adviseert de opleiding daarom dit onderscheid duidelijker aan te zetten in het onderwijs. Bovendien raadt het panel de opleiding aan om de vakdidactische literatuur voldoende te belichten en studenten te stimuleren deze te gebruiken bij hun opdrachten. Het gebruik in het curriculum van de website ECENT vindt het panel in dit verband dan ook een goede ontwikkeling.

Tijdens het werkplekleren worden theorie en praktijk met elkaar verbonden. Het panel stelt vast dat de opleiding veel contact heeft met scholen in de regio. In beroepsvoorbereidende leertaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Een voorbeeld hiervan is dat studenten als onderdeel van de owe Vakdidactiek 2 tijdens het werkplekleren biologielessen moeten geven, waarbij inzichten met betrekking tot practicumdidactiek die zijn opgedaan bij de owe Biologie als Wetenschap 2 in praktijk gebracht moeten worden. Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Biologie in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende de opleiding toe in complexiteit en in de mate van zelfstandigheid die studenten moeten tonen. Tijdens het bezoek gaven de studenten expliciet aan dat zij de koppeling tussen theorie/vakinhoud en praktijk waarderen. Zij hebben het gevoel dat zij via het werkplekleren voldoende worden voorbereid op de praktijk van het beroep van leraar Biologie.

Het panel is van mening dat de stages de studenten in staat stellen om aan het einde van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig in het curriculum is verwerkt. De onderwijskundige en vakinhoudelijke literatuur is van voldoende niveau en kwalitatief goed. De opleiding maakt gebruik van een geaccepteerd standaardwerk (Campbell Biology) en voegt daar materialen aan toe. Voor wat betreft de vakdidactische literatuur geven de docenten terecht aan dat er momenteel geen handzaam Nederlandstalig boek voorhanden is dat door studenten kan worden gebruikt. Daarom is ervoor gekozen van een proefdruk gebruik te maken en deze aan te vullen met artikelen. De docenten vertalen de inzichten hieruit voor studenten. Het panel vindt dit een creatieve oplossing. Studenten geven aan dat zij tevreden zijn over het inhoudelijke deel van de opleiding Biologie. Zij ervaren het niveau als hoog. Bovendien gaven zij tijdens het bezoek aan dat zij het waarderen dat zij leren om vanuit hun hart les te geven en dat zij er ook in slagen deze passie over te brengen.

Onderzoek(svaardigheden)

Zowel de sociaalwetenschappelijke als natuurwetenschappelijke onderzoeksvaardigheden zijn terug te vinden in de opleiding. Zoals al in het algemene deel is aangegeven, worden sociaalwetenschappelijke onderzoeksvaardigheden aangeleerd in de ILS-brede onderzoeksleerlijn. Het natuurwetenschappelijk denken en handelen staat centraal in de owe Biologie als Wetenschap 1 en komt terug in verschillende biologie-inhoudelijke owe's. Daarbij is er ook een sterke koppeling met de practicumdidactiek. Er wordt gewerkt met gerichte onderzoeksopdrachten, zoals bij het dossier voor Dier 4 (owe Dier 4: Bouw en functie 2 & Balans 3), waar studenten de gehele onderzoekscyclus moeten doorlopen en een correct onderzoeksverslag moeten schrijven volgens de stappen van de natuurwetenschappelijke methode. Naast onderzoeksvaardigheden besteedt de opleiding aandacht aan het ontwikkelen van een kritische, onderzoekende houding, waarbij studenten worden gestimuleerd tot reflectie. Bij vakdidactiek 2 reflecteren studenten bijvoorbeeld op een succesvol didactisch concept van hun eigen les en zij doorlopen daarbij de stappen van het reflectiemodel van Korthagen.

De ILS-brede onderzoeksleerlijn laat volgens het panel zien dat er stevig is nagedacht over hoe studenten kunnen worden voorbereid op het afstudeeronderzoek in het vierde jaar. Het panel is wel van mening dat de voorbereiding op het doen van onderzoek door de opleiding verder versterkt zou mogen worden. Studenten zouden volgens het panel nog eerder in de opleiding met sociaalwetenschappelijk onderzoek geconfronteerd kunnen worden. Het panel constateert dat hiermee al een start gemaakt is in de onderbouw. Daarnaast gaven docenten tijdens het bezoek aan dat zij zich graag verder zouden willen scholen op het gebied van sociaalwetenschappelijk en vakdidactisch onderzoek (zie ook Docenten). Tot tevredenheid van het panel kwam uit de gesprekken met zowel studenten als docenten naar voren dat de opleiding op beide punten al sterk inzet.

Internationalisering

De opleiding geeft op verschillende manieren vorm aan internationalisering. Zo wordt bij verschillende onderdelen van het curriculum gebruik gemaakt van Engelstalige literatuur en worden sommige practica in het Engels aangeboden. Daarnaast spelen internationale aspecten op andere manieren een rol in het onderwijs.

Bij verschillende onderwerpen wordt bijvoorbeeld gekeken hoe hiermee in het buitenland wordt omgegaan (bijvoorbeeld ethische discussies, leefgewoonten, etc.) en bij het veldwerk in België en Zwitserland is aandacht voor buitenlandse flora en fauna. Daarnaast kunnen studenten ervoor kiezen (en stimuleert de opleiding hen hiertoe) om het onderdeel Individuele Studieactiviteit (ISA) en de minor internationaal in te vullen. Dit kan bijvoorbeeld via de minor International Teaching Programme of de minor Veldwerk, die de opleiding samen met de opleiding Aardrijkskunde heeft ontwikkeld. Aangezien de begeleiding in het buitenland soms te wensen over laat, streeft de opleiding naar verbetering van de voorbereiding op de minorstage door een kritischer beoordeling van de stageplek en door het opstellen van een adequaat leerwerkplan.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding hanteert het generieke didactische concept van ILS. Zij hecht daarbij groot belang aan leren in samenhang, samenwerking en dialoog, omdat zij dit belangrijke instrumenten voor het leren vindt. Ook het beleven van de natuur wordt voor het vak als essentieel gezien. Het panel is tevreden met het didactisch concept en de vakspecifieke invulling daarvan.

De opleiding biedt een rijk scala aan werkvormen aan, zoals hoor- en werkcolleges, werkbijeenkomsten, practica, veldwerkopdrachten, ontwerpen van lessen, presentaties, excursies, drama, etc. De opleiding zet doelbewust vele verschillende werkvormen in, zodat studenten zich bewust worden van de vele mogelijkheden op dit vlak. De variëteit aan werkvormen fungeert dus tevens als inspiratiebron voor studenten waaruit zij kunnen putten bij de invulling van hun eigen lessen. Het concept *teach as you preach* speelt hier dan ook een belangrijke rol. Studenten geven in de NSE aan dat zij tevreden zijn over de werkvormen (85%). Het panel stelt vast dat de werkvormen passen bij de aard van de opleiding en aansluiten bij het didactisch concept.

Afstudeerrichtingen

De opleiding is nog bezig vorm te geven aan de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs. Wel worden de afstudeerrichtingen al besproken in de vakken en zijn studenten vanuit de ILS-brede leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas een dag op een ROC geweest. In het kader van de invoering van het nieuwe curriculum worden de owe's Biologie als Wetenschap 4 en Vakdidactiek 4 momenteel ontwikkeld. Hierbij zal de opleiding rekening houden met de afstudeerrichtingen. Voor de afstudeerrichting vmbo/mbo zal de nadruk liggen bij de beroepscontext en voor de afstudeerrichting havo/vwo op denk- en werkwijzen. Aangezien de opleiding nog niet veel ervaring heeft met het mbo, zal zij in samenwerking met een aantal ROC's en AOC's onderzoeken hoe de opleiding studenten adequaat kan voorbereiden op het werken binnen de context van het mbo.

Begeleiding

De studieloopbaanbegeleiding is op orde voor zowel de voltijd als de deeltijd. Bij de studieloopbaanbegeleiding spelen de kernwaarden van de opleiding, te weten 'studiethuis', oog voor elkaar en persoonlijke ontwikkeling, een essentiële rol. Zowel tijdens het bezoek als in de NSE geven studenten aan tevreden te zijn met de kwaliteit van de studiebegeleiding (86%). Docenten ondersteunen studenten, zijn een voorbeeld voor studenten en zijn studentgericht.

Ook de kwaliteit van de stagebegeleiding is volgens het panel voldoende. De opleiding heeft een groot netwerk van scholen in de regio waarmee zij de stages in gezamenlijkheid vormgeeft. Daarbij is er een uitgebreid begeleidingssysteem opgezet. De studenten gaven tijdens het bezoek aan in de regel tevreden te zijn met de stagebegeleiding. Niettemin ervaren zij grote verschillen in de kwaliteit van de begeleiding in de verschillende typen scholen. Daarbij zijn de academische opleidingsscholen bij de studenten favoriet, omdat de schoolopleiders in dit type scholen door een goede afstemming en goed contact met de opleiding uitstekend op de hoogte zijn van de eisen en verwachtingen van de opleiding. Bij de samenwerkingscholen, maar met name bij de stagescholen ervaren studenten dit anders. Bovendien varieert de kwaliteit van de begeleiding in de stageschool per SPD. Studenten ervaren daarbij verschillen in kennis en in het perspectief waarmee vakinhoudelijk dan wel vakdidactisch wordt gekeken naar de prestaties van de student. Wel geven studenten aan dat in gevallen waarbij er een probleem dreigt te ontstaan, de student wordt ondersteund vanuit de studieloopbaanbegeleiding en docenten er alles aan doen om bij te springen. Docenten geven aan dat zij tevreden zijn over de relaties die ze met de beroepspraktijk hebben opgebouwd, maar erkennen dat er inderdaad verschillen zijn. Het panel vraagt aandacht voor de verschillen in de kwaliteit van de stagebegeleiding.

Studenten zijn tevreden over de afstudeerbegeleiding. Conform de ILS-brede insteek (zie ook Standaard 4, Algemeen deel) biedt de opleiding zogenaamde inspiratiecolleges van onderzoeksdeskundigen die studenten kunnen volgen. Ook bij de afstudeerbegeleiding ervaren de studenten verschillen. Op iedere stage is de afstudeerbegeleiding anders. De begeleiding via de afstudeerateliers die momenteel ILS-breed worden ontwikkeld (zie Standaard 4, Algemeen deel) kan hier wellicht op inspringen.

Door de invoering van het nieuwe curriculum blijkt de studeerbaarheid van het programma soms onvoorzien niet optimaal te zijn. Het panel stelt daarbij wel vast dat de opleiding met signalen van studenten zorgvuldig omspringt. Zo is er bij problemen met de spreiding van de studielast in het tweede jaar in het studentenberaad geïnventariseerd waar het probleem precies lag en wordt nu onderzocht hoe de studielast beter gespreid kan worden. Het panel is tevreden over de mate waarin de opleiding de curriculumontwikkeling en daarbij zaken als studeerbaarheid in gezamenlijkheid met de studenten oppakt.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van negen personen, onder wie een practicuminstructeur en een technisch onderwijsassistent. Acht docenten zijn in het bezit van een masterdiploma evenals de technisch onderwijsassistent en één docent is gepromoveerd. Zes docenten hebben een eerstegraads lesbevoegdheid, twee docenten een tweedegraads lesbevoegdheid. De practicumdocent heeft een tweedegraads lesbevoegdheid en zal komend jaar zijn didactische bevoegdheid halen. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. Alle docenten hebben ervaring in het voortgezet onderwijs en één docent heeft ook ervaring in het mbo. Drie docenten zijn ABI, waardoor het team regelmatige en structurele contacten heeft met het werkveld. Eén docent is gecertificeerd onderzoeksbegeleider en toetsdeskundige en het onderwijskundige teamlid is tevens betrokken bij het Kenniscentrum kwaliteit van leren. De docenten dragen bij aan die leerlijnen waarbij hun specifieke expertise het beste aansluit. Hierbij is ervoor gekozen om minimaal twee docenten per leerlijn aan elkaar te koppelen. Hierdoor vindt structurele intervisie en *peer feedback* plaats. Het panel vindt dit een goede zaak.

Professionalisering heeft zich de afgelopen jaren gericht op toetsing. Drie docenten zijn geschoold als onderzoeksbegeleider. Dit vindt het panel een goede zaak. Het panel heeft de indruk dat de onderzoekservaring binnen het team nog verder vergroot zou kunnen worden. Meer scholing van docenten op het gebied van (het begeleiden van) sociaalwetenschappelijk en vakdidactisch onderzoek zal volgens het panel op termijn waarschijnlijk verder bijdragen aan de stevigheid en consistentie van de afstudeerwerken (zie ook Onderzoek(svaardigheden)). Verder professionaliseert het team zich op verschillende manieren op het gebied van de vakdidactiek. Ook dit stemt het panel tevreden, want het panel is het met de opleiding eens dat de vakdidactische kwaliteiten van de docenten nog niet altijd optimaal zijn. Een andere, in de ogen van het panel creatieve manier om de deskundigheden in het team te bevorderen is de instelling van de afstudeerateliers, waarin studenten gegroepeerd rond een bepaald thema onderzoek doen. Het idee is dat ook docenten hiermee deskundig(er) worden in de onderwerpen van dat thema. Verdere professionalisering en ontwikkeling vindt plaats via deelname aan en lidmaatschappen van verschillende vakgerelateerde organisaties, organen en commissies (o.a. landelijk vakoverleg, Tien voor de leraar (ontwikkeling toetsvragen), etc.) en bijdrage aan de ontwikkeling en herziening van de landelijke. Het panel is tevreden over de mate waarin kennis binnen het team wordt gedeeld.

Tijdens het bezoek waren de studenten zeer positief over hun docenten. Zij prijzen de laagdrempeligheid en de korte communicatielijnen. Ook zijn zij zeer tevreden over hun vakinhoudelijke deskundigheid (NSE 97%) en de didactische kwaliteit van de docenten (NSE 92%). Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij vinden dat de docenten goed in staat zijn om kennis te vertalen naar het niveau van studenten en naar het niveau van de beroepspraktijk.

Het panel acht de kwaliteit van het docententeam van voldoende niveau. Het team dekt gezamenlijk de benodigde kwalificaties af en heeft er een goed zicht op welke kwalificaties het nog verder kan versterken.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. De opleiding heeft samen met de opleidingen Natuurkunde en Scheikunde de beschikking over drie goed geoutilleerde practicumlokalen en maakt in sommige gevallen gebruik van de faciliteiten van de opleiding Hoger Laboratorium Onderwijs, die ook is gevestigd op de campus HAN Nijmegen. Het panel is positief over deze voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe gebruikt de opleiding e-mail, Scholar en studentenberaden.

Conclusie

Het panel vindt de onderwijsleeromgeving van voldoende kwaliteit. De kennisbasis is volledig in het curriculum geïmplementeerd. De opbouw van het programma is in orde en het programma vertoont voldoende samenhang. De vakdidactische leerlijn kan naar het oordeel van het panel nog verder ontwikkeld worden. Daarbij adviseert het panel om het onderscheid tussen vakdidactiek en onderwijskunde verder te verduidelijken. De leerlijn onderzoek voorziet al in een voldoende basis, maar mag volgens het panel verder versterkt worden. De opleiding is bezig met de implementatie van de twee afstudeerrichtingen. Het panel is tevreden over het didactisch concept en vindt de gehanteerde werkvormen adequaat. Via het werkplekleren wordt een goede verbinding gemaakt met de beroepspraktijk en de kwaliteit van de studieloopbaan-, stage- en afstudeerbegeleiding is op orde.

Wel adviseert het panel de opleiding om goed te blijven monitoren dat de begeleiding op alle drie de typen stagescholen kwalitatief zoveel mogelijk gelijkwaardig is. Het panel is tevreden over de kwaliteit en de verdere professionaliseringsambities van het docententeam. Studenten zijn lovend over hun docenten. De opleidings specifieke voorzieningen zijn in orde. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel komt het panel voor de opleiding Biologie op standaard 2 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Duits

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Duits vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Duits is opgebouwd uit drie domeinen: 1) taalvaardigheden, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen de vier taalvaardigheden en Duits in de klas, 2) taalkundige kennis, 3) sociaal-culturele kennis. De domeinen 2) en 3) zijn verder uitgewerkt in negen categorieën.

De vakinhoudelijke en vakdidactische kennis worden grotendeels geïntegreerd aangeboden en zijn in het programma verwerkt aan de hand van drie leerlijnen, die gezamenlijk alle drie de domeinen uit de kennisbasis Duits afdekken:

1. Taalverwervingsleerlijn. Deze leerlijn werkt aan de graduele opbouw van de lees-, luister-, gespreks-, spreek-, en schrijfvaardigheid van studenten tot minimaal het landelijk afgesproken eindniveau C1 van het Europees Referentiekader (ERK). De opleiding streeft echter naar een eindniveau van C1+, omdat men met collega-opleidingen Duits in het land van mening is dat een C1 eindniveau voor docenten Duits eigenlijk nog niet afdoende is. Het panel vindt het prijzenswaardig dat de opleiding op dit punt ambitieus is en adviseert de ideeën concreet uit te werken. De taalverwervingsleerlijn bestaat uit zes modules. Het eerste en tweede studiejaar bieden elk twee modules aan en het derde en vierde studiejaar elk één module;
2. Taalbeschouwingslijn. Deze lijn richt zich op de taal zelf, de grammatica, zinsbouw, fonetiek en taalkunde en bestaat uit drie modules die in de eerste twee studiejaar worden aangeboden;
3. Leerlijn Cultuur & Literatuur. Deze lijn richt zich op de kennis van land en samenleving. Hierbij komen geschiedenis, actualiteit, geografie, literatuur en literaire stromingen en begrippen en historische *Landeskunde* aan de orde. De lijn is opgebouwd uit vijf modules die evenwichtig zijn verspreid over de eerste drie studiejaar.

De integratie van vakinhoud en vakdidactiek vindt plaats door in de vakinhoudelijke modules tevens aandacht te besteden aan het didactiseren van de aangeboden inhoud. Zo moeten studenten bijvoorbeeld bij één van de modules taalbeschouwing voor grammatica een presentatie didactische grammatica geven, waarbij ze de verbinding tussen vak en vakdidactiek laten zien. Daarbij moeten ze aangeven hoe zij een bepaald grammaticaal onderdeel op school aan leerlingen zouden aanbieden, zodat tevens de vertaling naar de beroepspraktijk wordt gemaakt. De opleiding is van plan de koppeling tussen vakinhoud en vakdidactiek nog verder uit te werken. Het panel vindt dit een goede zaak. Het geïntegreerd aanbieden van vakinhoud en vakdidactiek betreft de studenten namelijk direct bij de omzetting van de vakinhoud naar de eigen beroepspraktijk. Dit bereidt studenten adequaat voor op de dagelijkse realiteit van het beroep van leraar. Studenten bevestigen dit en geven aan de geïntegreerde aanpak bijzonder prettig te vinden. Het panel is van mening dat er wat meer onderscheid gemaakt zou mogen worden tussen algemene didactiek en vakdidactiek en adviseert de opleiding dan ook dit onderscheid voldoende aan te zetten.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in een goed uitgewerkte beroepsleerlijn, die zich richt op de ontwikkeling van docentvaardigheden. Deze leerlijn is opgebouwd uit tien modules waarvan het grootste deel (zeven) wordt aangeboden in de eerste twee studie jaren. De beroepsleerlijn bestaat uit de onderwijseenheden uit de ILS-brede programmalijn onderwijskunde aangevuld met vakdidactische onderdelen verzorgd door de opleiding zelf. Deze onderdelen geven een vakspecifieke invulling aan de ILS-brede modules, waardoor er een goede samenhang ontstaat tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakspecifieke deel.

Het werkplekleren vormt een belangrijk onderdeel binnen de verschillende leerlijnen. Het panel heeft grote waardering voor de opzet van het werkplekleren. Deze is naar de mening van het panel goed doordacht en draagt bij aan de ontwikkeling van de studenten tot startbekwame docenten. Aan de hand van leertaken worden kennis en vaardigheden vanuit de verschillende modules samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Duits in elke opleidingsfase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende de opleiding toe in zwaarte en zelfstandigheid. Studenten en alumni geven aan erg tevreden te zijn over de voorbereiding op de beroepspraktijk. Wel geven zij aan dat zij het prettig zouden vinden als er bij de toewijzing van de stageplekken op zou kunnen worden toegezien dat zij al vanaf het begin van de opleiding in alle verschillende onderwijsniveaus (mbo, vmbo, havo, vwo) stage lopen, zodat zij al van begin af aan ervaring met alle niveaus opdoen. Het panel kan zich in deze wens van studenten vinden. De stages stellen de studenten volgens het panel in staat om aan het eind van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig in het curriculum is geïmplementeerd en op adequate wijze via het curriculum wordt opgebouwd. De gebruikte literatuur is voldoende actueel en het panel is onder de indruk van de hoeveelheid verplichte en aanbevolen literatuur op het terrein van de onderwijskunde, en in lijn daarmee, van onderzoek. Zowel standaardwerken als aanvullingen daarop vormen onderdeel van de literatuurlijst. De gebruikte literatuur zou nog verder versterkt kunnen worden door de literatuur die zich richt op het vak zelf of de vakdidactiek nog wat meer verdieping te geven.

Het panel heeft de indruk dat studenten zich met betrekking tot de primaire literatuur met name richten op jeugdliteratuur; een keuze die begrijpelijk is met het oog op de doelgroep, waaraan zij les gaan geven. Het panel zou echter graag zien dat er daarnaast meer aandacht wordt geschonken aan de Duitstalige literatuur voor volwassenen. Het panel acht dit passend voor een afgestudeerde leraar Duits.

Onderzoek(svaardigheden)

De onderzoeksleerlijn is verwerkt in de vakdidactische onderdelen van het programma van elke fase van de opleiding. Deze onderdelen sluiten aan op de onderzoeksgerichte onderdelen binnen het ILS-brede programma onderwijskunde. De aandacht voor onderzoek is expliciet in het curriculum verwerkt door gerichte onderzoeksopdrachten die de verschillende stappen van de onderzoeksproces adresseren (zie ook algemeen deel van deze standaard). Deze opdrachten zijn veelal gekoppeld aan het werkplekleren. Daarnaast wordt er ook op een meer impliciete wijze aandacht geschonken aan onderzoek door meer in het algemeen de ontwikkeling van een onderzoekende houding te stimuleren. Tijdens het bezoek bleek uit het gesprek met de studenten en alumni dat het onderwijs in onderzoeksvaardigheden sterk is verbeterd. De huidige vierdejaarsstudenten hebben het gevoel dat zij voldoende zijn voorbereid op het afstudeeronderzoek. Het panel is het met de studenten eens dat de opleiding een flinke slag heeft gemaakt ten aanzien van de onderzoeksleerlijn. Het panel heeft hier grote waardering voor en het ziet hiervan de weerslag in het niveau van de afstudeeronderzoeken (zie opleidings specifieke deel Standaard 4).

Internationalisering

Aan internationalisering wordt vormgegeven door excursies in alle studiejaren naar verschillende plaatsen in Duitsland en een uitwisseling met Paderborn. Daarnaast wordt zeker van voltijdstudenten verwacht dat zij hun minor vullen met een verblijf in een Duitstalig land (ofwel in Nederland voor moedertaalsprekers van het Duits). De opleiding Duits stelt dit 'Auslandsaufenthalt' daarom ook voor voltijdstudenten verplicht. Voor deeltijders blijkt het buitenlandverblijf in de praktijk vaak niet te realiseren vanwege de combinatie met gezin en werk. Door het Duits te gebruiken als voertaal tijdens de opleiding wordt eveneens gewerkt aan internationalisering. Het panel is van mening dat de aandacht voor internationalisering een sterk punt is van de opleiding.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS, maar geeft dit een eigen kleur door een sterke koppeling tussen vakinhoud, vakdidactiek en de eigen ontwikkeling van de student bij ieder vak centraal te stellen. De visie op de vakdidactiek is hierbij dat deze een brug vormt tussen de vakinhoud en de leerling op school. Een opdracht bij het vak Landeskunde illustreert hoe deze koppeling in de praktijk wordt gerealiseerd. Studenten moeten bij dit vak als toets een les historische Landeskunde ontwerpen. Dit ontwerp wordt vervolgens weer na beoordeling en feedback ingezet als leertaak tijdens de eerste stage. Het panel vindt deze aanpak zeer waardevol.

Het panel is zeer tevreden over de diversiteit van de toegepaste (vakdidactische) werkvormen. De opleiding hanteert een gevarieerd palet, zoals o.a. werkcolleges, drama, ontwerpen van lessen, reflectie, praktische oefeningen, zelfstudieopdrachten, (begeleide) intervisie, workshops, etc. Het panel vindt deze werkvormen passend bij de aard van de opleiding en goed aansluiten bij het didactisch concept. Studenten geven aan dat zij tevreden zijn over de gebruikte werkvormen. Bovendien geven zij aan dat hun docenten het ILS-brede principe van *teach as you preach* herkenbaar toepassen.

Afstudeerrichtingen

Op ILS centraal niveau wordt gewerkt aan een kader voor de invulling van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs. De opleiding zelf heeft stappen ondernomen om binnen het eigen curriculum invulling te geven aan de inhoudelijke vormgeving van de afstudeerrichtingen. Daarbij ligt de focus op de afstudeerrichting beroepsonderwijs, omdat het beroepsonderwijs tot nu toe wat onderbelicht is gebleven in het programma. Inmiddels zijn in het tweede en derde jaar elk een module mbo opgenomen. Beide onderwijscontexten krijgen daarnaast afzonderlijk aandacht bij verschillende vakken. Met ingang van studiejaar 2014-2015 brengen alle eerstejaarsstudenten een bezoek aan een ROC en bereiden tweedejaarsstudenten zich voor op het lesgeven bij een van de ROC's in de regio. De opleiding heeft daarnaast verschillende initiatieven ondernomen tot samenwerking met het beroepsonderwijs. Een voorbeeld is de pilot bij het ROC Nijmegen om tot een betere voorbereiding van de studenten op het onderwijzen in een ROC te komen. De opleiding neemt ook deel aan landelijke overleggen (o.a. in VLoD-verband²) over het belang van Duits in het mbo. In de komende periode wil de opleiding keuzeprogramma's ontwikkelen voor de vrije ruimte in het vierde jaar, zodat studenten kunnen kiezen voor een vakdidactische verdieping vmbo/mbo of havo/vwo.

Begeleiding

De studiebegeleiding is op orde. Er zijn korte lijnen tussen studenten en docenten en studenten waarderen de bereikbaarheid van de docenten positief.

Studenten zijn ook tevreden over de stage- en afstudeerbegeleiding. De ABI of IPD beoordeelt de student tijdens zijn werk op de stageplek. Inherent aan de wijze waarop ILS de stage- en afstudeerbegeleiding heeft ingericht, is dat de ABI of IPD niet altijd een vakdidacticus Duits is. Studenten en alumni geven in het gesprek met het panel echter aan dat zij bij de stagebegeleiding de inbreng van een vakdidacticus Duits niet missen of gemist hebben. Zij vinden de SPD bekwaam genoeg en hebben het gevoel dat zij voldoende vakdidactische feedback krijgen.

Door studenten worden vooral de academische opleidingsscholen geroemd als stageplek. Stage lopen op stagescholen wordt daarentegen ervaren als minder aantrekkelijk. Studenten hebben het gevoel dat zij daar zelf actiever moeten zijn in het organiseren van begeleiding. De docenten beamen dit, maar geven aan dat zij de studenten op de stagescholen vaker bezoeken om deze extra begeleiding te bieden. Hiervoor worden zij ook gefaciliteerd.

Studenten zijn tevreden over de begeleiding bij het afstudeeronderzoek. Ter ondersteuning van afstudeerders wordt op vrijdagmiddag inspiratiecolleges gegeven. De studenten waarderen dit.

² VLoD = Vereniging van Lerarenopleiders Duits

Voltijdstudenten ervaren het programma als voldoende studeerbaar. Er zijn geen noemenswaardige struikelblokken. Deeltijdstudenten ervaren het programma als relatief zwaar, mede door de combinatie van werk en studie. Zij zijn echter zeer tevreden over de geboden begeleiding en vinden dat de opleiding proactief met de studenten meedenkt.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van negen docenten, onder wie twee *native speakers*, met een minimale aanstellingsomvang van 0,8 fte. Twee docenten zijn gepromoveerd, één op vakinhoudelijk gebied en één op vakdidactisch gebied. Zes docenten hebben een universitaire opleiding afgerond, zeven docenten zijn in het bezit van een eerstegraads lesbevoegdheid en één docent van een tweedegraads lesbevoegdheid. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. Alle docenten hebben kortere of langere onderwijservaring in het vo of (v)mbo. Daarnaast zijn twee docenten als ABI wekelijks bij het werkplekleren (in zowel het mbo als vo) betrokken, zodat er een directe link is tussen het team en het werkveld.

Het team heeft verschillende connecties met vakgerelateerde organisaties (o.a. Vereniging Lerarenopleiders Duits (VLoD). Docenten van de opleiding werken actief mee aan de totstandkoming van de Landelijke Kennistoets (LKT) via het project '10voordeleraar' en verlenen ook hun medewerking bij de Goethe-C1-examens. Verder zijn twee docenten vaksectievoorzitter van de vaststellingscommissie van vmbo Duits en havo-vwo Duits bij het College van Toetsing en Examens. Hierdoor heeft het team specifieke toetsdeskundigheid in huis, een positief punt volgens het panel. Verder is er een goede samenwerking met andere opleidingen Duits in het land. Het panel stelt tot zijn tevredenheid vast dat de kennis binnen het team wordt gedeeld. Goed is dat docenten van de opleiding actief meewerken aan de totstandkoming van die LKT via het project '10voordeleraar' en ook hun medewerking verlenen bij de Goethe-C1-examens.

Teamontwikkeling richt zich in lijn met het instituutsbrede beleid op verdere professionalisering op het gebied van toetsing en ICT. Daarnaast richt men zich op de interdisciplinaire uitwisseling van ontwikkelingen binnen de vakgebieden binnen de opleiding (i.e. onderwijskunde, vakdidactiek en vakinhoud) door middel van een vakleesgroep Duits.

De studenten zijn erg tevreden over hun docenten. Zij vinden ze inhoudelijk deskundig (NSE 95%) en vinden dat zij voldoende op de hoogte zijn van de beroepspraktijk. Het panel is overtuigd van de goede kwaliteit van het team. De docenten wekken de indruk gedreven te zijn en het beste met hun studenten voor te hebben. De docenten dekken gezamenlijk de benodigde kwaliteiten en vakgebieden ruimschoots af. Daarnaast merkt het panel op dat de docenten weliswaar ieder hun eigen expertise hebben, maar dat zij niettemin voor elkaar kunnen invallen. Het panel meent dat dit zeker bij kleinere teams van groot belang is.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe wordt gebruik gemaakt van e-mail, de digitale leeromgeving en het studentenberaad dat na afloop van elke periode wordt georganiseerd.

Conclusie

Het panel is van oordeel dat de onderwijsleeromgeving van goede kwaliteit is. De kennisbasis is volledig en op adequate wijze in het curriculum geïmplementeerd en de landelijke afspraken met betrekking tot het eindniveau van de taalvaardigheid worden gevolgd. Het programma is goed vormgegeven. Het panel vindt de geïntegreerde wijze waarop vakinhoud en vakdidactiek in het programma zijn verwerkt en aan studenten worden aangeboden waardevol. Het panel heeft waardering voor het didactisch concept en de werkvormen sluiten hierop goed aan. De diversiteit aan werkvormen is groot. Ook de gebruikte literatuur is van voldoende kwaliteit. De vakinhoudelijke en vakdidactische literatuur zou nog verder aan kwaliteit kunnen winnen door aanvullingen, zodat nog wat meer diepgang bereikt wordt. De opleiding weet een goede verbinding tot stand te brengen tussen enerzijds het opdoen van kennis en vaardigheden op het gebied van het vak en anderzijds kennis en vaardigheden in de beroepsvoorbereiding. De opzet van het werkplekleren is goed doordacht. De opleiding heeft bovendien een flinke slag gemaakt ten aanzien van het onderwijs in onderzoek(svaardigheden) en de studieloopbaanbegeleiding en stage- en afstudeerbegeleiding is op orde. De activiteiten op het terrein van internationalisering ziet het panel als een sterk punt van de opleiding. Er is een start gemaakt met de implementatie van de afstudeerrichtingen vmbo/mbo en havo/vwo. Het panel heeft grote waardering voor het docententeam. De docenten zijn inhoudelijk deskundig en leveren actief hun bijdrage aan overstijgende organisaties. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel komt het panel voor de opleiding Duits voor standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Economie

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De opleiding leidt op voor zowel een tweedegraads bevoegdheid Algemene Economie als een tweedegraads bevoegdheid Bedrijfseconomie. De landelijke kennisbasis Algemene Economie en de landelijke kennisbasis Bedrijfseconomie vormen het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Algemene Economie is opgebouwd uit zeven domeinen: 1) algemene economie, 2) financiële administratie, 3) bedrijfseconomie, 4) recht, 5) inkoop- en verkoopadministratie, 6) marketing, en 7) wiskunde en statistiek. De domeinen zijn verder uitgewerkt in dertig hoofdonderwerpen. De kennisbasis Bedrijfseconomie is opgebouwd uit vijf domeinen: 1) bedrijfseconomie, 2) recht, 3) inkoop- en verkoopadministratie, 4) marketing, en 5) wiskunde en statistiek. Deze domeinen zijn verder uitgewerkt in negentien hoofdonderwerpen.

De vakinhoudelijke en vakdidactische kennis zijn in het programma verwerkt aan de hand van drie leerlijnen, die gezamenlijk alle domeinen uit de kennisbases Algemene Economie en Bedrijfseconomie afdekken:

1. Leerlijn algemene economie, die de vakinhoudelijke algemeen economische kennis en vaardigheden opbouwt;

2. Leerlijn Bedrijfseconomie, die de vakinhoudelijke bedrijfseconomische kennis en vaardigheden opbouwt;
3. Leerlijn Vakdidactiek, die zich richt op de ontwikkeling van de vakdidactische kennis en vaardigheden.

ICT-vaardigheden vormen vooralsnog geen afzonderlijke leerlijn. De ICT-kennisbasis zit grotendeels verwerkt in verschillende onderdelen van de leerlijn Vakdidactiek.

Het panel stelt vast dat er in het curriculum een grote nadruk ligt op de vakinhoud, hetgeen het panel terecht vindt omdat vakkennis nu eenmaal de eerste poot voor de vakdidactiek is. De vakinhoudelijke leerlijnen hebben een heldere opbouw en zijn met elkaar verbonden doordat een aantal onderwijseenheden (owe's) zich bevindt op het snijvlak van beide leerlijnen. Een voorbeeld hiervan is de owe Europese integratie en globalisering. Door deze integratie ontstaat samenhang in het vakinhoudelijke deel van het programma. Integratie van de vakinhoud en vakdidactiek vindt plaats enerzijds doordat in vakinhoudelijke owe's aandacht wordt besteed aan het didactiseren van de vakinhoud, anderzijds doordat bij vakdidactische owe's gebruik wordt gemaakt van inhouden die bij vakinhoudelijke owe's aan de orde komen. Zo worden bijvoorbeeld bij de owe Overheid en Markten directe verbanden gelegd met de owe Vakdidactiek Economie 3: inductief economieonderwijs ontwerpen, toetsen en evalueren. Het panel is tevreden over de mate waarin vakinhoud en vakdidactiek zijn geïntegreerd in het programma.

De leerlijn vakdidactiek kan de opleiding volgens het panel nog duidelijker vormgeven, vooral door het onderscheid tussen algemene didactiek en vakdidactiek nadrukkelijker aan te zetten. Het panel heeft vernomen dat als gevolg van de implementatie van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs en ontwikkelingen in de deeltijdvariant de opleiding reeds bezig is de vakdidactische leerlijn te herzien. Het genoemde aandachtspunt zou hierin meegenomen kunnen worden.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de ILS-brede leerlijn Onderwijskunde, drama en spreken voor de klas. De lijn richt zich op hoe studenten lesgeven en met welke middelen, maar besteedt tevens aandacht aan de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden (zie Onderzoek(svaardigheden)). Aan de ILS-brede modules wordt een vakspecifieke invulling gegeven, waardoor samenhang ontstaat tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakspecifieke deel.

Tijdens het werkplekleren worden theorie en praktijk met elkaar verbonden. In beroepsvoorbereidende leerwerktaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Aangezien de opleiding (los van voor het vmbo, havo en vwo) ook nadrukkelijk opleidt voor het mbo, zijn studenten verplicht om een mbo-stage te lopen. Tijdens het bezoek heeft het panel tot zijn tevredenheid van studenten en docenten vernomen dat de opleiding voor de mbo-stages samen met docenten van ROC's in leergroepen leerwerktaken ontwikkelt die zich specifiek richten op de onderwijscontext van het mbo. Zoals instituutsbreed bepaald is, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Economie in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Met ingang van studiejaar 2015-2016 wordt deze blokstage vervangen door een lintstage, om zo de studenten tegemoet te komen die aangaven een lintstage te prefereren. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie van de student.

De stages nemen gedurende de opleiding toe in complexiteit en in de mate van zelfstandigheid die studenten moeten tonen. Ook bij de stageinvulling zou het vakdidactische aspect meer nadruk mogen krijgen. Bij de leerwerktaken ziet de commissie dit al terug.

Tijdens het bezoek lieten de studenten weten dat zij tevreden zijn met het werkplekleren. Zij hebben het gevoel door de stages goed voorbereid te worden op de beroepspraktijk. Wel vernam het panel van docenten en studenten tijdens het bezoek dat er in 2014-2015 en 2013-2014 wat problemen zijn geweest bij het vinden van stages voor deeltijdstudenten. Daardoor konden sommige studenten pas later dan gepland aan de stage beginnen, waardoor de spreiding van de studiedruk niet meer optimaal was. De opleiding is inmiddels over deze kwestie in gesprek met Bureau Extern, dat verantwoordelijk is voor de stageplaatsingen. Het panel stelt vast dat de stages de studenten in staat stellen om aan het einde van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Het panel stelt op grond van de NSE-resultaten en de gesprekken tijdens het bezoek vast dat er over de inhoud van de opleiding een verschil in tevredenheid is tussen voltijdstudenten (90%) en deeltijdstudenten (72%). Tijdens het bezoek gaven deeltijdstudenten aan dat zij de opleiding erg pittig vinden, zeker in combinatie met een fulltime baan. Het panel heeft vernomen dat de opleiding de deeltijdstudenten op dit punt tegemoet probeert te komen door in het project DT Flex (zie ook algemeen deel, paragraaf Deeltijd) het deeltijdonderwijs vorm te gaan geven in een *blend* van online leren, contactonderwijs en werkplekleren. Dit lijkt het panel een veelbelovend initiatief.

Het panel stelt vast dat de kennisbases volledig in het curriculum zijn verwerkt. De vakinhoudelijke literatuur is van voldoende niveau. De literatuur voor specifiek vakdidactiek is eveneens van niveau, maar zou volgens het panel nog verder uitgebreid kunnen worden. Het panel signaleert dat de vakgroep de actualiteit van de vakdidactische literatuur op de voet volgt. De literatuur van algemeen didactische aard is kwalitatief op orde.

Onderzoek(svaardigheden)

Het onderwijs in onderzoek(svaardigheden) is ondergebracht bij de ILS-brede onderzoeksleerlijn. De opleiding vult dit generieke onderwijs verder vakspecifiek in en aan. Dit gebeurt aan de hand van gerichte onderzoeksopdrachten, zoals bij de leertaak Onderzoeksrapportage leermiddelenanalyse, waarbij studenten een leermiddelenanalyse moeten uitvoeren op basis van verstrekte en zelfgezochte instrumenten (onderzoekscyclus, kijkkaders en protocollen) en de resultaten navolgbaar en transparant moeten kunnen vastleggen (owe Vakdidactiek Economie 4: ICT-rijk economie onderwijs ontwikkelen en leermiddelen evalueren).

Het panel stelt vast dat het doen van onderzoek een veel duidelijker plaats heeft gekregen in het programma sinds de vorige visitatie en is daar positief over. Ook constateert het panel dat de opleiding gedurende de gehele opleiding aandacht besteedt aan de ontwikkeling van de reflectieve vermogens van studenten. Daarbij wordt een koppeling gemaakt met de beroepspraktijk, doordat studenten hun eigen handelen inzichtelijk moeten maken en erop moeten reflecteren. Studenten geven aan dat zij aan de hand van verschillende modellen (o.a. reflectiecyclus van Korthagen) in de loop van de opleiding steeds diepgaandere reflectie moeten laten zien, bijvoorbeeld in de visieopdrachten die studenten ter afronding van een aantal leertaken moeten schrijven.

Internationalisering

Aan internationalisering schenkt de opleiding op verschillende manieren aandacht. Vanwege de aard van het vakgebied komen internationale aspecten vanzelfsprekend aan bod in het onderwijs en wordt regelmatig gebruik gemaakt van internationale casussen. Daarnaast worden ook specifiek internationaal georiënteerde uren aangeboden, zoals de uren Europese integratie en globalisering. Aanvullend worden er studiereizen naar bijvoorbeeld Berlijn en Zweden (Vaxjo, Linnaeus University) georganiseerd en zet de opleiding samen met de Humboldt Universiteit in Berlijn een project op.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding hanteert het generieke didactische concept van ILS. Daarbij legt zij grote nadruk op het laten zien en voorleven van hoe economieonderwijs zodanig vormgegeven kan worden dat het aansluit bij de belevingswereld van leerlingen. De opleiding doet dit onder andere door studenten via gastcolleges of excursies (naar bijv. Jumbo of Intratuin) te laten kennismaken met beroepen waarop leerlingen worden voorbereid. Een andere methode is het koppelen van de inhoud van het onderwijs aan de actualiteit. Dit doet de opleiding zelf ook veelvuldig in haar onderwijs, zodat dit een duidelijk voorbeeld is van de toepassing van het concept *teach as you preach*.

Het panel stelt vast dat de opleiding veel aandacht heeft voor werkvormen en een breed palet aan werkvormen hanteert, die studenten later in hun lessen van de economische vakken zelf kunnen toepassen. Voorbeelden zijn (interactieve) hoor- en werkcolleges, individuele en groepsopdrachten, experimenten, praktijkvoorbeelden, filmpjes, begeleide intervisie, rollenspellen, etc. Daarnaast zijn er in het kader van *teach as you preach* modules inductief opgezet. Deze modules fungeren voor studenten als voorbeelden voor hoe zij zelf inductieve lessen kunnen maken en geven. Het is de ambitie van de opleiding om het concept *teach as you preach* nog wat sterker aan te zetten, om zo de didactisering van de vakinhoud verder te versterken. Een voorbeeld van een initiatief in deze richting is het onderdeel SPSS, dat nu is opgezet volgens de principes van *flipping the classroom*. Het panel heeft waardering voor dit streven.

Het panel constateert dat voltijdstudenten meer tevreden zijn dan deeltijdstudenten over de mate waarin de opleiding stimulerend is, over de aansluiting op de actualiteit en over de toegepaste werkvormen (NSE: voltijd (90%), deeltijd (71%)). De opleiding voert dit zelf terug op het feit dat in de deeltijd een grote hoeveelheid leerstof in een korte periode aan de orde moet komen, waardoor de variatie in werkvormen onder druk komt te staan. Met de hervorming van het deeltijdprogramma in het project DT Flex (zie Kennis en vaardigheden) mikt de opleiding erop beter in de behoeften van de deeltijdstudenten op deze punten te voorzien. Het idee is om studenten de lesstof meer thuis te laten voorbereiden, waarna zij op de opleiding worden uitgedaagd en geïnspireerd bij het toepassen van de stof en bij het oefenen met de vaardigheden. Hierbij zal ook het werkplekleren betrokken worden. Het panel meent dat dit een kansrijke oplossingsrichting is.

Het panel is tevreden over het didactisch concept en de specifieke accenten die de opleiding daarbinnen legt. De werkvormen sluiten hierbij prima aan.

Afstudeerrichtingen

De opleiding heeft al een aantal belangrijke stappen genomen met betrekking tot de uitwerking van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs. Hierbij stond vooral de voorbereiding op het (v)mbo centraal. Studenten worden reeds voorbereid om les te geven in het leergebied Mens & Maatschappij, dat momenteel vooral voorkomt op het vmbo. Daarnaast zijn studenten verplicht om één van de stages in het derde of vierde studiejaar te lopen in het mbo. De opleiding heeft inmiddels ook scherp welke aanpassingen in het curriculum op zowel het gebied van de vakinhoud als de vakdidactiek nodig zijn om de studenten hierop voldoende voor te bereiden. Zo zullen binnen de vakdidactiek van de eindfase modules rekendidactiek en ondernemen worden aangeboden en zullen studenten een lessenserie maken waarin de afstudeerrichting centraal staat.

Begeleiding

Het panel stelt vast dat de studieloopbaanbegeleiding voor voltijdstudenten goed is. Zowel uit de gesprekken met studenten tijdens het bezoek als uit de NSE blijkt dat voltijdstudenten zeer tevreden zijn over de kwaliteit van de begeleiding (96%). Daarnaast spant de opleiding zich in om studenten al bij de intake voorafgaande aan de start van de opleiding te wijzen op eventuele weg te werken deficiënties en reparatiemogelijkheden. Dit geldt zeker ook voor studenten die afkomstig zijn van het mbo. Toch is de uitval, zeker na het eerste jaar, groot. De opleiding is zich hiervan bewust en geeft aan dat studenten van het mbo, ondanks de adviezen voorafgaande aan de opleiding, vaak moeilijkheden ondervinden in het eerste jaar. Dit heeft zijn invloed op de uitval. De opleiding besteedt met het oog op deze groep sinds het studiejaar 2014-2015 extra aandacht aan leren leren en de juiste studiehouding. De uitval in latere jaren wordt regelmatig veroorzaakt doordat studenten door de krapte op de arbeidsmarkt al een baan aangeboden krijgen en accepteren, waardoor uiteindelijk de studie in de verdrinking komt. Ook voor deze groep heeft de opleiding in studiejaar 2014-2015 een set specifieke maatregelen genomen met als doel de studenten toch tot een succesvolle afronding van de studie te begeleiden. Het panel is tevreden met de inspanningen die de opleiding zich getroost, en adviseert de opleiding het effect van deze maatregelen goed te monitoren.

De studieloopbaanbegeleiding voor deeltijdstudenten is nog niet altijd optimaal. Door de individuele invulling van de begeleiding kost deze relatief veel tijd, waardoor er soms te weinig regelmaat in de gesprekken zit. De opleiding pakt dit aan door studentbesprekingen te houden. Daarnaast is de opleiding sinds periode 3 van het studiejaar 2014-2015 gestart met slb-lessen waarin studenten (voltijd en deeltijd) worden begeleid bij het schrijven van het digitaal portfolio. Tijdens het bezoek waren met name de deeltijdstudenten lovend over dit initiatief, omdat ze het gevoel hebben zo meer sturing te krijgen.

De kwaliteit van de stage- en afstudeerbegeleiding is volgens het panel voldoende. Zowel voltijd- als deeltijdstudenten gaven tijdens het bezoek aan tevreden te zijn over de stage- en afstudeerbegeleiding. Er is volgens de studenten een goede samenwerking en communicatie tussen de opleiding en de verschillende typen scholen en de stages worden gemeenschappelijk vormgegeven. Het panel is van mening dat het onderzoek gedegen wordt voorbereid en begeleid.

De opleiding houdt de studeerbaarheid van het programma systematisch in de gaten aan de hand van onder meer de NSE-resultaten en de feedback van studenten in de studentenberaden.

Samen met de studenten wordt waar nodig gezocht naar oplossingen. Een voorbeeld hiervan is dat in de NSE 2014 naar voren kwam dat studenten niet tevreden waren met de verdeling van de studielast en de deadlines. Na verdere evaluatie heeft de opleiding vervolgens met een aantal deadlines geschoven, om zo een betere spreiding van de studielast te realiseren. Het panel is tevreden over hoe de opleiding met signalen van studenten omgaat en moedigt de opleiding aan deze lijn voort te zetten.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van elf personen. Tien docenten zijn in het bezit van een masterdiploma. Daarvan is één docent bezig met een vakdidactisch promotieonderzoek. De benodigde expertise op zowel het gebied van de algemene economie als op het gebied van de bedrijfseconomie is binnen het team aanwezig. Negen docenten hebben een eerstegraads lesbevoegdheid, één docent een tweedegraads lesbevoegdheid en zit in de laatste fase van zijn masteropleiding. Twee docenten zijn VELON-geregistreerd. Het docententeam staat garant voor een goede afstemming op het werkveld. De docenten hebben ervaring in het vo en het mbo en twee docenten werken ook nog deels in het vo en mbo. Verder vervult één docent de rol van ABI op een ROC en een ander die van ABS op een opleidingschool. Daarnaast hebben drie docenten een actieve rol in ontwikkelgroepen in het vo en mbo.

Via het teamleren werken de docenten aan verdere kwaliteitsverhoging, waarbij de focus ligt op teamontwikkeling, curriculumontwikkeling en onderzoek. Verdere professionalisering en ontwikkeling vindt plaats door congresbezoeken en deelname aan studiedagen (van o.a. Vereniging voor economiedocenten (Vecon), Association of European Economics Education (AEEE), etc.). Verder zijn docenten van het team vertegenwoordigd in landelijke organen als de Vecon, het landelijk vakgroepoverleg, etc. De kennis wordt binnen het team via de sectievergaderingen op structurele wijze gedeeld.

Tijdens het bezoek waren de studenten zeer positief over hun docenten. Zij vinden dat de communicatie tussen docenten en studenten goed is en vinden de contacten persoonlijk, waardoor zij zich geen nummer voelen. Ook zijn zij zeer tevreden over hun vakinhoudelijke deskundigheid (NSE 91%) en over hun kennis van de beroepspraktijk (NSE 90%).

Het panel is tevreden over de kwaliteit van het docententeam. Gezamenlijk dekken de docenten de benodigde kwalificaties af. De docenten zijn bovendien gemotiveerd en enthousiast en hebben met betrekking tot veel zaken een duidelijke visie.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe wordt gebruik gemaakt van nieuwsbrieven, Scholar en studentenberaden.

Vakdidactisch deel KOP-opleiding

Het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Economie bestaat uit twee owe's van 7,5 EC, namelijk Ontwerpen van leerarrangementen 1 en 2. Het panel heeft naar de invulling van deze owe's gekeken en stelt vast dat deze aansluit bij de kennis uit de generieke kennisbasis, die wordt aangeboden in het algemene onderwijskundige deel van de KOP-opleiding.

Het panel is tevreden over de invulling en is het eens met het standpunt van de HAN dat er geen vakinhoud meer wordt aangeboden, omdat alle instromende studenten al een vakinhoudelijke opleiding hebben genoten. Het explicieter maken van de vakdidactische leerlijn zou studenten helpen deze lijn te herkennen en te kunnen benoemen.

Over het omzetten van literatuur naar de praktijk is het panel tevreden. Er is tijdens het werkplekleren voldoende aandacht voor de vakdidactiek, hetgeen volgens het panel blijkt uit de opdrachten die studenten op hun werkplek moeten uitvoeren. Het panel stelt vast dat ook bij de KOP-opleiding het concept *teach as you preach* een belangrijke plaats inneemt. Studenten wordt geleerd hoe zij de didactiek die de docenten gebruiken, zelf in hun eigen onderwijs kunnen toepassen. Ook de opvatting van het constructivisme is terug te vinden in de opzet van de didactiekcolleges.

Conclusie

Het panel vindt de onderwijsleeromgeving van voldoende kwaliteit. De kennisbases zijn volledig in het curriculum geïmplementeerd. De opbouw van het programma is adequaat en ook de samenhang binnen het programma is in orde. Het panel raadt de opleiding aan om de vakdidactische leerlijn meer accent te geven, zodat het onderscheid tussen vakdidactiek en algemene didactiek meer wordt aangezet.

De leerlijn onderzoek is in orde en de opleiding is al een eind op streek met de implementatie van de twee afstudeerrichtingen. Het panel is tevreden over het didactisch concept en vindt de gehanteerde werkvormen adequaat. De kwaliteit van de stage- en afstudeerbegeleiding is op orde en voor de voltijd is de studieloopbaanbegeleiding eveneens goed. Verschillende aspecten van de deeltijdvariant, waaronder de studieloopbaanbegeleiding, zouden verbeterd kunnen worden. Naar het oordeel van het panel zet de opleiding zich hier al voldoende voor in via onder andere het project Deeltijd Flex. Het panel is tevreden over de kwaliteiten van het enthousiaste team docenten. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

De invulling van het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Economie is van voldoende kwaliteit. Het panel adviseert om binnen de KOP-opleiding de vakdidactiek explicieter vorm te geven zodat studenten deze lijn herkennen en kunnen benoemen.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel komt het panel voor de opleiding Economie op standaard 2 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Engels

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Engels vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Engels is opgebouwd uit drie domeinen: 1) taalvaardigheden, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de vier taalvaardigheden en Engels in de klas,

2) taalkundige kennis, 3) sociaal-culturele kennis. De domeinen 2) en 3) zijn verder uitgewerkt in negen categorieën.

De vakinhoudelijke en de vakdidactische kennis worden grotendeels geïntegreerd aangeboden en zijn in het programma verwerkt aan de hand van vier duidelijk vormgegeven leerlijnen, die gezamenlijk alle drie de domeinen uit de kennisbasis Engels afdekken:

1. Language skills. Deze leerlijn werkt aan de graduele opbouw van de lees-, luister-, gespreks-, spreek-, en schrijfvaardigheid van studenten tot het landelijk afgesproken eindniveau C2 van het Europees Referentiekader (ERK). De lijn is opgebouwd uit meerdere modules die evenwichtig zijn verspreid over de propedeutische en hoofdfase.
2. Linguistics. Deze lijn richt zich op de taal zelf, de grammatica, zinsbouw, fonetiek en taalkunde, en bestaat uit meerdere modules die in de eerste twee studie jaren worden aangeboden. In de hoofd- en eindfase is er daarnaast verdieping mogelijk via de minor en voor de deeltijd via de option Linguistics.
3. Culture and Literature, die zich richt op literatuur onderwijs waarbij specifiek de aandacht uitgaat naar de verbinding tussen literatuur en cultuur, literaire analyse en didactiek van het literatuuronderwijs gericht op jongeren (Young Adult Fiction). De lijn is opgebouwd uit vier modules die in de eerste twee studie jaren worden aangeboden.
4. De vakdidactische leerlijn Teaching English as a Foreign Language (TEFL). De TEFL-lijn richt zich specifiek op hoe leerlingen een vreemde taal (het Engels) aanleren. Daarnaast wordt aandacht besteed aan onderzoeksvaardigheden (zie hieronder). De TEFL-lijn bestaat uit negen onderwijseenheden (owe's) en Pedagogical Grammar, aangevuld met het vak Technology Enhanced Language Learning (TELL) & Teaching.

Het panel is tevreden met de opbouw van de leerlijnen, die zorgen voor een goede verticale samenhang in het curriculum. Leerlijnverantwoordelijken bewaken de samenhang binnen de leerlijnen en stemmen de inhoud met andere leerlijnen af. Bovendien stelt het panel vast dat ook de horizontale samenhang wordt geborgd door het leggen van verbanden tussen vakken uit verschillende leerlijnen.

De integratie van vakinhoud en vakdidactiek staat centraal in de opleiding en wordt volgens het panel goed vormgegeven. De vakdidactiek is verweven in de verschillende leerlijnen, waarbij er een directe koppeling wordt gemaakt tussen de vakinhoud en hoe deze onderwezen kan worden. Zo wordt studenten bijvoorbeeld grammatica, of fonetiek en uitspraak onderwezen, maar leren zij tegelijkertijd hoe zij dit zelf kunnen onderwijzen. Daarbij wordt tevens op overtuigende wijze de koppeling met de beroepspraktijk en het werkplekleren gemaakt. Tijdens de stages moeten studenten vakdidactische leerwerktaken uitvoeren, die samen met het werkveld worden ontwikkeld. Daarnaast worden er in de eindfase verschillende vakdidactische keuzemodules aangeboden, zoals English for Specific Purposes of Educatief Materiaal Ontwikkelen. Het panel vindt dat de vakdidactische leerlijn goed is uitgewerkt in het programma.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de ILS-brede leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas, die zich richt op hoe studenten lesgeven en waarmee. Deze generieke modules worden aangevuld met vakdidactische onderdelen die de opleiding zelf aanbiedt. Door de vakspecifieke aanvulling op de ILS-brede modules wordt samenhang tot stand gebracht tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakspecifieke deel.

Het werkplekleren vindt plaats binnen de verschillende leerlijnen. In de vorm van leerwerktaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Engels in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende opleiding toe in complexiteit en in de mate van zelfstandigheid die studenten moeten tonen. De koppeling met de beroepspraktijk vindt ook op andere manieren plaats. Zo moeten studenten bijvoorbeeld bij het vak TEFL and second language acquisition een beroepsgerichte taak ontwerpen voor studenten op het ROC volgens de principes van Task Based Learning. Vervolgens moeten zij deze taak twee dagen uitvoeren in de praktijk, waarna de competenties van de ROC studenten worden geëvalueerd. Tijdens het bezoek gaven studenten en alumni aan tevreden te zijn over de voorbereiding op beroepspraktijk. Wel is er soms sprake van een spanningsveld tussen wat studenten leren aan werkvormen en methoden op de opleiding en de uitvoering in de praktijk die vaak geheel vastligt. Docenten gaven aan dit een gezonde spanning te vinden, omdat het voor studenten leerzaam is deze aspecten tijdens de stage bespreekbaar te maken. Dreigt een en ander echt problematisch te worden, dan wordt hulp geboden door de ABI of ABS, zodat de kwaliteit van de stage voldoende geborgd wordt. Het panel is van mening dat er een goede wisselwerking is tussen de op de opleiding aangeboden kennis, het aanleren van de vakvaardigheden en het kunnen toepassen in de praktijk.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig en op adequate wijze in het curriculum is geïmplementeerd. De inhoud is goed op elkaar afgestemd en laten een duidelijke, concentrische opbouw zien. De herhaling van de inhoud in de tweede helft van de opleiding stelt studenten tevens in staat het geleerde in de praktijk te brengen. Daarnaast is de opleiding bezig met het implementeren van de ILS-brede eindkwalificaties leren en lesgeven met ICT. Het panel is ook tevreden over de gebruikte literatuur. De vakdidactische en vakinhoudelijke literatuur is van voldoende niveau en behandelt de essentiële aspecten van het vak. Ook internationale vakdidactische literatuur is in voldoende mate aanwezig. Het panel spreekt daarnaast zijn waardering uit over de eerstejaars Language Support lessen voor vocabulaireverwerving en is positief over het plan van de opleiding om deze lessen in de toekomst voort te zetten in het tweede jaar.

Onderzoek(svaardigheden)

De ILS-brede onderzoeksleerlijn is geïntegreerd in de vakdidactische leerlijn en laat volgens het panel een goede samenhang zien met de praktijk. De onderzoeksvaardigheden komen op diverse momenten in de opleiding aan bod, soms in de vorm van gerichte onderzoeksopdrachten in de praktijk tijdens het werkplekleren, soms meer impliciet door meer in het algemeen aandacht te besteden aan de ontwikkeling van een onderzoekende houding. Zo moeten studenten in het eerste jaar al twee leergangen met elkaar vergelijken en ook in het tweede jaar moeten zij kritisch kijken naar een leergang. Het nieuwe vak Research Skills in studiejaar 2 bereidt studenten bovendien expliciet voor op het doen van onderzoek. Studenten worden volgens het panel goed toegerust om aan hun afstudeeronderzoek te kunnen beginnen.

Internationalisering

Aan internationalisering wordt in de verschillende studie jaren vormgegeven door excursies, studiereizen (bijv. naar Oxford), het uitnodigen van buitenlandse gastdocenten voor het geven van colleges of het verzorgen van projecten. Daarnaast wordt zeker van voltijdstudenten verwacht dat zij hun minor vullen met een verblijf in een Engelstalig land. Voor deeltijders blijkt een buitenlandverblijf van een half jaar vaak moeilijker te realiseren vanwege de combinatie met gezin en werk. Zij moeten een dossier buitenland aanleggen waarin ze aantonen dat ze tien weken in het buitenland (Engelstalig land) zijn geweest. Zij hoeven deze periode niet aaneensluitend in het buitenland te verblijven, maar mogen deze tijd 'bij elkaar sprokkelen'. Verder is het voor studenten mogelijk om deel te nemen aan uitwisselingsprojecten met scholen in Marokko of Turkije. Internationalisering komt ook aan bod in het onderdeel Angelsaksische cultuur, dat zich richt op de cultuur in vijf Engelstalige landen. Studenten die kiezen voor de minor International Teaching Programme krijgen daarnaast het vak Internationalization, dat verschillende onderwijssystemen over de hele wereld behandelt en vergelijkt met het Nederlandse systeem. Ook het gebruiken van de doeltaal (Engels) als voertaal tijdens de opleiding draagt bij aan internationalisering. Het panel vindt dat er veel aandacht wordt besteed aan internationalisering en vindt dit een waardevol aspect van de opleiding.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS, maar kleurt dit verder op eigen wijze in. Een belangrijk didactisch uitgangspunt van de opleiding is *total immersion* (doeltaal = voertaal). Daarnaast is het de ambitie van de opleiding om inhoudelijk bekwame leraren op te leiden die leerlingen enthousiast weten te maken voor het lezen van boeken. De opleiding beoogt dit doel te bereiken door in het curriculum veel aandacht te besteden aan lezen, literatuur en cultuur, en daarbij tevens de relatie met film te leggen. Het panel heeft grote waardering voor deze benaderingswijze en is het eens met de opleiding dat de aandacht voor deze aspecten bijdraagt aan de taalvaardigheid (leeskilometers) en tegelijkertijd studenten stimuleert zich te ontwikkelen tot enthousiaste docenten van hun vak. Wel benadrukt het panel dat de ambitie van de opleiding uitgaat van de aanname dat lezen belangrijk is voor leerlingen. Het verdient volgens het panel aanbeveling om na te gaan in hoeverre leerlingen ook, of wellicht beter, bediend zouden kunnen worden met nieuwe media. Het panel ziet in de recentelijk ontworpen owe TELL and Teaching een goede aanzet hiertoe. Deze owe richt zich op het inzetten van diverse tools voor het gebruik van technologie bij het leren en doceren van een taal.

De relatie met de beroepspraktijk staat centraal in het curriculum van de opleiding en het panel vindt het sterk dat studenten de basis van de vakdidactiek leren door als startpunt praktijksituaties te bestuderen, bijvoorbeeld aan de hand van een bestaande leergang. Overigens leren studenten naar volle tevredenheid van het panel wel kritisch te kijken naar de in de leergang gebruikte methode. In het onderwijs wordt groot belang gehecht aan het maken van de koppeling tussen de theorie en praktijk. Daartoe hanteert de opleiding een grote variëteit aan werkvormen, waaronder groepswork, hoor- en werkcolleges, ontwerpen van lessen, presentaties, *peer feedback*, werkbladen en interactieve quizen. Het aanbieden van vele verschillende werkvormen geeft studenten daarbij tevens de gelegenheid aan den lijve te ondervinden hoe elke werkvorm het leerproces beïnvloedt. Zo worden studenten bewust gemaakt van het belang van de keuze van de werkvorm.

Daarnaast praktiseren de docenten het ILS-brede principe *teach as you preach*. Zo dienen de literatuurlessen bijvoorbeeld tevens als voorbeeld van hoe literatuuronderwijs kan worden aangeboden. Studenten geven in de NSE aan bijzonder tevreden te zijn over de gebruikte werkvormen (92%).

Het panel is bijzonder tevreden over de opleidingsspecifieke inkleuring van het didactisch concept en vindt de gehanteerde werkvormen goed en daarbij passend.

Afstudeerrichtingen

De opleiding is bezig met de implementatie van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs in het curriculum. Binnen de TEFL-leerlijn wordt er gebruik gemaakt van opdrachten en activiteiten die zijn toegespitst op havo/vwo-niveau dan wel vmbo/mbo-niveau. Studenten worden geïntroduceerd in de lesinhoud op vmbo-niveau en de bijbehorende didactische aanpak door in de leerlijn TEFL gebruik te maken van de lesmethode *Stepping Stones* voor vmbo kgt. Daarnaast geven studenten bij het tweedejaars vak TEFL 7 (Innovative Teaching at ROC Nijmegen) les op een ROC aan de hand van een door hen zelf ontworpen beroepsgerichte taalkaak, die gebaseerd is op de principes van Task Based Language Learning and Teaching. Studenten binnen het havo/vwo-profiel wordt de mogelijkheid geboden een cursus te volgen binnen de opleiding Master Leraar Engels. Vierdejaars studenten kunnen als keuzemodule een leeslijst kiezen die hen voorbereidt op en deskundig maakt in het lezen en bespreken van (Young Adult) Fiction in het vmbo en de onderbouw van havo en vwo. Voor de komende jaren ligt de focus van de opleiding op een verdere uitbouw van de afstudeerrichting havo/vwo.

Begeleiding

De studieloopbaanbegeleiding is van voldoende kwaliteit. Ondanks de relatief grote omvang van de groepen, spant de opleiding zich in om elke student toch het gevoel te geven gezien te worden. Ook de stagebegeleiding is in de regel op orde. Studenten worden op het grootste gedeelte van de scholen in voldoende mate in staat gesteld om het geleerde in de praktijk te brengen. De opleiding 'bemiddelt' daar waar dit minder goed mogelijk is en zoekt naar oplossingen om toch aan de eindtermen te kunnen voldoen. Het panel is hier tevreden over. Er is een goede samenwerking met de schoolopleiders en de stages worden in gezamenlijkheid vormgegeven. Schoolopleiders zijn op de hoogte van de eisen die er aan de diverse stages worden gesteld.

In verband met het grote aantal studenten dat in de opleiding instroomt, komt het met name in het eerste jaar voor dat er niet voldoende stageplaatsen zijn bij opleidings- of samenwerkingsscholen. Daarom lopen relatief veel studenten stage op een stageschool, waar de kwaliteit van de begeleiding volgens de studenten varieert. De studenten merkten op dat zij bij stages op stagescholen graag wat meer begeleiding krijgen bij de leerwerktaken. Zij zien de waarde van de SPD momenteel vooral in de reflectievragen. De opleiding speelt op deze zaken in door in te zetten op het onderhouden van een goede relatie met de stagescholen. Daarnaast komen SPD's zes tot zeven maal per jaar naar het instituut om samen met docenten van de opleiding de leerwerktaken te ontwikkelen. Bovendien zal de opleiding met ingang van studiejaar 2015-2016 gebruik gaan maken van decentrale selectie om zo de toekenning van stageplaatsen beter te kunnen garanderen.

Het panel vindt dat de opleiding zorgvuldig met deze problematiek omgaat, maar vraagt de opleiding om de kwaliteit van de begeleiding bij de leerwerktaken goed in de gaten te blijven houden. Studenten geven aan over het algemeen tevreden te zijn over de stagebegeleiding.

De begeleiding bij het afstudeeronderzoek is volgens zowel voltijd- als deeltijdstudenten goed. Voor deeltijders wordt er voorafgaand aan het onderzoek een aantal introductielessen gegeven, waarna er nog vrij te volgen lessen zijn. Dit wordt door deze groep als bijzonder positief ervaren. Bovendien waarderen de voltijdstudenten de terugkomdagen op vrijdagen in het vierde jaar.

Het programma is volgens de studenten voldoende studeerbaar. Wel vinden met name de deeltijdstudenten dat de studielast in het tweede jaar niet evenredig is verdeeld. De studenten geven echter aan dat de opleiding hierop adequaat inspeelt en dat zij het gevoel hebben voldoende door de opleiding te worden gehoord.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van 23 personen, onder wie zes onderwijskundigen. Vijf docenten zijn native speakers. Op één docent na zijn alle docenten in het bezit van een masterdiploma en een eerstegraads lesbevoegdheid. Eén docent heeft een tweedegraads lesbevoegdheid. Daarnaast is één docent gepromoveerd op het gebied van zelfstandig leren, communicatief taalonderwijs en toetsing en twee docenten zijn momenteel bezig met een promotieonderzoek op respectievelijk leesvaardigheid en literatuur. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. Eén docent is betrokken bij de LKT voor Engels. Hoewel het grootste deel van de docenten langere tijd in het voorgezet onderwijs en/of middelbaar beroepsonderwijs heeft gewerkt, werkt momenteel geen van de docenten in de beroepspraktijk. Veel docenten vervullen echter tevens de rol van ABI of IPD, waardoor de contacten tussen het team en het werkveld frequent en structureel zijn. Niettemin zet de opleiding bij het aantrekken van nieuwe collega's tot tevredenheid van het panel in op recente praktijkervaring. Met het oog op de invoering van de afstudeerrichting vmbo/mbo, vindt het panel het positief dat de opleiding de afgelopen jaren heeft geïnvesteerd in het aantrekken van nieuwe docenten die ervaring hebben met het lesgeven op het mbo.

Via de docenten zijn er verschillende dwarsverbanden met andere opleidingen (bijvoorbeeld de master lerarenopleiding Engels, de Radboud Universiteit). Daarnaast zijn enkele docenten verantwoordelijk voor de minor Tweektalig Primair Onderwijs en de lessen Engels aan de PABO van de faculteit Educatie van de hogeschool. Docenten van de opleiding zijn bovendien mede verantwoordelijk voor het verzorgen van de ILS-brede minor International Teacher Programme (ITP), die valt onder de opleiding Engels. Buiten de hogeschool heeft de opleiding sinds 2008 een samenwerkingsverband met een ROC in de regio. Een docent ontwikkelt educatief materiaal voor een uitgever.

Het team heeft een breed scala aan samenwerkingsverbanden met en lidmaatschappen van vakgerelateerde organisaties, organen en commissies, zowel nationaal (bijv. het LEROPO project, landelijk overleg lerarenopleidingen, adviesorganen en commissies, landelijke en regionale projecten, etc.) als internationaal (bijv. als visitator Europees Platform, het SPIRALproject). Deze talrijke activiteiten dragen bij aan een structurele professionalisering van de docenten.

Professionalisering vindt verder plaats door deelname aan (inter)nationale congressen (IATEFL, VELON, Levende Talen). Het panel stelt tot zijn tevredenheid vast dat kennis binnen het team wordt gedeeld.

De studenten zijn erg tevreden over hun docenten. In de NSE roemen zij hun vakinhoudelijke deskundigheid (98%) en kennis van de beroepspraktijk (95%). Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij blij zijn met de goede benaderbaarheid van de docenten. De deeltijdstudenten prijzen bovendien de flexibiliteit van de docenten.

Het panel is zeer tevreden over de kwaliteit van het docententeam. Gezamenlijk dekken de docenten de benodigde kwaliteiten en vakgebieden ruimschoots af. De docenten stralen veel enthousiasme uit, staan voor hun opvattingen en zijn deskundig op hun vakgebied.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe wordt gebruik gemaakt van e-mail, Scholar, een nieuwsbrief en een driejaarlijks studentenberaad. Specifiek voor deeltijdstudenten is er tweemaal per week een inloopuur, waar ze met vragen terecht kunnen over de opleiding of hun maatwerkprogramma.

Conclusie

Het panel is van oordeel dat de onderwijsleeromgeving van goede kwaliteit en uitdagend is. De kennisbasis is volledig en op adequate wijze in het curriculum geïmplementeerd en de landelijke afspraken met betrekking tot het eindniveau van de taalvaardigheid worden gevolgd. De opleiding heeft al een aantal stappen gemaakt met betrekking tot de implementatie van de twee afstudeerrichtingen. Het panel heeft bijzondere waardering voor de specifieke inkleuring van het didactisch concept. Het panel vindt het sterk dat bij het aanleren van de vakdidactiek praktijksituaties als startpunt worden genomen. Het panel vindt de werkvormen goed passen bij het didactisch concept. Het panel moedigt de opleiding aan om het belang van de nieuwe media voor het leerproces van leerlingen verder te onderzoeken. De leerlijnen, in het bijzonder de vakdidactische leerlijn, zijn goed ontwikkeld en het panel vindt het geïntegreerd aanbieden van vakinhoud en vakdidactiek waardevol. Bovendien is er sprake van een goede integratie van beroepsvaardigheden en theorie, waardoor er een goede koppeling wordt gemaakt met de beroepspraktijk. Ook is het panel tevreden over het onderwijs in onderzoeksvaardigheden. De gebruikte literatuur is van voldoende kwaliteit. De studieloopbaanbegeleiding is in orde en de stage- en afstudeerbegeleiding op de opleidings- en samenwerkingsscholen eveneens. De kwaliteit van de stagebegeleiding op stagescholen wisselt, ondanks de nauwe contacten die de opleiding met de stagescholen onderhoudt. In dit verband vraagt het panel met name aandacht voor de begeleiding bij leerwerktaken op de stagescholen. De opleiding gaat zorgvuldig om met het opvangen van problemen die zijn gerelateerd aan de schaarste aan stageplaatsen. Het panel is zeer tevreden over de kwaliteit van het enthousiaste docententeam. De studenten zijn lovend over de docenten. Het panel waardeert de internationaliseringsactiviteiten. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel komt het panel voor de opleiding Engels voor standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Frans

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Frans vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Frans is opgebouwd uit drie domeinen: 1) taalvaardigheden, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de vier taalvaardigheden en Frans in de klas, 2) taalkundige kennis, 3) sociaal-culturele kennis. De domeinen 2) en 3) zijn verder uitgewerkt in negen categorieën.

De vakinhoudelijke en vakdidactische kennis zijn in het programma verwerkt aan de hand van vier helder uitgewerkte leerlijnen, die gezamenlijk alle drie de domeinen uit de kennisbasis Frans afdekken:

1. **Taalverwervingsleerlijn.** Deze leerlijn werkt aan de graduele opbouw van de lees-, luister-, gespreks-, spreek-, en schrijfvaardigheid van studenten tot het landelijk afgesproken eindniveau B2+ van het Europees Referentiekader (ERK). De leerlijn bestaat uit zes modules. Het eerste en tweede studiejaar bieden elk twee modules aan en het derde en vierde studiejaar elk één module;
2. **Taalbeschouwingslijn.** Deze lijn richt zich op de taal zelf, de grammatica, zinsbouw, fonetiek en taalkunde, en bestaat uit vier modules die in de eerste twee studiejaar worden aangeboden;
3. **Leerlijn Cultuur & Literatuur.** Hierin wordt gebouwd aan kennis van land en samenleving. Aan de orde komen geschiedenis, actualiteit, geografie, literatuur en literaire stromingen en begrippen en het omgaan met literatuur in de lespraktijk. Het panel stelt vast dat de kennis die wordt aangeboden, omvangrijker is dan de kennisbasis vereist. Het panel waardeert deze keuze van de opleiding, omdat zij op deze wijze binnen de kaders een eigen profilering tot stand weet te brengen. De leerlijn is opgebouwd uit vijf modules die evenwichtig zijn verspreid over de eerste drie studiejaar;
4. **Leerlijn Vakdidactiek.** Deze leerlijn richt zich op hoe leerlingen het Frans aanleren. Aandacht wordt besteed aan de theorie, maar centraal staan de werkvormen om de theorie in praktijk te kunnen brengen.

De opbouw van het programma in vier leerlijnen is duidelijk herkenbaar en kenmerkt zich door een groeiende zelfstandigheid. Een sterk punt vindt het panel de verwevenheid en integratie van de vakdidactiek in de verscheidene leerlijnen waaruit ook een horizontale samenhang spreekt. Op die manier staat de vakdidactiek in nauwe relatie tot de aan te brengen inhoud en bouwt het programma stapsgewijs aan de verwerving van de eindkwalificaties.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas, die zich richt op hoe studenten lesgeven en waarmee. Deze leerlijn is opgebouwd uit de onderwijseenheden uit de ILS-brede programmalijs onderwijskunde en de lessen tijdens de instituuetsdagen die ter ondersteuning van de stages worden aangeboden. Zo wordt een vakspecifieke invulling aan de ILS-brede modules gegeven, waardoor tevens samenhang ontstaat tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakspecifieke deel.

Het werkplekleren is ondergebracht binnen de verschillende leerlijnen en is volgens het panel goed vorm gegeven. Aan de hand van leertaken worden kennis en vaardigheden vanuit de verschillende onderdelen samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Frans in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende de opleiding toe in zwaarte en zelfstandigheid. Ook in de onderwijseenheden zelf komt de relatie curriculum-beroepspraktijk tot tevredenheid van het panel in de regel goed naar voren. Zo blijkt bijvoorbeeld uit het Dossier presentaties cultuur en literatuur dat de student uitgedaagd wordt om telkens de vertaalslag te maken naar de beroepspraktijk (bijvoorbeeld livres de jeunesse: geschiktheid volgens beginsituatie, didactische uitwerking). Met betrekking tot de kennistoetsen (bijvoorbeeld syntaxis, grammatica, vakdidactiek) stelt het panel vast dat een grote variëteit aan toetsvragen (kennis-, begrips-, toepassingsvragen) gehanteerd wordt, maar dat de link naar de beroepspraktijk nog wat duidelijker zou kunnen worden aangezet. Vooral voor grammatica zou volgens het panel de piste van het werken met taaltaken verkend kunnen worden. Studenten en alumni geven aan dat zij erg tevreden zijn over de voorbereiding op de beroepspraktijk. Zij hebben het gevoel beslagen ten ijs te komen.

Uit de gesprekken met de docenten en studenten en alumni tijdens het bezoek blijkt dat de opleiding veel aandacht heeft voor afstemming tussen onderwijseenheden. Dit betreft niet alleen onderwijseenheden binnen de eigen opleiding, maar ook onderwijseenheden van de opleiding Duits of onderwijseenheden algemene onderwijskunde. De nauwe samenwerking en afstemming met het werkveld vormt daarin een rode draad. Een voorbeeld van afstemming is theatertekst, dat een verbinding legt tussen het (generiek aangeboden) vak drama en het opleidingsspecifiek vak Jeugdliteratuur. Het panel heeft grote waardering voor de aandacht van de opleiding voor afstemming tussen de owe's, omdat op deze wijze de samenhang in het programma wordt geborgd.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig in het curriculum is geïmplementeerd. De ondersteunende vakliteratuur waarmee in de opleiding wordt gewerkt is voldoende gevarieerd en actueel. De belangrijkste basiswerken zijn opgenomen. De studenten verwerken de literatuur bovendien goed. Zowel in de afstudeeronderzoeken als in de integrale toetsen (o.a. reflecties) ziet men de referenties terugkomen. Deze betreffen zowel algemeen onderwijskundige literatuur als vakdidactische literatuur.

Het panel heeft vernomen dat de opleiding, conform het ILS-brede beleid, het komende jaar de eindkwalificaties ICT in het curriculum zal implementeren.

Onderzoek(svaardigheden)

Ook voor onderzoek is een verticale leerlijn opgebouwd, die volgens het panel bij de huidige studenten een goed uitgebouwd onderzoeksparcours uitzet (inter- en supervisiegesprekken op vrijdag; methodologische workshops). De opleiding heeft hierin de laatste jaren dan ook sterk geïnvesteerd. De onderzoeksleerlijn is ondergebracht in zowel de generieke onderwijskundige modules als in vakdidactische onderdelen van het programma. Gedurende de eerste drie jaren van de opleiding wordt aandacht besteed aan de verschillende stappen van de onderzoekscyclus.

Aan de hand van leertaken (onderzoeksopdrachten) doen studenten ervaring op met het uitvoeren van deze verschillende stappen. De taken nemen geleidelijk toe in complexiteit en zelfstandigheid. In het vierde studiejaar dienen studenten voor hen afstuderen zelfstandig een praktijkonderzoek uit te voeren (zie ook Standaard 4). Daarnaast wordt het onderwijs in onderzoeksvaardigheden vorm gegeven door bijvoorbeeld binnen de onderwijseenheden tijdens colleges kleine onderzoeken te laten uitvoeren die bijdragen aan de ontwikkeling van een onderzoekende houding, door de inter- en supervisiegesprekken op vrijdag, de methodologische workshops, etc. Tijdens het bezoek gaven studenten en alumni aan dat het onderwijs in onderzoek(svaardigheden) in de loop der jaren duidelijk is uitgebouwd. De huidige vierdejaarsstudenten hebben het gevoel dat zij voldoende zijn voorbereid op het afstudeeronderzoek.

Internationalisering

Het panel vindt het een sterk punt dat de opleiding het principe 'een taalleraar is een leraar taal én cultuur', hoog in het vaandel draagt. Dit principe komt niet alleen naar voren in de onderwijseenheden, maar ook in de talrijke internationaliseringsactiviteiten waaraan de opleiding werkt en waarin interculturaliteit een specifieke focus is. Deze betreffen excursies in alle studiejaar naar verschillende plaatsen in Frankrijk en uitwisselingen met Caen en Orléans. Daarnaast wordt zeker van voltijdstudenten verwacht dat zij tijdens hun minor in een Franstalig land verblijven waar zij aan een Franse universiteit studeren. Hiertoe beschikt de opleiding over een netwerk met Franse universiteiten. Voor deeltijders blijkt het buitenlandverblijf in de praktijk vaak niet te realiseren vanwege de combinatie met gezin en werk. De Faculteit Educatie heeft bovendien een uitwisselingsproject met de lerarenopleidingen in Marrakech waaraan studenten kunnen deelnemen in de vrije ruimte (7,5 EC). Met de universiteit van Caen wordt bovendien ook op het gebied van onderzoek samengewerkt. Het gebruik van het Frans, niet alleen als instructietaal, maar ook als algemene voertaal in de opleiding, vormt daarnaast een ander aspect van internationalisering waarvoor het panel grote waardering heeft.

Tijdens het bezoek spraken studenten zich lovend uit over de mate waarin de opleiding aandacht besteedt aan internationalisering en de verschillende mogelijkheden voor studenten op dit gebied.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS, maar kleurt dit verder in met een eigen duidelijke visie op taal leren: communicatief taalonderwijs met aandacht voor intercultureel taalonderwijs, activerende didactiek, taakgerichte benadering (studenten werken toe naar een afsluitende taaltaak) en maximaal gebruik van de doeltaal. De opleiding kiest resoluut voor een integratie tussen vakdidactiek en vakinhouden. Hiertoe hanteert de opleiding tal van wisselende werkvormen, zoals drama, ontwerpen van lessen, of presentaties, waarbij de studenten zelf met de inhouden aan de slag gaan en die zij kunnen toepassen in de praktijk. Daarnaast gaat veel aandacht uit naar collaboratief leren, bijvoorbeeld in de vorm van (begeleide) intervisie. Bovendien behandelen docenten tevens de door henzelf gebruikte didactische benadering als onderdeel van het onderwijs (*teach as you preach*). Zowel voltijd- als deeltijdstudenten geven aan de verschillende werkvormen te appreciëren en er veel uit leren.

Voor het culturele luik doet de opleiding veel inspanningen om de studenten ook echt in contact te brengen met de cultuur van de doeltaal (zie paragraaf Internationalisering). Deeltijdstudenten krijgen gelijkaardige, maar in de praktijk door hun omstandigheden minder mogelijkheden en betreuren dit.

Het panel is tevreden met de opleidingsspecifieke invulling van het didactisch concept en vindt de gebruikte werkvormen daarbij passend en uitdagend.

Afstudeerrichtingen

Voor wat betreft de implementatie van de afstudeerrichting vmbo/mbo neemt de opleiding een bijzondere plaats in. Er is slechts een gering aanbod van Frans op het mbo en een afnemend aanbod van Frans op het vmbo. De implementatie van deze afstudeerrichting voor Frans lijkt dan ook niet evident. Op het ogenblik van de visitatie is nog onduidelijk hoe de opleiding zal omgaan met de opdracht de studenten op te leiden voor zowel de afstudeerrichting beroepsonderwijs als de afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs.

Begeleiding

De studiebegeleiding is goed georganiseerd. Tijdens de gesprekken geven de studenten aan dat zij erg tevreden zijn over de geboden studiebegeleiding. Zij ervaren een lage drempel ten opzichte van het docententeam. De docenten volgen de studenten van nabij op en houden continu de vinger aan de pols, ook tijdens de buitenlandverblijven (o.a. via Skype). De opleiding voorziet bovendien in continu beschikbare logopedische ondersteuning (waaronder een screening van stemgebruik).

De tevredenheid van de studenten over de stagebegeleiding wisselt. De studenten spreken zich positief uit over de begeleiding die geboden wordt in de academische opleidings- en de samenwerkingsscholen. In deze scholen voelen zij een optimale aansluiting met de opleiding zelf. Het panel heeft op basis van de gesprekken met de studenten de indruk dat in de stagescholen de begeleiding (vooral vakdidactisch, maar ook op het vlak van onderzoek) niet altijd van dezelfde kwaliteit is als die op de andere twee typen scholen. De drie stagebezoeken die de opleiding bij stages in een stageschool aflegt blijken in de praktijk daarbij niet geheel afdoende. In dit verband is het een punt van aandacht dat de kans bestaat dat studenten bijna uitsluitend stagelopen in een stageschool, omdat een evenwichtige verdeling van de stages over verschillende typen scholen bij de toewijzing van stages geen criterium vormt. Het feit dat de docenten inspraak hebben in de toewijzing van stageplekken door Bureau Extern en hierbij sturend kunnen werken volgens de kwaliteit die geboden kan worden door een specifieke school, stelt het panel op dit punt wel enigszins gerust. Het panel adviseert de opleiding er nauwkeurig op toe te zien dat de kwaliteit van de stagebegeleiding voor alle studenten voldoende wordt gegarandeerd.

De studenten zijn lovend over de begeleiding bij het afstudeeronderzoek. Bijeenkomsten (individueel en collectief), nauwe afstemming tussen opleiding en stageschool waar het onderzoek uitgevoerd wordt en workshops maken dat de studenten zich goed ondersteund weten.

Voltijdstudenten ervaren het programma als voldoende studeerbaar. Er zijn geen noemenswaardige struikelblokken. Als deze zich voordoen, speelt de opleiding hier adequaat op in (bijvoorbeeld spreiding van de derdejaars stage over zestien weken in plaats van over acht). Deeltijdstudenten ervaren het programma als relatief zwaar, mede door de combinatie van werk en studie. Zij zijn echter zeer tevreden over de geboden begeleiding en vinden dat de opleiding proactief met de studenten meedenkt.

Docenten

Het panel is overtuigd van de goede kwaliteit van het team. De opleiding wordt verzorgd door een team van zeven docenten, onder wie vier *native speakers*. De aanstellingen variëren tussen de 0,2 en 0,8 fte. . De docenten dekken gezamenlijk de benodigde kwaliteiten en vakgebieden ruimschoots af. Eén docent is gepromoveerd op vakinhoudelijk gebied (literatuur). Vijf docenten hebben een universitaire opleiding afgerond en zijn in het bezit van een eerstegraads lesbevoegdheid, twee docenten hebben een tweedegraads lesbevoegdheid. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. Vier docenten hebben actuele ervaring uit de beroepspraktijk (of werken daar nog deels). Daarnaast is nog één docent als ABI wekelijks bij het werkplekleren betrokken, zodat er een directe link is tussen het team en het werkveld. Eén van de docenten construeert examens Frans vmbo bb-kb bij het CITO en vier docenten zijn geaccrediteerde beoordelaars voor de externe toetsing (DELF/DALF en TCF). Een docent heeft meegewerkt aan een leergang onderbouw. Zodoende is er ruimschoots toetsdeskundigheid aanwezig in het team.

Er is aandacht voor eigen professionalisering van het docententeam en netwerking met collega's van andere lerarenopleidingen, zowel in het binnenland (bijvoorbeeld in het kader van de landelijke kennistoetsen, 10voor de leraar, Levende talen) als in het buitenland (o.a. met lerarenopleidingen in België (Leuven), internationaliseringspartners in Frankrijk (Caen)). Het panel stelt tot zijn tevredenheid vast dat kennis binnen het team wordt gedeeld.

Uit de gesprekken tijdens het bezoek blijkt dat de studenten de kwaliteit van het team erg waarderen. Als bijzonder pluspunt wordt het gebruik van de doeltaal gemeld, die op natuurlijke wijze aangewend wordt in alle formele en informele contacten. Studenten zijn zeer tevreden over de inhoudelijke deskundigheid van de docenten (NSE 90%) en zijn tevreden over hun kennis van de beroepspraktijk (83%).

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe wordt gebruik gemaakt van e-mail, de digitale leeromgeving, de nieuwsbrief en de slb-bijeenkomsten en gesprekken. Daarnaast wordt aan het einde van elk semester een studentenberaad georganiseerd om het curriculum te evalueren. Studenten gaven in januari 2015 aan dat zij behoefte hebben aan meer eenduidigheid in de communicatie over lessen en taken. De opleiding speelt hierop in door het huiswerk nu via Scholar te communiceren.

Conclusie

Het panel is overtuigd van de goede kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. De kennisbasis is volledig en op adequate wijze in het curriculum verwerkt. Het is duidelijk dat de opleiding de voorbije jaren geïnvesteerd heeft in de structuur, de inhoudelijke uitbouw, samenhang en afstemming. De leerlijnen zijn goed uitgewerkt en het panel heeft grote waardering voor de inhoudelijke invulling en de integratie van de onderdelen.

Er is sprake van een sterke verwevenheid en integratie van de vakdidactiek in de verschillende leerlijnen. Bovendien is het onderwijs in onderzoek(svaardigheden) duidelijk verbeterd en zijn de studenten bijzonder positief over de begeleiding bij onderzoek. Het opleidingsprogramma draagt de garanties in zich de eindkwalificaties te realiseren, zowel op het vlak van lesgeven als op het vlak van praktijkgericht onderzoek.

Het didactisch concept is adequaat en de werkvormen zijn passend en uitdagend. Met de studenten waardeert het panel de bijzondere inspanningen van de opleiding op het vlak van internationalisering. Ook de gebruikte literatuur is van voldoende kwaliteit. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding en over de stagebegeleiding op academische opleidingsscholen en samenwerkingsscholen. Er is sprake van een nauwe opvolging bij het werkplekleren. Het panel heeft de indruk dat de kwaliteit van de stagebegeleiding op stagescholen lager is. Het panel adviseert daarom erop toe te zien dat ook de kwaliteit van de begeleiding op stagescholen te allen tijde geborgd is. Het docententeam is volgens het panel van goede kwaliteit. Het panel waardeert de eenheid en gedrevenheid binnen het team. Het is nog onduidelijk hoe de opleiding zal omgaan met de invoering van de afstudeerrichting vmbo/mbo.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel komt het panel voor de opleiding Frans voor standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Geschiedenis

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Geschiedenis is ingebed in het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Geschiedenis is opgebouwd uit vier domeinen: 1) conceptuele principes van het vak, 2) vakdidactiek, 3) historisch redeneren, en 4) tijdvakken. De domeinen 1 t/m 3 zijn uitgewerkt in bij elkaar tien thema's. Domein 4 is verdeeld in tien tijdvakken.

De vakinhoudelijke en vakdidactische kennis zijn in het programma verwerkt aan de hand van twee leerlijnen, die gezamenlijk de vier domeinen uit de kennisbasis Geschiedenis afdekken:

1. Vakinhoudelijke lijn. Deze lijn loopt door het gehele curriculum en dekt de domeinen 1, 3 en 4 van de kennisbasis af. De opleiding profileert zich door in aanvulling op de vakkennisbasis aandacht te besteden aan niet-westerse geschiedenis en Nederlandse geschiedenis (Staatsinrichting en aanknopingspunten voor Burgerschapskunde in het MBO).
2. Vakdidactische lijn. Ook deze lijn loopt door het gehele curriculum. De lijn dekt domein 2 van de kennisbasis af. Startend bij de principes van het vak wordt de vakdidactiek opgebouwd door studenten lessen te leren ontwerpen volgens de beginselen van het Directe-Instructie-Model en het handboek voor Geschiedenisdidactiek. Daarna wordt de kennis uitgebouwd met activerende didactiek en samenwerkend leren/Actief Historisch Denken, ICT-didactiek en excursie- en museumdidactiek. Ook met het aanbieden van deze didactische vormen profileert de opleiding zich, omdat deze een extra toevoeging zijn op de didactiek die de kennisbasis vereist. De vakdidactiek is in de hoofd- en eindfase expliciet gekoppeld aan het onderwijs in onderzoeksvaardigheden (zie Onderzoek(svaardigheden)).

Het panel stelt het op prijs dat de opleiding een eigen kleur aan het programma heeft gegeven en is positief over de gekozen vakinhoudelijke en vakdidactische profilering.

Het eerste studiejaar heeft een oriënterende en selecterende functie. Studenten komen dan in aanraking met alle verschillende onderdelen van de vakkennisbasis alsmede met de beroepspraktijk van de leraar geschiedenis (stages bij verschillende scholen in het vo via de projecten Cross Your Borders en Globalands), zodat zij een goed beeld van de opleiding krijgen. De vakinhoudelijke en vakdidactische basis die in de propedeuse is gelegd, wordt vervolgens in de daaropvolgende studie jaren verder uitgediept. Dit past bij de keuze voor een spiraalcurriculum. Vakinhoud en vakspecifieke vaardigheden worden steeds complexer en gedetailleerder gedurende de opleiding. Hierbij wordt de chronologie driemaal doorlopen en verschuift de focus geleidelijk van nadruk op kennis naar nadruk op de historische vaardigheden. In de hoofdfase is elke owe volgens het driestromenland in de geschiedwetenschap opgebouwd uit de drie bestaansdimensies politiek/institutionele geschiedenis, cultureel/mentale geschiedenis en sociaal/economische geschiedenis. Het panel vindt dit adequaat. Het panel constateert dat de actualiteit op allerlei manieren wordt betrokken in het onderwijs. Dit gebeurt niet alleen aan de hand van voorbeelden of casussen, maar ook op meer structurele basis in de owe's Westen en de Wereld en Buiten-Europese geschiedenis. In deze vakken wordt de internationale politieke situatie van het moment gezien vanuit een historische invalshoek. Het panel vindt de rol van de actualiteit in het curriculum waardevol. Bovendien stelt het panel tot zijn tevredenheid vast dat in het programma ook de ontwikkelingen in het vakgebied zichtbaar zijn, zoals de tien tijdvakken van de Rooij.

De integratie van vakinhoud en vakdidactiek staat centraal in de opleiding. Uit de gesprekken met de studenten en docenten tijdens het bezoek is het panel gebleken dat er een goede samenhang is tussen de vakinhoudelijke en de vakdidactische owe's. Vakdidactiek vormt altijd een onderdeel van de vakinhoudelijke lessen en tijdens de vakdidactische onderdelen moeten studenten aan de slag met de kennis uit de vakinhoudelijke onderdelen. Daarbij wordt tevens een koppeling gemaakt met het werkplekleren en het onderwijs in onderzoek(svaardigheden). Zo moeten studenten bijvoorbeeld bij de owe Vakdidactiek 1A in de voorbereiding en de uitvoering van een zelf ontworpen les (vakinhoud) het Directe Instructie Model en verschillende theorieën uit het handboek voor Geschiedenisdidactiek toepassen. Het panel stelt vast dat de vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijnen goed op elkaar zijn afgestemd.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de leerlijn Onderwijskunde, die zich richt op hoe studenten lesgeven en met welke middelen zij dit kunnen doen. Deze leerlijn bestaat uit de ILS-brede leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas, aangevuld met vakdidactische onderdelen die de opleiding zelf aanbiedt. Door de vakspecifieke aanvulling op de ILS-brede modules wordt samenhang tot stand gebracht tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakspecifieke deel. Uit de gesprekken met studenten en docenten tijdens het bezoek bleek dat de koppeling tussen onderwijskunde en vakdidactiek (en ook vakinhoud) door de docenten tijdens de werkcolleges expliciet wordt gemaakt, zodat de samenhang tussen beide voor studenten duidelijk is. Het panel is hier tevreden over. De opleiding zou deze koppeling in de nabije toekomst ook op papier nog meer expliciet kunnen toelichten.

Gedurende de gehele opleiding staat de voorbereiding op het leraarsberoep centraal en spannen docenten zich in om de samenhang tussen theorie, praktijk en onderzoek steeds te verbeteren.

Studenten schrijven in het eerste studiejaar een visie op het beroep van leraar geschiedenis. Deze persoonlijke visie wordt jaarlijks bijgesteld en uitgebreid. Het visiestuk van het vierde jaar maakt onderdeel uit van de Integrale eindtoets startbekwaam (zie Standaard 3 en 4). De koppeling tussen theorie en praktijk vindt bij uitstek plaats tijdens het werkplekleren. In leertaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Geschiedenis in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende de opleiding toe in complexiteit en in de mate van zelfstandigheid die studenten moeten tonen. Tijdens het bezoek heeft het panel vernomen dat het aantal stageplaatsen in verhouding tot het aantal studenten soms wat krap is, maar dat de docenten zonodig hun eigen netwerk inzetten om genoeg stageplaatsen te genereren. Studenten bevestigden dat er in de praktijk uiteindelijk altijd voldoende stageplaatsen zijn. Bovendien spelen docenten, vanuit hun persoonlijke kennis van de individuele studenten, een rol bij de afwegingen met betrekking tot de plaatsingen. Het panel vindt dit gunstig, omdat zo een match tussen student en stageplaats tot stand kan komen die toegespitst is op de persoonlijke behoeften van de student. Tijdens het bezoek gaven studenten en alumni aan dat zij positief zijn over het werkplekleren. Zij vinden dat zij tijdens de opleiding veel praktijkervaring opdoen en zij hebben het gevoel zo goed beslagen ten ijs te komen wanneer zij de arbeidsmarkt betreden. Het panel is van mening dat de stages de studenten in staat stellen om aan het einde van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Momenteel beraadt de opleiding zich over hoe zij zal omgaan met het steeds breder wordende werkveld dat met de nieuwe vakken Mens en Maatschappij in het vmbo en Burgerschapkunde in het mbo is ontstaan. Momenteel besteedt het curriculum al wel aandacht aan Mens en Maatschappij en Burgerschapkunde, maar de opleiding wil dit anders gaan vormgeven. Aanpassingen zullen worden gekoppeld aan de inrichting van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs. Dit lijkt het panel een verstandige keuze. Met betrekking tot het vak Mens en Maatschappij adviseert het panel de opleiding het vak zo vorm te geven dat de waarde van het vak uitstijgt boven de simpele optelsom van de verschillende vakgebieden.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig in het curriculum is geïmplementeerd en dat de opleiding bovendien waardevolle aanvullingen op de kennisbasis aanbiedt. De opbouw van het curriculum is goed doordacht. Vakinhoudelijk is er voldoende spreiding over de verschillende tijdvakken. Het panel is bovendien tevreden over de kwaliteit van de gebruikte literatuur. Deze is van voldoende niveau en actueel.

Onderzoek(svaardigheden)

De ILS-brede onderzoeksleerlijn wordt vakspecifiek nader in- en aangevuld vanuit de verschillende onderdelen van het curriculum en is verweven met het gehele curriculum. Het panel heeft waardering voor de sterke verbinding met de vakdidactische leerlijn. Daarnaast wordt een koppeling gemaakt met de beroepspraktijk tijdens het werkplekleren. Een voorbeeld van hoe de opleiding deze verbindingen tot stand brengt, is de leertaak ICT (owe Vakdidactiek 2 B), waarbij studenten op basis van een onderzoek naar de ICT-mogelijkheden binnen de school waar zij stagelopen, een les moeten verzorgen waarin ICT centraal staat.

Studenten leren in de onderzoekslijn tevens de principes van het doen van historisch onderzoek en het toepassen daarvan, zoals bij de owe Nieuwe Tijd 2. Bij verschillende leertaken worden studenten expliciet getraind op het onderbouwen, verwoorden en verdedigen van conclusies. Daarnaast zet de opleiding ook meer in het algemeen in op het ontwikkelen van een kritische, onderzoekende houding. Studenten worden voortdurend uitgedaagd tot reflectie. Dit uit zich bijvoorbeeld in het schrijven van visiestukken en bij de opdrachten, waarbij studenten steeds gestimuleerd worden om zich af te vragen wat goed ging en wat de volgende keer anders kan. Maar het is ook ingebed in het onderwijs zelf, door bijvoorbeeld aan de hand van casussen uit de actualiteit historische parallellen te trekken, waardoor studenten gestimuleerd worden over het verleden en het heden kritisch na te denken. De opleiding zou op het gebied van reflectie volgens het panel nog een extra stap kunnen zetten door het expliciet beschrijven en uitzetten van een zelfstandige reflectie-lijn.

Tijdens het bezoek gaven de studenten aan dat zij positief zijn over het onderwijs in onderzoek(svaardigheden). Zij geven bovendien aan dat door de focus van het onderwijs op reflectie dit reflecteren als het ware een automatisme wordt. De studenten zijn ervan overtuigd dat onderzoekend vermogen, onderzoeksvaardigheden en reflectie hen zullen helpen bij het uitoefenen van hun beroep. Alumni gaven bovendien aan dat het onderwijs in onderzoeksvaardigheden duidelijk is verbeterd in vergelijking met hoe het onderwijs eruit zag in de tijd dat zij nog studeerden. Het panel is positief over de vakspecifieke invulling van de onderzoeksleerlijn. Studenten worden volgens het panel goed toegerust voor het afstudeeronderzoek.

Internationalisering

De opleiding ziet internationalisering als een vorm van horizonverbreding die essentieel is om het beroep van docent geschiedenis goed te kunnen uitoefenen. Het leren kennen van andere culturen in het heden draagt bij aan deze horizonverbreding en stelt de student in staat om ook inzicht te hebben in (culturen in) het verleden (*'The past is a foreign country. They do things differently there'*). Gezien de aard van het vakgebied maakt het internationale element al deel uit van de vakkennisbasis. Aangezien de opleiding de vakkennisbasis daarbij teveel uitsluitend Europees georiënteerd vindt, besteedt de opleiding in de owe's het Westen en de Wereld, Buiten-Europese geschiedenis en Turkije ook aandacht aan niet-Westerse/Europese geschiedenis (zie ook Kennis en vaardigheden). Het panel onderschrijft het belang hiervan. Aan internationalisering wordt verder bijgedragen door museumbezoeken, excursies en studiereizen, waarvan er drie verplicht zijn (België/Duitsland in de propedeuse, Berlijn in de hoofdfase, en Turkije in de eindfase). De studiereizen hebben, naast het in contact komen met andere culturen, ook tot doel te werken aan de excursiedidactiek.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS en kleurt dit op eigen wijze verder in. Hierbij neemt de didactische benadering van het Actief Historisch Denken (AHD) een belangrijke plaats in. Deze benadering richt zich, naast de opbouw van kennis, op de ontwikkeling van vakspecifieke vaardigheden en historisch redeneren, waarin volop aandacht is voor de ontwikkeling van historisch besef.

Omdat dit didactisch concept ook aan de studenten wordt aangeleerd om het later zelf te kunnen toepassen in hun eigen onderwijspraktijk, is dit een goed voorbeeld van het principe *teach as you preach*. Een ander belangrijk element in de didactische benadering van de opleiding is dat zij probeert om studenten binnen de vaste kaders zoveel mogelijk keuzevrijheid te geven. Dit komt tot uitdrukking bij de leertaken, waar studenten de ruimte krijgen om (binnen de grenzen) een eigen onderwerp te kiezen. Het panel is van mening dat de opleidingsspecifieke inkleuring van het didactisch concept goed doordacht is en dat de opleiding haar didactische keuzes ook goed weet uit te leggen en te verantwoorden.

De opleiding biedt een gevarieerd palet aan werkvormen aan, zoals hoor- en werkcolleges, ontwerpen van lessen, presentaties aan de hand van Powerpoint of prezi, zelfgemaakte documentaires, kennisclips, drama, praktische (samenwerkings-) oefeningen, etc. Daarnaast schenkt elke historische owe aandacht aan historisch redeneren, zijn werkcolleges activerend ingericht en vormt samenwerkend leren een terugkerend element in de colleges. Het panel heeft vernomen dat de opleiding met het oog op de stages in samenwerking met de opleidingsscholen een databank aan vakdidactische leerwerktaken heeft ontwikkeld. Het panel vindt dit een goed initiatief. Studenten geven in de NSE aan tevreden te zijn over de werkvormen (88%). Het panel stelt vast dat de werkvormen passen bij de aard van de opleiding en aansluiten bij het didactisch concept.

Afstudeerrichtingen

De opleiding is bezig de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs vorm te geven. Het curriculum besteedt al op allerlei plekken aandacht aan de onderwijscontexten havo/vwo en vmbo/mbo in het curriculum (bijvoorbeeld keuze eerstejaars stage, aandacht voor het vmbo-vak Mens en Maatschappij, aandacht aan lesontwerpen op verschillende schoolniveaus, vergelijking van lesmethoden, aandacht voor beide onderwijscontexten in de visiestukken, link met het vak Burgerschapskunde in het mbo). Zoals reeds aangegeven in de paragraaf Kennis en Vaardigheden beziet de opleiding de inrichting van de afstudeerrichtingen in samenhang met een eventuele inhoudelijk verbreding van het curriculum.

Begeleiding

De studieloopbaanbegeleiding is op orde voor zowel de voltijd als de deeltijd. Aangezien de opleiding een relatief groot aantal eerstejaars studenten heeft, wordt studieloopbaanbegeleiding voor de voltijd in het eerste jaar aangeboden in grotere groepen van 28 studenten. Aanvullend worden met alle studenten ook individuele gesprekken gevoerd. In de hoofdfase zijn er aparte begeleidingsgroepen voor studenten met studievertraging en bij een onvoldoende stagebeoordeling wordt studenten een cursus extra stagebegeleiding aangeboden die zij verplicht dienen te volgen. Voor de deeltijd is studieloopbaanbegeleiding maatwerk. Uit het gesprek tijdens het bezoek en de resultaten van de NSE blijkt dat studenten tevreden zijn over de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding (81%).

Ook de kwaliteit van de stagebegeleiding is volgens het panel op orde. De studenten gaven tijdens het bezoek aan tevreden te zijn met de stagebegeleiding. Wel ervaren zij dat de begeleiding op de academische opleidingsscholen het beste aansluit bij de opleiding. De bekendheid met de criteria van de opleiding is daar namelijk het grootst.

Ook op de samenwerkings- en stagescholen is de begeleiding volgens de studenten van voldoende kwaliteit. Het panel adviseert de opleiding te blijven streven naar zoveel mogelijk gelijkheid in de kwaliteit van de begeleiding in de drie typen scholen. Het panel stelt vast dat er sprake is van een goede samenwerking met de schoolopleiders. De stages worden door opleiding en de school gemeenschappelijk vormgegeven. Bovendien besteedt de opleiding, binnen de mogelijkheden die zij heeft, voldoende aandacht aan de kwaliteit en professionalisering van begeleiders in de school.

Studenten zijn zeer tevreden over de kwaliteit van de begeleiding bij het afstudeeronderzoek. Zij noemden de begeleiding en de betrokkenheid van docenten bij het afstudeeronderzoek als een van de positieve punten van de opleiding.

De spreiding van de studielast en de haalbaarheid van deadlines is volgens de studenten nog niet altijd optimaal. De opleiding neemt signalen hieromtrent van studenten serieus en zij toont grote bereidheid om te zoeken naar mogelijke verbeteringen. Zo was onder andere de werkdruk in het vierde jaar volgens studenten te hoog, maar is dit, nadat zij dit hadden aangegeven, snel door de opleiding opgepakt. Het panel is tevreden over de mate waarin de opleiding in voorkomende gevallen aandacht besteedt aan het doorvoeren van verbeteringen in het curriculum. Bovendien is het panel zeer positief over het feit dat de verbeteringen voor de studenten zichtbaar worden gemaakt in de beschrijving van de onderwijsonderdelen.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van achttien personen. Veertien docenten zijn in het bezit van een masterdiploma, twee docenten zijn gepromoveerd en nog eens twee zijn bezig of starten aankomend jaar met een promotietraject. Veertien docenten hebben een eerstegraads lesbevoegdheid, drie docenten een tweedegraads lesbevoegdheid. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. Bijna alle docenten hebben (recente) ervaring in de beroepspraktijk op voornamelijk de niveaus havo/vwo en vmbo-t. Op de lagere niveaus in het vmbo is minder ervaring. Tot tevredenheid van het panel is de opleiding bezig om via stages of onderzoek de ervaring op die niveaus aan te vullen, mede omdat juist op die niveaus het vak Mens en Maatschappij wordt aangeboden dat relevant is voor de afstudeerders van de opleiding. Zeven docenten zijn als ABI wekelijks bij het werkplekleren betrokken, zodat er een directe link is tussen het team en het werkveld. Het team is betrokken geweest bij de opstelling van de generieke en vakspecifieke kennisbasis en bij de ontwikkeling van de landelijke kennistoets.

In aansluiting op de ontwikkeling van de nieuwe leerlijn ICT, richt de professionalisering van het team zich momenteel op de ICT-didactiek. Ook wil het team meer gebruik gaan maken van intervisie tussen collega's. Intervisie vindt al vanzelfsprekend plaats doordat alle owe's door minimaal twee personen worden ontwikkeld, voorbereid en aangeboden, hetgeen het panel waardeert. Een andere vorm van professionalisering is bijvoorbeeld het onderzoek dat één van de docenten verricht naar de meerwaarde van hoorcolleges. Voor de nabije toekomst ziet de opleiding bijscholing in het lesgeven in het vakgebied Mens en Maatschappij in het vmbo en Burgerschapkunde op het mbo als gewenst. Het panel onderschrijft dit. Daarnaast wil de opleiding zich profileren aan de hand van onderzoek en vakinhoudelijke en -didactische publicaties met het doel om als expertisecentrum in de regio te kunnen functioneren.

Naast het bijhouden van de ontwikkelingen op het vakgebied, het schrijven van artikelen en het doen van onderzoek (o.a. promoties), vindt professionalisering en verdere ontwikkeling ook plaats via (inter)nationale contacten met collega's en via deelname aan en lidmaatschappen van verschillende vakgerelateerde organisaties, organen en commissies (o.a. Landelijk Overleg Geschiedenisopleidingen, Stichting Actief Historisch Denken, Commissie Lerarenopleidingen van de Vereniging voor Geschiedenisdocenten Nederland (VGN), etc.). Het panel is tevreden over de mate waarin kennis binnen het team wordt gedeeld.

Tijdens het bezoek waren de studenten lovend over de docenten. Zij vinden de docenten erg betrokken. Ook zijn zij zeer tevreden over hun vakinhoudelijke deskundigheid (NSE 96%) en hun kennis over de beroepspraktijk (NSE 91%).

Het panel is tevreden over de kwaliteiten van het docententeam. Sommige docenten zijn ook landelijk actief, anderen opereren wat meer in de luwte. Het team dekt volgens het panel gezamenlijk de benodigde kwalificaties af.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening ten behoeve van studenten wordt gebruik gemaakt van mailings, nieuwsbrieven, Scholar en studentenberaden. De informatievoorziening heeft de continue aandacht van de opleiding.

Conclusie

Het panel vindt de onderwijsleeromgeving van goede kwaliteit. De kennisbasis is volledig in het curriculum geïmplementeerd en het panel apprecieert de eigen kleur die de opleiding aan het programma heeft gegeven via de vakinhoudelijke en -didactische aanvullingen op de kennisbasis. Het programma heeft een goede opbouw en samenhang. Ook is het panel positief over de uitwerking van de leerlijn onderzoek, die nauw is verbonden met de vakdidactische leerlijn en grote aandacht heeft voor het stimuleren van reflectie. De invoering van de twee afstudeerrichtingen is nog werk in uitvoering. De opleidings specifieke inkleuring van het didactisch concept is goed doordacht en de opleiding weet het concept ook goed te verantwoorden. De werkvormen zijn adequaat. Via het werkplekleren wordt een goede verbinding gemaakt met de beroepspraktijk. De gerichte voorbereiding op de beroepspraktijk vormt een rode draad door de gehele opleiding heen. De kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding, de stage- en de afstudeerbegeleiding is in orde. Hierbij geeft het panel wel het advies om te blijven streven naar een kwalitatief gelijkwaardige begeleiding op alle drie schooltypen. Het panel is tevreden over de kwaliteit van het docententeam, dat door studenten zeer wordt gewaardeerd. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel komt het panel voor de opleiding Geschiedenis op standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Natuur- en Scheikunde

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Natuurkunde vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum van Natuurkunde. De kennisbasis Natuurkunde is opgebouwd uit zestien domeinen, die zijn uitgewerkt in 85 categorieën. De landelijke kennisbasis Scheikunde vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum van Scheikunde. De kennisbasis Scheikunde is opgebouwd uit twintig domeinen, die zijn uitgewerkt in negentig thema's.

De opleidingen Natuurkunde en Scheikunde leiden op voor leraar Natuurkunde en voor leraar Scheikunde die ook het vak NaSk moeten kunnen verzorgen. In het curriculum van Natuurkunde is daarom een deel van de kennisbasis Scheikunde opgenomen en in het curriculum van Scheikunde is een deel van de kennisbasis Natuurkunde opgenomen. De opleidingen kennen een gedeeld eerste jaar, waarin voornamelijk thema's worden behandeld die in beide kennisbases voorkomen. Na de propedeuse vindt een vakinhoudelijke splitsing plaats en kiezen studenten voor Natuurkunde dan wel Scheikunde. In de hoofd- en eindfase van de opleidingen worden de onderwerpen behandeld die specifiek zijn voor de inhoud van het betreffende vak. De vakdidactiek, stagebegeleiding en onderwijskunde (via de ILS-brede leerlijn) worden ook in de hoofd- en eindfase gemeenschappelijk aangeboden. De opbouw van het programma in een gemeenschappelijke propedeuse, vakspecifieke hoofdfase en afstudeerfase is goed werkbaar en studeerbaar voor de studenten, zo stelt het panel vast. Voor studenten die beide bevoegdheden willen behalen, is een aangepast programma ontwikkeld.

Het panel is tevreden over de implementatie van de landelijke kennisbases Natuurkunde en Scheikunde in de curricula. De programma's zijn onderverdeeld in vakinhoudelijke onderwijseenheden (owe's), vakdidactische owe's, owe's die deel uitmaken van de ILS-brede leerlijn Onderwijskunde, drama en spreken voor de klas en onderdelen werkplekleren. Het panel is bij beide opleidingen positief over het vakinhoudelijk deel van het curriculum, zowel van het gemeenschappelijke eerste jaar als van de hoofd- en eindfase. Bij beide opleidingen is de vakinhoudelijke opbouw en inhoud van het programma logisch en evenwichtig. Zowel voor Natuurkunde als voor Scheikunde geldt dat studenten vakinhoudelijk op adequate wijze en op goed niveau worden opgeleid. De studenten worden voldoende toegerust om het vak NaSk in de onderbouw van het voortgezet onderwijs goed te kunnen verzorgen. De onderlinge afstemming tussen de beide richtingen is structureel ingebed en helpt de studenten bij een goede vakinhoudelijke voorbereiding op brede inzetbaarheid op (stage)scholen. Het panel waardeert het dat studenten goed voorbereid worden op het maken van de kennistoetsen aan het einde van het tweede studiejaar, door een hierop toegesneden voorbereidende cursus. Deze cursus is niet alleen gericht op *teaching to the test*, maar is geïntegreerd met het leren maken van toetsopgaven en toetsconstructie.

Ook heeft het panel waardering voor het vakdidactische deel van de programma's. Dit deel is gemeenschappelijk, maar binnen de vakdidactische owe's wordt rekening gehouden met de verschillende doelgroepen door opdrachten vakspecifiek in te vullen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de NaSk-vakdidactiek.

Bij de vakdidactiek wordt veel aandacht geschonken aan de theoretische onderbouwing, waardoor studenten in aanraking komen met vakdidactisch onderzoek. De sterke koppeling tussen vakdidactiek, beroepspraktijk en begripsontwikkeling vindt het panel positief.

Integratie tussen vakdidactiek en vakinhoud vindt plaats door vakdidactische inzichten aan de orde te laten komen in vakinhoudelijke owe's, zoals bij het gemeenschappelijke eerstejaars vak Natuurkunde 1, waarbij studenten ook kennis nemen van internationaal vakdidactisch onderzoek over elektriciteitsonderwijs. Ook met andere middelen legt de opleiding een verband tussen de vakinhoud en de vakdidactiek, bijvoorbeeld via het uitdelen van 'nakijkboekjes' waarbij studenten de opdracht krijgen te verzinnen hoe ze die in hun lessen zouden kunnen inzetten, of via opdrachten voor het maken van toetsen voor verschillende niveaus. Omgekeerd wordt bij de vakdidactische owe's gewerkt met de vakinhoud die is aangeboden bij de vakinhoudelijke owe's.

Het panel vindt na bestudering van de programma's dat er sprake is van een zonder meer goede samenhang en opbouw in beide curricula. Het panel adviseert de opleidingen wel de samenhang in de curricula te expliciteren. Zo kan de wijze waarop de kennisbases worden opgebouwd tevens beter zichtbaar gemaakt en verantwoord worden.

De generieke kennisbasis is in beide opleidingen ondergebracht in de ILS-brede leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas. Hierin komt aan de orde hoe studenten lesgeven en met welke middelen zij dit kunnen doen. Deze generieke modules worden verder aangevuld door de vakdidactische onderdelen die de opleidingen zelf aanbieden. Hierdoor ontstaat volgens het panel voldoende samenhang tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakdidactische deel. Er vindt regelmatige afstemming plaats tussen de vakdidactici en de onderwijskundigen om doublures in de lessen te voorkomen.

De koppeling tussen theorie en praktijk vindt plaats tijdens het werkplekleren. Er is bij beide opleidingen volgens het panel een goede relatie tussen de opleiding in het instituut en in de scholen. Hierbij zijn (vak)didactiek, onderwijskunde en stagebegeleiding goed op elkaar afgestemd. Aan de hand van leerwerktaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. De sterke relatie tussen het curriculum en de beroepspraktijk blijkt bijvoorbeeld bij de gemeenschappelijke owe Natuur- en Scheikunde in context, die alleen uitgevoerd kan worden in combinatie met de eindstage. De gemeenschappelijke owe richt zich op het meer contextueel onderwijzen van de natuurwetenschappen. Hierbij wordt enerzijds verdieping van de kennis en inzicht in de vakkennisbases nagestreefd en anderzijds de toepassing daarvan in de beroepspraktijk.

Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Natuur- en Scheikunde in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende de opleiding toe in complexiteit en in de mate van zelfstandigheid die studenten moeten tonen. Tijdens het bezoek gaven de studenten en alumni van zowel Natuurkunde als Scheikunde aan dat ze vakinhoudelijk en (vak)didactisch goed voorbereid zijn op hun stages. Ook bij het lesgeven in NaSk voelen zij zich goed toegerust. De studenten en alumni van beide opleidingen vinden dat zij via het werkplekleren goed voorbereid worden op de beroepspraktijk. Het panel stelt vast dat de stages de studenten Natuurkunde en Scheikunde in staat stellen om aan het einde van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Het panel stelt vast dat de kennisbases volledig in de curricula van de opleidingen zijn geïmplementeerd. De opbouw en afstemming binnen en tussen de curricula zijn goed doordacht. Het panel is bovendien positief over de kwaliteit van de gebruikte literatuur. Bij Natuurkunde vindt het panel deze van een goed niveau en in overeenstemming met wat bij andere opleidingen Natuurkunde in het land wordt gebruikt. De gebruikte vakinhoudelijke literatuur bij Scheikunde is actueel, relevant, representatief en van goed internationaal niveau. De richting Scheikunde maakt gebruik van de meest recente nationaal en internationaal erkende standaardwerken in de chemie. Recente nationale en internationale lesmethoden van het voortgezet onderwijs worden bij het curriculum betrokken en daarmee speelt men in op de (nieuwe) concept-context-benadering. Het panel apprecieert dit.

Onderzoek(svaardigheden)

De ILS-brede onderzoeksleerlijn wordt in beide opleidingen vakspecifiek in- en aangevuld. De voorbereiding op onderzoek start in het eerste studiejaar. In dit jaar worden kennis en vaardigheden over de onderzoekscyclus aangeleerd, waarbij specifiek aandacht wordt besteed aan hoe op verschillende manieren gegevens verzameld kunnen worden. Het onderzoek in het eerste studiejaar is met name beschrijvend onderzoek. In het tweede studiejaar wordt meer specifiek aandacht besteed aan het formuleren van probleemstellingen en in het derde studiejaar ligt de focus op het gebruik van wetenschappelijke artikelen. Het afstudeeronderzoek in het vierde studiejaar vormt het sluitstuk. Studenten Natuurkunde worden daarbij momenteel ook betrokken bij dataverzameling voor een internationaal onderzoeksproject (ROSE) waarin de opleiding participeert. Het panel heeft hier waardering voor. Studenten van beide opleidingen zijn zeer tevreden over de opbouw van het onderwijsprogramma voor onderzoek. Mede door het bestuderen van actueel vakdidactisch onderzoek waarbij expliciet aandacht is voor de theoretische onderbouwing van het onderzoek, zeggen studenten een goede koppeling te kunnen maken tussen theorie en praktijk. Alumni van beide opleidingen bevestigen dit en zeggen dat ze de opgedane onderzoeksvaardigheden blijven gebruiken in de eigen onderwijspraktijk. Het doet het panel genoeg dit te vernemen.

De opleidingen besteden tevens voldoende aandacht aan de ontwikkeling van reflectieve vaardigheden. Alumni van beide opleidingen ervaren dit als een positief aspect van de opleiding. Zij hebben in hun dagelijkse beroepspraktijk veel voordeel van deze vaardigheden (zie ook Standaard 4, opleidingsspecifiek deel). De programma's Natuurkunde en Scheikunde rusten studenten volgens het panel in voldoende mate toe voor een onderzoekende beroepshouding.

Internationalisering

Aan internationalisering wordt in beide opleidingen vorm gegeven door het gebruik van internationale literatuur, zoals Engelstalige wetenschappelijke publicaties (vakdidactiek). Daarnaast worden internationale excursies georganiseerd, zoals naar de deeltjesversneller van het instituut CERN nabij Genève, of bij Scheikunde naar Finland om een beeld te krijgen van hoe het science onderwijs daar is ingericht. Deze activiteiten zijn geen verplicht onderdeel van de opleiding en worden door de studenten zelf georganiseerd. Vanuit de opleidingen worden deze activiteiten wel gestimuleerd en gefaciliteerd. Gezien de ILS-brede ambities op dit gebied, zou de internationalisering naar het oordeel van het panel nog kunnen worden geïntensiveerd.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleidingen volgen het generieke didactische concept van ILS. In het kader van *teach as you preach* wordt het onderwijs in samenhang aangeboden, omdat dit in de realiteit van het beroep van leraar Natuurkunde en Scheikunde ook het geval is.

Bij de opleiding Natuurkunde ligt er bij de vakinhoudelijke lessen steeds een sterke focus op de vraag: "Hoe pak je dit als docent aan en waarom kies je voor deze aanpak?", waarbij docenten putten uit hun eigen ervaringen in de beroepspraktijk. Zo wordt een sterke koppeling met de (vak)didactiek en de onderwijskunde gerealiseerd. Daarnaast wordt veelvuldig gebruik gemaakt van het adagium *teach as you preach*. De werkvormen die de opleiding Natuurkunde hanteert zijn gevarieerd en adequaat. Voorbeelden van werkvormen zijn: hoor- en werkcolleges, practica, powerpoints, video, sociale media, apps, etc. Daarnaast maakt de opleiding gebruik van excursies naar scholen, maar ook naar bedrijven, zodat studenten zicht krijgen op de toepassingen van natuurkunde in het bedrijfsleven. Tijdens het bezoek vernam het panel tot zijn tevredenheid dat één van de docenten regelmatig nieuwe werkvormen uitprobeert. Met betrekking tot de inzet van ICT-middelen is de opleiding enigszins behoudend, maar het gebruik hiervan is wel heel natuurlijk. Zo worden studenten bijvoorbeeld gestimuleerd om bij het ontwikkelen van practica gebruik te maken van (moderne) ICT-middelen als ip-coach en Vernier. Studenten geven in de NSE aan tevreden te zijn over de toegepaste werkvormen (87%).

De opleiding Scheikunde hecht groot belang aan het oefenen van vaardigheden met betrekking tot het beroep van leraar. Dit doet de opleiding bijvoorbeeld door aandacht te schenken aan begripsanalyse, waarbij gewerkt wordt aan het verkrijgen van inzicht in hoe begripsproblemen bij leerlingen in elkaar zitten. Op basis van literatuurstudie proberen studenten in de praktijk uit wat werkt en niet werkt. Studenten en alumni ervaren het programma als *just in time teaching*, hetgeen goed aansluit bij hun ontwikkeling tot startbekwaam docent. De docenten hanteren in hun onderwijs verschillende wisselende werkvormen en vervullen daarin een voorbeeldrol voor de studenten (*teach as you preach*). Het panel stelt vast dat er opvallend veel aandacht voor de rol van het practicum in het onderwijs is. Ook bij Scheikunde wordt studenten aangeleerd zelf practica te ontwikkelen en daarbij gebruik te maken van (moderne) ICT-middelen (ip-coach en Vernier). Andere voorbeelden van toegepaste werkvormen zijn onder andere hoor- en werkcolleges, video's, sociale media, excursies naar scholen en bedrijven, etc. Studenten geven in de NSE aan tevreden te zijn over de toegepaste werkvormen (80%).

Het panel is tevreden over het didactisch concept en de vakspecifieke benadering van het onderwijs daarbinnen. De werkvormen zijn voldoende gevarieerd en deugdelijk.

Afstudeerrichtingen

Studenten Natuurkunde en Scheikunde krijgen in het eerste en tweede studiejaar voorlichting over de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs en er is een oriëntatiemiddag op het mbo. De concrete uitwerking van het programma van de twee afstudeerrichtingen moet nog vormgegeven worden. Een praktisch probleem hierbij is de inrichting van dergelijke verschillende programma's bij (de huidige) geringe studenten aantallen.

Studenten werden en worden al vanuit de opleiding gestimuleerd zich breed te oriënteren en daarom bij voorkeur minimaal een stage op een vmbo of mbo-school én op een havo/vwo-school te lopen.

Begeleiding

De kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding van de beide opleidingen is sinds studiejaar 2014-2015 verbeterd doordat het team is uitgebreid. Hierdoor is meer ruimte ontstaan om studieloopbaanactiviteiten te organiseren voor met name de eerstejaars studenten. Waar in de NSE van 2014 studenten nog aangaven dat de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding een aandachtspunt was, gaven studenten in een gespreksronde in het voorjaar van 2015 aan positief te zijn over de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding. Ook tijdens het bezoek uitten de studenten Natuurkunde en Scheikunde zich bijzonder tevreden over de begeleiding. Het panel stelt vast dat de studieloopbaanbegeleiding binnen beide opleidingen zowel voor de voltijd als voor de deeltijd van goede kwaliteit is.

De kwaliteit van de stagebegeleiding, die door de opleidingen gemeenschappelijk is georganiseerd, is in de regel eveneens in orde. De stages worden in gezamenlijkheid met de academische opleidings-, samenwerkings- en stagescholen vormgegeven. Tijdens het bezoek gaven de studenten wel aan dat in sommige gevallen een verschil wordt ervaren in de kwaliteit van de stagebegeleiding op academische opleidings- en samenwerkingsscholen enerzijds en stagescholen anderzijds. Hoewel de kwaliteit van de stagebegeleiding ook op stagescholen meestal in orde is, hangt deze sterk af van de betreffende SPD. Het is volgens studenten duidelijk te merken of een SPD wel of niet de training van ILS heeft gevolgd. Als de training is gevolgd, dan is de begeleiding volgens studenten in orde, heeft de SPD een goed beeld van de eisen die de opleiding aan de stage stelt en is ook de feedback in de regel van een hoger niveau. De docenten bevestigen dit beeld. Zij geven aan moeite te doen om SPD's de training te laten volgen, maar merken dat tijdgebrek bij SPD's hierbij regelmatig een obstakel vormt. De opleidingen proberen een en ander op te vangen met videomateriaal van studenten, dat inzicht biedt in wat studenten inhoudelijk in een vakles doen. Het panel vindt dit een goed initiatief. Studenten van beide opleidingen geven aan dat zij terecht kunnen bij hun docenten in het geval dat er zich problemen voordoen bij stages. Het panel begrijpt dat de samenwerking met de stagescholen niet structureel is en waardeert de inzet van de opleidingen om ook op dit type scholen de begeleiding zo goed mogelijk vorm te geven. Het panel vraagt de opleidingen de begeleiding op dit type scholen zorgvuldig te blijven monitoren. Studenten gaven tijdens het bezoek aan tevreden te zijn over de kwaliteit van de begeleiding bij het afstudeeronderzoek en de betrokkenheid van de docenten hierbij.

Tijdens het bezoek gaven de studenten van zowel Natuurkunde als Scheikunde aan dat het programma voldoende studeerbaar is. Daarbij geven zij aan dat het eerste jaar door sommigen als moeilijk wordt ervaren en dat vooral voor havisten de overgang soms groot is. De opleidingen zetten zich in om uitval, met name in het eerste studiejaar, te reduceren. Dit doen zij onder andere door in de propedeuse meer tijd te besteden aan studievaardigheden en door het terugbrengen van de hoeveelheid (t)huiswerk. Het panel constateert dat de opleidingen op stelselmatige wijze met de studenten in gesprek zijn over de studielast en de spreiding daarvan en gehoor geven aan signalen van studenten. Er is een grote mate van gelijkwaardigheid ten aanzien van de omgang tussen studenten en docenten/begeleiders. Dit wordt door de studenten en alumni zeer gewaardeerd.

Docenten

De opleiding Natuurkunde wordt verzorgd door een team van twee docenten die in het bezit zijn van een masterdiploma en een eerstegraads lesbevoegdheid. Beide docenten hebben recente ervaring in de beroepspraktijk en één docent is gespecialiseerd in toetsconstructie. Het panel vindt zowel de vakinhoudelijke als de vakdidactische kwaliteiten van de docenten Natuurkunde goed. Deze mening wordt door de studenten gedeeld. In de NSE geven zij aan zeer tevreden te zijn over de inhoudelijke deskundigheid van hun docenten (93%) en tevreden over de didactische kwaliteiten van hun docenten (80%). Tijdens het bezoek waren de studenten bovendien vol lof over hun docenten. Zij zijn zeer betrokken en goed benaderbaar.

De opleiding Scheikunde wordt verzorgd door een team van drie docenten, van wie er twee een masterdiploma hebben en een eerstegraads lesbevoegdheid en één een aan een master gelijkgesteld diploma en een tweedegraads lesbevoegdheid. Binnen het team hebben twee docenten actuele ervaring in zowel het voortgezet onderwijs als het mbo. Bovendien beschikt het team over vakdidactische expertise (vakdidacticus). Eén van de docenten is actief binnen het project Versterking samenwerking op een ROC in de regio en tevens betrokken bij een project van de Radboud Docenten Academie. Doordat één van de docenten als ABI wekelijks aanwezig is in het werkveld (mbo), heeft het team ook structurele banden met beroepspraktijk. Het panel vindt de kwaliteit van de docenten goed. Uit gesprekken met studenten en alumni blijkt dat de docenten, zowel vakinhoudelijk, vakdidactisch als pedagogisch competent zijn en een voorbeeldfunctie vervullen voor de studenten. Dit blijkt ook uit de NSE resultaten, waaruit blijkt dat studenten tevreden zijn over de inhoudelijke deskundigheid en de didactische kwaliteiten van hun docenten (beide 89%). Daarbij geven de studenten en alumni aan dat docenten gemakkelijk bereikbaar en goed toegankelijk zijn. De kwaliteit en expertise van de vakdidacticus wordt door de studenten als heel goed ervaren.

Een kleine opleiding is relatief kwetsbaar, omdat de werkzaamheden en expertises maar over een beperkt aantal docenten gespreid kunnen worden. Het panel brengt als punt onder de aandacht dat de expertise van de huidige vakdidacticus tijdig gedeeld en/of overgedragen wordt aan anderen, om te voorkomen dat er bij vertrek een 'gat' valt.

Het panel stelt vast dat er sprake is van sterke samenwerking tussen de beide teams. De teams worden ondersteund door een goed opgeleide practicuminstrucent (bachelorgeschoold en in het bezit van een tweedegraads lesbevoegdheid) en een bevoegd technisch onderwijsassistent.

Professionalisering vindt in beide teams plaats via congresbezoeken en nascholingen (o.a. Woudschoten conferenties, TOA-conferenties, VELON-congres, Ecent-conferentie voor lerarenopleiders in de exacte vakken, etc.). Kennis wordt hierbij binnen en tussen de teams voldoende gedeeld. De opleidingen hebben de ambitie om een gezamenlijke vorm van een toetsmatrijs te ontwikkelen volgens het RTTI-model (zie ook Standaard 3, opleidings specifiek deel). Daarom zal de ontwikkeling van de teams zich in de nabije toekomst richten op verdere verdieping in het RTTI-model.

Voorzieningen

De opleidingen maken gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Daarnaast hebben zij samen met de opleiding Biologie de beschikking over drie goed geoutilleerde practicumlokalen die in didactisch opzicht volledig verschillend zijn ingericht.

Zo kunnen docenten en studenten (laten) zien en (laten) ervaren wat in de schoolpraktijk voorkomt en studenten kunnen oefenen in het gebruik c.q. lesgeven in deze practicumlokalen. Daarnaast beschikt de opleiding Scheikunde over een eigen compleet en up-to-date ingericht kabinet. Het panel is onder de indruk van de kwaliteit van deze vakspecifieke voorzieningen.

Voor de informatievoorziening naar studenten toe maken de opleidingen gebruik van e-mail, Scholar en studentenberaden. De opleidingen spannen zich naar tevredenheid van het panel in om de informatievoorziening naar studenten toe verder te verbeteren.

Vakdidactisch deel KOP-opleiding Scheikunde

Het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Scheikunde bestaat uit twee owe's van 7,5 EC, namelijk Ontwerpen van leerarrangementen 1 en 2. Het panel heeft de invulling van deze owe's bestudeerd en stelt vast dat deze aansluit bij de kennis uit de generieke kennisbasis, die wordt aangeboden in het algemene onderwijskundige deel van de KOP-opleiding. Uit de gehanteerde en aanbevolen (vak)didactische literatuur blijkt volgens het panel dat de invulling voldoende niveau heeft. De (vak)didactiek is goed afgestemd op het werkplekleren. De eerste helft van de beschikbare tijd wordt besteed aan het ontwerpen van lessen en later aan het ontwerpen van leerarrangementen. Hierbij is er naar de mening van het panel afdoende aandacht voor (vak)inhoud, (vak)didactiek en toetsing. Er is duidelijk omschreven wat wanneer van de student verwacht wordt.

Door een goede integratie van vakdidactiek met het werkplekleren wordt voldoende aandacht besteed aan en geoefend met vakdidactische aspecten. Studenten maken een eigen lessenserie, met een onderbouwing van de (vak)didactische en vakinhoudelijke keuzes die ze daarin gemaakt hebben op basis van literatuurbronnen. Ze voeren de lessenserie zelf uit in de klas en evalueren het resultaat. Deze ervaringen en resultaten diepen zij verder uit en analyseren zij tijdens thematische bijeenkomsten en werkgroepbijeenkomsten. Het panel stelt vast dat de invulling van het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Scheikunde van voldoende niveau is en passend is bij de opleidings- en beroepspraktijk van (aankomend) leraren Scheikunde.

Conclusie

Het panel vindt de onderwijsleeromgeving van beide opleidingen van een zonder meer goede kwaliteit. De kennisbases zijn volledig in de curricula geïmplementeerd en zowel het vakinhoudelijke deel als het vakdidactische deel van beide programma's is van een goed niveau. In beide programma's zijn deze delen ook voldoende geïntegreerd. De curricula vertonen daarbij een goede samenhang en opbouw, die volgens het panel nog iets meer expliciet gemaakt zou kunnen worden. Ook de onderlinge afstemming tussen de beide opleidingen is goed, waardoor studenten voldoende worden toegerust voor het onderwijzen van het vak NaSk. De vakspecifieke invulling door beide opleidingen van de onderzoeksleerlijn ziet er goed uit. De alumni Natuurkunde en Scheikunde geven aan dat zij de aangeleerde reflectieve en onderzoeksvaardigheden zeer nuttig vinden bij het uitoefenen van hun vak. De concrete uitwerking van de twee afstudeerrichtingen moet door beide opleidingen nog worden vormgegeven. Het panel is tevreden over het didactisch concept dat de opleidingen hanteren en vindt de toegepaste werkvormen adequaat. Aan internationalisering zouden beide opleidingen nog wat meer aandacht kunnen schenken, gezien de ambities van ILS. Het panel is zeer positief over de studieloopbaanbegeleiding en is eveneens tevreden over de stage- en afstudeerbegeleiding in beide opleidingen.

Daarbij adviseert het panel de opleidingen om de kwaliteit van de begeleiding op de stagescholen te blijven bewaken. Het panel vindt de docententeams van zowel Natuurkunde als Scheikunde van goede kwaliteit. De docenten dekken gezamenlijk alle benodigde kwalificaties af en de studenten zijn vol lof over de kennis van de vakinhoud en de benaderbaarheid van hun docenten. Het panel is zeer positief over de opleidingsspecifieke voorzieningen. Deze zijn van een uitstekende kwaliteit. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving van de opleidingen Natuurkunde en Scheikunde het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

De invulling van het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Scheikunde is van voldoende niveau en is goed afgestemd op het werkplekleren. Studenten worden in voldoende mate voorbereid op de beroepspraktijk.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidingsspecifieke deel komt het panel voor de opleiding Natuurkunde op Standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidingsspecifieke deel komt het panel voor de opleiding Scheikunde op Standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Nederlands

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Nederlands vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Nederlands is opgebouwd uit vijf domeinen: 1) vakdidactiek, 2) taalvaardigheid, 3) taalbeschouwing, 4) fictie en 5) context. Deze vijf domeinen zijn uitgewerkt in elf hoofdthema's.

Het curriculum is opgebouwd aan de hand van drie leerlijnen, die gezamenlijk de vijf domeinen uit de kennisbasis Nederlands afdekken:

1. Leerlijn Taalbeschouwing. Deze lijn richt zich op de taal zelf, waarbij zaken als grammatica, zinsbouw, fonetiek en taalkunde aan bod komen.
2. Leerlijn Taalvaardigheid. Deze leerlijn werkt aan de graduele opbouw van de lees-, luister-, gespreks-, spreek-, en schrijfvaardigheid van studenten tot en met niveau C1 van het Europees Referentiekader (ERK).
3. Leerlijn Fictie. In deze lijn ligt het accent op leesbevordering en jeugd- en adolescentenliteratuur. Daarnaast is er aandacht voor kennisontwikkeling van literaire stromingen, begrippen en genres.

In lijn met het ILS-brede beleid is de opleiding momenteel bezig met de implementatie van een vierde leerlijn, de lijn Leren en lesgeven met ICT.

Zowel de vakdidactiek als het ontwikkelen van een onderzoekende houding zijn verweven in de modules van alle leerlijnen. Bij de vormgeving van het programma is ervoor gekozen om in het eerste studiejaar het zwaartepunt te leggen op het ontwikkelen van de taalvaardigheden, elementaire docentvaardigheden en de vereiste vakkennis (zie ook *Didactisch concept*). In het tweede studiejaar verschuift de focus naar de vakdidactiek (maar krijgen ook algemene didactiek en vakinhoud nog de nodige aandacht). Aandacht wordt besteed aan spellingdidactiek, lees- en schrijfvaardigheidsdidactiek, taalbeschouwingsdidactiek, NT2-didactiek, fictiedidactiek, didactiek van mondelinge taalvaardigheid, taalverwervingsgericht lesgeven en vanaf studiejaar 2015-2016 leren en lesgeven met ICT. Vanaf het derde studiejaar wordt studenten meer ruimte geboden voor verbreding en verdieping naar eigen keuze. Los van de ILS-brede minor van 30 EC, vullen studenten 11 EC in met activiteiten in het kader van internationalisering, leren en opleiden met ICT en/of student-assistentschappen (bijvoorbeeld eerstejaarsstudenten begeleiden bij de onderwijseenheid Taal en verbeelding of studenten begeleiden bij de cursus Schrijven met dyslexie van het Talencentrum). Daarnaast biedt het programma nog 10 EC aan vrije keuzeruimte. Voor de deeltijd geldt in principe dezelfde opzet, maar is ervoor gekozen om alle vakken tweemaal per jaar en in een terugkerende cyclus van twee jaar aan te bieden. Studenten met veel vrijstellingen worden op deze manier in staat gesteld om te versnellen.

Het panel vindt de vakinhoud en de vakdidactiek sterke punten van de opleiding. Beide zijn zonder meer van een hoog niveau. Het panel heeft vernomen dat de opleiding de ambitie heeft de schrijfvaardigheid van de studenten te vergroten. Het panel wil onderstrepen dat er voldoende ruimte in het programma moet worden gecreëerd om deze ambitie ook echt waar te maken.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de ILS-brede leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas, die zich richt op hoe studenten lesgeven en met welke middelen. Deze generieke modules worden aangevuld met vakdidactische onderdelen die de opleiding zelf aanbiedt. Door de vakspecifieke aanvulling op de ILS-brede modules wordt samenhang tot stand gebracht tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakspecifieke deel.

De koppeling tussen theorie en praktijk vindt plaats tijdens het werkplekleren. Aan de hand van leerwerktaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Nederlands in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie. De stages nemen gedurende opleiding toe in complexiteit en in de mate van zelfstandigheid die studenten moeten tonen. Tijdens het bezoek gaven studenten en alumni aan tevreden te zijn over het werkplekleren en de voorbereiding op de beroepspraktijk. Wel lopen zij er soms tegenaan dat zij zich moeten aansluiten bij de lesmethode van de school waar zij stage lopen, terwijl zij op de opleiding juist een diversiteit aan methoden en werkvormen aangeboden krijgen, waarmee zij willen oefenen. In de regel denkt de school dan wel mee over hoe de leertaak aangepast kan worden, zodat studenten het geleerde alsnog in de praktijk kunnen brengen. Docenten gaven tijdens het bezoek aan dit een gezond spanningsveld te vinden, omdat het voor studenten leerzaam is deze aspecten tijdens de stage bespreekbaar te maken. In het geval dat de situatie problematisch dreigt te worden, wordt bovendien hulp geboden door de ABI of ABS, zodat de kwaliteit van de stage voldoende geborgd wordt.

Het panel is van mening dat de stages de studenten in staat stellen om aan het einde van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig en op adequate wijze in het curriculum is geïmplementeerd. Er is sprake van een goede opbouw. De verschillende onderdelen krijgen in het curriculum het gewicht dat ze verdienen, waarbij er verhoudingsgewijs de meeste aandacht is voor de taalvaardigheid. Het panel vindt deze keuze terecht, omdat in de schoolpraktijk na de opleiding hieraan het grootste belang wordt gehecht. Het zou goed zijn als de opleiding in dit kader ook aandacht blijft schenken aan het gebruik van het Nederlands bij andere vakken. Het panel is bovendien tevreden over de aandacht die in de opleiding wordt besteed aan ICT-vaardigheden.

Uit de NSE blijkt dat studenten bijzonder tevreden zijn over de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het programma (90%). Ook het panel is positief over de samenhang in het curriculum.

Het panel is verder tevreden over de gebruikte literatuur. De lijst met Nederlandstalige bronnen waarvan de opleiding gebruik maakt, is zeer *up-to-date* en van niveau. Vrijwel alle relevante literatuur op het gebied van vakdidactiek Nederlands die de laatste decennia in Nederland is verschenen, wordt genoemd. Er wordt evenwel weinig verwezen naar internationale publicaties op het gebied van de nationale standaardtaal. Het panel adviseert ook een selectie van dergelijke internationale publicaties in de literatuurlijst op te nemen.

Onderzoek(svaardigheden)

De ILS-brede onderzoeksleerlijn wordt vakspecifiek nader in- en aangevuld vanuit de verschillende leerlijnen. Dit gebeurt in de vorm van gerichte onderzoeksopdrachten in de praktijk tijdens het werkplekleren, zoals een onderzoek naar een leergang in de module Vakdidactiek en onderzoek. Daarnaast wordt ook meer in het algemeen aandacht besteed aan het ontwikkelen van een kritische, onderzoekende houding. Studenten worden bijvoorbeeld gestimuleerd om eigen denkbeelden en praktijkervaringen te onderzoeken en die in verband te brengen met de theorie, of moeten een visiestuk schrijven waarin zij reflecteren op de hoofdontwikkelingen in het taalbeschouwingsonderwijs in de afgelopen decennia (Didactiek van taalvaardigheid en taalbeschouwing). Op deze wijze is het onderwijs in onderzoeksvaardigheden verweven in de verschillende modules, hetgeen het panel een sterk punt vindt van de opleiding. Studenten gaven tijdens het bezoek aan dat het onderwijs in onderzoeksvaardigheden bij hen een kritische houding heeft bewerkstelligd. Studenten worden volgens het panel voldoende toegerust voor het afstudeeronderzoek.

Internationalisering

Aan internationalisering wordt op verschillende manieren vormgegeven. Zo voorziet het programma met de minor internationalisering in de mogelijkheid om stage te lopen in het buitenland en kunnen studenten in het kader van de owe Taal over de grenzen kiezen voor vakken met een internationale oriëntatie, zoals internationale gespreksvoering. Vanaf studiejaar 2015-2016 zijn dit verplichte onderdelen. Daarnaast worden studenten gestimuleerd om deel te nemen aan diverse activiteiten met een internationaal karakter, zoals bijdragen aan de begeleiding van buitenlandse studenten.

Deeltijd studenten merkten tijdens het bezoek op dat de opleiding wat meer aandacht zou mogen hebben voor anderstaligen in het onderwijs. Ook docenten gaven aan dat er weliswaar in de modules gericht op taalverwerving, taalverwervingsgericht lesgeven, taalbeleid en taalgericht vakonderwijs aandacht besteed wordt aan meertaligheid in de klas, maar dat er ook in de verschillende vakdidactische modules specifiekere aandacht voor zou moeten zijn. Bovendien zou de module Didactiek NT2 in de toekomst een praktijkgerichtere invulling moeten krijgen gezien de maatschappelijke ontwikkelingen, namelijk een verwachte toenemende vraag naar docenten Nederlands met NT2-bagage. Het panel geeft de opleiding ter overweging mee om aan deze suggesties gehoor te geven.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS en kleurt dit op eigen wijze verder in. Er wordt gestuurd op een toenemende mate van zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid voor de vormgeving van het leerproces door een opbouw van aanbodgestuurd naar meer vraaggestuurd onderwijs. Zo spelen bijvoorbeeld de leervragen en behoeften van de studenten een grote rol bij de invulling van de opleidingsdagen in het vierde studiejaar. Daarnaast heeft de opleiding de overtuiging dat studenten eerst de eigen vaardigheden en vakkennis moeten ontwikkelen, voordat zij de stap naar de vakdidactiek maken. Het programma is conform deze visie opgebouwd (zie Kennis en vaardigheden) en het panel vindt dit een terechte keuze. Het panel vindt de onderwijsbenadering van de opleiding (van aanbod- naar vraaggestuurd en van de opbouw van eigen kennis en vaardigheden naar vakdidactiek) waardevol.

De opleiding biedt een breed palet aan werkvormen aan, zoals hoor- en werkcolleges, presentaties, ontwerpen van lessen, drama, *peer review*, verwerkingsopdrachten (casussen, filmfragmenten), fictieblog, leeskring, discussie, etc. Daarnaast legt de opleiding tijdens de lessen de nadruk op ervaringsleren. Het panel vindt deze werkvormen passen bij de aard van de opleiding en aansluiten bij het didactisch concept. Bovendien meent het panel dat de opleiding met het aanbieden van deze verschillende (activerende) werkvormen terecht tegemoet komt aan het feit dat studenten hun eigen leerstijlen hebben. Ook het door de opleiding gehanteerde uitgangspunt *teach as you preach* past volgens het panel uitstekend in het concept waarbij studenten steeds meer hun eigen leerproces bepalen. De studenten geven aan dat zij tevreden zijn over de werkvormen.

Het panel heeft vernomen dat de opleiding specifiek voor deeltijdstudenten zoekt naar werkvormen om de flexibiliteit voor deze groep verder te vergroten. Voorbeelden hiervan zijn *blended learning*, mede via zelfstudiepakketten, of inspiratiecolleges die bij de voltijdstudenten worden opgenomen en door deeltijdstudenten kunnen worden gevolgd. Het panel vindt het positief dat de opleiding zich inspant om aan de hand van nieuwe werkvormen deze groep nog beter te bedienen.

Afstudeerrichtingen

De opleiding is bezig met de implementatie van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs in het curriculum. Elk vakdidactisch onderdeel van het curriculum besteedt al wel aandacht aan beide afstudeerrichtingen.

Zo gaan tweedejaarsstudenten in het kader van NT2-didactiek bijvoorbeeld naar een ROC om taalbegeleiding te verzorgen aan mbo-studenten. Ook in de eindfase wordt in toenemende mate aandacht besteed aan de beide onderwijscontexten (o.a. bij Taalverwervingsgericht lesgeven). Het panel stelt echter vast dat de ontwikkeling van de afstudeerrichtingen nog werk in uitvoering is.

Begeleiding

De studieloopbaanbegeleiding is van voldoende kwaliteit, voor zowel voltijd- als deeltijdstudenten. Bij de deeltijd ligt de nadruk volgens het panel terecht op maatwerk. Uit zowel het gesprek tijdens het bezoek als de NSE blijkt dat studenten tevreden zijn over de studieloopbaanbegeleiding en dat deeltijdstudenten zelfs zeer tevreden zijn over de kwaliteit van de geboden begeleiding. Het panel vindt het daarbij positief dat studieloopbaanbegeleiders, als studenten in het eerste jaar besluiten de studie te staken, zorgvuldig nagaan wat hiervoor de redenen zijn, zodat men zicht houdt op eventuele problemen in het programma.

Ook de stagebegeleiding is in de regel op orde. Door het grote aantal studenten dat in de opleiding instroomt, lopen er met name in het eerste jaar relatief veel studenten stage bij een stageschool, omdat het aanbod aan stageplaatsen bij opleidings- of samenwerkingsscholen niet toereikend is. Op de stagescholen varieert de kwaliteit van de begeleiding door de SPD, zo gaven studenten tijdens het bezoek aan. Sommige SPD's zijn goed op de hoogte van de inhoud van de opleiding en de eisen die de opleiding stelt, terwijl dit bij andere SPD's veel minder het geval is, aldus de studenten. Daarnaast merkten de studenten op dat zij bij stages op stagescholen graag wat meer begeleiding zouden krijgen bij de leerwerktaken. De opleiding speelt op deze zaken reeds in door in te zetten op het onderhouden van een goede relatie met de stagescholen en door zes tot zeven maal per jaar de leerwerktaken samen met de SPD's te ontwikkelen. Het panel vindt dat de opleiding zorgvuldig met deze problematiek omgaat, maar vraagt de opleiding om ook de kwaliteit van de begeleiding bij de leerwerktaken goed in de gaten te blijven houden. Studenten geven aan over het algemeen tevreden te zijn over de stagebegeleiding. De terugkomdagen op vrijdagen in het vierde jaar werden daarbij in het bijzonder als positief punt door de studenten genoemd. Het panel stelt vast dat er een goede samenwerking is met de schoolopleiders en dat de stages in gezamenlijkheid worden vormgegeven.

De begeleiding bij het afstudeeronderzoek is volgens zowel voltijd- als deeltijdstudenten goed. Voor deeltijders wordt er voorafgaand aan het onderzoek een aantal introductielessen gegeven, waarna er nog vrij te volgen lessen zijn. De deeltijdstudenten waarderen dit zeer. Op grond van de bestudeerde afstudeerwerken stelt het panel vast dat er doorgaans sprake is van een zorgvuldige en uitvoerige begeleiding van de studenten bij hun eindwerkstuk door zowel begeleiders van het instituut als van de werkplek. Wel adviseert het panel om voortdurend in de gaten te blijven houden of school en opleiding bij de interpretatie van een beoordelingsmatrix nog wel op één lijn zitten.

Tijdens het bezoek gaven de deeltijdstudenten aan dat zij de studielast in het tweede jaar niet voldoende evenredig over het jaar verspreid vinden. In de voltijd is de spreiding van de studielast volgens de studenten wel in orde. De studenten gaven tevens aan dat de opleiding dit issue inmiddels heeft opgepakt.

Het panel stelt vast dat de opleiding luistert naar de feedback van de studenten (bijvoorbeeld in het studentenberaad) en hen, indien mogelijk, tegemoet komt door bijvoorbeeld via het schuiven met vakken de studiedruk te verbeteren. Het panel moedigt de opleiding aan om op deze voet door te gaan en samen met de studenten te blijven werken aan het verbeteren van de studeerbaarheid van het programma waar dit nodig is.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van zestien personen waarvan twee onderwijkskundigen. Alle docenten zijn in het bezit van een masterdiploma, twaalf docenten hebben een eerstegraads lesbevoegdheid en twee docenten hebben een tweedegraads lesbevoegdheid naast hun eerstegraads bevoegdheid. Drie docenten zijn gepromoveerd. Vijf docenten zijn tevens in het voortgezet onderwijs werkzaam, waardoor het team een structurele relatie met de beroepspraktijk heeft. Daarbij vindt het panel de ambities van de opleiding om meer ervaringsdeskundigheid vanuit het beroepsonderwijs (vmbo en mbo) te hebben terecht. Via dubbelaanstellingen zijn er tevens relaties met de masteropleiding Nederlands van de HAN en met de Radboud Universiteit. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. Het team biedt volgens het panel een rijkgeschakeerd palet aan specifieke kennis en de docenten dekken gezamenlijk de benodigde kwalificaties af.

Er is voortdurende aandacht voor verdere ontwikkeling en professionalisering. Hieraan dragen ook de lidmaatschappen van en deelname aan verschillende vakgerelateerde organisaties, organen en commissies bij (o.a. werkgroep van 10voordeleraar, Vaststellingscommissie Examens Nederlands mbo-3F, landelijk platform taalgericht vakonderwijs, Nederlands-Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs, werkgroepen van SLO, landelijk vakoverleg lerarenopleiders, etc.). Bovendien blijven docenten op deze wijze op de hoogte van actuele ontwikkelingen. Het panel is tevreden over de mate waarin kennis binnen het team wordt gedeeld.

Uit zowel de NSE als het gesprek met de studenten en alumni blijkt dat zij zeer tevreden zijn over de inhoudelijke deskundigheid van de docenten (95%) en de kennis van docenten over de beroepspraktijk (92%). Bovendien vinden zij hun docenten inspirerend, en goed benaderbaar. De deeltijdstudenten prijzen bovendien de flexibiliteit van de docenten.

Het panel is tevreden over de kwaliteit van het docententeam. Het team bestaat uit enthousiaste docenten, maakt een hechte indruk en werkt goed samen.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe wordt gebruik gemaakt van nieuwsbrieven, Scholar en tweejaarlijkse studentenberaden voor zowel de vol- als deeltijd. Studenten hebben in de studentenberaden aangegeven dat de informatievoorziening vanuit de opleiding over het programma voor verbetering vatbaar is. De opleiding heeft hier inmiddels via de studieloopbaanbegeleiding passende actie op ondernomen.

Conclusie

Het panel vindt de onderwijsleeromgeving van goede kwaliteit. Het programma heeft een goede opbouw en er wordt inhoudelijk recht gedaan aan competenties, descriptor en de kennisbasis. Het panel is onder de indruk van de kwaliteit van de vakinhoud en de vakdidactiek. Beide zijn van een hoog niveau. Daarbij waardeert het panel het dat aandacht voor de ontwikkeling van een onderzoekende houding in alle leerlijnen goed is ingebed. De implementatie van de twee afstudeerrichtingen is nog werk in uitvoering. Het panel is tevreden over het didactisch concept en de specifieke inkleuring daarvan en vindt de werkvormen passend. Er wordt daarnaast een goede koppeling gemaakt met de beroepspraktijk. De kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding is in orde. Dit geldt over het algemeen ook voor de kwaliteit van de stage- en afstudeerbegeleiding. De kwaliteit van de stagebegeleiding op stagescholen is wisselend, ondanks de intensieve contacten die de opleiding met de stagescholen onderhoudt. In dit verband vraagt het panel met name aandacht voor de begeleiding bij leerwerktaken op de stagescholen. Het panel is positief over de kwaliteit van het docententeam, dat beschikt over een rijkgeschakeerd palet aan kennis en vaardigheden. De docenten worden door de studenten zeer gewaardeerd. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel komt het panel voor de opleiding Nederlands op Standaard 2 tot het oordeel **goed**.

KOP-opleiding Pedagogiek

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De KOP-opleiding Pedagogiek is een eenjarige voltijdopleiding voor afgestudeerden met een hbo- of wo-bachelordiploma op een aanverwant vakgebied. De opleiding richt zich uitsluitend op de omscholing tot docent Pedagogiek en gaat ervan uit dat de vakinhoudelijke onderdelen uit de landelijke kennisbasis Pedagogiek reeds zijn afgedekt door de vooropleiding. Daartoe geschiedt toelating tot de KOP-opleiding Pedagogiek op basis van specifieke en strikte toelatingscriteria. De KOP-opleiding Pedagogiek leidt leraren specifiek op voor het mbo-onderwijs, omdat alleen binnen het mbo leraren Pedagogiek worden aangesteld.

Net als de andere KOP-opleidingen van ILS, bestaat ook de KOP-opleiding Pedagogiek uit een deel onderwijskunde, dat voor alle KOP-opleidingen binnen ILS gelijk is, en een deel vakdidactiek. Voor het deel onderwijskunde vormen de domeinen uit de generieke kennisbasis het uitgangspunt. Het deel vakdidactiek is specifiek voor Pedagogiek. De vakdidactische onderdelen uit het domein Onderwijskunde uit de kennisbasis Pedagogiek vormen het uitgangspunt voor dit vakdidactische deel van het programma.

Het curriculum is opgebouwd aan de hand van twee leerlijnen, die gezamenlijk de generieke kennisbasis en het vakdidactische deel uit de kennisbasis Pedagogiek afdekken:

1. Leerlijn Onderwijskunde. Deze leerlijn richt zich op de ontwikkeling van onderwijskundige kennis en vaardigheden (45 EC);

2. Leerlijn Vakdidactiek. Deze leerlijn richt zich op de ontwikkeling van vakdidactische kennis en vaardigheden (15 EC).

Het panel is positief over de leerlijn Onderwijskunde. In de leerlijn komen de verschillende thema's uit de generieke kennisbasis aan de orde. De verschillende beroepstaken van de leraar staan hierbij centraal. De lijn richt zich op het hoe van het lesgeven en op de vraag welke middelen hierbij gebruikt kunnen worden. Het programma van deze leerlijn is voor een groot deel gelijk aan dat van de generieke leerlijn onderwijs, drama en spreken voor de klas in de bacheloropleidingen, maar is enigszins gecompriemd. Na nauwkeurige bestudering stelt het panel vast dat alle onderdelen uit de generieke kennisbasis afdoende worden behandeld in de leerlijn Onderwijskunde.

Het panel stelt op basis van het gesprek met studenten en alumni tijdens het bezoek vast dat het feit dat de leerlijn Onderwijskunde in de KOP-opleiding gecompriemd is, voor de KOP-studenten geen problemen oplevert. Zo dragen met name het domein 'Werken aan de eigen professionaliteit' en stage-ervaringen ertoe bij dat studenten goed kunnen omgaan met een gecompriemd programma. Specifiek voor de studenten van de KOP-opleiding Pedagogiek geldt bovendien dat er sprake is van een overlap tussen de domeinen van de generieke kennisbasis en de vakinhoudelijke kennisbasis Pedagogiek, die de studenten door hun vooropleiding al beheersen (overlap op de domeinen Adolescentiepsychologie, Communicatie, interactie en groepsdynamica, Diversiteit en onderwijs, Leerlingen met speciale behoeften, Werken aan de eigen professionele ontwikkeling). Daarnaast hebben de studenten in hun vooropleiding stage-ervaringen opgedaan in het begeleiden van groepen en individuen en kunnen zij goed functioneren in een arbeidsomgeving.

De onderwijseenheden (owe's) uit de onderwijskundige leerlijn worden vakspecifiek aangevuld vanuit de vakdidactische leerlijn. Door deze integratie ontstaat tevens een goede samenhang tussen het onderwijskundige deel en het vakdidactische deel van het programma.

Het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Pedagogiek bestaat uit de twee owe's Ontwerpen van leerarrangementen 1 en 2 (elk 7,5 EC). De vakdidactiek binnen de KOP-opleiding Pedagogiek richt zich met name op het voorbereiden van de mbo-leerlingen op het begeleiden van toekomstige cliënten. Er wordt aandacht besteed aan welke werkvormen het beste passen bij het kwalificatiedossier van het mbo, bij de werkprocessen en bij de leerlingen. Daarbij staat de vraag centraal hoe studenten leerlingen het beste kunnen leren hoe zij vakspecifieke vaardigheden en werkwijzen kunnen uitvoeren. Tijdens de vakdidactiek neemt de didactiek van het communiceren met de diverse doelgroepen (ouders, kinderen, pubers/adolescenten, volwassenen en ouderen) met wie leerlingen in hun beroep te maken krijgen een belangrijke plaats in. Daarnaast besteedt de opleiding aandacht aan het ontwikkelen van rollenspelen en aan intervisie met groepen leerlingen om casuïstiek van de mbo-leerlingen te bespreken en te begeleiden. Het panel is positief over de invulling van het vakdidactische deel van het programma. Het programma is inhoudelijk relevant en bereidt studenten goed voor op de onderwijscontext waarbinnen afgestudeerden hun beroep zullen uitoefenen. Wel zou er volgens het panel meer aandacht geschonken kunnen worden aan het thema passend onderwijs.

Als suggestie zou het panel de opleiding ter overweging willen meegeven om ook aandacht te besteden aan hoe studenten als toekomstig docent het onderwijsprogramma van het mbo gezamenlijk met de beroepspraktijk kunnen ontwikkelen om zo het curriculum van het mbo-onderwijs goed aan te laten sluiten op de vragen uit het werkveld.

Er wordt een duidelijke koppeling gemaakt tussen de theorie en de beroepspraktijk, die centraal staat in het programma. Aan de hand van leertaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk tijdens het werkplekleren. Studenten van de KOP-opleiding lopen twee stages. In het eerste semester lopen studenten een begeleide stage aan de hand van een vooraf opgesteld leerwerkplan met leerdoelen. In het tweede semester lopen zij de eindstage, die eveneens is vormgegeven volgens een leerwerkplan. Tijdens deze stage wordt een grotere mate van zelfstandigheid van studenten verwacht. Zij moeten minimaal tien klokuren zelfstandig lesgeven en tevens alle bijbehorende docenttaken uitvoeren (bijwonen vergaderingen, etc.). Tijdens het bezoek gaven studenten en alumni aan dat zij erg tevreden zijn over het werkplekleren en de voorbereiding op de beroepspraktijk. Daarnaast geeft het werkveld aan tevreden te zijn over de studenten en de wijze waarop de studenten het activerend leren toepassen in de klas. Het panel is van mening dat de stages de studenten in staat stellen om aan het einde van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

Het panel constateert tot zijn tevredenheid dat het curriculum zodanig is opgebouwd dat gedurende de opleiding de mate van zelfstandigheid van de student toeneemt. Daarbij neemt eveneens in de loop van de opleiding de verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces toe.

Het panel stelt vast dat de generieke kennisbasis en de vakdidactische onderdelen van de kennisbasis Pedagogiek volledig en op adequate wijze in het programma zijn geïmplementeerd. Daarnaast constateert het panel dat ook binnen de KOP-opleiding Pedagogiek de Dublin descriptors geïntegreerd zijn opgenomen in het onderwijsprogramma, waardoor het hbo-bachelorniveau door het programma geborgd wordt. Op diverse plaatsen in de opleiding wordt er een duidelijke koppeling gemaakt naar het zelfstandig functioneren van de student, het maken van een koppeling tussen de theorie en praktijk en het ontwikkelen van een eigen visie met aandacht voor de eigen identiteit en reflectie (zie ook *Onderzoek(svaardigheden)*). Het programma heeft een logische opbouw en vormt een samenhangend geheel. Het panel is bovendien tevreden over het niveau en de kwaliteit van zowel de onderwijskundige als de vakdidactische literatuur.

Onderzoek(svaardigheden)

Aangezien studenten van de KOP-opleiding al een hbo- of wo-bacheloropleiding hebben voltooid, hebben zij hun onderzoeksvaardigheden al aangetoond. Zij hoeven dan ook geen afstudeeronderzoek te doen. De studenten van de KOP-opleiding Pedagogiek voeren in plaats van een afstudeeronderzoek een praktijkgericht onderzoek uit binnen de aangeboden thema's van de generieke kennisbasis (leertaak Professionele nieuwsgierigheid) om zo de onderzoekende houding als docent te ontwikkelen (zie verder Standaard 4, algemeen en opleidings specifiek deel). Dit vindt het panel positief. Tijdens het bezoek gaven de studenten aan dat de opleiding tevens op verschillende manieren de reflectieve vaardigheden van studenten stimuleert.

Internationalisering

De opleiding schenkt gezien haar duur geen bijzondere aandacht aan internationalisering.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS en kleurt dit op eigen wijze verder in. Elkaar inspireren en leren van elkaar vormt hierbij een belangrijk element. Activerende didactiek, casuïstiek en gepersonaliseerd leren staan centraal. Daarbij wordt steeds de koppeling gemaakt tussen de praktijk en de theorie. De lessen leggen de nadruk op verdieping van de stof die studenten vooraf hebben voorbereid door middel van werkvormen die hogere orde leren stimuleren.

De opleiding biedt een breed palet aan werkvormen aan, zoals hoor- en werkcolleges, presentaties, ontwerpen van lessen, *social media*, samenwerkingsopdrachten, reflectiemethoden, etc. Ook worden studenten uitgedaagd om een *good practice* te delen door middel van een zelfgemaakt filmpje of *pecha kucha*, waarvoor zij een prijs kunnen winnen. Een ander voorbeeld van een creatieve werkvorm is de 'simulatieschool', die tot doel heeft studenten te laten ervaren hoe het is om in een schoolorganisatie te werken. Samenwerken staat bij deze werkvorm centraal. Ook ICT-middelen worden regelmatig ingezet ter ondersteuning van het leerproces (bijv. *padlets* om voorkennis of leervragen voorafgaand aan de les te inventariseren, Socrative). Het inzetten van deze middelen heeft tevens tot doel studenten te laten zien hoe ICT in het onderwijs kan worden ingezet, zodat zij inspiratie kunnen opdoen voor als zij zelf als leraar aan de slag gaan (*teach as you preach*).

Het panel heeft vernomen dat de opleiding nog sterker wil gaan inzetten op gepersonaliseerd leren. Dit wil zij doen via een *blend* tussen contactonderwijs en onderwijs online. Deze leeromgeving wil men vervolgens delen met alumni, waarbij de opleiding een discussieforum wil inrichten. Zodat kunnen alumni zich in hun inductiefase naar behoefte verder verdiepen in relevante onderwerpen. Het panel vindt dit waardevol.

Het panel is tevreden met de opleidings specifieke invulling van het didactisch concept en vindt de werkvormen adequaat.

Afstudeerrichtingen

Aangezien alleen het mbo leraren Pedagogiek aanstelt, is de invoering van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs bij deze opleiding niet van toepassing.

Begeleiding

Het panel is positief over de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding. Het studieloopbaanprogramma besteedt veel aandacht aan het gepersonaliseerd leren van de studenten. Studenten gaven tijdens het bezoek aan dat zij zeer tevreden zijn over de studieloopbaanbegeleiding.

Het panel is eveneens positief over de kwaliteit van de stagebegeleiding. Studenten ervaren de stagebegeleiding als zeer goed, zo bleek uit het gesprek met de studenten en alumni tijdens het bezoek. De docenten en de praktijkbegeleiders worden gewaardeerd om hun expertise. De lijnen tussen scholen, de opleiding en studenten zijn kort. Bij eventuele problemen wordt er direct contact opgenomen met de opleiders om tot een oplossing te komen. Het panel stelt vast dat er een goede samenwerking is met de schoolopleiders en dat de stages in gezamenlijkheid worden vormgegeven.

De studeerbaarheid van het programma is in orde.

Docenten

Het team dat de KOP-opleiding Pedagogiek verzorgt, is ook verantwoordelijk voor de andere KOP-opleidingen binnen ILS, de minor Docent worden in VO & BVE en de educatieve minor voor het beroepsonderwijs. Het team bestaat uit negen personen en één stagiair. Zeven docenten zijn in het bezit van een masterdiploma, vier docenten hebben een eerstegraads lesbevoegdheid en vijf docenten hebben een tweedegraads lesbevoegdheid. Geen van de docenten is VELON-geregistreerd. De relatie tussen het team en de beroepspraktijk wordt geborgd, doordat vijf docenten actuele (werk)ervaring in de beroepspraktijk van het vo dan wel het mbo hebben. Daarnaast is één van de docenten in de functie van ABI veel in het werkveld aanwezig. Via dubbelaanstellingen zijn er relaties met de bacheloropleiding en masteropleiding Pedagogiek en met andere bacheloropleidingen binnen ILS. Eén van de docenten voert op een ROC het traject Onderwijsregisseurs en een andere docent geeft trainingen aan de ILS Academie. De docenten dekken volgens het panel gezamenlijk de benodigde kwalificaties af.

De vakdidactische leerlijn binnen het programma wordt in samenwerking met de vakdidactici uit de verschillende opleidingen ontwikkeld. Daartoe vindt er zeer regelmatig afstemming tussen de vakdidactici plaats. De opleiding evalueert de leerlijn jaarlijks waarna zo nodig bijstellingen plaatsvinden.

Aangezien de opleiding ICT meer wil inzetten om de didactiek te versterken, richt de professionalisering van het team zich momenteel op het vergroten van kennis en vaardigheden op het gebied van leren met ICT. Hierbij werkt zij met het T-pack model. Daarnaast blijven de leden van het team op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op het vakgebied via bijvoorbeeld het lidmaatschap van de Nederlandse Vereniging van Pedagogen en Onderwijskundigen (NVO) of de participatie in een werkgroep op het mbo binnen het project versterking samenwerking. Het panel stelt tot zijn tevredenheid vast dat binnen het team kennis en ervaringen in voldoende mate worden gedeeld. Los van verdere professionalisering op het gebied van ICT heeft het team de ambitie om meer ervaring op te doen met de mbo-onderwijscontext en om nauwer met dit schooltype samen te werken.

Uit zowel de NSE als het gesprek met de studenten en alumni blijkt dat zij tevreden zijn over de inhoudelijke deskundigheid van hun docenten (89%) en zeer tevreden over de kennis van docenten over de beroepspraktijk (100%). De studenten geven bovendien hoog op over de persoonlijke aandacht en begeleiding van de docenten.

Het panel is van mening dat het docententeam van goede kwaliteit is. Het team is goed geschoold, vakkundig en enthousiast. Leren van elkaar speelt ook binnen het docententeam een belangrijke rol. Het panel stelt daarnaast vast dat de werkdruk in orde is.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Informatievoorziening naar studenten toe geschiedt via de opleidingscoördinator, de digitale leeromgeving en studentenberaden.

Conclusie

Het panel is van mening dat de onderwijsleeromgeving van goede kwaliteit is. Het programma heeft een logische opbouw en is van een goed niveau. Dit geldt voor zowel het onderwijskundige deel als het vakdidactische deel. Deze delen vertonen bovendien een goede samenhang. De opleiding zou nog wat meer aandacht kunnen besteden aan het thema passend onderwijs. Het panel waardeert het dat de opleiding, ondanks de reeds behaalde bachelorgraad van de studenten, ruim aandacht schenkt aan de ontwikkeling van de reflectieve en onderzoeksvaardigheden van studenten. Daarnaast is het panel tevreden over het gehanteerde didactisch concept en de specifieke inkleuring daarvan en het vindt de werkvormen adequaat. Er wordt bovendien een uitstekende koppeling gemaakt met de beroepspraktijk, onder andere via het werkplekleren. Ook de kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding en de stagebegeleiding is goed. Studenten zijn over beide bijzonder tevreden. Ten slotte is het panel van oordeel dat het docententeam van goede kwaliteit is. De studenten zijn bovendien lovend over hun docenten. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen voor de KOP-opleiding Pedagogiek op standaard 2 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Wiskunde

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis Wiskunde vormt het uitgangspunt voor het vakspecifieke deel van het curriculum. De kennisbasis Wiskunde is opgebouwd uit zes domeinen: 1) wiskundige vakcompetenties, 2) analyse, 3) meetkunde, 4) algebra, 5) statistiek, en 6) wiskunde overig. Deze zes domeinen zijn uitgewerkt in 33 categorieën.

Het programma is onderverdeeld in vakinhoudelijke onderwijseenheden (owe's), vakdidactische owe's, owe's die deel uitmaken van de ILS-brede leerlijn Onderwijskunde, drama en spreken voor de klas en onderdelen werkplekleren. Het panel is van mening dat het vakinhoudelijke deel van de opleiding van een goed niveau is en de onderwerpen dekt die men in een tweedegrads lerarenopleiding Wiskunde mag verwachten.

Het panel is ook tevreden over het vakdidactische deel van de opleiding. De vakdidactiek neemt met 45 EC een aanzienlijke plaats in binnen het curriculum (studenten kunnen dit naar keuze nog vermeerderen tot 90 EC), hetgeen het panel waardeert. Daarbij wordt er tot tevredenheid van het panel vanuit de vakdidactiek een goede koppeling met het werkplekleren gemaakt. In de eindfase van de opleiding maken studenten bijvoorbeeld een vakdidactisch portfolio wiskunde, waarvan een lessenreeks die de student uitvoert tijdens het werkplekleren onderdeel vormt.

Het programma is volgens het panel ook voldoende actueel. Zo sluit het aan bij de recente ontwikkelingen in het rekenonderwijs binnen het voortgezet onderwijs en hebben studenten de mogelijkheid om zich verder te specialiseren op het gebied van rekenen via de minor Rekenen. Daarnaast streeft de opleiding ernaar om een sterkere focus op ICT in het onderwijs aan te brengen. De opleiding richt zich hierbij op het vergroten van ICT-geletterdheid en op het pedagogisch-didactisch gebruik van ICT. Voor ICT-geletterdheid heeft de opleiding het plan om dit te doen door studenten bij de leertaak Geogebra (owe Meetkunde) het ICT-middel Geogebra te laten inzetten bij het ontwerpen van lessen. Het pedagogisch-didactisch gebruik van ICT zal worden versterkt aan de hand van *flipping the classroom* en het ontwikkelen van kennisclips. Ook zal de publicatie Wiskunde en ICT, die momenteel binnen de Samenwerkingsgroep Lerarenopleidingen Wiskunde (SLW) wordt ontwikkeld in het curriculum worden geïmplementeerd. Het panel is positief over deze plannen.

Vakinhoud en vakdidactiek zijn in losse onderwijseenheden in het curriculum ondergebracht. Het panel constateert na bestudering van het programma dat er sprake is van voldoende samenhang en opbouw binnen het vakinhoudelijke deel en binnen het vakdidactische deel. Het panel vindt wel dat de opleiding de samenhang in het curriculum en de opbouw van de kennisbasis meer zichtbaar kan maken en verantwoorden. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij de vakinhoudelijke owe's als min of meer losstaand van de vakdidactische en onderwijskundige onderdelen ervaren. Daarom adviseert het panel tevens om de integratie van de vakinhoud enerzijds en de vakdidactiek en onderwijskunde anderzijds te versterken.

De generieke kennisbasis is ondergebracht in de ILS-brede leerlijn onderwijskunde, drama en spreken voor de klas, die zich richt op hoe studenten lesgeven en met welke middelen. Deze generieke modules worden verder aangevuld door de vakdidactische onderdelen die de opleiding zelf aanbiedt, waardoor voldoende samenhang ontstaat tussen het algemene ILS-brede deel van het programma en het vakdidactische deel.

De koppeling tussen theorie en praktijk vindt plaats tijdens het werkplekleren. Aan de hand van leerwerktaken worden kennis en vaardigheden vanuit verschillende onderdelen van de opleiding samengebracht en toegepast in de beroepspraktijk. Zo moeten studenten bijvoorbeeld bij de owe Ontwerpen verschillende aspecten uit theorieën over het leren van wiskunde in een leerwerkplan omzetten dat vervolgens gebruikt wordt voor het werkplekleren in het tweede studiejaar. In de eindfase heeft de opleiding tot tevredenheid van het panel nog 15 EC aan vakdidactiek opgenomen om gericht te kunnen aansluiten bij het werkplekleren in die fase. Ook de koppeling tussen de theorie van onderwijskunde en de praktijkervaringen tijdens het werkplekleren worden volgens de studenten goed gemaakt. Hierdoor wordt de link voor studenten duidelijk.

Zoals instituutsbreed bepaald, keert het werkplekleren ook bij de opleiding Wiskunde in elke fase terug. Voltijdstudenten lopen in jaar 1, 2 en 4 in principe een lintstage en in jaar 3 een blokstage. Tijdens het bezoek vernam het panel van de studenten dat de opleiding van plan is om de achtweekse blokstage te vervangen door een lintstage. Studenten ervaren de acht weken namelijk als erg intensief, omdat de leertaken in zo'n korte tijd uitgevoerd moeten worden. Wel werd door de studenten als nadeel van een stage in lint aangevoerd dat je in tegenstelling tot een stage in blok geen zicht krijgt op de inrichting van een gehele werkweek. Voor deeltijdstudenten wordt voor de vorm van de stage gekeken naar wat het beste past bij de persoonlijke situatie van de student.

De stages nemen gedurende opleiding toe in complexiteit en in de mate van zelfstandigheid die studenten moeten tonen. Tijdens het bezoek gaven de studenten aan tevreden te zijn over het werkplekleren, dat hen voldoende voorbereid op de praktijk van het beroep van leraar Wiskunde. Het panel is van mening dat de stages de studenten in staat stellen om aan het einde van de opleiding in voldoende mate aan de SBL-competenties te voldoen.

De opleiding zet zich in om het programma nog beter te laten aansluiten op de specifieke behoeften van deeltijders. Zo zijn er bijvoorbeeld aanpassingen gedaan in de volgorde van ouden om een betere studeerbaarheid voor deze groep te realiseren. Via het project DT Flex (zie ook Algemeen deel, paragraaf Leerroutes) wil de opleiding het deeltijdonderwijs flexibiliseren en een goede *blend* aanbieden van contactonderwijs, online leeractiviteiten en werkplekleren. Het panel heeft hier waardering voor.

Het panel stelt vast dat de kennisbasis volledig in het curriculum is ingevoerd. Het panel is tevreden met de kwaliteit van zowel de vakinhoudelijke als vakdidactische literatuur. De literatuur is van niveau en voldoende actueel. Louter als suggestie voor verdere verbetering van het programma draagt het panel de suggestie aan om ook aandacht te besteden aan het wiskundeleraarschap op de wat langere termijn (zeg 2020). De wereld, de technologie, en dus ook de inhoud van en het onderwijs in wiskunde zal tenslotte veranderen en het is goed om studenten hiervoor een open oog te laten krijgen.

Onderzoek(svaardigheden)

De ILS-brede onderzoeksleerlijn wordt door de opleiding vakspecifiek in- en aangevuld. Dit gebeurt in de vorm van gerichte onderzoeksopdrachten in de praktijk tijdens het werkplekleren, zoals bij de ouden Oriënteren op praktijkonderzoek. Bij deze module moeten studenten tijdens het werkplekleren in het tweede studiejaar een praktijkonderzoek doen, waarbij zij de gehele onderzoekscyclus moeten doorlopen. Een ander voorbeeld is dat studenten bij de ouden Ontwerpen de behandeling van een onderwerp in drie schoolmethoden moeten vergelijken. Daarnaast wordt ook ingezet op de ontwikkeling van reflectieve vaardigheden en een kritische, onderzoekende houding. Studenten leggen bijvoorbeeld bij de ouden Vakdidactiek in theorie, actualiteit en praktijk de verbinding tussen de eigen onderwijspraktijk en vakdidactische theorie. Op deze wijze is het onderwijs in onderzoeksvaardigheden tot tevredenheid van het panel verweven in de verschillende modules in de verschillende fasen van de opleiding.

Het onderwijs in onderzoek is verbeterd, zo bleek tijdens het bezoek. Alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij vonden dat zij niet goed voorbereid waren op het afstudeeronderzoek. De jongerejaars studenten plukken inmiddels echter de vruchten van de verbeteringen. Zij konden dit tijdens het bezoek illustreren aan de hand van voorbeelden van hoe zij op het afstudeeronderzoek worden voorbereid. Wel geeft het panel de opleiding ter overweging mee om de afstudeeronderzoeken in principe altijd een vakdidactische component te laten hebben. Dit kan gerealiseerd worden door een lessenreeks over een wiskundig onderwerp te laten ontwerpen, uitvoeren, evalueren en voorstellen voor verbeteringen te laten doen, los van de gebruikte wiskundemethode.

Het panel stelt vast dat de opleiding landelijk bijdraagt aan de ontwikkeling van het wiskundendidactisch praktijkonderzoek via de ontwikkeling van studiemateriaal in het kader van een SLW-publicatie. Het panel vindt het positief dat de opleiding actief is op dit gebied.

Internationalisering

Aan internationalisering wordt vorm gegeven door het gebruik van Engelstalig onderwijsmateriaal (owe's Analyse) en een tweedaagse excursie naar Paderborn (Duitsland), waar een bezoek gebracht wordt aan het Heinz Nixdorf Museum en studenten Duitse lerarenopleidingen en middelbare scholen bezoeken. Zo krijgen zij zicht op hoe wiskundeonderwijs buiten Nederland wordt vormgegeven. Internationalisering van het docententeam vindt plaats via werkbezoeken over en weer met docenten van lerarenopleidingen in Turkije. Gezien de ILS-brede ambities op dit gebied, zou de internationalisering naar het oordeel van het panel nog sterker kunnen worden aangezet.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding volgt het generieke didactische concept van ILS en heeft daarbinnen een eigen benadering uitgewerkt. De kritische reflectie beschrijft dat het tweedegraads schoolvak wiskunde zich heeft ontwikkeld van een abstract vak tot een vak waarin de wiskunde gekoppeld wordt aan de belevings- en ervaringswereld van de leerlingen. Om studenten voor te bereiden op deze wijze van onderwijzen, streeft ook de opleiding ernaar om deze koppeling in haar onderwijs te maken. Door de wiskunde zo concreet mogelijk aan studenten aan te bieden, leeft zij de studenten voor hoe de verbinding met de eigen belevingswereld gerealiseerd kan worden (*teach as you preach*).

De opleiding hanteert in het onderwijs de doelen van wiskundeonderwijs van Van Streun (weten dat, weten hoe, weten waarom, weten over weten, en houding). Studenten wordt geleerd hoe zij met hun leerlingen aan deze doelen kunnen werken. Hiertoe wordt in de vakinhoudelijke lessen aandacht geschonken aan zaken als denkvrAGEN, exploratieopdrachten, probleemaanpak, niveaus van zekerheid, wiskundig amusement, etc. In de vakdidactische onderdelen wordt aandacht besteed aan de relatie met het eigen leren van wiskunde en aan het didactisch handelen ten aanzien van het weten waarom, weten over weten, en de houding.

De opleiding biedt een afwisselende set van werkvormen aan, zoals computerpractica, begeleide intervisie, reflectiedagboeken, responsielessen, Geogebra, bouwen van veelvlakken met concreet materiaal, maken van perspectieftekeningen, ontwerp opdrachten, rollenspellen, etc. Studenten geven in de NSE aan tevreden te zijn over de toegepaste werkvormen (85%).

Het panel vindt het didactisch concept deugdelijk. De werkvormen passen bij de aard van de opleiding, sluiten aan bij het didactisch concept en zijn voldoende gevarieerd.

Afstudeerrichtingen

De invoering van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs is nog werk in uitvoering. De opleiding ontwikkelt momenteel een didactiekursus die zal voorzien in rekenen op het vmbo en mbo. De reden hiervoor is dat in het beroepsonderwijs (bb en kb) de inhouden van wiskunde en rekenen elkaar grotendeels overlappen. Verder wil de opleiding informatieavonden organiseren om tweedejaars te helpen bij de keuze voor een afstudeerrichting en excursies organiseren naar scholen in het voortgezet onderwijs die voorloper zijn bij het vernieuwd vmbo in de sector techniek.

Het panel is van mening dat bij wiskunde het inrichten van de afstudeerrichting beroepsonderwijs voor het mbo lastig is door het ontbreken van wiskunde in het mbo. Om de afstudeerrichting voor het mbo niet geheel te beperken tot rekenen, geeft het panel de opleiding ter overweging mee om in de afstudeerrichting in ieder geval op te nemen wat de maatschappij, en dan met name het bedrijfsleven, aan wiskundige kennis en vaardigheden mogelijksterwijs zal gaan verwachten.

Begeleiding

De studieloopbaanbegeleiding is van voldoende kwaliteit, voor zowel voltijd- als deeltijdstudenten. Studenten en afgestudeerden waren hiervoor positief tijdens het bezoek.

De kwaliteit van de stagebegeleiding is eveneens in orde. De stages worden gemeenschappelijk met de academische opleidings-, samenwerkings- en stagescholen vormgegeven. Vanwege de beperkte omvang van de opleiding slaagt zij erin om relatief veel studenten op een academische opleidingsschool te plaatsen. Deeltijders met een onderwijswerkomgeving lopen daarentegen vaker stage op een stageschool, namelijk de school waar zij al werken. Hoewel studenten tijdens het bezoek aangaven dat zij over het algemeen tevreden zijn met de stagebegeleiding, ervaren zij verschillen in de kwaliteit van de begeleiding tussen de academische opleidings- en samenwerkingsscholen enerzijds en de stagescholen anderzijds. De kwaliteit van de begeleiding op de stagescholen is volgens de studenten sterk afhankelijk van de SPD met wie zij te maken hebben. Daarbij gaven de studenten aan dat er een goed vangnet is vanuit de opleiding in het geval dat zich moeilijkheden voordoen. De docenten erkennen dat er, ondanks hun inspanningen om een en ander zo goed mogelijk te monitoren, verschillen zijn in de begeleiding. De samenwerking met de stagescholen is nu eenmaal niet structureel. Het panel heeft hier begrip voor, maar vraagt niettemin blijvend zorg te besteden aan de kwaliteit van de begeleiding op stagescholen zodat het verschil in kwaliteit met de begeleiding op de andere typen scholen zo klein mogelijk is.

De ouderejaarsstudenten en de alumni gaven tijdens het bezoek aan dat de voorbereiding op het afstudeeronderzoek voor hun cohorten nog niet altijd optimaal is en was. Zij vinden met name de keuze voor het afstudeeronderwerp lastig. De twee bijeenkomsten die ter voorbereiding op het afstudeeronderzoek worden aangeboden vinden zij te weinig concreet. De jongerejaarsstudenten daarentegen gaven aan dat zij nu getraind worden op het doen van onderzoek. Het panel stelt tot zijn tevredenheid vast dat de invoering van de onderzoekslerlijn kennelijk goed inspringt op de behoeften van studenten, maar adviseert de opleiding extra aandacht te besteden aan de voorbereiding op het afstudeeronderzoek van de huidige derde- en vierdejaarsstudenten.

De studeerbaarheid van het programma is in orde. Indien zich knelpunten voordoen, springt de opleiding hier adequaat op in.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van tien personen, onder wie één onderwijskundige. Alle docenten zijn in het bezit van een masterdiploma en twee docenten zijn gepromoveerd. Negen docenten hebben een eerstegraads lesbevoegdheid en één docent heeft een tweedegraads lesbevoegdheid. Eén docent is VELON-geregistreerd. Eén van de docenten heeft als ABI wekelijkse contacten met het werkveld, zodat de relatie met de beroepspraktijk geborgd is.

Er zijn structurele contacten met de masteropleiding Leraar Wiskunde, één docent is tevens projectleider van het project Versterking Samenwerking ROC Nijmegen en drie docenten zijn betrokken bij de nascholing rekenonderwijs en de minor Rekenen.

Het panel stelt vast dat professionalisering en ontwikkeling van de teamleden voornamelijk plaatsvindt via deelname aan vakgerelateerde organen en commissies en landelijke samenwerkingsverbanden, waardoor het team op de hoogte blijft van de ontwikkelingen binnen het vakgebied. Zo is het team direct betrokken bij de ontwikkeling van de landelijke kennisbasis en -toets. Andere voorbeelden zijn onder andere het voorzitterschap van de Samenwerkingsgroep Lerarenopleiding Wiskunde (SLW), lidmaatschap van het kernteam van het Expertise Centrum Lerarenopleidingen Wiskunde en Rekenen (ELWleR), deelname aan het landelijk overleg Wiskundelerarenopleidingen, deelname aan de commissie van Platform Wiskunde Nederland, deelname aan de Wizrun, etc. Het panel stelt vast dat kennis binnen het team voldoende wordt gedeeld.

Uit zowel de NSE als het gesprek met de studenten en alumni blijkt dat zij zeer tevreden zijn over de inhoudelijke deskundigheid van de docenten (95%) en tevreden over de over de didactische kwaliteit van de docenten (84%). Daarnaast roemen zij de betrokkenheid van de docenten en hun goede bereikbaarheid.

Het panel is van mening dat de kwaliteit van het docententeam in orde is. De docenten dekken gezamenlijk alle benodigde kwalificaties af. Met het oog op een goede begeleiding van het afstudeeronderzoek - zeker als het gaat om vakdidactisch-georiënteerd onderzoek – vindt het panel het aan te raden dat de begeleidende docenten ook zelf de gelegenheid krijgen om onderzoek te doen. In dat geval adviseert het panel uitbreiding van het team te overwegen.

Voorzieningen

De opleiding maakt gebruik van de ILS-brede voorzieningen. Voor de informatievoorziening naar studenten toe maakt zij gebruik van tweewekelijkse nieuwsbrieven, Scholar en studentenberaden. De opleiding heeft zich de afgelopen jaren ingespannen om de informatievoorziening naar studenten toe te verbeteren. Eén van de resultaten hiervan is het aanbieden van zelfstudieactiviteiten voor de deeltijd bij aanvang van de opleiding, in plaats van just-in-time, zoals dat voorheen gebeurde, waardoor de studenten een beter overzicht hebben over het programma en de studielast.

Conclusie

Het panel is tevreden over de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving. De kennisbasis Wiskunde is volledig geïmplementeerd en het programma is van voldoende niveau. De opbouw en samenhang binnen zowel het vakinhoudelijke deel als het vakdidactische deel is in orde. Hierbij adviseert het panel de opleiding om de opbouw en samenhang meer te expliciteren. Verder raadt het panel aan om de integratie van de vakinhoud enerzijds en de vakdidactiek en onderwijskunde anderzijds sterker aan te zetten. Het panel is tevreden over het verbeterde onderwijs in onderzoek(svaardigheden). Wel is het panel van oordeel dat de opleiding bij de cohorten van de derde- en vierdejaarsstudenten extra aandacht zou moeten besteden aan de voorbereiding op het afstudeeronderzoek. De opleiding is bezig met de implementatie van de twee afstudeerrichtingen. Het panel is tevreden over het didactisch concept en de vakspecifieke uitwerking daarvan en vindt de werkvormen adequaat.

Er vindt daarnaast een goede koppeling plaats met de beroepspraktijk. Aan internationalisering zou de opleiding, gezien de ambities van ILS, nog wat meer aandacht kunnen besteden. De kwaliteit van de studieloopbaanbegeleiding is in orde. Dit geldt over het algemeen ook voor de kwaliteit van de stage- en afstudeerbegeleiding, al varieert de kwaliteit van de begeleiding op stagescholen ondanks de inspanningen van de opleiding. Het panel vraagt hier blijvende aandacht voor. Het panel is tevreden over de kwaliteit van het docententeam. De kwaliteit zou nog verder kunnen toenemen door docenten de kans te geven zelf ook onderzoek te doen. Het panel concludeert dat de onderwijsleeromgeving het voor studenten mogelijk maakt om de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van de opleiding en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidingsspecifieke deel komt het panel voor de opleiding Wiskunde op Standaard 2 tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 3 Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. Het algemene deel beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van de toetsing op instituutsniveau. Het betreft hier zaken die gelden voor alle lerarenopleidingen. In de opleidings specifieke delen volgen de specifieke informatie en oordelen op de standaard per opleiding.

Algemeen deel

Toetskaders

De opleidingen volgen de uitgangspunten van het *HAN-instellingsplan 2012-2016* en *Toetsbeleid HAN ILS 2014-1015 (2014)* die de kaders bevatten voor de inrichting van toetsprogramma's en toetsprocessen en de borging van de toetskwaliteit. Leidend is het streven naar een valide, betrouwbaar en transparant systeem van toetsing. Met name aan de transparantie is recentelijk veel aandacht besteed.

Sinds de vorige visitatie is toetsing een belangrijk onderwerp van gesprek binnen ILS en binnen de opleidingsteams. Er is ingezet op professionalisering op het gebied van toetsing en binnen de opleidingsteams vindt er een levendige dialoog plaats over toetsing.

De toetsing wordt benaderd vanuit het principe van '*constructive alignment*'. Dit houdt in dat de doelen van het onderwijs, de onderwijsvormen/leeractiviteiten en de toetsing in samenhang worden ontworpen. De toetsvormen worden per onderwijseenheid specifiek ingericht, passend bij de leerdoelen en beroepscompetenties.

De Landelijke Kennis Toets (LKT) vormt bij alle opleidingen een vaste voorwaarde voor het afstuderen. Het verschilt per opleiding hoe studenten worden voorbereid op de LKT (extra oefenen of behorend tot normale lesstof). Over het algemeen is het panel tevreden over de resultaten bij de LKT's.

Toetsuitvoering

De toetsing en beoordeling van een aantal programmaonderdelen is ILS-breed vastgelegd en binnen alle opleidingen gelijk. Zo wordt naar tevredenheid van het panel de ontwikkeling van de competenties aan de hand van ILS-brede beoordelingsformulieren op drie momenten integraal getoetst: aan het einde van de propedeuse (hoofd fasebekwaam), aan het einde van het derde jaar (eind fasebekwaam) en aan het eind van het vierde jaar (startbekwaam). Daarnaast is ook de toetsing en beoordeling van de modules uit de generieke programmalijs onderwijskunde en de beoordeling van het werkplekleren ILS-breed georganiseerd. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsing en beoordeling van de generieke onderwijskundige onderdelen. De procedures en beoordelingsformulieren in het kader van de toetsing van het werkplekleren zijn in samenspraak met het werkveld ontwikkeld en volgens het panel helder en adequaat.

Beoordeling vindt plaats aan de hand van op vier niveaus uitgewerkte *rubrics*, waarin per competentie gedragsindicatoren met knock-outcriteria zijn beschreven.

De borging van de eindkwalificaties van de opleidingen vindt plaats in:

1. Het afstudeeronderzoek, dat volgens ILS-brede criteria aan de hand van *rubrics* wordt getoetst en beoordeeld. Het beoordelingsformulier is geënt op de beoogde eindkwalificaties onderzoek en richt zich in essentie op de probleemverkenning, de uitvoering van het onderzoek en de opbrengst van het onderzoek. Twee examinatoren voeren de beoordeling uit, waarvan er een niet betrokken is geweest bij de begeleiding. In het geval van een eindcijfer tussen de 6.0 en 6.4 vindt een extra beoordeling plaats door een expert.
2. De integrale toets startbekwaam. Deze toets bestaat uit twee onderdelen:
 - De Eindbeoordeling werkplekieren 3, die gebeurt aan de hand van een zelfevaluatieverslag van de studenten waarin zij aan de hand van de SBL-competenties aantonen aan het beoogde eindniveau te voldoen. Dit wordt in het eindbeoordelingsgesprek beoordeeld door de begeleider op de school en de docent van de opleiding (IPD), die eindverantwoordelijk is voor de beoordeling.
 - De Portfoliobeoordeling integraal handelen in de beroepspraktijk. Hiervoor schrijven studenten een verantwoordingsverslag waarin zij aan de hand van bewijsstukken uit het portfolio moeten aantonen dat zij hun handelen kunnen onderbouwen met de door hen verworven kennis en hun visie op het onderwijs. Dit verslag wordt beoordeeld door twee onafhankelijke examinatoren van ILS aan de hand van een *rubric* met prestatieniveaus op het niveau 'onvoldoende', 'voldoende' en 'goed'. In de *rubric* zijn de SBL-competenties en de Dublin descriptoren deels verwerkt.

Door het behalen van de integrale toets tonen studenten aan dat zij *reflective practitioners* zijn en op hbo bachelorniveau kunnen functioneren.

Het panel waardeert het gebruik van *rubrics* bij onder andere de beoordeling van het afstudeeronderzoek en de Portfoliobeoordeling integraal handelen in de beroepspraktijk. Zij vormen een belangrijke bron van informatie over de normering van de beoordeling en borgen daardoor de betrouwbaarheid van de beoordelingen. Door deze zaken instituutswijd te regelen wordt bovendien eenheid binnen het instituut gerealiseerd. Het panel stelt echter vast dat de *rubrics* bij de meeste opleidingen in de praktijk nog niet altijd op de juiste wijze worden gebruikt.

Zo constateert het panel na bestudering van de ingevulde beoordelingsformulieren van het verantwoordingsverslag (Portfoliobeoordeling integraal handelen in de beroepspraktijk) dat examinatoren juist het aspect reflectie in hun beoordeling regelmatig te weinig belichten. Men legt (onder andere in de commentaren) meer het accent op het handelen van de student in de praktijk. Hierdoor komt de beoordeling volgens het panel vaak neer op een beoordeling van het werkplekieren zelf (een soort korte herhaling van Eindbeoordeling werkplekieren 3) in plaats van op beoordeling van het hbo denkniveau (reflectie), wat de bedoeling is. Het panel betreurt dit en adviseert ILS om meer te sturen op het juiste gebruik van de *rubric* voor het verantwoordingsverslag en duidelijk te maken hoe het hbo denkniveau geoperationaliseerd wordt in de beoordeling van de reflecties. Verder constateert het panel dat in de *rubric* voor de beoordeling van het verantwoordingsverslag met de kwalificatie 'goed' niet een hoger hbo denkniveau wordt vastgesteld zoals wel de bedoeling is. Het panel adviseert dit aan te passen.

Daarnaast constateert het panel dat bij de beoordeling van het afstudeeronderzoek bij verschillende opleidingen regelmatig een tamelijk beperkte onderbouwing van de keuze voor een specifiek prestatieniveau van de *rubric* wordt gegeven. Daardoor zijn de argumenten waarom een prestatie op dat bepaalde niveau wordt geplaatst niet duidelijk. Tevens krijgen studenten dan beperkte feedback. Het panel raadt ILS aan er zorg voor te dragen dat ook bij het gebruik van *rubrics* er altijd voldoende onderbouwing van het oordeel wordt gegeven.

Naast de generiek bepaalde onderdelen, bevat elk opleidingsprogramma tevens opleidingsspecifieke onderdelen, waarvan de toetsing en beoordeling op opleidingsniveau is georganiseerd (zie opleidingsspecifieke deel van deze standaard). Per opleiding is een overzicht van het toetsprogramma en de bijbehorende studiepunten opgenomen in (een bijlage van) de Onderwijs- en Examenregeling (OER). In de studiegidsen, studiewijzers en in handleidingen zijn de details verder uitgewerkt.

Het panel heeft voor alle opleidingen een representatieve set van toetsen ingezien. Daaruit blijkt dat de opleidingen een brede variatie aan toetsvormen hanteren, toegesneden op het vakgebied, beroepssituaties, de leerlijn, de studiefase en de leerdoelen. In de modulehandleidingen zijn de toetsvormen beschreven. In de loop van de studiejaar worden de toetsen complexer, minder reproductief van aard en steeds meer gericht op de integratie van vakinhoud en vakdidactiek. Specificaties van de toetsing zijn te vinden in de studiegids.

Het panel stelt vast dat de studenten tevreden zijn over de toetsing binnen ILS. In de NSE-enquêtes zijn de studenten positief over de transparantie van de criteria waarop zij beoordeeld worden en over de aansluiting van de toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleidingen. Dit beeld werd tijdens het bezoek bevestigd in de gesprekken van het panel met de studenten en alumni van de verschillende opleidingen.

Borging kwaliteit toetsing

ILS heeft één examencommissie voor alle opleidingen. Conform de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek, heeft de examencommissie de taak om de kwaliteit van de toetsing te borgen. Zij bestaat uit zes à zeven personen met expertise op het gebied van toetsing en houdt zich bezig met alle aspecten van toetsing, tentamens, het vrijstellingenbeleid, digitale portfolio's en klachten.

Het instituut kent ook een toetscommissie. Het panel vraagt aandacht voor de positionering van de toetscommissie. De toetscommissie fungeert namelijk sinds enige tijd door mandatering deels als "verlengde arm" van de examencommissie, maar valt formeel nog onder het MT. Dit laatste staat op gespannen voet met het principe van onafhankelijkheid.

De examencommissie pakt haar borgingsfunctie actief op. Het panel stelt vast dat zij in het recente verleden haar aandacht vooral heeft gericht op de eindwerkstukken, de kennistoetsen en, na de implementatie van verbetermaatregelen, specifiek ook op de portfoliobeoordeling integraal handelen op het startbekwaamheidsniveau. De examencommissie voert tevens periodieke checks uit op het correct volgen van protocollen, zoals dat voor de ontwikkeling en vaststellen van kennistoetsen. Daarnaast voert de examencommissie steekproefsgewijs checks uit op afgenomen toetsen.

Het panel stelt vast dat er verschillende verbeteringen in de toetsing zijn doorgevoerd naar aanleiding van signalen van de examencommissie (bijvoorbeeld aanscherping van het Routingformulier toetsing). Het panel is tevreden met de wijze waarop de examencommissie haar functie vervuld.

Het panel stelt vast dat de kwaliteit van de beoordeling op de stageplek voldoende wordt geborgd door de verantwoordelijkheid voor de beoordeling in handen te leggen van getrainde en door de examencommissie aangewezen examinatoren van ILS zelf. Zo is op Opleidingsscholen en Samenwerkingsscholen het AB-team verantwoordelijk voor de kwaliteit van de beoordeling op de werkplek. Zowel de ABI als de ABS hebben een training gevolgd op het gebied van beoordelen. Het werkplekleren van studenten wordt beoordeeld door de SPD en de ABI, waarbij de ABI eindverantwoordelijk is en door de examencommissie is aangewezen als examinator. Op stagescholen is de IPD eindverantwoordelijk voor de beoordeling en aangewezen als examinator. De IPD is een docent/examinator van ILS en voldoet daarmee aan de professionaliseringseisen van het instituut.

Op het niveau van de toetsen zelf wordt ingezet op kwaliteitsborging door in de fase van de toetsconstructie het vier-ogen-principe toe te passen. Na toetsafname vindt psychometrische analyse plaats van daarvoor in aanmerking komende toetsen.

Externe validering van de toetsing wordt gerealiseerd door middel van intensieve contacten met het werkveld, andere organisatie-eenheden van de HAN en collega-lerenopleidingen. Verder zijn ook de landelijk vastgestelde kennisbases met de bijbehorende landelijke toetsing belangrijke externe ijkpunten.

Tenslotte vormt professionalisering van examinatoren en leden van de examencommissie eveneens een vorm van kwaliteitsborging. Naar tevredenheid van het panel streeft ILS ernaar dat alle examinatoren BKE-gecertificeerd zijn en dat in elke opleiding een SKE-gecertificeerde examinator werkzaam is. Ook vindt het panel het voorstel om benoeming in de toetscommissie afhankelijk te maken van SKE-certificering positief. Ambities voor de toekomst liggen bij een grotere nadruk op de toetsing in meer gepersonaliseerde vormen van leren en verbetering van de aansluiting op de actualiteit van de beroepspraktijk.

Conclusie

Het panel is tevreden over het ILS-brede systeem van toetsing. In de toetsen van de ILS-brede onderdelen van de programma's van de opleidingen is sprake van een heldere relatie tussen de beoordelingscriteria en de leerdoelen van de vakken en de toetsen zijn van voldoende niveau. De toetsvormen zijn adequaat en de procedures zijn helder beschreven. De beoordeling van de onderwijskundige onderdelen is voldoende inzichtelijk. Ook de beoordelingen van de afstudeeronderdelen zijn van voldoende kwaliteit. Het panel adviseert echter toe te zien op het juiste gebruik van de *rubrics* bij de beoordeling in de afstudeerfase. In het bijzonder de beoordeling van het reflectieve vermogen in het verantwoordingsverslag en de onderbouwing van de keuze voor het prestatieniveau binnen de *rubric* verdienen hierbij aandacht. De examencommissie vervult haar rol naar behoren. Het panel vraagt aandacht voor de positionering van de toetscommissie. Het panel is van oordeel dat de kwaliteit van de toetsing op het niveau van het instituut voldoende wordt geborgd.

Opleidingsspecifiek deel

Hieronder volgen per opleiding de bevindingen en het oordeel van het panel ten aanzien van de opleidingsspecifieke aspecten behorend bij Standaard 3. Indien niet anders is aangegeven, hebben deze betrekking op zowel de voltijd als de deeltijdvariant.

Zoals eerder genoemd (Standaard 2, algemeen deel) is alleen voor de KOP-opleidingen Scheikunde en Economie een standaard vakdidactisch programma ontwikkeld dat het panel heeft bestudeerd. Aangezien deze KOP-opleidingen ressorteren onder de opleidingen Natuur- en Scheikunde en Economie, hebben de bevindingen en oordelen ten aanzien van standaard 3 voor de opleidingen Natuur- en Scheikunde en Economie tevens betrekking op het vakdidactische deel van deze KOP-opleidingen. Specifieke informatie ten aanzien van de toetsing van het vakdidactische onderdeel van de KOP-opleidingen is onder een apart kopje in de beschrijvingen van de opleidingen Natuur- en Scheikunde en Economie opgenomen. De bevindingen en oordelen van het panel ten aanzien van de toetsing in het gemeenschappelijke onderwijskundige deel komen aan de orde bij de KOP-opleiding Pedagogiek, die apart wordt beschreven en beoordeeld.

Opleiding Aardrijkskunde

Toetsuitvoering

De opleiding Aardrijkskunde hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Daarnaast wordt de LKT Aardrijkskunde verplicht afgenomen. Deze dekt de delen van de landelijke kennisbasis. Ter voorbereiding op de LKT biedt de opleiding de studenten een 'opfriscursus' aan. Het panel is lovend over de transparantie van de toetsing. Studenten worden goed geïnformeerd over en voorbereid op de toetsing.

De opleiding heeft ervoor gekozen om de vakinhoud en vakdidactiek thematisch aan te bieden. De toetsing volgt deze keuze en daarom worden studenten al vanaf het eerste studiejaar per thema op het beoogde eindniveau getoetst.

Het panel constateert dat de opleiding Aardrijkskunde gebruik maakt van een ruime variatie aan toetsvormen, zoals schriftelijke tentamens, leertaken, verslagen, individuele presentaties, lesontwerpen, dossier en portfolio. Een voorbeeld van een vakspecifieke toetsvorm is het uitvoeren van een wijkonderzoek op basis van veldwerk en literatuur bij de owe VAK5: De ondergrond van Nederland & de stad.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is van mening dat de toetsen van voldoende niveau zijn. Het panel constateert dat een student op elk beoordelingscriterium minimaal voldoende moet scoren. In de opzet van de toetsing zijn de vakinhoudelijke competenties duidelijk zichtbaar.

De vragen en opdrachten vormen een uitgebalanceerde mix van niveaus. Daarnaast is het panel zeer te spreken over de kwaliteit van de toetsvragen bij de inhoudelijke vakken. Deze zijn vaak zeer uitdagend. Het panel vindt de toetsen van goede kwaliteit. Ook de kwaliteit van de beoordelingen is in de regel op orde.

Studenten zijn zeer tevreden over de toetsing van kennis en inzicht (93%) en de toetsing op vaardigheden (90%). Bovendien is de tevredenheid over de duidelijkheid van criteria waarop beoordeeld wordt sterk gestegen (85% in 2014 t.o.v.68% in 2013). Niet zo tevreden zijn de studenten over het tijdig nakijken van leertaken (63%). De opleiding geeft aan dat het beoordelen van de grote hoeveelheden verslagen veel tijd kost. Momenteel bezint men zich op manieren om de nakijklast van de talrijke verslagen te reduceren. De invoering van de leertaakdagen (zie opleidings specifieke deel Standaard 2) is hiervan een voorbeeld.

Borging kwaliteit toetsing

Naar aanleiding van de adviezen voortkomend uit de vorige visitatie heeft de opleiding in de voorbije jaren sterk ingezet op het verbeteren van de kwaliteit van de toetsing. De studiewijzers zijn herschreven en presenteren nu nauwgezet de relevante informatie met betrekking tot de toetsing (waaronder toetscriteria en rubrics). Standaard zijn er nu voor alle toetsen antwoordmodellen en het vier-ogen-principe wordt in de ontwerpfase consequent toegepast. Bovendien probeert de opleiding waar dat qua menskracht haalbaar is, ook peer review toe te passen bij het analyseren van de toetsen achteraf. In het studiejaar 2015/2016 zullen voor alle vakinhoudelijke en vakdidactische owe's toetsmatrijzen worden ontwikkeld (of, indien zij al aanwezig zijn, geactualiseerd) om zo de kwaliteit van de toetsing nog verder te borgen. Het panel onderschrijft het belang hiervan. Tenslotte draagt ook de LKT bij aan de borging evenals de deelname van de opleiding aan het ILS-brede project 'de toetsing getoetst'. Het panel is tevreden over de geleverde inspanningen van de opleiding om de kwaliteit van de toetsen te verbeteren. Zij heeft hier serieus werk van gemaakt. Bovendien heeft het panel vertrouwen in de wijze waarop de opleiding de borging inricht.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing goed is en dat ook de kwaliteit van de beoordelingen in orde is. De toetsing is zeer transparant en de kwaliteitsborging is van een goed niveau. Bovendien stuurt de opleiding op verdere versterking van de borging van de kwaliteit door onder andere het ontwikkelen van toetsmatrijzen. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Aardrijkskunde op standaard 3 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Biologie

Toetsuitvoering

De opleiding Biologie hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging.

De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Daarnaast wordt de LKT Biologie verplicht afgenomen. Deze dekt de delen van de landelijke kennisbasis.

In aansluiting op de verdere doorontwikkeling van de leerlijnen is de afgelopen jaren ook de toetsing onder de loep genomen. Voor alle toetsen en practica zijn transparantere beoordelingscriteria ontwikkeld die logisch voortvloeien uit de leerdoelen. Ook wordt sterker ingezet op de ondersteuning van studenten in hun leertraject via formatieve toetsing en is het aantal summatieve toetsen teruggebracht als zich doublures voordeden in het programma. Het panel vindt dit een goede zaak. Ook is aandacht besteed aan meer variatie in de toetsvormen door veelgebruikte toetsvormen (bijvoorbeeld posteropdrachten) te vervangen door andere, vergelijkbare opdrachten (bijvoorbeeld presentatie via zelfgemaakt filmpje).

Het panel constateert dat de inspanningen die de opleiding zich in de voorbije jaren heeft getroost, vruchten hebben afgeworpen. Het panel is tevreden over de gehanteerde toetsvormen. Deze vertonen een grote variatie (bijvoorbeeld (onderzoeks)posters, ontwerp opdrachten (bijvoorbeeld 3D-model hersenen), presentaties, etc.) en passen bij de diversiteit aan leerdoelen en werkvormen. Een voorbeeld van een vakspecifieke toetsvorm is de toetsvorm in jaar 2 over de celcyclus, waarbij studenten de opdracht krijgen om een biologisch proces te visualiseren. Hierbij werkt de opleiding nauw samen met de sectie drama. Een ander voorbeeld is het na bestudering uitwerken van de evolutionaire ontwikkeling van gespecialiseerde organen en deze uitgewerkte kennis didactisch verwerken in een powerpoint-, prezi-, video- of smartboardpresentatie (owe Ecologie 4 & Plant 3).

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is van mening dat de toetsen van voldoende niveau zijn. Er is een duidelijke relatie tussen de beoordelingscriteria en de leerdoelen. De toetsen zijn voorzien van een correctiemodel en een cesuur. Het panel is in de regel eveneens tevreden over de kwaliteit van de beoordelingen. Wel valt in de beoordelingen van de eindwerken op dat er verschillend omgegaan wordt met de mogelijkheid om feedback te geven ter onderbouwing van het oordeel. Voor de beoordelingen van de eindwerken geldt de opmerking van het panel ten aanzien van de onderbouwing van het oordeel bij het gebruik van *rubrics* uit het algemene deel van deze standaard.

Het panel heeft vernomen dat de opleiding van plan is om gebruik te gaan maken van digitale toetsing. In samenwerking met andere hogescholen wil men een database opzetten, zodat de opleiding digitale toetsing voor een aantal owe's kan gaan toepassen. Uiteindelijk beoogt de opleiding hiermee de betrouwbaarheid en validiteit te vergroten en tevens op termijn de werklast voor docenten te reduceren. Het panel vindt dit een goed initiatief.

Uit de NSE resultaten van 2014 blijkt dat studenten uiterst tevreden zijn over de aansluiting van de toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleiding (100%).

Borging kwaliteit toetsing

Door de evaluatie van de toetsing in de afgelopen jaren en de verbetermaatregelen die daaruit zijn voortgevloeid (zoals een duidelijke relatie tussen beoordelingscriteria en leerdoelen, passende toetsvormen, verwijderen van dubbelingen in toetsingsmomenten, etc.) en de scholing op het gebied van toetsing van docenten heeft de opleiding al flinke stappen gemaakt in de borging van belangrijke aspecten van de kwaliteit van de toetsing. De opleiding heeft voor de nabije toekomst de verdere aanscherping van beoordelingscriteria op de agenda staan. Ook de eerder genoemde ontwikkeling van een database voor digitale toetsing in samenwerking met andere hogescholen zal naar de mening van het panel de kwaliteit van de toetsing verder kunnen versterken. Tenslotte draagt ook de LKT aan de borging bij. Het panel heeft vertrouwen in de wijze waarop de opleiding de borging inricht.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing en beoordeling van de opleiding Biologie in orde is. De toetsing van de opleiding wordt op verschillende punten nog verder ontwikkeld. Met betrekking tot de beoordeling van de afstudeerwerken adviseert het panel de opleiding erop toe te zien dat in alle gevallen voldoende onderbouwing van het oordeel wordt gegeven. Dit zou het oordeel op deze standaard in de toekomst verder kunnen verhogen. De opleiding stuurt adequaat op verdere versterking van de borging van de kwaliteit. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Biologie op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Duits

Toetsuitvoering

De opleiding Duits hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. De toetsing van de taalverwerving (lees-, schrijf-, luister- en spreek-/gespreksvaardigheid) wordt afgenomen in samenwerking met het Goethe-Institut. De opleiding bereidt studenten adequaat voor op de Goethe-C1-Prüfung. Daarnaast wordt de LKT Duits verplicht afgenomen. Deze heeft betrekking op de kennis van studenten op het gebied grammatica & syntaxis alsmede op het gebied van de 'Landeskunde' (sociaal-culturele kennis over de doeltaallanden). Ook op de LKT worden studenten goed voorbereid.

Het panel constateert dat de opleiding Duits gebruik maakt van een ruime variatie aan toetsvormen die passen bij de diversiteit aan leerdoelen en werkvormen, zoals mondelinge en schriftelijke toetsen, portfolio's, werkstukken en een open-boek-tentamen. Het panel stelt vast dat de toetsvormen goed aansluiten bij de leerdoelen en de onderwijsvormen. Het streven van de opleiding naar integratie van de vakinhoud en vakdidactiek en de koppeling, vervolgens, met de beroepspraktijk komt ook tot uiting in de toetsing. Voorbeelden zijn het ontwerpen van een (deel)les historische Landeskunde en het uitvoeren daarvan in de eerste stage. Een ander voorbeeld is het ontwerpen van lesmateriaal voor uitspraak in het kader van de ope Fonetiek.

De opleiding maakt bij beoordelingen veelvuldig gebruik van rubrics. De rubrics voor beoordeling van de taalvaardigheid zijn ontleend aan het Europees Referentiekader (ERK). De beheersingsniveaus in de toetsing van opeenvolgende ope's volgen eveneens de opbouw in het ERK van A2 naar C1. Deze continuïteit strekt zich ook uit tot de afsluitende toetsing door het Goethe Instituut op C1-niveau. Rubrics worden tevens ingezet bij de mondelinge literatuurtoetsen in jaar 2 en bij de leeslijst ter verdieping in de vrije ruimte in jaar 4. Het panel beschouwt de inzet van goed gevalideerde rubrics als een goede ontwikkeling, omdat docenten in het ontwikkeltraject van rubrics intensief met elkaar in gesprek zijn over de beoordelingsmaatstaven. De resulterende rubrics geven studenten bovendien gedetailleerd inzicht in de wijze van beoordelen, hetgeen de transparantie ten goede komt.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsen en van de beoordelingsformats. Deze zien er doordacht uit en sluiten aan bij de leerdoelen. Ook over de kwaliteit van de beoordelingen is het panel in de regel tevreden. Tussentijdse feedback wordt veelvuldig gegeven. Specifiek voor de beoordelingen van het verantwoordingsverslag en het afstudeeronderzoek gelden de opmerkingen van het panel ten aanzien van het juiste gebruik van de rubric en de onderbouwing van het oordeel bij het gebruik van rubrics uit het algemene deel van deze standaard.

Tijdens het bezoek bleek dat de opleiding bezig is met het standaardiseren en objectiveren van de beoordelingscriteria per rubric (Mondeling taalvaardigheid 5 en Schriftelijke taalvaardigheid). Het panel heeft de overtuiging dat deze inspanningen een goede focus hebben en verder hun vruchten zullen afwerpen.

De NSE-resultaten laten zien dat de studenttevredenheid over de duidelijkheid van beoordelingscriteria een stijgende lijn vertoont. De aansluiting van de toetsing op de inhoud van het onderwijs, de kwaliteit van de toetsing van kennis en inzicht en de vaardighedentoetsing scoren hoog. Uit de NSE komt verder naar voren dat studenten minder tevreden zijn over het grote aantal toetsen, met name in de taalvaardigheid. De opleiding heeft daarop enkele toetsen samengevoegd om het totale aantal toetsen te reduceren. De bewuste keuze voor toetsing van de verschillende talige vaardigheden in elk semester leidt echter automatisch tot een nog steeds relatief hoog aantal. Los daarvan vraagt het panel zich af of de keuze voor minder, maar omvangrijker toetsen met verschillende cursusinhouden (maar wel een omvang van 7,5 EC) niet slechts een cosmetisch ingreep is.

Borging kwaliteit toetsing

Door de toepassing van het vier-ogenprincipe, het opstellen en successievelijk verbeteren van rubrics, de invoering van toetsmatrijzen en het opstellen van antwoord- respectievelijk correctiemodellen borgt de opleiding al belangrijke aspecten van de kwaliteit van de toetsing. Daarnaast draagt ook de LKT en de toetsing via het Goethe Instituut aan deze borging bij. Het panel vraagt wel aandacht voor een adequate onderbouwing bij het gebruik van de rubrics. De opleiding geeft aan in de toekomst via een versterkte inzet op goede toetsmatrijzen de validiteit van de toetsing nog te willen versterken. Het panel vindt dit een goed plan. Het panel is van mening dat de opleiding de kwaliteit van de toetsing voldoende borgt.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing van de opleiding Duits in orde is. Het panel is positief over de inzet van rubrics bij de beoordeling. Wel vraagt het panel aandacht voor de onderbouwing van het oordeel bij het gebruik van rubrics. De opleiding stuurt adequaat op het versterken van de borging van de kwaliteit. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsysteem en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Duits op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Economie

Toetsuitvoering

De opleiding Economie hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen en beschrijven hoe de constructieve alignment gerealiseerd wordt. Daarnaast wordt de LKT Economie verplicht afgenomen. Deze dekt de delen van de landelijke kennisbasis.

De opleiding kent een grote diversiteit aan toetsvormen, zoals kennistoetsen, leertaken, dossier en portfolio, presentaties, etc. Voorbeelden van vakspecifieke toetsvormen zijn in de eindfase van de opleiding het Werkstuk Ondernemingsplan, bestaande uit een marketingplan, personeelsplan, facilitair plan en een financieel plan, en een case study waarin de studenten zelf een vorm kunnen kiezen om hun economische analyse en visie te presenteren (bijvoorbeeld een krantenartikel, film, essay, adviesnota, collage, Prezi, Weblecture, etc.), waarbij de onderbouwing gebeurt vanuit economische principes, gangbare oorzaak/gevolg-redeneringen, modellen, theorieën, formules, etc. Het panel is tevreden over de toegepaste toetsvormen.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsen. De beoordelingscriteria sluiten goed aan bij de beoogde leerdoelen van de ope's en de toetsen zijn op niveau. In de vormgeving van het onderwijs speelt de actualiteit een rol van betekenis. Dit heeft ook gevolgen voor de toetsing, die daardoor niet vanaf de start van een bepaald vak volledig vastligt. Het panel waardeert het dat de actualiteit ook terugkomt in de toetsing. Daarnaast is de kwaliteit van de beoordelingen van voldoende niveau.

De studenttevredenheid over de toetsing is getuige de NSE 2014 zichtbaar gestegen, vooral met betrekking tot de duidelijkheid van criteria waarop beoordeeld wordt (88% 2014, (+9% t.o.v. 2013)) en de kwaliteit van de toetsing op kennis en inzicht (89%, (+10% t.o.v. 2013)). Het panel vindt dit een goede zaak. Kennelijk werpen de inspanningen van de opleiding gedurende de afgelopen jaren hun vruchten af (zie onder Borging kwaliteit van toetsing).

Toetsing vakdidactisch deel KOP-opleiding Economie

Het vakdidactische deel van de KOP-opleiding wordt getoetst aan de hand van verschillende leertaken die zijn gekoppeld aan het werkplekleren en die een onderdeel vormen van de integrale toets aan het einde van de opleiding. Het panel is tevreden over de toetsing in het vakdidactische deel van de KOP-opleiding.

Borging kwaliteit toetsing

De opleiding heeft de laatste jaren geïnvesteerd in het consequent afstemmen van leerdoelen, onderwijsvormen en toetsing. Dit beleid heeft vruchten afgeworpen. De opleiding gebruikt nu voor de beschrijving van leerdoelen de taxonomie van Bloom. Verder worden toetsmatrijzen ingezet om de constructie van toetsen te leiden. Door tijdgebrek kan het gebeuren dat de PDCA-cyclus met betrekking tot de matrijzen niet stelselmatig wordt afgerond. De opleiding wil hier in de toekomst beter op toezien en heeft daarom voor het komende jaar aanstellingsruimte gecreëerd voor twee docenten. Het panel onderschrijft het belang hiervan. De kwaliteit van de toetsing wordt verder versterkt door de toepassing van het vier-ogenprincipe. Tenslotte draagt ook de LKT bij aan de borging. Het panel heeft vertrouwen in de wijze waarop de opleiding de borging inricht.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing en beoordeling van de opleiding Economie in orde is. Dit geldt ook voor de toetsing van het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Economie. De opleiding heeft bovendien duidelijk aandacht voor het verder versterken van de borging van de toetskwaliteit. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidingsspecifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Economie op standaard 3 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Engels

Toetsuitvoering

De opleiding Engels hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. In de taalverwerving gebruikt de opleiding voor de toetsing van het tussenniveau (einde propedeuse) en het eindniveau de toetsen van de Cambridge Examinations CAE (ERK-niveau C1) en CPE (ERK-niveau C2). Daarnaast wordt de LKT Engels verplicht afgenomen. Deze dekt de drie delen van de landelijke kennisbasis: taalvaardigheid, taalkunde en sociaal-culturele kennis over de doeltaallanden.

De opleiding kent een grote diversiteit aan toetsvormen. Voorbeelden van vakspecifieke toetsvormen zijn de Study trip to Oxford excursie waarna studenten een presentatie moeten verzorgen (owe Historical English literature and cultural aspects), en het ontwikkelen van een brochure over een *special need* voor in de orthotheek van een school (owe English Enrichment option 1 and 2). Het panel stelt vast dat de toetsvormen aansluiten bij de leerdoelen. In de matrijzen wordt de koppeling met de taxonomie van Bloom gemaakt.

Kennis en inzicht worden vaker getoetst door middel van schriftelijke toetsen met (min of) meer gesloten en open vragen, terwijl praktische kennis (toepassing, analyse, creëren) vaker wordt getoetst door middel van een praktisch portfolio, een presentatie, een lesontwerp, een onderzoeksverslag of (sinds kort) een blog. Zo wordt tevens een koppeling met de beroepspraktijk gemaakt. Voor de meeste toetsen is reeds een toetsmatrijs beschikbaar. Met ingang van het nieuwe studiejaar zullen ook nieuwe vakken voorzien zijn van een uitgewerkte toetsmatrijs.

Tot tevredenheid van het panel ligt de ontwikkeling van toetsen altijd in handen van twee of meer docenten (vier-ogen principe). In dit overleg komen ook het antwoordmodel en de cesuur aan de orde. Na de toetsafname vindt nader overleg plaats over eventuele bijstelling van het antwoordmodel, over de cesuur en cijferbepaling. De opleiding is bezig om de intervisie ook uit te breiden naar de beoordeling van leertaken en probeert daarbij tot een effectief en efficiënt systeem te komen. Efficiëntieverhoging was tevens een oogmerk van invoering van het softwarepakket Question Mark Perception dat een geïntegreerd platform biedt voor de hele toetscyclus van ontwerp tot analyse.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsen. De beoordelingscriteria sluiten goed aan bij de beoogde leerdoelen van de owe's. Ook zijn de beoordelingen in de regel kwalitatief in orde. Het valt het panel positief op dat feedback veelvuldig wordt gegeven. Wel wisselt de kwaliteit van de schriftelijke feedback enigszins. Ten aanzien van de becijfering en beoordeling van de eindstage geldt de opmerking van het panel ten aanzien van de onderbouwing van het oordeel bij het gebruik van rubrics uit het algemene deel van deze standaard.

Uit de NSE blijkt dat de studenttevredenheid over de toetsing van kennis en inzicht en de toetsing van vaardigheden bijzonder groot is (92%). Bovendien gaven de studenten tijdens het bezoek aan zeer tevreden te zijn over de aansluiting van de toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleiding en over de duidelijkheid van de beoordelingscriteria.

Borging kwaliteit toetsing

De opleiding borgt de kwaliteit van de toetsing op verschillende manieren. De consequente toepassing van intervisie (vier-ogenprincipe) in de verschillende fasen van de toetscyclus, het opstellen van rubrics en de invoering van toetsmatrijzen voor alle toetsen dragen alle bij aan de toetskwaliteit. Daarnaast draagt ook de LKT en de toetsing via de CAE en CPE van Cambridge Examinations aan deze borging bij. De opleiding geeft aan in de toekomst via een versterkte inzet op goede toetsmatrijzen de validiteit van de toetsing nog te willen versterken. Het panel vindt dit een goed voornemen en heeft vertrouwen in de wijze waarop de opleiding de interne en externe borging inricht.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing en beoordeling van de opleiding Engels in orde is. Het panel vraagt de opleiding erop toe te zien dat de cijfers voor de eindstage in alle gevallen worden onderbouwd. De opleiding stuurt adequaat op het versterken van de borging van de kwaliteit.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Engels op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Frans

Toetsuitvoering

De opleiding Frans hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de toegangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Voor taalverwerving maakt de opleiding gebruik van de DELF- en DALF- toetsen. Daarnaast wordt de LKT Frans verplicht afgenomen. Deze dekt de drie delen van de landelijke kennisbasis: taalvaardigheid, taalkunde en sociaal-culturele kennis over de doeltaal landen. De opleiding biedt studenten ter voorbereiding op de LKT facultatieve 'opfrissen' grammatica en cultuurkunde aan, waarin tevens aandacht wordt besteed aan de in de toets gebruikte terminologie en het soort vragen dat studenten kunnen verwachten.

De opleiding kent een grote variëteit aan toetsvormen die in overeenstemming zijn met de verschillende leerdoelen en werkvormen, zoals kennistoetsen, leertaken, mondelinge tentamens, presentaties en drama-uitvoeringen. Deze laatste worden in de voltijdse variant bij literatuur in jaar 1 en 2 ingezet, om te bevorderen dat studenten in het Frans adequaat communiceren voor een publiek. Een ander voorbeeld van een vakspecifieke toetsvorm is de presentatie met behulp van een zelfgemaakte film of powerpoint die studenten voor het deeltentamen Culturele excursie van de ope Taalverwerving 2 ERK B1 moeten geven. Deze presentatie wordt beoordeeld op inhoud, taal, ICT-vaardigheden en originaliteit.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsen. De beoordelingscriteria sluiten goed aan bij de leerdoelen van de vakken. Het is het panel bovendien positief opgevallen dat docenten in een aantal tentamens met het stempel 'kennistoets', erin slagen om variatie aan te brengen in vraagtypes en de praktijkgerichtheid ook in deze toetsen naar voren te brengen. Dit sluit aan bij de wens van de opleiding om vakinhoud, vakdidactiek en de praktijk van het beroep van leraar te integreren. Het panel geeft de opleiding als overweging mee om deze aanpak, waar mogelijk, ook bij de kennistoetsen grammatica en syntaxis te hanteren. Vooral bij grammatica is het volgens het panel mogelijk om met taaltaken te werken, zodat de studenten leren inzien hoe zij in hun eigen beroepspraktijk de relevantie en inzetbaarheid van grammaticatraining kunnen demonstreren.

Het panel is in de regel eveneens positief over de kwaliteit van de beoordelingen. Uit de ingevulde beoordelingsformulieren blijkt de grote betrokkenheid van het docententeam. Niet alleen uit de woordverslagen, maar ook uit de talrijke tussentijdse besprekingen en feedbackmomenten. De studenten halen dit element in het gesprek tijdens het bezoek ook als een positief punt aan.

De feedback is echter naar de mening van het panel vaak vooral handelingsgericht, met algemeen onderwijskundige focus (bijvoorbeeld begeleiding van en contact met leerlingen) en doorgaans weinig vakdidactisch onderbouwd. De vakdidactische insteek komt enkel bij de competentie Vakinhoudelijk/vakdidactisch competent aan bod en dan vaak summier. Het panel adviseert de opleiding om bij de beoordeling ook voldoende aandacht te schenken aan de vakdidactische aspecten.

Specifiek voor de beoordelingen van de afstudeerwerken geldt dezelfde opmerking als bij het oordeel over het gebruik van *rubrics* uit het algemene deel van deze standaard. Bovendien heeft het panel de indruk dat de scoringsmogelijkheid van 0-3-5 van de *rubric* een bepaald beoordeelgedrag in de hand werkt, waarbij vaak voor score 3 gekozen wordt. Het panel adviseert de opleiding dit goed in de gaten te houden.

In de NSE 2014 waren studenten kritisch (59%) over de duidelijkheid van beoordelingscriteria. Ook vinden studenten de kwaliteit van de toetsing op kennis en inzicht en op vaardigheden voor verbetering vatbaar (79%, resp. 76%). Recentelijk heeft de gehele sectie deelgenomen aan nascholing op het gebied van toetsontwikkeling en –beoordeling. Het panel heeft vernomen dat in het verlengde hiervan sommige beoordelingsformulieren reeds zijn aangepast. De opleiding heeft voorts de (door)ontwikkeling van toetsmatrijzen en de aanscherping van beoordelingscriteria als aandachtspunt voor de komende tijd geformuleerd. Deze informatie zal vervolgens in de studiewijzers opgenomen worden, zodat de transparantie van de toetsing vergroot wordt. Het panel is tevreden met de wijze waarop de opleiding deze punten oppakt en is van oordeel dat zij deze met de reeds genomen en de geplande acties voldoende adresseert.

Borging kwaliteit toetsing

De toepassing van het vier-ogenprincipe vormt al een belangrijke bijdrage aan de kwaliteitsborging van de toetsing. Daarnaast draagt ook de LKT en de DELF/DALF-examinering aan deze borging bij. De opleiding zet gericht nascholing in om de kwaliteit van de toetsing verder te verhogen en geeft aan in de toekomst via een versterkte inzet op goede toetsmatrijzen en duidelijke beoordelingscriteria de validiteit van de toetsing nog te willen versterken. Het panel onderschrijft het belang hiervan. Het panel heeft vertrouwen in de wijze waarop de opleiding de kwaliteitsborging inricht. Adequate feedback vormt voor een deel ook de rechtvaardiging van de toegekende scores (en heeft om die reden ook een borgende functie) en daarom beveelt het panel de opleiding aan dit aspect verder te versterken.

Conclusie

Het panel concludeert dat de toetsing en beoordeling van de opleiding Frans van voldoende kwaliteit is. Het panel waardeert de variatie in vraagtypes en de praktijkgerichtheid in de kennistoetsen. Bij de beoordeling adviseert het panel om ook voldoende aandacht te schenken aan de vakdidactische kant van de onderbouwing. In het bijzonder voor de beoordeling van de afstudeerwerken adviseert het panel om goed in de gaten te houden of de puntentoekenning in lijn is met de schriftelijke motivering. De opleiding stuurt op het verder versterken van de borging van de kwaliteit. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsysteem en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Frans op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Geschiedenis

Toetsuitvoering

De opleiding Geschiedenis hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Daarnaast wordt de LKT Geschiedenis verplicht afgenomen. Deze dekt de landelijke kennisbasis (de kennis van de tien tijdvakken en het historisch denken) af.

De opleiding Geschiedenis heeft er voor gekozen om het vakinhoudelijk programma volgens het principe van het spiraalcurriculum vorm te geven. In de toetsing houdt de opleiding deze lijn vast. Hierdoor ligt in de propedeuse de focus meer op kennis en begrip, terwijl in de hoofd- en eindfase de focus meer naar de hogere orde vragen verschuift. Het panel begrijpt en waardeert deze keuze.

De opleiding maakt gebruik van kennistoetsen en een breed palet aan leertaken die passen bij de verschillende leerdoelen en werkvormen. De leertaken toetsen de kennis op toepassingsniveau (de hogere beheersingsniveaus van Bloom). De leertaken zijn meestal vormgegeven in de vorm van een onderzoek, dat uitmondt in een schriftelijke verslaglegging (essay, paper, betoog, etc.) of een mondelinge presentatie. In de propedeuse zijn bewust veel individuele leertaken opgenomen, om zo te kunnen bepalen of een student bij de opleiding en de opleiding bij de student past. Dit vindt het panel met het oog op een goede doorstroming een verstandige keuze. Tevens wordt op deze wijze 'meeliften' voorkomen. Naast deze presentatievormen worden er in de eindfase ook mondelinge tentamens afgenomen (gekoppeld aan leeslijsten). Het panel is tevreden over de toegepaste toetsvormen.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsen. De beoordelingscriteria zijn helder gerelateerd aan de leerdoelen en het niveau van de toetsen is op orde. Het panel is eveneens tevreden over de kwaliteit van de beoordelingen, in het bijzonder die van het praktijkonderzoek. Het panel waardeert de aandacht voor de ethiek in het beoordelingsmodel van het praktijkonderzoek. Het panel stelt daarnaast vast dat de opleiding de feedback-functie serieus neemt, maar nog zoekt naar een betere balans in het hanteren van de huidige beoordelingscriteria en het geven van nuttige feedback in woorden enerzijds en een redelijke tijdsinvestering anderzijds. Studenten geven aan de feedback erg op prijs te stellen, maar het is vaak lastig voor docenten om het nakijkwerk binnen de gestelde nakijktermijn af te ronden. Studenten moeten daardoor soms vooral bij de leertaken te lang op hun resultaat wachten, zo bleek uit het gesprek met studenten en alumni tijdens het bezoek. Het panel is het met de opleiding eens dat het belangrijk is, zowel voor de docenten als voor de studenten, om te zoeken naar wegen waarop dit punt geadresseerd kan worden.

De studenttevredenheid in de NSE 2014 over de toetsing van kennis en inzicht en over de aansluiting van de toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleiding ligt op een hoog niveau (beide 85%).

Borging kwaliteit toetsing

Door het gebruik van toetsmatrijzen voor de kennistoetsen, de consequente toepassing van intervisie (vier-ogenprincipe) in de constructie- en beoordelingsfase van de toetscyclus, de systematische analyse van toetsresultaten en het doorontwikkelen van kennistoetsen borgt de opleiding al belangrijke aspecten van de kwaliteit van de toetsing. Het panel concludeert dat de toetscyclus van ontwerp via afname naar analyse over het algemeen op een systematische manier doorlopen wordt. Daarbij vormt ook de vaktoetscommissie, die tot taak heeft alle toetsen kritisch te evalueren, een extra waarborg voor de toetskwaliteit. Ook de LKT draagt zijn steentje bij aan de kwaliteitsborging. Het panel heeft tot zijn tevredenheid vernomen dat de opleiding de komende tijd verder zal werken aan de toetskwaliteit door de inhoud van de owe's en de wijze waarop deze wordt getoetst verder te verbeteren. Het panel is tevreden over de wijze waarop de opleiding de borging van de kwaliteit van de toetsing vormgeeft.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing van de opleiding Geschiedenis in orde is en dat de opleiding voldoende aandacht heeft voor het verder versterken van de borging van de kwaliteit. De opleiding is nog zoekende naar een balans tussen het geven van waardevolle feedback, een redelijke tijdsinvestering en de naleving van de nakijktermijnen. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Geschiedenis op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Natuur- en Scheikunde

Toetsuitvoering

De opleidingen Natuur- en Scheikunde hanteren de ILS-brede toetskaders. De studiegidsen beschrijven in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing meestal ook zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Daarnaast worden de LKT Natuurkunde en de LKT Scheikunde verplicht afgenomen. Deze dekken acht delen (de domeinen die fundamentele begrippen zoals kracht, warmte en licht betreffen), respectievelijk zestien delen (die de scheikundige begrippen betreffen) van de landelijke kennisbasis.

De toetsing volgt de indeling van de opleiding. Dat wil zeggen dat na het geïntegreerde eerste studiejaar de toetsing opleidings specifiek is vormgegeven voor Natuurkunde dan wel Scheikunde.

De opleidingen hanteren beide een diversiteit aan toetsvormen die goed aansluiten bij de leerdoelen en werkvormen, zoals kennistoetsen, dossiers, portfolio's, essay's en een enkele vaardigheidstoets. Voorbeelden van vakspecifieke toetsvormen zijn bij het vak Integraal handelen in de beroepspraktijk 2 het schrijven van een essay over een aspect van het gebruik van practica in het NaSk onderwijs (Scheikunde), of het (her)schrijven van practica-instructies en de zelfbouw van een practicuminstrument (Natuurkunde).

De toetsen van de opleiding Natuurkunde zijn ontworpen volgens het RTTI-model. Dit model biedt studenten een extra handvat om inzicht te krijgen in de verwerving van bepaalde vaardigheden en de toetsing daarvan. De toetsen van de opleiding Scheikunde zijn samengesteld aan de hand van de taxonomie van Bloom. Uit de resultaten van de NSE 2014 blijkt dat studenten Natuurkunde meer tevreden zijn over de duidelijkheid van beoordelingscriteria dan de studenten Scheikunde (Natuurkunde: 87%, Scheikunde 67%). Op grond daarvan heeft de opleiding Scheikunde besloten om eveneens het RTTI-model te gaan gebruiken. Het panel waardeert het dat de opleiding Scheikunde zich inspanst om de procedures en beoordelingscriteria voor studenten op deze wijze transparanter te maken.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen van beide opleidingen ingezien. Het panel is positief over de kwaliteit van de toetsen van de opleiding Natuurkunde. Er is een duidelijke relatie tussen de beoordelingscriteria en de leerdoelen van de owe's en de toetsen zijn van voldoende niveau. Het panel waardeert bij de opleiding Natuurkunde de afwisseling in de vraagvorm in de toetsen (bijvoorbeeld meerkeuzevragen om ook voorbereid te zijn op de LKT). Ook de kwaliteit van de beoordelingen is in orde. De beoordelingen worden nauwgezet uitgevoerd.

Over de kwaliteit van de toetsen van de opleiding Scheikunde is het panel tevreden. De relatie tussen de beoordelingscriteria en de leerdoelen van de owe's is in de regel voldoende geëxpliciteerd. Bij de kennistoetsen zou deze koppeling soms nog verbeterd kunnen worden. De kennistoetsen zijn van voldoende niveau en het practicumdossier is een krachtig en efficiënt middel om de experimentele kennis en vaardigheden van de studenten formatief en summatief te evalueren en te beoordelen. Ten aanzien van de kennistoetsen stelt het panel tot zijn tevredenheid vast dat bij deze toetsen wordt aangegeven wat de deelscores per vraag zijn en dat de toetsen vooraf worden voorzien van een uitwerking en correctiemodel. Het panel is van mening dat aan de kwaliteit van deze toetsen verder kan worden bijgedragen door ook de onderverdeling van scorepunten binnen een vraag aan te geven en uit te sluiten dat binnen een vraag meerdere vragen gesteld worden. Daarmee kan de transparantie in puntentoekening worden versterkt. Een stelselmatig gebruik van toetsmatrijzen en standaard toepassing van het vier-ogenprincipe zou de kwaliteit verder kunnen versterken (zie ook Borging kwaliteit toetsing). Het panel vindt het positief dat de opleiding Scheikunde zelf inziet dat hierin een verbeteringslag gemaakt kan worden en dat zij dit ook voornemens is te doen.

De opleidingen Natuurkunde en Scheikunde zijn momenteel doende om voor de practicumdossiers een gestandaardiseerd beoordelingsformat te ontwikkelen met heldere beoordelingscriteria met als doel het beoordelingsproces te vereenvoudigen. Daarin zal digitalisering ook ingezet worden om op termijn de werkdruk voor docenten te reduceren. Het panel vindt dit een goed initiatief.

Bij de opleiding Natuurkunde stelt het panel vast dat de studenten doorgaans klassikaal feedback krijgen, maar dat er ook gelegenheid is het resultaat individueel met de docent te bespreken. Bij de opleiding Scheikunde wordt weinig inhoudelijke feedback gegeven. Het panel adviseert beide opleidingen om de feedback verder te verbeteren en te individualiseren. Dit komt tevens de transparantie ten goede.

Uit de resultaten van de NSE 2014 en de gesprekken met studenten tijdens het bezoek blijkt dat studenten tevreden tot zeer tevreden zijn over de aansluiting van de toetsing en beoordeling bij de inhoud van de opleiding (Natuurkunde: 87%, Scheikunde: 100%).

Toetsing vakdidactisch deel KOP-opleiding Scheikunde

Het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Scheikunde wordt getoetst aan de hand van verschillende leertaken die zijn gekoppeld aan het werkplekleren en die een onderdeel vormen van de integrale toets aan het einde van de opleiding. Er is duidelijk omschreven hoe getoetst en beoordeeld wordt. Het panel is tevreden over de toetsing in het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Scheikunde.

Borging kwaliteit toetsing

Afgezien van de LKT's die aan de kwaliteitsborging bijdragen, borgen de opleidingen de kwaliteit van de toetsing al op verschillende wijzen. Zo maakt de opleiding Natuurkunde gebruik van het landelijk overleg om het niveau van bijvoorbeeld de toetsen Mechanica te toetsen. Ook de keuze voor het gebruik van het RTTI-model bij het ontwikkelen van toetsen draagt bij aan de kwaliteitsborging (transparantie). Daarnaast wordt in beide opleidingen – waar dit mogelijk is - het vier-ogenprincipe gehanteerd, met name in de fase van de toetsconstructie aan de hand van correctiemodellen. Naar de mening van het panel zou de *peer review*, de analyse van de toetsresultaten en de evaluatie in beide opleidingen verder versterkt en gestandaardiseerd kunnen worden. Ook raadt het panel de opleidingen aan om toetsmatrijzen stelselmatig het uitgangspunt voor de toetsconstructie te laten zijn. Hierdoor kunnen volgens het panel oneffenheden in toetsen (zoals incidenteel inconsequenties in de puntentoekening van een kennistoets bij Scheikunde) voorkomen worden. Een checklist voor toetsconstructie zou bovendien een handig hulpmiddel kunnen vormen bij het construeren van toetsen.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing en beoordeling van de opleidingen Natuurkunde en Scheikunde in orde is. Dit geldt ook voor de toetsing van het vakdidactische deel van de KOP-opleiding Scheikunde. De opleidingen sturen reeds sterker op het versterken van de kwaliteitsborging van de toetsing. Het panel raadt aan om daarbij specifiek aandacht te schenken aan een verdere versterking van *peer review*, de analyse van de toetsresultaten en evaluatie. Daarbij raadt het panel aan om het gebruik van toetsmatrijzen te standaardiseren. Tevens beveelt het panel de opleidingen aan de feedback verder te verbeteren en te individualiseren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetssysteem en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van de opleidingsspecifieke delen van de toetsing komt het panel voor de opleiding Natuurkunde op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetssysteem en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van de opleidingsspecifieke delen van de toetsing komt het panel voor de opleiding Scheikunde op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Nederlands

Toetsuitvoering

De opleiding Nederlands hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Daarnaast wordt de LKT Nederlands verplicht afgenomen. Deze dekt de vijf delen van de landelijke kennisbasis: vakdidactiek, taalvaardigheid, taalbeschouwing, fictie en context.

De opleiding kent een grote diversiteit aan toetsvormen die passen bij de diversiteit aan leerdoelen en werkvormen zoals kennistoetsen, dossiers, blogs en presentaties. Voorbeelden van vakspecifieke toetsvormen zijn het maken van een lesontwerp bij de owe Taalvaardigheid 1, of het maken van een auditief invuldictee bij de deelttoets Kennistoets werkwoordspelling van de owe Taalbeschouwing en oriëntatie op onderzoek.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsen. De beoordelingscriteria sluiten goed aan bij de leerdoelen van de owe's en bij de beoogde eindkwalificaties. De beoordelingen zijn eveneens van goede kwaliteit. Deze zijn helder en adequaat. Bij de stages en de eindwerkstukken wordt er goed en zorgvuldig gebruik gemaakt van de bestaande formulieren door zowel begeleiders van het instituut als van de werkplek. De schoolbegeleiders maken duidelijk werk van het woordrapport werkpleklers.

Het panel constateert dat het aantal toetsen dat de opleiding afneemt groot is. De opleiding vindt terecht de kwaliteit van het toetsbouwwerk belangrijker dan de kwantiteit van de toetsen. Dat leidt tot een grote variëteit van toetsen, waarbij de focus terecht ligt op kennis, toepassing en inzicht. Maar het leidt toch ook tot een groot aantal toetsen. De vele toetsen nemen verhoudingsgewijs veel tijd van het personeel in beslag en leggen ook een zekere druk op studenten. De opleiding is zich hiervan bewust en evalueert momenteel de verschillende toetsvormen. Daarbij wordt gekeken in hoeverre het aantal toetsen per owe gereduceerd kan worden. Ook wordt gekeken of meer intensieve toetsvormen (zoals dossiers) in aantal kunnen worden terug gebracht. Het panel is van mening dat het goed is dat er naar alternatieven wordt gekeken die minder tijdrovend zijn. Deze ontwikkeling mag volgens het panel overigens niet ten koste gaan van het afstudeeronderzoek waarin alle onderdelen van de opleiding culmineeren.

Uit de NSE 2014 blijkt dat studenten zeer tevreden zijn over de aansluiting van de toetsing op de inhoud van de opleiding (91%). Ook over de duidelijkheid van beoordelingscriteria (83%), de toetsing van kennis en inzicht (87%) en de toetsing van vaardigheden (81%) zijn studenten tevreden.

Borging kwaliteit toetsing

De opleiding borgt de kwaliteit van de toetsing voornamelijk door voorafgaand aan de toetsafname en in de beoordelingsfase het vier-ogen-principe toe te passen. Tot tevredenheid van het panel worden bij alle toetsvormen collega's ingeschakeld om de intersubjectiviteit van de beoordeling te vergroten. Daarnaast maakt de opleiding gebruik van toetsmatrijzen, die in overleg met collega's steeds zorgvuldig samengesteld en geëvalueerd worden.

Conclusie

Het panel concludeert dat de toetsing en beoordeling van de opleiding Nederlands van goede kwaliteit is. Het panel is in het bijzonder zeer te spreken over de kwaliteit van de beoordelingen van vooral de eindwerken en de stages. Bovendien dragen de verschillende vormen van peer review en het gebruik van toetsmatrijzen bij aan een goede borging van de kwaliteit van de toetsing. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidingsspecifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Nederlands op standaard 3 tot het oordeel **goed**.

KOP-opleiding Pedagogiek

Toetsuitvoering

De KOP-opleiding Pedagogiek hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Er bestaat geen LKT voor Pedagogiek.

Conform het HAN-ILS brede toetsbeleid wordt beoordeeld of studenten aan de gevraagde generieke docentcompetenties en de Dublin descriptoren en vakdidactiek voldoen aan de hand van de Portfoliobeoordeling integraal handelen in de beroepspraktijk. Daarnaast zijn deeltoetsen ontwikkeld om zo specifiek aandacht te besteden aan het toetsen van de vakdidactische competenties. Deze deeltoetsen bestaan uit leertaken die zijn gekoppeld aan het werkplekleren en een onderdeel vormen van de integrale toets aan het einde van de opleiding.

De opleiding hanteert diverse toetsvormen die uitstekend passen bij de verschillende leerdoelen en werkvormen, zoals kennistoetsen, portfolio's, leertaken, performance-beoordelingen. Recentelijk zijn twee schriftelijke leertaken vervangen door een audiovisuele presentatie, om meer diversiteit te verkrijgen.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel vindt de toetsen van een goede kwaliteit. De beoordelingscriteria dekken de leerdoelen af en ook het niveau van de toetsen is goed. Dit geldt eveneens voor de kwaliteit van de beoordelingen. Deze worden volgens het panel nauwgezet uitgevoerd. Het panel adviseert de opleiding wel om aandacht te besteden aan verdere uitwerking van de feedback. In sommige gevallen acht het panel de feedback nu nog wat te beknopt.

Het panel heeft vernomen dat de opleiding de wens heeft om bij de Portfoliobeoordeling integrale toets sterker gepersonaliseerd te toetsen. Tegelijkertijd wil de opleiding de werkdruk van docenten ten aanzien van de Portfoliobeoordeling integrale toets reduceren. De opleiding zoekt momenteel naar een meer werkbare variant voor de beoordeling, die meer recht doet aan de duur van de opleiding.

Borging kwaliteit toetsing

Om de kwaliteit van de toetsing te borgen wordt bij de toetsconstructie gebruik gemaakt van het vier-ogen principe. Daarnaast besteedt de opleiding door middel van intervisieoverleg aandacht aan de kwaliteit van de beoordeling van de integrale toetsing. Ook vindt onderlinge afstemming plaats over de beoordeling van leertaken. Het panel waardeert de belangrijke rol van *peer review* in de toetsing van de opleiding. Aan de borging van de toetsing van de generieke kennisbasis wordt aandacht besteed door het hanteren van een toetsmatrijs en door een psychometrische analyse.

Conclusie

Het panel concludeert dat de toetsing van de KOP-opleiding Pedagogiek van goede kwaliteit is. Ook besteedt de opleiding met het veelvuldig toepassen van peer review veel aandacht aan de borging van de kwaliteit van de toetsing. Nog verdere versterking van de kwaliteit van de toetsing zou bereikt kunnen worden door de feedback nog meer uit te werken. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidings specifieke deel van de toetsing komt het panel voor de KOP-opleiding Pedagogiek op standaard 3 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Wiskunde

Toetsuitvoering

De opleiding Wiskunde hanteert de ILS-brede toetskaders. De studiegids beschrijft in overzichtelijke schema's per vak de ingangseisen, de leerdoelen en de beoogde eindkwalificaties waaraan het vak bijdraagt, de te verwerven competenties, werkvormen, de toetsvorm en indien van toepassing zaken als voorlopige cesuur en weging. De studiewijzers bevatten een nadere uitwerking van beoordelingscriteria per afzonderlijk (deel)tentamen. Daarnaast wordt de LKT Wiskunde verplicht afgenomen. Deze dekt de delen van de landelijke kennisbasis. De opleiding biedt de studenten extra voorbereiding voor de LKT aan (voor vrije studiepunten).

De opleiding kent veel schriftelijke tentamens. Voor het toetsen van de vakdidactiek worden vaak praktische opdrachten en werkstukken als toetsvorm gekozen. Daarnaast worden ook vele andere toetsvormen gebruikt, zoals het ontwerpen van apps en kennisclips, artikelen voor een vaktijdschrift, het knutselen aan ruimtelijke figuren, het maken van een tekeninstrument voor meetkundige constructies en deelname aan landelijke wedstrijden. Met dit brede palet aan toetsvormen doet de opleiding recht aan de diversiteit aan leerdoelen en werkvormen van de opleiding. Tegelijkertijd fungeren de verschillende soorten toetsvormen als voorbeelden voor toetsvormen die studenten zelf later in de praktijk kunnen gebruiken. Het panel waardeert de variatie aan (creatieve) toetsvormen.

Tijdens het bezoek heeft het panel een representatieve selectie van afgenomen toetsen en afgeronde beoordelingen ingezien. Het panel is tevreden over de kwaliteit van de toetsing. Er is een duidelijke relatie tussen de beoordelingscriteria en de leerdoelen van de ope's. De toetsen zijn tot tevredenheid van het panel geconstrueerd volgens de zogenaamde 'toetspiramide', waarbij opgaven van divers niveau zijn opgenomen. Ook de kwaliteit van de beoordelingen is in de regel op orde. Specifiek voor de beoordelingen van Werkplekieren 3, Integrale Toets en het afstudeerverslag geldt de opmerking van het panel ten aanzien van de onderbouwing van het oordeel bij het gebruik van *rubrics* uit het algemene deel van deze standaard.

Het panel heeft vernomen dat de opleiding in de nabije toekomst een instaptoets wil ontwikkelen om de beheersing van de vereiste voorkennis in kaart te kunnen brengen. Dit biedt aanknopingspunten voor de ontwikkeling van een remediërend programma, waardoor studievertraging en uitval zouden kunnen worden gereduceerd. Het panel vindt dit een goed initiatief.

Uit de resultaten van de NSE 2014 blijkt dat studenten tevreden zijn over de duidelijkheid van beoordelingscriteria (81%) en de aansluiting van de toetsing op de inhoud van de opleiding (82%). Zeer tevreden zijn zij bovendien over de kwaliteit van de toetsing op vaardigheden (93%).

Borging kwaliteit toetsing

De opleiding borgt de kwaliteit van de toetsen doordat bij iedere toets minimaal twee docenten zijn betrokken. Daarnaast dragen de *rubrics*, die in veel gevallen worden gebruikt, bij aan de betrouwbaarheid van de toetsing en beoordeling. Ook dragen zij bij aan de transparantie, omdat zij studenten informeren over het vereiste prestatieniveau. Verder worden tentamenresultaten achteraf geëvalueerd. Daarnaast draagt ook de LKT aan de borging bij. De opleiding heeft er bewust voor gekozen om geen toetsmatrijzen te gebruiken, omdat zij dit niet voldoende zinvol acht. Toch adviseert het panel om voor de toetsen van de wiskundevakken hiermee ervaring op te gaan doen om zo de eenheid in toetsing en beoordeling over de verschillende vakken en jaren meer uniform te maken.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kwaliteit van de toetsing en beoordeling van de opleiding Wiskunde in orde is en dat de opleiding zich voldoende inspant om de kwaliteit van de toetsing te borgen. De borging van de toetskwaliteit kan nog verder versterkt worden door het gebruik van toetsmatrijzen. Op basis van de conclusies ten aanzien van het ILS-brede deel van het toetsstelsel en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het opleidingsspecifieke deel van de toetsing komt het panel voor de opleiding Wiskunde op standaard 3 tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. Het algemene deel beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel ten aanzien van de inrichting van de afstudeerfase en de realisatie van de beoogde eindkwalificaties op instituutsniveau (voor zover mogelijk). Het betreft hier zaken die gelden voor alle lerarenopleidingen. In de opleidings specifieke delen volgen de specifieke informatie en oordelen op de standaard per opleiding.

Algemeen deel

Schets afstudeerfase

In de afstudeerfase van de opleidingen lopen studenten hun eindstage, oftewel de LiO-stage (Werkplekieren 3). Deze stage heeft voor voltijdstudenten in principe de vorm van een lintstage van veertig weken, waarin zij vijf à zeven lessen van vijftig minuten geven. De stage kan ook als blokstage van twintig weken gelopen worden, waarin studenten tien à dertien lessen van vijftig minuten verzorgen. Voor deeltijdstudenten wordt individueel bepaald welke vorm het beste past bij de situatie van de student. Naast de eindstage wordt er nog onderwijs aangeboden tijdens 'instituutsdagen'. Dit betreft deels onderwijs gericht op het gebied van vakdidactiek en onderwijskunde, deels onderwijs specifiek gericht op het afstudeeronderzoek dat is gekoppeld aan de eindstage. Ter ondersteuning bij het afstudeeronderzoek worden inspiratie- of verdiepingscolleges gegeven, zijn er werkbijeenkomsten en wordt groepsgewijze of individuele begeleiding geboden. Daarnaast is de opleiding bezig met de ontwikkeling van 'afstudeerateliers' waarin studenten gegroepeerd rond een bepaald thema onderzoek doen. Het panel vindt dit een waardevol initiatief. Voor deeltijdstudenten wordt de begeleiding individueel, op maat vormgegeven.

Gerealiseerde kwalificaties

Studenten van alle opleidingen binnen ILS tonen via het behalen van de onderwijseenheden (owe's) van de opleidingen en het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) aan te beschikken over de benodigde conceptuele kennis uit de vakkennisbases. Het behalen van de LKT is voorwaardelijk voor het behalen van het bachelordiploma. Voor studenten van de KOP-opleidingen geldt het behalen van de LKT niet als voorwaarde voor het behalen van het bachelor getuigschrift. Middels de verwantschapstabel hebben zij al vrijstelling voor de vakinhoud door hun specifieke hbo-vooropleiding.

In de afstudeerfase dienen studenten aan te tonen dat zij start- en doorgroeibekwaam zijn. Het gerealiseerde eindniveau van zowel voltijd- als deeltijdstudenten wordt gedemonstreerd aan de hand van de toetsing van twee owe's:

1. Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 (30 EC). Hierbij laten studenten zien dat zij kennis, inzicht en vaardigheden kunnen integreren en in samenhang kunnen inzetten bij het uitvoeren van het leraarschap. De Integrale toets startbekwaam waarmee deze owe wordt afgesloten bestaat uit twee onderdelen:
 - Beoordeling Werkplekklaren 3. Deze beoordeling betreft het functioneren van de student op de werkplek tijdens de eindstage. Studenten moeten kunnen laten zien dat zij zelfstandig als docent kunnen functioneren in de beroepspraktijk. Dit houdt in dat zij zelfstandig onderwijs moeten kunnen ontwikkelen en uitvoeren en leerlingen kunnen begeleiden. Bij dit onderdeel moeten studenten aantonen dat zij beschikken over de SBL-competenties op het beoogde eindniveau (startbekwaam).
 - Portfoliobeoordeling integraal handelen in de beroepspraktijk 3. Bij dit onderdeel gaat het niet zozeer om het functioneren in de praktijk, maar moeten studenten kunnen laten zien dat zij hun handelen kunnen onderbouwen vanuit de eigen visie en vanuit een theoretische basis. Aan de hand van de bewijsstukken van onderwijskunde, vakdidactiek (de gevraagde onderdelen zijn opleidingsspecifiek) en het werkplekklaren in hun portfolio moeten studenten aantonen dat zij *reflective practitioners* zijn en kunnen functioneren op hbo-bachelorniveau.
2. Afstudeeronderzoek (15 EC). Bij het afstudeeronderzoek moeten studenten laten zien dat zij het beoogde eindniveau hebben bereikt met betrekking tot onderzoek(svaardigheden) (eindkwalificaties onderzoek). Het afstudeeronderzoek is een praktijkgericht onderzoek dat in de regel op de werkplek tijdens de eindstage wordt uitgevoerd. Het dient bij te dragen aan de competentieontwikkeling van de student, maar ook aan de schoolontwikkeling en richt zich zodoende op een door de student én de school ervaren probleem. Indien de student zijn onderzoek uitvoert bij een academische opleidingsschool kan de student met zijn onderwerp aansluiten bij één van thema's binnen het onderzoeksprogramma van de school. Studenten schrijven eerst een onderzoeksvoorstel dat zij inleveren voor *feedforward* en advies. Vervolgens schrijven zij een onderzoeksplan waarin wordt ingegaan op de onderzoeksaanpak, methoden, etc. Ook op dit plan volgt een *feedforward*-moment. Na goedkeuring van het onderzoeksplan en de onderzoeksaanpak kan het onderzoek worden uitgevoerd. Het onderzoek mondt uit in een onderzoeksverslag.

Voor studenten van de KOP-opleiding Pedagogiek en de overige KOP-opleidingen geldt vanwege hun vooropleiding (minimaal hbo- of wo-bachelor) een aangepaste procedure voor het aantonen van het startbekwaamheidsniveau. Zij dienen evengoed de owe Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 te behalen. Deze owe is in deze opleidingen gecompriemd, maar bestaat eveneens uit de beoordeling van het werkplekklaren tijdens de zelfstandige eindstage en de portfoliobeoordeling integraal handelen in de beroepspraktijk 3. Studenten van de KOP-opleidingen hoeven echter geen afstudeeronderzoek te doen. In plaats daarvan leggen zij binnen de leertaak Professionele nieuwsgierigheid een leerwegaafhankelijk tentamen (LOT) af dat de vorm heeft van een klein praktijkonderzoek. Bij dit onderzoek dienen studenten persoonlijke vraagstukken uit hun onderwijspraktijk planmatig aan te pakken om zo de praktijk van het eigen onderwijs te verbeteren.

Het panel is van mening dat het afstudeertraject adequaat is ingericht en daardoor de randvoorwaarden schept voor een goed inzicht in het behaalde eindniveau van de studenten. Alle beoogde eindkwalificaties, i.e. de SBL-competenties, Dublin descriptoren en eindkwalificaties onderzoek, worden gedekt en getoetst. Het panel kan zich tevens vinden in de keuze van ILS om studenten in de KOP-opleidingen te ontheffen van de verplichting om een afstudeeronderzoek te doen. Het kleine praktijkonderzoek in plaats daarvan vindt het panel niettemin een waardevol element in het curriculum, omdat zo toch gewerkt wordt aan (het onderhouden van) de onderzoeksvaardigheden die van belang zijn als onderwijsgevende. Het panel is verder ook tevreden over de *feedforward* momenten bij het afstudeeronderzoek die tot een *go/no go*-beslissing leiden. Deze dragen bij aan de borging van het afstudeerniveau en voorkomen dat studenten, vanwege een verkeerde opzet van het onderzoek, op een later moment in het proces in de problemen komen. Daarbij is de inrichting van het afstudeertraject voldoende transparant gemaakt aan de hand van de duidelijke Studiewijzer Afstudeeronderzoek, Handleiding Stagekaart Werkpleklers en Handleiding Portfoliobeoordeling Integraal Handelen 3.

Het panel vroeg zich voorafgaand aan het bezoek af in hoeverre er een spanningsveld is tussen de keuzevrijheid van de studenten bij de onderwerpskeuze voor het afstudeeronderzoek en de wensen van met name de academische opleidingsscholen en samenwerkingscholen waarmee ILS immers een structurele relatie heeft. Op basis van de gesprekken met studenten en docenten van de verschillende opleidingen stelt het panel vast dat er in de praktijk nauwelijks tot geen sprake is van een dergelijk spanningsveld. Studenten hebben niet het gevoel dat hun keuzevrijheid wordt beperkt. Academische opleidingsscholen hebben altijd een 'paraplu-thema' binnen hun onderzoeksprogramma dat zo ruim is dat praktisch elk onderwerp daarbinnen kan vallen, zeker bij de toespitsing van de uiteindelijke onderzoeksvraag. Verder wordt het onderwerp van het afstudeeronderzoek altijd in overleg tussen student, school en opleiding bepaald, waarbij de opleiding erop toeziet dat de competentieontwikkeling van de student de prioriteit krijgt. Het panel is hier tevreden over.

Het panel heeft van elke opleiding een steekproef van afstudeerdossiers bestudeerd (zie Bijlage 7). De onderdelen in de dossiers betroffen het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de bovengeschetste onderdelen Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en het afstudeeronderzoek. Het panel is in de regel tevreden over het niveau van de studenten van de opleidingen van ILS (zie Standaard 4, opleidings specifiek deel voor de oordelen per opleiding). Tot zijn tevredenheid constateert het panel dat er sinds de vorige visitatie een verbeterslag is gemaakt. Bovendien stelt het panel vast dat meer recente afstudeerwerken – en dan met name het onderzoek - van betere kwaliteit zijn dan oudere afstudeerwerken. Waar het vorige visitatiepanel nog kritisch was over methodologie en gebruikte literatuur, zijn deze aspecten nu over het algemeen in orde. Uit de gesprekken met studenten en alumni van de verschillende opleidingen tijdens het bezoek heeft het panel opgemaakt dat zij veel positieve effecten ervaren van de invoering van de onderzoeksleerlijn. De huidige vierdejaars studenten voelen zich duidelijk beter voorbereid op de afstudeeropdracht dan hun voorgangers. Voor deeltijdstudenten geldt dit echter nog in mindere mate. Het panel vindt dit een aandachtspunt en vindt het dan ook een goede zaak dat ILS zich momenteel oriënteert op hoe deeltijdstudenten beter kunnen worden voorbereid op het afstudeeronderzoek.

Functioneren van afgestudeerden

Uit de gesprekken tijdens het bezoek en evaluaties blijkt dat het werkveld en de alumni zeer tevreden zijn over het niveau van de opleiding. Scholen nemen graag afgestudeerden aan en de meeste alumni hebben binnen twee maanden na afstuderen een baan. In sommige gevallen krijgen studenten zelfs al tijdens hun stage een baan aangeboden. Hier zit ook wel een wat zorgelijke kant aan volgens het panel, omdat dit de doorstroming van de studenten en het afstudeerrendement van ILS niet ten goede komt. Het werkveld vindt dat de afgestudeerden het goed doen in de praktijk. Men waardeert het dat zij met nieuwe ideeën voor werkvormen komen en kwalificeert de afgestudeerden van ILS als leergierig, collegiaal en open voor feedback. Uit een onderzoek van de Onderwijsinspectie³ blijkt dat 76% van de alumni van ILS tevreden tot zeer tevreden is over het niveau van de opleiding, 78% tevreden tot zeer tevreden is over het bijbrengen van eigen kennis en vaardigheden tijdens de opleiding en 84% tevreden tot zeer tevreden is over de mate waarin de opleiding hen heeft toegerust om de leerstof goed te kunnen uitleggen. Alumni van verschillende opleidingen gaven tijdens het bezoek aan dat zij nog wat meer voorbereid hadden kunnen worden op lesgeven in het mbo. Met de invoering van onder andere de afstudeerrichting beroepsonderwijs in de opleidingen pakt ILS dit nu op.

Conclusie

Het panel beoordeelt de vormgeving van de afstudeerfase als goed. De afstudeerfase wordt afgesloten met meerdere afstudeeronderdelen die gezamenlijk alle beoogde eindkwalificaties afdekken. Dit geldt zowel voor de reguliere bacheloropleidingen als voor de KOP-opleidingen. Bovendien is het panel in de regel tevreden over de kwaliteit van de afstudeerwerken (met name het onderzoek) en meent het een stijgende lijn waar te nemen. De laatste lichting afstudeeronderzoeken zijn van betere kwaliteit dan eerdere lichtingen. Uit de gesprekken met de werkveldvertegenwoordigers blijkt dat zij positief zijn over het functioneren van de alumni. Studenten zijn (zeer) tevreden over hun voorbereiding op de beroepspraktijk.

Opleidingsspecifiek deel

Hieronder volgen per opleiding de bevindingen en het oordeel van het panel ten aanzien van de opleidingsspecifieke aspecten behorend bij Standaard 4. Indien niet anders is aangegeven, hebben deze betrekking op zowel de voltijd- als de deeltijdvariant.

Het panel heeft het gerealiseerde eindniveau van de CROHO-geregisteerde opleidingen beoordeeld. Dit houdt in dat van de KOP-opleidingen het panel alleen de KOP-opleiding Pedagogiek apart heeft beoordeeld en geen aparte uitspraak heeft geformuleerd over de gerealiseerde eindkwalificaties van de KOP-opleidingen Scheikunde en Economie. De oordelen voor de opleidingen Scheikunde en Economie hebben betrekking op zowel de vierjarige bacheloropleidingen als op de KOP-opleidingen.

³ *Onderzoek Inspectie voor het Onderwijs naar Aansluiting HBO-opleidingen bij werkveld*, Inspectie voor het Onderwijs (2015)

Opleiding Aardrijkskunde

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Na nauwkeurige bestudering van de afstudeerdossiers stelt het panel vast dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties realiseert. Studenten laten bij de Integrale toets startbekwaam zien dat zij hun handelen kunnen onderbouwen en dat zij op hun handelen kunnen reflecteren op het niveau dat verwacht mag worden bij een hbo-bachelor afgestudeerde. In de reflecties die studenten schrijven op hun ontwikkeling tot en handelen als docent valt op dat dit nog af en toe op een algemeen niveau blijft steken en dat er geen expliciete verwijzingen zijn naar het *aardrijkskunde* docentschap, bijvoorbeeld in de vorm van een visie op het schoolvak en/of de vakdidactiek. Dit zou volgens het panel extra aandacht mogen krijgen. De beoordelingen van het werkplekleren 3 tonen aan dat de alumni kunnen functioneren op het gewenste niveau. Zij beheersen de SBL-competenties op het niveau startbekwaam.

Ook de beoogde eindkwalificaties onderzoek worden gerealiseerd, zoals blijkt uit de bestudeerde afstudeeronderzoeken. Alle bestudeerde afstudeeronderzoeken zijn volgens het panel van voldoende niveau. Een aandachtspunt is de aard van de dataverzameling (waarom vaak kwantitatief?) en de omgang met verzamelde gegevens. De door de opleiding toegekende cijfers komen overeen met de oordelen van het panel. Geheel in overeenstemming met het ILS-beleid dat studenten de vrijheid geeft om het afstudeeronderzoek te doen over de gehele breedte van de zeven SBL-competenties, viel het het panel op dat sommige afstudeeronderzoeken niet direct met het vak te maken hadden, maar generieke onderwerpen bevatten. De opleiding zou kunnen overwegen sterker te sturen op de onderzoeksthema's en de onderzoeken dichtbij het schoolvak te brengen en vakdidactisch te houden. De begeleiding vanuit de opleiding kan dan optimaal zijn en de bijdrage aan de ontwikkeling tot een startbekwame *aardrijkskundedocent* het grootst. Het panel realiseert zich echter terdege dat dit verder bij de opleiding zelf ligt.

Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met alumni en werkveldvertegenwoordigers blijkt dat alumni naar behoren functioneren in de scholen en inhoudelijk bekwaam zijn. Studenten zijn tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 89%) en zeer tevreden over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 91%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij vinden dat zij goed zijn voorbereid op de beroepspraktijk. Zij spreken zich waardierend uit voor het aantal en de duur van de stages die zij tijdens de opleiding hebben gelopen. Het panel is tevreden over de startcompetenties van de afgestudeerden van de opleiding Aardrijkskunde.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is voldoende en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Aardrijkskunde. Alumni voelen zich goed voorbereid op de uitoefening van het beroep van leraar Aardrijkskunde en functioneren naar tevredenheid in het werkveld.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Aardrijkskunde op standaard 4 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Biologie

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Het panel heeft de zeven afstudeerdossiers nauwkeurig bestudeerd en stelt vast dat deze de realisatie van de beoogde eindkwalificaties aantonen. Alle afstudeerdossiers zijn van een voldoende niveau. Bij de Integrale toets startbekwaam laten studenten zien dat zij *reflective practitioners* zijn en beschikken over een hbo denk- en werkniveau. De beoordelingen van het werkplekleren 3 tonen aan dat de afgestudeerden beschikken over de SBL-competenties op het niveau startbekwaam.

Ook het niveau van de afstudeeronderzoeken is in orde volgens het panel. Studenten kunnen bij het afstudeeronderzoek kiezen voor een onderzoek in de eigen lespraktijk of, in het geval van een academische opleidingsschool, voor aansluiten bij een onderwerp van de school. De opleiding kiest ervoor om studenten waar het kan een vakdidactisch onderzoek te laten uitvoeren, al is dit niet verplicht. Studenten hebben ook de mogelijkheid om te kiezen voor het doen van onderzoek naar een algemeen didactisch of pedagogisch probleem. Zodoende blijft voldoende ruimte bestaan voor onderzoek dat aansluit bij de eigen lespraktijk of bij onderzoeksthema's binnen een academische opleidingsschool of andere school waar een onderzoeksgroep functioneert. Tijdens het bezoek gaven studenten aan dat zij het doen van onderzoek binnen een onderzoeksgroep als waardevol ervaren. Het panel vindt het daarbij positief dat de beroepspraktijk betrokken is bij het doen van onderzoek, omdat dit bijdraagt aan een sterkere koppeling tussen beide.

Het panel vindt de cijfers die aan de afstudeeronderzoeken zijn toegekend in de regel terecht. Een enkele keer heeft het panel een afstudeeronderzoek aangetroffen waarin het commentaar van de beoordelaar terecht is en er toch meer punten worden toegekend dan op grond van dat commentaar verwacht mag worden. Dit beïnvloedde het eindcijfer echter weinig.

Ook in deze gevallen was het afstudeeronderzoek nog altijd zonder meer voldoende en het afstuderen van de student terecht. De afstudeeronderzoeken tonen aan dat de beoogde eindkwalificaties onderzoek worden gerealiseerd.

Het panel heeft bij het bestuderen van de afstudeeronderzoeken geconstateerd dat op sommige punten van onderzoek er nog verbetering mogelijk is, zoals het vrij eenzijdige karakter van het conceptueel kader, of het inzetten van dezelfde methodieken waar meer mogelijkheden waren. Ook zijn er afstudeeronderzoeken aangetroffen waar de consistentie tussen de verschillende onderdelen van het rapport (bijvoorbeeld koppeling vraag en methode) niet optimaal is. Deze zaken deden zich voornamelijk voor in de oudere afstudeeronderzoeken. In de meest recente afstudeeronderzoeken is volgens het panel een positieve lijn zichtbaar. Daarmee laat de opleiding zien dat zij voldoende ontwikkeling vertoont. Het panel heeft vertrouwen in de voortzetting van deze ontwikkeling.

Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met alumni en werkveldvertegenwoordigers blijkt dat alumni goed functioneren in de scholen. Studenten zijn zeer tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 97%) en over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 95%). Tijdens het bezoek gaven de afgestudeerden te kennen dat zij zowel wat betreft vak kennis als wat betreft docentvaardigheden door de opleiding goed geëquipeerd zijn om het beroep van leraar Biologie uit te oefenen. Het panel is van mening dat de opleiding gedegen startende leerkrachten levert.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is voldoende en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Biologie. De voorbereiding op de beroepspraktijk is volgens de alumni goed en de afgestudeerden functioneren naar tevredenheid in het werkveld.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Biologie op standaard 4 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Duits

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Na nauwkeurige bestudering van de afstudeerdossiers stelt het panel vast dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties realiseert. Over de relevantie van alle producten bestaat geen twijfel: die is er in praktisch alle gevallen. Studenten laten de reflectieve vaardigheden zien die verwacht mogen worden bij een hbo-bachelor afgestudeerde en de beoordelingen van het werkplekleren 3 tonen aan dat de alumni beschikken over de SBL-competenties op het niveau startbekwaam.

Op basis van de bestudeerde afstudeeronderzoeksverslagen concludeert het panel dat ook het beoogde eindniveau ten aanzien van onderzoek(svaardigheden) wordt behaald. De kwaliteit van alle bestudeerde afstudeeronderzoeken is voldoende. Vijf van de afstudeeronderzoeken zijn vakdidactisch van aard en hebben spreekvaardigheid en woordenschatverwerving tot onderwerp. Bij het onderwerp spreekvaardigheid is desondanks wel sprake van variatie: zo komen onder andere de thema's 'doeltaal = voertaal' en 'beoordeling van spreekvaardigheid' aan bod. Bij de andere twee afstudeeronderzoeken gaat het om algemeen didactische onderwerpen: 'pestprotocol' en 'het verhogen van het huiswerkrendement'.

Bij één afstudeeronderzoek had het panel nog wat meer diepgang willen zien. Het panel vraagt zich af of begeleiders bij het lezen van de probleemstelling hier misschien niet een 'no-go' hadden moeten toekennen. In een ander onderzoek meent het panel dat de hoofdvraag en de deelvragen nog wat beter beschreven hadden mogen worden. Ook hadden de tekstonderdelen van dit onderzoek volgens het panel wat meer coherentie kunnen vertonen. Het panel is er zich echter terdege van bewust dat het relatief gemakkelijk is om op één of meer aspecten van de beoordeling de vinger te leggen en het oneens te zijn met degenen, die het werk van hun eigen student met behulp van de *rubrics* hebben gewaardeerd. De door de opleiding toegekende cijfers komen min of meer overeen met het oordeel van het panel. In drie gevallen zou het panel wat lager (maar wel voldoende) beoordeeld hebben, in één geval hoger, en in drie gevallen gelijk. Het panel is van oordeel dat de opleiding zich serieus kwijt van haar taak in de beoordeling van de afstudeeronderzoeken.

Aan het beoogde eindniveau taalvaardigheid Duits (C1 Europees Referentie Kader (ERK)) wordt voldaan via het Goethe-C1-examen, dat een verplicht onderdeel vormt binnen de toetsing van de opleiding. Het panel merkt bovendien op dat het taalniveau Nederlands van de studenten over het algemeen op een vrij hoog niveau ligt. Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met alumni en werkveldvertegenwoordigers blijkt dat alumni goed functioneren in de scholen. Studenten zijn zeer tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 89%) en over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 94%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij vinden dat zij goed zijn voorbereid op de beroepspraktijk, zowel als het gaat om de kennis van de taal en de taalvaardigheden, maar ook als het gaat om het lesgeven zelf. Eén van de afgestudeerden gaf aan een aantal zaken die hij in de opleiding had geleerd, te hebben ingevoerd in de school waar hij nu werkt. Alumni van de opleiding zijn gewild in het werkveld. Zij starten na afronding van de opleiding bijna allen direct in een baan in het vakgebied. Dit geldt zowel voor voltijd- als deeltijdstudenten, die zelfs vaak al tijdens de opleiding een baan in het vakgebied hebben. Het panel is van mening dat de afgestudeerden van de opleiding startbekwame leerkrachten zijn.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is voldoende en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Duits. Alumni zijn gewild in het werkveld. Het werkveld is tevreden over het functioneren van de afgestudeerden. De alumni zelf zijn zeer tevreden over de voorbereiding op de beroepspraktijk.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Duits op standaard 4 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Economie

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten (waaronder de KOP-opleiding) naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Na nauwkeurige bestudering van de afstudeerdossiers stelt het panel vast dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties realiseert. De opleiding levert onderzoekende, creatieve en vakinhoudelijk onderlegde studenten af. Uit de Integrale toets startbekwaam blijkt dat studenten voldoende in staat zijn het eigen handelen inzichtelijk te maken en op het eigen handelen te reflecteren. Ook de beoordelingen van het werkplekleren 3 tonen aan dat de alumni zonder meer beschikken over het gewenste niveau. De beoordelingen tonen aan dat de afgestudeerden beschikken over de SBL-competenties op startbekwaam niveau.

Het panel is bijzonder tevreden over het niveau van de afstudeeronderzoeken. De afstudeeronderzoeken tonen aan dat de beoogde eindkwalificaties onderzoek zonder meer worden waar gemaakt. Volgens het panel wordt het onderzoek gedegen begeleid en voorbereid. Het panel is onder de indruk van de helderheid van de ontwerpen. Ook zijn de afstudeeronderzoeken goed en helder geschreven. De kwaliteit van de afstudeeronderzoeken zou volgens het panel nog verder versterkt kunnen worden door erop te letten dat in alle gevallen de analyse de keuze voor een bepaalde oplossingsrichting in het onderzoek voldoende uitgebreid motiveert. Het panel merkt op dat de onderzoeken vaak algemeen didactisch (differentiëren) en veel minder vaak vakdidactisch van aard zijn. Conform het beleid van ILS zijn studenten ook niet verplicht om een vakdidactisch onderzoek te doen. Zonder afbreuk te willen doen aan het zeer positieve oordeel over de kwaliteit van de afstudeeronderzoeken, geeft het panel de opleiding ter overweging mee om meer te sturen op vakdidactisch georiënteerde afstudeeronderzoeken. De eventuele keuze hiervoor ligt nadrukkelijk bij de opleiding zelf.

Het panel is eveneens tevreden over het niveau en de inhoud van de afstudeerdossiers van de studenten van de KOP-opleiding Economie.

Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Voltijd studenten zijn zeer tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 90%) en over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 90%). Deeltijd studenten zijn over beide aspecten minder tevreden. De opleiding speelt hierop in via het project DT Flex (zie Standaard 2, opleidingsspecifiek deel). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij vinden dat zij goed zijn voorbereid op de beroepspraktijk. Het werkveld geeft aan blij te zijn met de afgestudeerden van de opleiding. Alumni zijn zeer gewild in het werkveld en veel studenten krijgen in de eindfase van de opleiding al een baan aangeboden. Het panel is van mening dat de afgestudeerden van de opleiding startbekwame leerkrachten zijn.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is goed en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Economie. Het panel is onder de indruk van de kwaliteit van de afstudeeronderzoeken. Alumni vinden dat zij goed zijn toegerust voor de beroepspraktijk. Zij vinden gemakkelijk een baan in het werkveld, dat tevreden is over hun functioneren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Economie op standaard 4 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Engels

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Na nauwkeurige bestudering van de afstudeerdossiers stelt het panel vast dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het bestudeerde materiaal behorend bij de Integrale toets startbekwaam (o.a. reflecties, lessenseries, het beperkte onderzoek naar leer- en gedragsproblemen) is bij alle afstudeerdossiers van voldoende niveau. De studenten beschikken volgens het panel over de SBL-competenties op het niveau startbekwaam en laten de reflectieve vaardigheden zien die passen bij het hbo-bachelor niveau. Hoewel een ICT-les een vast onderdeel is van de integrale toets, heeft het panel geconstateerd dat de producten nog diepgang missen en ze zich veelal beperken tot eenvoudige toepassingsmogelijkheden van media en of ICT. Het niveau van de ICT-component (ICT-les) in de integrale toets vindt het panel daarom niet van het niveau dat je mag verwachten van een tweedegraads docent.

Het panel hoopt dat de module Technology Enhanced Language Learning and Teaching, die met ingang van het cursusjaar 2014-2015 in het tweede studiejaar wordt aangeboden hierin verandering zal brengen.

Op basis van de bestudeerde afstudeeronderzoeksverslagen concludeert het panel dat ook het beoogde eindniveau ten aanzien van onderzoek(svaardigheden) wordt behaald. Het niveau van de afstudeeronderzoeken is volgens het panel voldoende. Van de zeven geselecteerde studenten had één studente een vrijstelling. Van de overige zes afstudeeronderzoeken vindt het panel vijf onderzoeken zonder meer voldoende. Over het algemeen zijn de onderzoeken goed opgezet met een heldere onderzoeksvraag die goed aansluit bij de onderwijspraktijk van de student. De theoretische onderbouwing is voldoende en de gekozen onderzoeksmethodieken voldoen. Een punt van aandacht bij alle onderzoeken is de onderbouwing van de hypotheses. Eén onderzoek beoordeelt het panel als twijfelachtig. Hoewel de verschillende stadia van het onderzoek achtereenvolgens zijn uitgevoerd, vindt het panel dat dit onderzoek wat herhaling bevat, dat de praktijkrelevantie niet geheel duidelijk is en dat de instrumenten (een enquête ontworpen voor twee respondenten) niet goed gekozen zijn. Het panel kan zich verder vinden in de cijfers die door de opleiding aan de afstudeeronderzoeken zijn toegekend.

Aan het beoogde eindniveau taalvaardigheid Engels (C2 Europees Referentie Kader (ERK)) wordt voldaan via het CPE-examen, dat een verplicht onderdeel vormt binnen de toetsing van de opleiding. Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Studenten zijn bijzonder tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 95%) en tevreden over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 84%). Tijdens het bezoek gaven afgestudeerden te kennen positief te zijn over de mate waarin zij door de opleiding zijn voorbereid op het beroep van leraar Engels. Met name de aangeleerde reflectieve en onderzoeksvaardigheden blijken in de praktijk bijzonder waardevol te zijn. Alumni gaven aan dat de voorbereiding op het lesgeven in het mbo wellicht wat beter had gekund, maar hierin zal de opleiding met de invoering van de afstudeerrichting vmbo/mbo binnenkort worden voorzien. Voorbereiding op taken als het mentor- of slb-schap zou volgens de alumni nog een waardevolle aanvulling op het curriculum kunnen zijn. Uit het gesprek met de werkveldvertegenwoordigers blijkt dat alumni goed functioneren in de scholen. Het panel is van mening dat de afgestudeerden van de opleiding klaar zijn om het beroep van leraar Engels uit te oefenen.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is voldoende en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Engels. Alumni zijn tevreden over de voorbereiding op de beroepspraktijk, waar zij volgens het werkveld goed functioneren.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Engels op standaard 4 tot het oordeel **voldoende**.

Opleiding Frans

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Het panel heeft de geselecteerde afstudeerdossiers nauwkeurig bestudeerd en is positief over de kwaliteit daarvan. De Integrale toets startbekwaam geeft volgens het panel een voldoende beeld van het functioneren van de student op micro- en mesoniveau en toont de realisatie van de beoogde eindkwalificaties (SBL-competenties op niveau startbekwaam en Dublin descriptoren) aan. Tot volle tevredenheid van het panel refereren studenten in de integrale toets aan literatuur die zij tijdens de opleiding verwerkt hebben. Dit wijst volgens het panel op een goede integratie van de theorie. De insteek blijft volgens het panel bij dit afstudeeronderdeel vaak algemeen onderwijskundig. De aandacht voor vakinhoud en vakdidactiek zou naar de mening van het panel in sommige gevallen wat meer nadruk mogen krijgen. Dit geldt overigens enkel voor competentie 3, Vakinhoudelijk en vakdidactisch competent. Daarnaast verdient het denkniveau van de reflecties in sommige gevallen nog enige aandacht.

De afstudeeronderzoeken zijn vakhoudelijk relevant en van een zonder meer goed niveau. De onderzoeken laten mooie resultaten, een goede onderbouwing, en een prima aansluiting bij het toekomstig functioneren zien. Zes van de zeven bestudeerde afstudeeronderzoeken kennen een vakdidactisch onderwerp en zij geven allen duidelijk de relevantie weer voor de beroepspraktijk. De afstudeeronderzoeken geven duidelijk inzicht in de verworven competenties van leraar als vakinhoudelijk expert, begeleider van leerprocessen, begeleider van opvoedingsprocessen, organisator en (praktijk)onderzoeker. Het kritisch bekijken van de onderwijs-/klasrealiteit, het zoeken naar vernieuwende elementen, deze implementeren en daarbij steunen op toegankelijk onderwijskundig en vakdidactisch onderzoek en informatiebronnen zijn aspecten die duidelijk in de afstudeeronderzoeken naar voren komen.

Het panel is ook zeer tevreden over de referenties in de afstudeeronderzoeken. Deze blijven niet beperkt tot algemeen onderwijskundige literatuur, ook vakdidactische referenties krijgen aandacht, vooral in de zes bestudeerde afstudeeronderzoeken met vakdidactische insteek. In de afstudeeronderzoeken valt op dat in de bronnenlijsten vooral boeken en populariserende artikelen (bijv. uit *Levende talen Magazine*) opgenomen worden. Referenties naar belangrijke *journals* komen in de bronnenlijsten nauwelijks aan bod. Verdere versterking zou nog gerealiseerd kunnen worden door gedurende de opleiding studenten ook in contact te brengen met verdiepende wetenschappelijke literatuur (al was het maar via bijv. Google scholar of Education-line).

Aan het beoogde eindniveau taalvaardigheid Frans (B2+ Europees Referentie Kader (ERK)) wordt voldaan via de DELF- en DALF-toetsen, die een verplicht onderdeel vormen binnen de toetsing van de opleiding. Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Studenten zijn zeer tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 91%) en tevreden over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 84%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij de voorbereiding op de beroepspraktijk als goed hebben ervaren. Met hun kennis van de taal, taalvaardigheid en docentvaardigheden voelen zij zich goed toegerust voor het beroep van leraar Frans. De vierdejaars studenten gaven aan dat zij er alle vertrouwen in hebben het komende jaar als leraar te kunnen functioneren. De werkveldvertegenwoordigers bevestigen dit beeld. Alumni functioneren volgens het werkveld goed in de scholen. Het panel vindt de startcompetenties van de afgestudeerden van de opleiding Frans overtuigend.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties realiseert. Het panel is van oordeel dat het behaalde eindniveau goed is en in meer dan voldoende mate past bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Frans. De afstudeeronderzoeken met de mooie resultaten, de goede onderbouwingen en de uitstekende aansluiting op de beroepspraktijk acht het panel overtuigend. Alumni bevestigen de gedegen voorbereiding op de beroepspraktijk en functioneren goed in het werkveld. Het panel is van mening dat de opleiding kundige leraren Frans aflevert.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Frans op standaard 4 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Geschiedenis

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Het panel heeft de afstudeerdossiers nauwkeurig bekeken en concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Studenten tonen in de Integrale toets startbekwaam aan dat zij *reflective practitioners* zijn, die in staat zijn kritisch te kijken naar hun eigen handelen en hun handelen kunnen onderbouwen. Zij zijn daarbij in staat de link met de relevante literatuur te maken. Bovendien laten de beoordelingen van het werkplekleren 3 goed zien dat de afgestudeerden beschikken over de SBL-competenties op startbekwaam niveau.

Ook alle bestudeerde afstudeeronderzoeken zijn van een goed niveau. Hoewel in overeenstemming met het ILS beleid niet alle onderzoeken vakdidactisch zijn ingevuld, zijn zij alle relevant voor de toekomstige beroepspraktijk van de student en passend bij een hbo-opleiding. De onderzoeken zijn goed gestructureerd en over het algemeen helder geschreven. De afstudeeronderzoeken tonen aan dat het eindniveau met betrekking tot de onderzoeksvaardigheden wordt gerealiseerd. De beoordelingen van het afstudeeronderzoek zijn voorzien van goede, vrij uitgebreide inhoudelijke feedback. Tot tevredenheid van het panel is hierin vaak een onderscheid zichtbaar tussen de feedback van de eerste en de tweede begeleider. Bovendien wordt er ook inzicht gegeven in de mate van begeleiding die een student heeft gekregen. Alle beoordelingen komen in hoge mate overeen met de beoordelingen van het panel zelf.

Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Studenten zijn tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 88%) en over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 81%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij vinden dat zij goed beslagen ten ijs komen. Ze vinden dat ze de opleiding hebben verlaten met een gedegen vakkennis en dat ze tijdens de opleiding veel ervaring hebben opgedaan via het werkplekleren. Daarnaast waarderen ze de aandacht die de opleiding schenkt aan reflectie, omdat zij daarmee de bagage hebben meegekregen om zichzelf te blijven verbeteren in de uitoefening van hun vak. Hiervan plukken zij nu de vruchten. Het werkveld bevestigt het beeld van de studenten. Men vindt dat de afgestudeerden goed functioneren als leerkracht. Het panel is van mening dat de opleiding Geschiedenis bekwame startende leerkrachten levert.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is goed en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Geschiedenis. Het panel vindt het een sterk punt dat de onderzoeken directe relevantie hebben voor de beroepspraktijk, waardoor zij zeer praktisch en bruikbaar zijn voor de verdere ontwikkeling van de student, ook na de opleiding. Alumni vinden dat zij goed zijn voorbereid op de beroepspraktijk en functioneren naar volle tevredenheid in het werkveld.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Geschiedenis op standaard 4 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Natuur- en Scheikunde

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van drie studenten Natuurkunde en zes studenten Scheikunde geselecteerd. Voor deze aantallen is gekozen vanwege de kleine aantallen studenten en vanwege het feit dat vroegere cohorten niet representatief waren.

De afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten (waaronder bij Scheikunde de KOP-opleiding) naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog). Aanvullend zijn tijdens het bezoek dossiers uit vroegere cohorten bestudeerd.

Het panel heeft de afstudeerdossiers Natuurkunde zorgvuldig bestudeerd en stelt vast dat de opleiding Natuurkunde de beoogde eindkwalificaties in ruime mate waarmaakt. Studenten laten in de Integrale toets startbekwaam overtuigend zien dat zij *reflective practitioners* zijn en het hbo-bachelorniveau bereikt hebben. Daarnaast blijkt uit de beoordelingen van het werkplekleren 3 dat de alumni zonder meer startbekwaam zijn als leraar Natuurkunde of NaSk. Zij beschikken over de SBL-competenties op het door de opleiding beoogde eindniveau.

Het panel heeft eveneens de afstudeerdossiers van de opleiding Scheikunde nauwkeurig bestudeerd en ook deze opleiding maakt de beoogde eindkwalificaties ruimschoots waar volgens het panel. De Integrale toets startbekwaam toont overtuigend aan dat de studenten hun handelen goed inzichtelijk kunnen maken, kunnen onderbouwen en hierop kunnen reflecteren. Zij laten hierbij overtuigend zien dat zij beschikken over het hbo-bachelorniveau. Bovendien laten de beoordelingen van het werkplekleren 3 zien dat de afgestudeerden zonder meer beschikken over de benodigde competenties om als leraar Scheikunde of NaSk te kunnen functioneren. Zij beschikken over de SBL-competenties op het niveau startbekwaam.

De afstudeeronderzoeken van zowel de opleiding Natuurkunde als de opleiding Scheikunde tonen volgens het panel aan dat beide opleidingen ook de beoogde eindkwalificaties voor onderzoek ruimschoots realiseren. De afstudeeronderzoeken van beide opleidingen zijn alle van een goede kwaliteit. De studenten kunnen bij het afstudeeronderzoek zelf kiezen voor een onderzoek binnen de eigen lespraktijk of voor aansluiten bij een onderwerp van de stageschool. Bij een academische opleidingsschool wordt bij voorkeur gekozen voor een onderwerp van de school. De studenten kunnen daarnaast zelf bepalen of een (vak)didactisch of pedagogisch probleem nader onderzocht wordt. De afstudeeronderzoeken van de opleiding Natuurkunde die het panel heeft bestudeerd waren allen onderwijskundig van aard, maar tijdens het bezoek gaven docenten aan dat er momenteel juist veel gekozen wordt voor didactisch onderzoek. De reden hiervoor is het internationale onderzoek (ROSE) waarin de opleiding participeert en waarbij ook de studenten worden betrokken. Het panel vindt het een goede zaak dat de aard van de onderwerpen nu meer varieert.

Studenten van beide opleidingen geven aan dat de voorbereiding op en de begeleiding van het afstudeeronderzoek goed is. Alumni bevestigen dat en zeggen dat ze de opgedane onderzoeksvaardigheden ook toepassen in hun huidige beroepspraktijk.

In de bestudeerde afstudeeronderzoeken van zowel de opleiding Natuurkunde als de opleiding Scheikunde komt uit de opzet en inhoud duidelijk naar voren dat de studenten goed onderzoeksmatig kunnen werken. Zij kunnen vraagstellingen uit de beroepspraktijk op een systematische manier opzetten en aanpakken, onderbouwd vanuit de literatuur. Er worden conclusies getrokken en beargumenteerde voorstellen gedaan voor verbeteringen.

De discussies en reflecties op het onderzoek krijgen expliciet aandacht en komen goed uit de verf. De beoordeling wordt door twee onafhankelijke beoordelaars navolgbaar vastgesteld.

Het panel is eveneens tevreden over het niveau en de inhoud van de afstudeerdossiers van de studenten van de KOP-opleiding Scheikunde.

Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is bij beide opleidingen voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Studenten Natuurkunde zijn tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 87%) en studenten Scheikunde zeer tevreden (NSE 90%). Ook over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit zijn de studenten van beide opleidingen tevreden (Natuurkunde: NSE 87%, Scheikunde 80%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij vakinhoudelijk en (vak)didactisch goed toegerust zijn voor de beroepspraktijk. De alumni van de opleiding Scheikunde gaven daarnaast aan dat zij zowel zelfstandig als in sectieverband goed kunnen functioneren. Zij hebben het gevoel voldoende boven de stof te staan en in de opleiding geleerd te hebben bronnen te zoeken en raadplegen om eigen kennis en kunnen verder uit te bouwen. Alumni van beide opleidingen zeggen dat ze de tijdens de opleiding opgedane onderzoeksvaardigheden blijven gebruiken in de eigen onderwijspraktijk. Bovendien helpen deze vaardigheden hen om zich als (beginnend) docent verder te ontwikkelen. Ook zijn de afgestudeerden van beide opleidingen blij met de aandacht die in de opleidingen wordt geschonken aan de reflectieve vaardigheden. Zij vertellen dat zij op problemen waar ze in hun eigen beroepspraktijk tegenaan lopen, kunnen reflecteren en dat ze deze op systematische wijze kunnen analyseren (door bijvoorbeeld het inzetten van vragenlijsten of vooraf gestructureerde panelgesprekken te voeren met leerlingen) en de resultaten daarvan kunnen effectueren.

Uit het gesprek met de alumni van Scheikunde blijkt dat ze gemakkelijk een baan in het onderwijs kunnen vinden en goed functioneren in de beroepspraktijk. Ook de alumni van Natuurkunde functioneren goed. Eén afgestudeerde heeft zelfs al een taak binnen de opleiding. De werkveldvertegenwoordigers bevestigen dat de alumni van beide opleidingen goed functioneren in het werkveld. Het panel is van oordeel dat de beide opleidingen zondermeer kundige leraren Natuurkunde en Scheikunde afleveren.

Conclusie

Het panel concludeert dat beide opleidingen de beoogde eindkwalificaties ruimschoots waarmaken. Het niveau en de kwaliteit van de eindwerken van beide opleidingen zijn goed en passen overtuigend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Natuurkunde dan wel Scheikunde. Alumni van beide opleidingen zijn zeer te spreken over de voorbereiding op de beroepspraktijk en noemen daarbij in het bijzonder de aandacht voor reflectieve en onderzoeksvaardigheden. Het werkveld is positief over het functioneren in de beroepspraktijk van de afgestudeerden Natuurkunde en Scheikunde.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Natuurkunde op standaard 4 tot het oordeel **goed**.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau, komt het panel voor de opleiding Scheikunde op standaard 4 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Nederlands

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Na nauwkeurige bestudering van de afstudeerdossiers stelt het panel vast dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd. De studenten laten zien dat ze aan de hand van de zeven SBL-competenties goed kunnen reflecteren op hun handelen. De beoordelingen van het werkplekleren 3 tonen overtuigend aan dat de studenten beschikken over de SBL-competenties op het niveau startbekwaam.

Het panel is ook zeer positief over de kwaliteit van de afstudeeronderzoeken. Het zijn volgens het panel gedegen onderzoeken met een goede theorieverwerking en de verslagen zijn in de regel goed gestructureerd en helder geschreven. De toegekende cijfers stroken met de oordelen van het panel. De afstudeeronderzoeken tonen aan dat ook het beoogde eindniveau ten aanzien van onderzoek(svaardigheden) wordt gerealiseerd. Het panel heeft bovendien veel waardering voor de zorgvuldige en uitgebreide manier waarop bij de afstudeeronderdelen beoordeeld en feedback gegeven wordt. Dat geldt zowel voor de beoordeling van de integrale toetsen en het werkplekleren als voor de beoordeling van het afstudeeronderzoek. Zowel begeleiders van het instituut als van de werkplek gaan consciëntieus met de beoordelingen om. De beoordelingen zijn adequaat en helder geformuleerd.

Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met alumni en werkveldvertegenwoordigers blijkt dat alumni goed functioneren in de scholen. Studenten zijn zeer tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 93%) en over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 90%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij vinden dat zij goed zijn toegerust voor de beroepspraktijk. Zij hebben geen relevante zaken in het curriculum gemist, al had er wat meer aandacht besteed kunnen worden aan de voorbereiding op het lesgeven in de onderwijscontext van het mbo. Met de invoering van de afstudeerrichting vmbo/mbo pakt de opleiding dit punt momenteel al op. De opleiding zou als extra aanvulling op het curriculum nog kunnen denken aan voorbereiding van studenten op taken als het mentor- of slb-schap. In de ogen van het panel zijn de afgestudeerden zonder meer startbekwame leraren Nederlands.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. De eindwerken zijn van goede kwaliteit. De afstudeeronderzoeken zijn gedegen. De eindwerken hebben een niveau dat ruimschoots past bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Nederlands. Alumni zijn bovendien zeer tevreden over de voorbereiding op de beroepspraktijk en het werkveld is positief over de wijze waarop de afgestudeerden hun beroep uitoefenen.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Nederlands op standaard 4 tot het oordeel **goed**.

KOP-opleiding Pedagogiek

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de leertaak Professionele nieuwsgierigheid (praktijkonderzoek). Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten naar rato van het aantal studenten. Tevens is rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Na nauwkeurige bestudering van de afstudeerdossiers stelt het panel vast dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties ruimschoots realiseert. Studenten laten in de Integrale toets startbekwaam zien dat zij hun handelen als docent goed kunnen beargumenteren en dat zij op hun handelen kunnen reflecteren. Zij laten in ruime mate de reflectieve vaardigheden zien die verwacht mogen worden bij een hbo-bachelor afgestudeerde. Bovendien tonen de beoordelingen van het Werkplekleren 3 aan dat de alumni zich de SBL-competenties op het niveau startbekwaam eigen hebben gemaakt.

Studenten van de KOP-opleiding Pedagogiek doen geen afstudeeronderzoek, maar voeren een klein praktijkonderzoek uit binnen de Leertaak Professionele nieuwsgierigheid (zie Standaard 4, algemeen deel). Het panel heeft de praktijkonderzoeken bestudeerd en is positief over het niveau daarvan. De praktijkonderzoeken laten overtuigend zien dat de studenten een onderzoekende houding hebben ontwikkeld die past bij een docent Pedagogiek. Zij zijn goed in staat om via gericht onderzoek hun onderwijspraktijk gefundeerd te verbeteren.

Functioneren afgestudeerden

Studenten zijn zeer tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 94%) en over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 94%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij zeer tevreden zijn over de voorbereiding op de uitoefening van het beroep van leraar Pedagogiek. Het werkplekleren geeft hen voldoende gelegenheid om de docentvaardigheden op te bouwen. Het werkveld is eveneens zeer tevreden over het functioneren van de afgestudeerden.

Men geeft zelfs aan dat als zij mogen kiezen zij liever een afgestudeerde van de KOP-opleiding in dienst nemen dan een afgestudeerde van een vierjarige bacheloropleiding. Het panel is zeer tevreden over de startcompetenties van de afgestudeerden van de KOP-opleiding Pedagogiek.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties ruimschoots waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is goed en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Pedagogiek. Bovendien voelen alumni zich uitstekend voorbereid op de beroepspraktijk en functioneren zij daar volgens het werkveld goed.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de KOP-opleiding Pedagogiek op standaard 4 tot het oordeel **goed**.

Opleiding Wiskunde

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Deze afstudeerdossiers bestonden uit het studentmateriaal en de beoordelingen behorend bij de onderwijseenheid (owe) Integraal handelen in de beroepspraktijk 3 en de owe Afstudeeronderzoek. Bij de selectie van de afstudeerdossiers is rekening gehouden met een spreiding over de cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten. Tevens is bij de afstudeeronderzoeken rekening gehouden met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Het panel heeft de zeven afstudeerdossiers zorgvuldig bestudeerd en stelt vast dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties realiseert. Bij de Integrale toets startbekwaam laten de studenten zien dat zij in staat zijn om hun handelen te beargumenteren, kritisch naar hun eigen handelen te kijken en hierop te reflecteren. Zij laten hiermee zien dat zij op hbo-bachelorniveau kunnen functioneren. De beoordelingen van het werkplekleren 3 tonen bovendien aan dat de alumni over de benodigde kennis en vaardigheden beschikken voor het beroep van leraar Wiskunde. Het panel stelt vast dat zij over de SBL-competenties op startbekwaam niveau beschikken.

Getuige de bestudeerde afstudeeronderzoeken worden ook de beoogde eindkwalificaties voor onderzoek volgens het panel waargemaakt. De bestudeerde afstudeeronderzoeken zijn naar het oordeel van het panel alle op voldoende niveau. De relatie met de beroepspraktijk zou nog versterkt kunnen worden door de vakdidactische component bij de onderwerpkeuze een belangrijkere rol toe te kennen. Tijdens het bezoek gaven de studenten aan dat de opleiding nu al eist dat het onderwerp meer vakdidactisch van aard moet zijn en het panel is het met dit standpunt eens. Het panel vindt de literatuur die de studenten in hun afstudeeronderzoeksverslagen noemen enigszins beperkt. Het panel adviseert de opleiding om de studenten te stimuleren meer gevarieerde literatuur te gebruiken en breder te kijken dan alleen naar de algemene onderwijskundige/didactische literatuur die zij in de aanloop naar hun afstudeeronderzoek vanuit de opleiding aangeboden krijgen.

Daarnaast geeft het panel de opleiding ter overweging de studenten te stimuleren om ook meer creatieve en op de onderwijspraktijk afgestemde methodieken te kiezen, in plaats van een vrij traditionele onderzoeksaanpak (veel enquêtes en voor- en nameting).

Het panel is van oordeel dat alle afstudeeronderzoeken terecht als ten minste voldoende zijn beoordeeld. Het panel meent dat sommige beoordelingen wat aan de hoge kant zijn, terwijl de beoordeling van één verslag van een volgens het panel goed vakdidactisch onderzoek juist wat laag is uitgevallen.

Het behalen van de Landelijke Kennistoets (LKT) is voorwaardelijk voor het behalen van het diploma. Daarmee is de vakinhoudelijke bekwaamheid geborgd.

Functioneren afgestudeerden

Studenten zijn tevreden over het niveau van de opleiding (NSE 87%) en over de aansluiting van de inhoud van het programma bij de actualiteit (NSE 84%). De alumni gaven tijdens het bezoek aan dat zij tevreden zijn met de bagage waarmee zij de opleiding hebben verlaten. Zij hebben het gevoel over voldoende vakkennis te beschikken en vinden dat zij de benodigde vaardigheden hebben aangeleerd om het beroep van leraar Wiskunde goed te kunnen uitoefenen. Het werkveld bevestigt dit beeld en is tevreden over het functioneren van de alumni in de beroepspraktijk. Het panel is van mening dat de afgestudeerden van de opleiding startbekwame leerkrachten zijn.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleiding de beoogde eindkwalificaties waarmaakt. Het niveau van de eindwerken is voldoende en passend bij een hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Wiskunde. Alumni voelen zich adequaat voorbereid op de beroepspraktijk en functioneren naar behoren in het werkveld.

Op basis van de conclusies ten aanzien van de ILS-breed vastgestelde vormgeving van het afstudeertraject en de bovenstaande overwegingen ten aanzien van het gerealiseerde eindniveau komt het panel voor de opleiding Wiskunde op standaard 4 tot het oordeel **voldoende**.

Eindoordeel over de opleidingen

Oordelen op de standaarden

Onderstaande oordelen gelden voor alle varianten van de opleidingen (voltijd/deeltijd/KOP). Voor de KOP-variant geldt dat het oordeel is gebaseerd op het zicht dat het panel heeft gekregen op het onderwijskundige deel vanuit de KOP-opleiding Pedagogiek en op het vakdidactische deel vanuit de bacheloropleiding.

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden.

Standaard	Aardrijkskunde
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	goed
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	voldoende

Standaard	Biologie
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	voldoende
3 <i>Toetsing</i>	voldoende
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	voldoende

Standaard	Duits
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	voldoende
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	voldoende

Standaard	Economie
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	voldoende
3 <i>Toetsing</i>	goed
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	goed

Standaard	Engels
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	voldoende
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	voldoende

Standaard	Frans
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	voldoende
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	goed

Standaard	Geschiedenis
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	voldoende
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	goed

Standaard	Natuurkunde
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	voldoende
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	goed

Standaard	Nederlands
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	goed
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	goed

Standaard	Pedagogiek
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	goed
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	goed

Standaard	Scheikunde
1 <i>Beoogde eindkwalificaties</i>	goed
2 <i>Onderwijsleeromgeving</i>	goed
3 <i>Toetsing</i>	voldoende
4 <i>Gerealiseerde eindkwalificaties</i>	goed

Standaard	Wiskunde
1 Beoogde eindkwalificaties	goed
2 Onderwijsleeromgeving	voldoende
3 Toetsing	voldoende
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende

Weging en conclusie

De oordelen zijn gewogen volgens de beslisregels van de NVAO.

Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1, 3 of 4 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een 'onvoldoende' bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO.

- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien ten minste twee standaarden als goed worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien ten minste twee standaarden als excellent worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Aardrijkskunde van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **voldoende**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Biologie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **voldoende**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Duits van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **voldoende**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Economie van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **goed**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Engels van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **voldoende**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Frans van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **goed**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Geschiedenis van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **goed**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Natuurkunde van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **goed**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Nederlands van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **goed**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Pedagogiek van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **goed**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Scheikunde van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **goed**.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding tweedegraads leraar Wiskunde van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als **voldoende**.

Aanbevelingen

Het panel geeft de opleidingen de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de lerarenopleidingen te steunen:

Algemeen

1. Het panel heeft bij de verschillende opleidingen veel 'pareltjes' gezien. Maak gebruik van deze bestaande *good practices*.

Standaard 1

1. Het panel adviseert ILS zich de komende tijd te beraden op de doelen en ambities voor de toekomst ('stip aan de horizon') en hierin focus aan te brengen. In dit verband raadt het panel aan om de beleidsdoelen te voorzien van een strategische agenda met bijbehorende timetable.

Standaard 2

1. Het panel constateert tussen de verschillende opleidingen verschillen in de mate waarin zij aandacht besteden aan de profileringsaspecten drama en internationalisering. Het panel adviseert om deze profielen voor alle opleidingen even sterk uit te werken.
2. Ontwikkel een visie op vakdidactiek voor alle opleidingen en onderscheid de vakdidactiek duidelijk van de algemene onderwijskunde c.q. de algemene didactiek.
3. Ontwikkel, zoals gepland, de nieuwe onderzoeksleerlijn door.
4. Blijf de kwaliteit van de stagebegeleiding op de stagescholen goed monitoren.
5. Het panel adviseert om bij de toewijzing van de stages ervoor te zorgen dat er bij elke student een gelijkmatige spreiding van stages is over de verschillende typen scholen (stage-, opleidings- en samenwerkingscholen).
6. Blijf de afstemming tussen het ILS-brede programma Onderwijskunde, drama en spreken voor de klas (generieke kennisbasis) en de opleidingsspecifieke delen van de programma's (vakinhoud en vakdidactiek) goed in de gaten houden en voorkom overlap.
7. Geef de komende tijd prioriteit aan de implementatie van de afstudeerrichtingen beroepsonderwijs en algemeen vormend onderwijs. Denk hierbij de inhoud van de afstudeerrichting 'beroepsonderwijs' bij schoolvakken die niet of nauwelijks in het mbo voorkomen goed door. Weeg af of deze afstudeerrichting voor de betreffende schoolvakken niet of voorlopig nog niet moet worden ingevoerd.

Standaard 3

1. Het panel beveelt aan om de formele positie van de toetscommissie opnieuw onder de loep te nemen.
2. Expliciteer het hbo denkniveau in het verantwoordingsverslag (Portfoliobeoordeling integraal handelen in de beroepspraktijk). Doe dit in de *rubric* zelf door de formulering van de kwalificatie 'goed' aan te passen, zodanig dat ook daadwerkelijk een hoger hbo denkniveau wordt verwoord. Expliciteer het hbo denkniveau ook bij de feedback (geen herhaling van de Eindbeoordeling werkplekieren 3).
3. Zorg ook bij het afstudeeronderzoek voor het juiste gebruik van de *rubrics*. Bij de beoordeling van het afstudeeronderzoek dient er altijd voldoende onderbouwing van het oordeel te worden gegeven.

Standaard 4

1. Het vakspecifieke deel van de integrale toets wordt op dit moment opleidings specifiek ingevuld. Het panel adviseert ILS om opleidingen onderling te laten uitwisselen over de keuzes voor deze invulling om zodoende de opleidingseigen keuzes te herijken.

Bijlagen

Bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding

A. Zeven bekwaamheidseisen voor leraren volgens de Wet BIO:

1. Interpersoonlijk competent

Een interpersoonlijk competente leraar po, vo en bve weet een vriendelijk, coöperatief en open leerklimaat tot stand te brengen dat de ontwikkeling van de leerlingen naar zelfstandigheid en zelfverantwoordelijkheid bevordert en waarin sprake is van een goede balans tussen leiden en begeleiden, sturen en volgen en tussen stimuleren en corrigeren.

2. Pedagogisch competent

Een pedagogisch competente leraar VO biedt leerlingen in een veilige leer- en werkomgeving houvast, structuur en ondersteuning (bij door hen te maken keuzes), houdt rekening met de individuele kwaliteiten van de leerlingen en zorgt voor een respectvolle wijze van omgang met elkaar en het willen nemen van verantwoordelijkheid voor elkaar.

3. Vakinhoudelijk vakdidactisch competent

Een didactisch en vakinhoudelijk competente leraar po, vo en bve creëert krachtige leeromgevingen, die de individuele leerling in staat stellen een „diep understanding“ van de onderscheiden kennis-, leer- of vakgebieden te verwerven en waarin ze hun (schoolse) leren in verband kunnen brengen met realistische en voor hen relevante toepassingen in de maatschappij, hun leefwereld, het toekomstige beroep of de vervolgstudie.

4. Organisatorisch competent

Een organisatorisch competente leraar po, vo en bve zorgt voor een ordelijke en taakgerichte leeromgeving, waarin sprake is van heldere leer- en werkinstructies, zodat de leerlingen precies weten waar ze aan toe zijn.

5. Competent in het samenwerken met collega's

Een leraar die competent is in het samenwerken met zijn collega's, levert een bijdrage aan het goed functioneren van de schoolorganisatie door een constructieve samenwerking in allerlei vormen van collegiaal vak(sectie)- en schooloverleg.

6. Competent in het samenwerken met de omgeving

Een leraar die competent is in de samenwerking met de omgeving, zorgt voor een goede communicatie met ouders of verzorgers van de leerlingen en maakt op een zorgvuldige, verantwoordelijke en doeltreffende manier gebruik van het professionele netwerk van de school ten behoeve van de leerlingen.

7. Competent in reflectie en ontwikkeling.

Een leraar po, vo en bve die competent is in reflectie en professionele ontwikkeling, denkt regelmatig na over zijn beroepsopvatting en professionele bekwaamheid en werkt planmatig aan een verdere ontwikkeling respectievelijk verbetering daarvan.

ILS-HAN heeft deze competenties in gedragsindicatoren (voorbeelden van concreet gedrag) op drie niveaus nader gespecificeerd.

B. Dublin descriptors (Professionele standaard)

De Stuurgroep Beleidsagenda Lerarenopleiding van de HBO-raad geeft de volgende omschrijving van de Dublin descriptors:

- Kennis en Inzicht

De student bezit theoretische (wetenschappelijke, actuele) en methodische kennis van een vakgebied. Deze kennis sluit aan op het voorafgaande onderwijs.

- Toepassen van kennis en inzicht

De student kan op professionele wijze in een specifieke onderwijscontext de aspecten binnen de beroepstaken (lesgeven, begeleiden, ontwerpen, bijdragen aan organisatie en ontwikkeling van vakdeskundigheid) vormgeven mede op basis van praktische kennis.

- Oordeelsvorming

De student is in staat relevante gegevens te verzamelen en deze gegevens te interpreteren voor het verantwoorden van de gemaakte keuzes. Het verzamelen en interpreteren van gegevens gebeurt mede op basis van praktijkonderzoek dat gericht is op de verbetering van de eigen schoolpraktijk.

- Communicatie

De student is in staat om informatie, ideeën en oplossingen over te brengen op specialisten of nietspecialisten. De student is in staat te verantwoorden hoe de keuzes, rekening houdend met de doelgroep, tot stand zijn gekomen.

- Leervaardigheden

De student is in staat om systematisch te oriënteren, plannen, uit te voeren van ontwikkel en verbeteracties en te reflecteren op de eigen schoolpraktijk.

ILS-HAN heeft de Dublin descriptors vertaald in de professionele standaard, uitgewerkt op drie niveaus.

C. Negen eindkwalificaties onderzoek

De startbekwame leraar laat bij onderzoek zien dat hij

1. Een praktijkrelevant vraagstuk onderzoeksmatig kan beantwoorden
2. Een praktijkrelevant vraagstuk kan plaatsen in een bredere context
3. Data kan verzamelen en gebruiken in zijn werk
4. Zowel eigen als andermans inzichten en werkwijzen ter discussie stelt
5. Kan beargumenteren hoe zijn keuzen tot stand zijn gekomen
6. Onderzoeksresultaten kan vertalen naar toepassingen in de praktijk
7. Een consistente en navolgbare werkwijze hanteert
8. Belanghebbenden betreft bij het onderzoekproces
9. Zich aan de beroepsethische gedragsregels voor praktijkgericht onderzoek kan houden.

Bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma

Vakkennisbasis: vakinhoud en -didactiek	Generiek: onderwijskunde, drama, logopedie
Integrale toetsen op 3 niveaus	Minor
Afstudeeronderzoek	Studieloopbaanbegeleiding

PROPEDEUSE

SEMESTER 1 (=periode 1+2) 30 stp.	SEMESTER 2 (=periode 3+4) 30 stp	
Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD	Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD	
Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD	Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD	
Beroepstaak 1: Lesgeven en trainen VAKDIDACTIEK	Beroepstaak 3: Ontwerpen van leerarrangementen VAKDIDACTIEK + WERKPLEKLEREN 1	
Beroepstaak 1: Lesgeven en trainen GENERIEK + WERKPLEKLEREN	Beroepstaak 2: Begeleiden van lerenden GENERIEK + WERKPLEKLEREN 1	Integrale toets Hoofdphase- bekwaam
Studieloopbaanbegeleiding		

HOOFDFASE

Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD	Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD
Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD	Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD
Beroepstaak 1: Lesgeven en trainen VAKDIDACTIEK	Beroepstaak 3: Ontwerpen van leerarrangementen VAKDIDACTIEK + WERKPLEKLEREN 2(A)
Beroepstaak 1: Lesgeven en trainen GENERIEK	Beroepstaak 2: Begeleiden van lerenden GENERIEK + WERKPLEKLEREN 2(A)
Studieloopbaanbegeleiding	

Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD	<p style="text-align: center;">MINOR 30 studiepunten</p>
Beroepstaak 3: Ontwerpen van leerarrangementen VAKDIDACTIEK + WERKPLEKLEREN 2(B)	
Beroepstaak 2: Begeleiden van lerenden GENERIEK + WERKPLEKLEREN 2(B)	
Beroepstaak 4: Bijdragen aan de onderwijsorganisatie GENERIEK + WERKPLEKLEREN 2(B)	
Studieloopbaanbegeleiding	

EINDFASE

Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD / VAKDIDACTIEK	Beroepstaak 5: Ontwikkelen van vakdeskundigheid VAKINHOUD / VAKDIDACTIEK	
Beroepstaak 1: lesgeven en trainen VAKINHOUD + VAKDIDACTIEK + GENERIEK (ONDERZOEK)	Beroepstaak 2: Begeleiden van lerenden VAKINHOUD + VAKDIDACTIEK + GENERIEK (ONDERZOEK)	
Beroepstaak 1: Lesgeven en trainen GENERIEK + VAKDIDACTIEK + WERKPLEKLEREN 3	Beroepstaak 4: bijdragen aan de onderwijsorganisatie GENERIEK + VAKDIDACTIEK + WERKPLEKLEREN 3	Integrale toets Startbekwaam
Beroepstaak 2: Begeleiden van lerenden GENERIEK + WERKPLEKLEREN 3	Beroepstaak 3: ontwerpen van leerarrangementen GENERIEK + WERKPLEKLEREN 3	
Studieloopbaanbegeleiding		

Bijlage 3 Rendementen, contacturen en docentkwaliteit

Overzicht kwantitatieve gegevens m.b.t. rendement per opleiding⁴

Aardrijkskunde

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	33,3%	56,3%	33,3%	46,7%	41,7%	52,6%
	Deeltijd	0,0%	0,0%	100,0%			

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	25,0%	0,0%	20,0%
	Deeltijd	0,0%	0,0%	

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	50,0%	62,5%	85,7%
	Deeltijd		100,0%	0,0%

Biologie

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	23,5%	35,3%	34,8%	50,0%	62,5%	28,6%
	Deeltijd	0,0%				0,0%	

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	38,5%	9,1%	13,3%
	Deeltijd	0,0%		

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	57,1%	23,1%	54,5%
	Deeltijd		100,0%	

⁴ Bron: Eigen administratie HAN-ILS

Duits

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	31,8%	50,0%	36,8%	29,4%	41,7%	37,5%
	Deeltijd	36,8%	31,0%	20,0%	40,0%	40,0%	33,3%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	20,0%	41,7%	16,7%
	Deeltijd	50,0%	25,0%	41,7%

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	50,0%	33,3%	33,3%
	Deeltijd	93,3%	33,3%	55,0%

Economie

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	55,6%	33,3%	60,0%	60,0%	61,1%	42,9%
	Deeltijd	0,0%	0,0%	50,0%	50,0%	100,0%	100,0%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	12,5%	25,0%	16,7%
	Deeltijd	75,0%	100,0%	0,0%

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	42,9 %	12,5 %	50,0 %
	Deeltijd		0,0%	0,0%

Engels

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	62,5%	54,2%	70,0%	72,1%	62,3%	54,2%
	Deeltijd	28,6%	44,4%	25,0%	27,3%	0,0%	33,3%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	19,0%	45,5%	33,3%
	Deeltijd	0,0%	40,0%	22,2%

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	52,2%	38,1%	29,5%
	Deeltijd	100,0%	80,0%	40,0%

Frans

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	33,3%	43,8%	46,2%	38,5%	66,7%	54,5%
	Deeltijd	0,0%	0,0%	0,0%	33,3%	37,5%	66,7%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	40,0%	22,2%	42,9%
	Deeltijd	50,0%	75,0%	50,0%

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	33,3%	50,0%	33,3%
	Deeltijd	50,0%	50,0%	0,0%

Geschiedenis

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	65,5%	52,8%	68,8%	40,3%	53,8%	46,9%
	Deeltijd	0,0%	100,0%	0,0%	100,0%	100,0%	

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	42,1%	20,6%	40,0%
	Deeltijd	0,0%		33,3%

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	68,2%	36,8%	38,2%
	Deeltijd	33,3%	50,0%	

Natuurkunde

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	50,0%	75,0%	50,0%	0,0%	60,0%	75,0%
	Deeltijd	0,0%					

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	50,0%	100,0%	0,0%
	Deeltijd	100,0%		

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	100,0%	0,0%	0,0%
	Deeltijd		0,0%	

Nederlands

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	57,9%	75,0%	52,4%	64,3%	46,7%	43,8%
	Deeltijd	0,0%	100,0%		20,0%	83,3%	14,3%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	12,5%	33,3%	40,0%
	Deeltijd	0,0%		

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	53,3%	50,0%	33,3%
	Deeltijd	100,0%	100,0%	

Pedagogiek

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Deeltijd						100,0%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Deeltijd			

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Deeltijd			

Scheikunde

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	40,0%	100,0%	85,7%	50,0%	85,7%	66,7%
	Deeltijd					100,0%	

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	33,3%		0,0%
	Deeltijd			

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd		33,3%	
	Deeltijd			

Wiskunde

TABELLEN HBO-BACHELOR

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar

Cohort		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Uitval	Voltijd	77,8%	55,6%	47,1%	37,5%	44,4%	29,2%
	Deeltijd		0,0%	66,7%	50,0%	0,0%	0,0%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor

Cohort		2008	2009	2010
Uitval	Voltijd	0,0%	12,5%	22,2%
	Deeltijd		0,0%	100,0%

Tabel 3: Rendement

Cohort		2007	2008	2009
Uitval	Voltijd	0,0%	50,0%	62,5%
	Deeltijd			100,0%

Contacturen per opleiding

Hieronder wordt per opleiding de contacttijd weergegeven conform de richtlijnen van de NVAO.

- Hierbij dient opgemerkt te worden dat een deel van het curriculum van HAN ILS op de werkplek wordt uitgevoerd. Dit wordt in deze definities niet meegeteld als contacttijd.
- De contacttijd voor voltijd economie en voltijd pedagogiek ontbreekt. Deze worden z.s.m. aangeleverd.

leraar aardrijkskunde 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	15	12	8	9
deeltijd	0	8	5	4

leraar biologie 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	17	13	8	9
deeltijd	0	8	5	4

leraar duits 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	16	13	8	9
deeltijd	8	8	5	4

leraar economie 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	17	13	5	9
deeltijd	8	8	5	4

leraar engels 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	16	13	7	9
deeltijd	8	8	5	4

leraar frans 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	15	13	5	9
deeltijd	8	8	5	4

leraar geschiedenis 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	15	12	7	9
deeltijd	0	8	5	4

leraar natuurkunde 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	20	16	7	9
deeltijd	0	8	5	4

leraar nederlands 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	17	12	6	9
deeltijd	8	8	5	4

leraar pedagogiek 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	10	0	0	0
deeltijd	10	0	0	0

leraar scheikunde 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	20	16	7	9
deeltijd	0	8	5	4

leraar wiskunde 2e gr.	jaar 1	jaar 2	jaar 3	jaar 4
voltijd	13	10	5	9
deeltijd	8	8	8	4

In jaar 3 volgen de voltijdstudenten een keuzeminor; deze verschillen in aantal contacturen

Docentkwaliteit

Docentkwaliteit			
Opleiding	% docenten met bachelor	% docenten met mastertitel	% docenten met PhD
Aardrijkskunde	nvt	100%	geen
Biologie	25%	62,5%	12,5%
Duits	12,5%	62,5%	25%
Economie	10%	90%	nvt
Engels	nvt	95%	5%
Frans	nvt	85,7%	14,3%
Geschiedenis	nvt	88,2%	11,8%
Natuurkunde	nvt	100%	nvt
Nederlands	nvt	85,7%	14,3%
Pedagogiek	nvt	100%	nvt
Scheikunde	20%	80%	nvt
Wiskunde	6,25%	81,25%	12,5%

Bijlage 4 Deskundigheden leden visitatiepanel en lead auditor

Korte functiebeschrijvingen van de kernpanelleden

1	De heer drs. H. Ploeger is senior onderwijs adviseur en docent economische opleidingen (Bedrijfseconomie en Accountancy), docent SQL en databases bacheloropleiding Informatica en docent onderzoek en afstudeerbegeleider master Learning & Innovation aan Hogeschool Windesheim. Hij is tevens docent Informatica aan Vrije Universiteit Amsterdam.
2	Mevrouw dr. ir. Q.H. Kools is werkzaam als lector 'Professionalisering van leraren en lerarenopleiders' bij Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT). Zij coördineert het lectorenteam. Mevrouw Kools neemt als voorzitter van de Programmaraad Praktijgericht Onderzoek (PPO) van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) deel in het Overkoepelend Programmaoverleg (OPRO). Zij publiceert over het doen van onderzoek als een professionele leerstrategie en doet daar onderzoek naar.
3	De heer dr. ir. J. Buitink was tot juni 2009 hoofd van de universitaire lerarenopleiding in Groningen en is sinds 2011 met FPU als universitair hoofddocent bij dezelfde lerarenopleiding. Tot 2012 was hij lid van het bestuur van de Stichting SRLo (registratie lerarenopleiders). In 2012 was hij voorzitter van de Commissie van Wijzen met betrekking tot de Verankering Academische Opleidingscholen.
4	De heer drs. P.J.J. Hendrikse is tot april 2015 lid van de Raad van Bestuur bij Ons Middelbaar Onderwijs (OMO) te Tilburg. Sinds oktober 2014 is hij voorzitter van het College voor Toetsen en Examens (CvE) te Utrecht. Daarnaast voert hij diverse nevenactiviteiten uit onder meer als lid van de ledenadviesraad VO-Raad en lid/voorzitter van de Issuegroep Onderwijs en ICT VO-Raad; hij is lid van de Denktank #4t2 Kennisnet, dat de relevantie, haalbaarheid en toepasbaarheid van nieuwe ict-technologieën voor het onderwijs onderzoekt; en voorzitter van de stuurgroep programma iECK (educatieve contentketen).
5	Mevrouw L.H. Burgers volgt de hbo-bachelor lerarenopleiding tweedegraads wiskunde en hbo-masteropleiding eerstegraads wiskunde aan NHL Hogeschool. Mevrouw Burgers is co-voorzitter van de opleidingscommissie exacte vakken en neemt deel aan het studentplatform leraar wiskunde en bedrijfswiskunde.

Korte functiebeschrijvingen van de vakdeskundige panelleden

Aardrijkskunde	Mevrouw dr. T. Béneker is docent/onderzoeker Geografie, Educatie & Communicatie aan Universiteit Utrecht en lector vakdidactiek van de gammavakken aan Fontys Lerarenopleiding Tilburg.
Biologie	De heer dr. M. Mazereeuw is docent biologiedidactiek en docent praktijkonderzoek alsmede onderzoeker lectoraat Werkplekklaren en ICT bij NHL Hogeschool.
Duits	De heer drs. A.M.T.M. Janssen is docent Duits in de hbo-bachelor- en masteropleiding bij Fontys Lerarenopleiding Tilburg. Daarnaast is de heer Janssen voorzitter van de Vereniging Lerarenopleiders Duits, voorzitter van het Landelijk Vakoverleg Master Duits en voorzitter van de teamtoetscommissie Alfa FLOT.
Economie	De heer drs. H.R. Goudsmit is als vakdidacticus Economie/M&O verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van het Onderwijscentrum VU. Sinds 2007 is hij tevens projectleider van het Landelijk Expertisecentrum Economie en Handel, katernen vakdidactiek. Daarnaast is hij voorzitter van de sectie Algemene Economie van de vakvereniging VECON en de vakcommissie Economie Kennisbasistoetsen.
Engels	De heer drs. G.J. Koopman verzorgt algemeen didactisch en vakdidactisch onderwijs binnen de Educatieve Master aan de Universiteit Utrecht in de Engelstalige opleiding en is met name gespecialiseerd in de didactiek van Content and Integrated Language Learning (CLIL). De heer Koopman was van januari tot en met augustus 2006 werkzaam als lerarenopleider aan de educatieve faculteit van de Universiteit van Pretoria.
Frans	Mw. prof. dr. M. Simons is werkzaam bij Universiteit Antwerpen als vakdidacticus Frans en Spaans. Daarnaast is zij lid van de onderzoeksgroep DIDACTICA – vakdidactici verbonden aan het Instituut voor Onderwijs- en Informatiewetenschappen aan Universiteit Antwerpen, waar zij belast is met de organisatie van internationale congressen en promotor is van diverse onderzoeksprojecten. Verder bekleedt zij diverse bestuursfuncties bij onder andere

	de Onderwijscommissie van de Lerarenopleiding aan Universiteit Antwerpen, de vakwerkgroep Frans CNO (Centrum Nascholing Onderwijs) voor nascholing voor leraren Frans, lager, secundair en volwassenonderwijs.
Geschiedenis	Mevrouw drs. J.K.W. Riksen is vakdidacticus, mentor en docentopleider in het gammacluster van de universitaire lerarenopleiding (ulo) van het Onderwijscentrum Faculteit der Psychologie en Pedagogiek (FPP) bij de Vrije Universiteit van Amsterdam.
Natuurkunde	De heer ir. W. Sonneveld heeft veel ervaring als leraar Natuurkunde, Wiskunde, ANW en NLT en als vakdidacticus aan de TU Delft. Naast zijn werk houdt de heer Sonneveld zich bezig met verdieping van kennis en kunde in zijn domein door zijn lidmaatschap van twee organisaties die zich bezig houden met vernieuwing en ontwikkeling van lesmateriaal voor onderwijs in natuurkunde en exacte vakken.
Nederlands	De heer drs. R. van de Kraats is werkzaam geweest bij het IVLOS (de lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht, tegenwoordig Centrum voor Onderwijs en Leren, COLUU) als lerarenopleider en vakdidacticus Nederlands. Tot 2003 was hij als docent Nederlands verbonden aan het Christelijk Gymnasium te Utrecht. Hij is na zijn voorzitterschap momenteel lid van het bestuur van het Platform van Vakverenigingen in het Voortgezet Onderwijs. Als bestuurslid van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren heeft hij samen met de onderwijsbonden de Onderwijscoöperatie opgericht die zich vooral bezighoudt met het inrichten van een beroepsregister voor leraren.
Pedagogiek	Mevrouw drs. A.M.C. Stigter is coördinator van de lerarenopleiding Pedagogiek aan Hogeschool van Amsterdam, domein Onderwijs en Opvoeding. Zij is lid van het landelijk vakgroep overleg Lerarenopleiding Pedagogiek en van het landelijk overleg kopopleiding Pedagogiek. Zij is betrokken bij de ontwikkeling van de kennisbasis leraar Pedagogiek, die nu een vervolg heeft in de werkgroep <i>10 voor de leraar</i> .
Scheikunde	De heer E.H.M.H. de Kleijn is senior curriculumontwikkelaar scheikunde/natuurwetenschappen bij de Stichting Leerplan Ontwikkeling in Enschede.
Wiskunde	De heer prof. dr. G. Zwaneveld was tot zijn emeritaat in 2011 hoogleraar professionalisering van de onderwijsgevende in Wiskunde en Informatica aan het Ruud de Moorcentrum van de Open Universiteit.

Mevrouw M. Dekker-Joziase, mevrouw G.M. Klerks, mevrouw M. Snel BHRM en BEd en mevrouw Y. Griffioen - Kingma hebben als auditoren van NQA het kernpanel ondersteund bij de visitatie, beoordeling en verslaglegging.

Bijlage 5 Bezoekprogramma

Programma

Dinsdag 19 mei

<i>Tijd</i>	<i>Lokaal</i>	<i>Panel</i>	<i>Deelnemers</i>
12:00 – 12:45	Collegezaal	Kernpanel (8 leden)	Alle collega's
12:30 – 15:15	E1.18	Kernpanel (8 leden) <ul style="list-style-type: none"> • Documentenstudie • Rondleiding • Spreekuur (14:30 – 15:00) 	
15:15 – 16:00	E1.18	Kernpanel (8 leden)	MT-ILS + 2 oc-ers
16:15 – 17:00	E1.18	Helft kernpanel (4 leden)	Interne borging
16:15 – 17:00		Helft kernpanel (4 leden)	Externe borging

Woensdag 20 mei

<i>Tijd</i>	<i>Lokaal</i>	<i>Panel</i>	<i>Deelnemers</i>
11:00 – 12:30	E1.05	2 leden kernpanel + adviseurs NE en EN	Studenten en alumni NE & EN
11:00 – 12:30	E1.12	2 leden kernpanel + adviseurs FR & DU	Studenten en alumni FR & DU
11:00 – 12:30	E1.13	2 leden kernpanel + adviseurs AK & GS	Studenten en alumni AK & GS
		8 leden kernpanel + 6 adviseurs	
14:00 – 15:30	E1.05	2 leden kernpanel + adviseurs NE en EN	Docenten NE & EN
14:00 – 15:30	E1.12	2 leden kernpanel + adviseurs FR & DU	Docenten FR & DU
14:00 – 15:30	E1.13	2 leden kernpanel + adviseurs AK & GS	Docenten AK & GS
16:00 – 16:45	E1.05 of 1.12	8 leden kernpanel	Profilering samen opleiden
16:45 – 17:30	E1.05 of 1.12	8 leden kernpanel	PDG en educatieve minor

<i>Tijd</i>	<i>Lokaal/ruimte</i>	<i>Doel</i>
Gehele dag	Lokaal 121	Vergaderruimte panel documentenstudie

Donderdag 21 mei

<i>Tijd</i>	<i>Lokaal</i>	<i>Panel</i>	<i>Deelnemers</i>
11:00 – 12:30	E1.23	2 leden kernpanel + adviseurs EC & PE	Studenten en alumni EC & PE
11:00 – 12:30	E1.05	2 leden kernpanel + adviseurs NA & SK	Studenten en alumni NA & SK
11:00 – 12:30	E4.23	2 leden kernpanel + adviseurs WI & BI	Studenten en alumni WI & BI
		8 leden kernpanel + 6 adviseurs	
14:00 –	E1.23	2 leden kernpanel + adviseurs EC &	Docenten EC & PE

15:30		PE	
14:00 – 15:30	E1.05	2 leden kernpanel + adviseurs NA & SK	Docenten NA & SK
14:00 – 15:30	E3.14	2 leden kernpanel + adviseurs WI & BI	Docenten WI & BI
16:30 – 17:30		Kernpanel	MT-ILS + 2 oc-ers
18:00 – 18:30	Hoorcollegezaal	Kernpanel	Alle collega's

Tijd	Lokaal/ruimte	Doel
Gehele dag	Lokaal 310	Vergaderruimte panel documentenstudie

Deelnemers gesprekken per opleiding:

Aardrijkskunde

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Katie Oost Lerarenopleider Aardrijkskunde, promovendus

Drs. Roeland van Westerop Lerarenopleider aardrijkskunde
 Ir. Kim Trouwborst Lerarenopleider aardrijkskunde, opleidingscoördinator

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Maarten van Wel VT	2e jaars	aardrijkskunde	student
Ruud van Kessel VT	2e jaars	aardrijkskunde	student
Chris Ferwerda VT	3e jaars	aardrijkskunde	student
Jos Zijlmans VT	1e jaars	aardrijkskunde	student
Elbrig de Vries VT	1e jaars	aardrijkskunde	student
Jannick Brugmans VT	31-01-2014	aardrijkskunde	alumnus

Geschiedenis

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Koen Henskens Lerarenopleider Geschiedenis, opleidingscoördinator
 Drs. Rob Verheijen Lerarenopleider Geschiedenis
 Drs. Anne van Duuren Lerarenopleider Geschiedenis, ABI?
 Drs. Theo van Zon Lerarenopleider Geschiedenis
 Dr. Marloes Hulskens Lerarenopleider Geschiedenis, commissie onderzoek
 Anne de Jager MSc. Onderwijskundige, ABI

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Jeroen Linssen VT	3e jaars	geschiedenis	student
Jochem Ruessink VT	3e jaars	geschiedenis	student
Teun de Wilt VT	2e jaars	geschiedenis	student
Lynn Lamers VT	31-07-2014	geschiedenis	alumnus
Luka Hodak VT	31-08-2014	geschiedenis	alumnus

Nederlands

Docenten en afstudeerbegeleiders

Dr. Judit Steenge	Lerarenopleider Nederlands, commissie onderzoek?
Drs. Marloes Janssen	Lerarenopleider Nederlands, ABI
Dr. Esther Hanssen	Lerarenopleider Nederlands
Drs. Truus Hermans	Lerarenopleider Nederlands
Drs. Marja Bavinck	Onderwijskundige
Drs. Marianne Stienen	Lerarenopleider Nederlands, opleidingscoördinator

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Marjan Mullié	2e jaars	nederlands	student
Lobke Holland VT	4e jaars	nederlands	student
Anniek Franken	2e jaars	nederlands	student
Ronald van Harxen	2e jaars	nederlands	student
Jara de Boo	4e jaars	nederlands	student
Maud Koenen VT	31-07-2014	nederlands	alumnus
Geertje den Otter VT	30-06-2014	nederlands	alumnus
Evelien Dinghs VT	31-07-2014	nederlands	alumnus

Engels

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Roel van Lin	Onderwijskundige, lid excie
Drs. Elona Manders	Lerarenopleider Engels
Drs. Trui Veen	Lerarenopleider Engels
Drs. Hedi Windgassen	Lerarenopleider Engels, opleidingscoördinator
Drs. Jan Linders	Lerarenopleider Engels
Drs. Veerle Loonstra	Lerarenopleider Engels, coördinator deeltijd

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Beau van der Ent VT	2e jaars	engels	student
David Keus	4e jaars	engels	student
Damla Dogan	2e jaars	engels	student

Robin Jonkheid VT	31-08-2014	engels	alumnus
John Mulders DT	31-08-2013	engels	alumnus
Luuk Dun VT	31-08-2013	engels	alumnus

Duits

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Margret Holleman	Lerarenopleider Duits
Drs. Jacqueline Gerrits	Onderwijskundige
Drs. Sissy Uhrig	Lerarenopleider Duits
Drs. Theo Bijkerk	Lerarenopleider Duits, opleidingscoördinator

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Kim Peters VT	3e jaars	duits	student
Jana Lindemann VT	2e jaars	duits	student
Ties Grotenhuis VT	2e jaars	duits	student
Ellen Zondag DT	2e jaars	duits	student
Patty Platteel DT	31-01-2015	duits	alumnus

Frans

Docenten en afstudeerbegeleiders

Dr. Françoise Lucas	Lerarenopleider Frans
Drs. Eva van der Linden	Lerarenopleider Frans, opleidingscoördinator
Drs. Jos Brink	Lerarenopleider Frans, ABI
Drs. Mireille van der Elst	Lerarenopleider Frans, ABI

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Claudia Onstein	3e jaars	frans	student
Famke Daams	2e jaars	frans	student
Paul Simons	2e jaars	frans	student
Ceilyne Tjin Asjoe	1e jaars	frans	student
Suzanna Noij (start 2008)	31-01-2013	frans	alumnus

Natuurkunde

Docenten en afstudeerbegeleiders

Jacques de Goede	Lerarenopleider scheikunde, ABI
Ir. Karel Kok	Lerarenopleider Natuurkunde
Ir. Paul Doorschot	Lerarenopleider Natuurkunde

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Yvette Koeleman VT	2e jaars	natuurkunde	student
Stefan de Wit VT	2e jaars	natuurkunde	student
Jason van Steenis VT	3e jaars	natuurkunde	student
Jeroen Thijssen VT	4e jaars	natuurkunde	student
Kees van der Velden VT	5e jaars	natuurkunde	student
Nicky Duitman VT	2013	natuurkunde	alumnus

Scheikunde

Docenten en afstudeerbegeleiders

Jacques de Goede	Lerarenopleider scheikunde, ABI
Drs. Rian Janssen	Lerarenopleider Scheikunde
Drs. Thom Somers	Lerarenopleider Scheikunde
Gerald Steverink MMI	Opleidingscoördinator a.i.

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Ernest Cruijsberg VT	1e jaars	scheikunde	studenten
Kees van der Velden VT	3e jaars	scheikunde	studenten
Leila Sanatkhani VT	2e jaars	scheikunde	studenten

Economie

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Marijke Zuidhof	Lerarenopleider economie, opleidingscoördinator
Astrid van Dael	Lerarenopleider economie, ABI
Drs. Maurice Straatmans	Lerarenopleider economie, ABI & ABS op ROC Nijmegen
Drs. Rianne van der Lugt	Lerarenopleider economie
Drs. Roel Grol	Lerarenopleider economie, promovendus vakdidactiek

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Jimmy van Riel	2e jaars	economie	student
Bas Verheggen	2e jaars	economie	student
Tim van Kroonenburg	4e jaars	economie	student
Kristina Koehler	1e jaars	economie	student

Astrid Snel DT	30-09-2014	economie	alumnus
Marloes Steeg VT	30-09-2013	economie	alumnus
Irma Derksen- Horsthuis DT	31-8-2015	economie	alumnus

Pedagogiek

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Elke Kraaijvanger	Lerarenopleider Pedagogiek
Drs. Rianne Romijnders	Lerarenopleider Pedagogiek
Ellen van den Boomen MSc.	Lerarenopleider Pedagogiek
Trui Raaijmakers	Lerarenopleider Pedagogiek

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Marijn van Binsbergen VT	1e jaars	pedagogiek	student
Kelly Balvers VT	1e jaars	pedagogiek	student
Roxanne van den Boogaard VT	1e jaars	pedagogiek	student
Nienke Luttkhedde VT	2014	pedagogiek	alumnus
Cynthia Gulikers VT	2014	pedagogiek	alumnus
Milou Pelzer VT	2013	pedagogiek	alumnus

Biologie

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Audrey de Booij	Lerarenopleider biologie, ABI
Drs. Suzanne Lucassen	Lerarenopleider biologie
Drs. Renée Heijnen	Lerarenopleider biologie
Dr. Marnix van Meer	Lerarenopleider biologie, opleidingscoördinator
Drs. Jeroen van der Linden	Onderwijskundige

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Sanne Huisman VT	3e jaars	biologie	studenten
Birgit van Doremalen VT	1e jaars	biologie	studenten
Thomas Steverink VT	2e jaars	biologie	studenten
Maarten Stassen VT	3e jaars	biologie	studenten
Erik Lu VT	31-07-2013	biologie	alumnus
Juliette Dinghs VT	31-07-2014	biologie	alumnus

Wiskunde

Docenten en afstudeerbegeleiders

Drs. Frank Derks	Lerarenopleider wiskunde
Drs. Ton Konings	Lerarenopleider wiskunde
Drs. Hetty van Nieuwamerongen	Lerarenopleider wiskunde
Drs. Remko Schuurmans	Onderwijskundige Lerarenopleider wiskunde, opleidingscoördinator,
Drs. Jos Slapak	ABI

Studenten en alumni

Naam	Jaar studie/ jaar afstuderen	Opleiding	Student
Ward Perenboom VT	3e jaars	wiskunde	student
Hennie Bloemhof DT	2e jaars	wiskunde	student
Wil Mertens DT	1e jaars	wiskunde	student

Deelnemers overige gesprekken:

Gesprek interne borging

	Naam	Functie
1	Fred Muijers	Voorzitter examencommissie
2	Ingrid Vogels	Secretaris examencommissie
3	Jeanne Brokx	Extern lid examencommissie
4	Sonja de Bruin	Voorzitter toetscommissie
5	Sabine van Eldik	Lid toetscommissie, beleidsmedewerker onderwijs
6	Tamara van Schilt – Mol	associate lector toetsing
7	Myrte Legemaate	Beleidsmedewerker kwaliteitszorg
8	Veroniek Simons	Lid opleidingscommissie

Gesprek externe borging

	Naam	Functie
1	Jozef Geurtsen	Voorzitter werkveldadviescommissie
2	Anja Hagenaars	Lid Adviesgroep Beroepsonderwijs
3	Sofie Eisenburger	Lid platform samen opleiden, projectleider AOS Alliantie & Notre Dame, lid werkgroep kwaliteitszorg samen opleiden
4	Mireille van der Elst	Lerarenopleider Frans en ABI
5	Sissy Uhrig	Lerarenopleider Duits en ABI
6	Han Severins	ABS SSGN
7	John van IJendoorn	Lid werkgroep Samen Opleiden in Onderzoek

Gesprek profilering samen opleiden

	Naam	Functie
1	Huub Vromen	Lid besturenoverleg, voorzitter schoolbestuur Rijk van Nijmegen
2	Corry Kocken – van agt	Voorzitter Platform Samen Opleiden, coördinator Opleidingsschool AOS Noordoost Brabant en Zuidoost Brabant
3	Karel de Waal	Directeur Citadel College
4	Dominique Majoor	Lid besturenoverleg, Directeur Radboud Docentenacademie ad interim
5	Anet Lijten	Lid werkgroep Samen Opleiden in onderzoek
6	Audrey de Booij	Vakdidacticus Biologie en ABI
7	Mia Heijhuurs	ABS Pax Christi College
8	Régie Driessen	Programmamanager samenwerkingsverbanden HAN ILS
9	Aly Smelt	Voorzitter instituutsdirectie HAN ILS

Gesprek PDG en educatieve minor

	Naam	Functie
1	Margriet Philipsen	Opleider PDG – Marant ISNDO
2	Myrthe van den Blink	Opleider PDG – Marant ISNDO
3	Jan Groensmit	Opleider PDG – Marant ISNDO
4	Régie Driessen	Programmamanager samen opleiden HAN ILS
5	Marie Suzanne Kok	Deelnemer PDG
6	Martine van Empel - Sijbrandij	Deelnemer PDG
7	Myrte Legemaate	Beleidsmedewerker kwaliteitszorg/ Onderwijskundige educatieve minor (beroepsonderwijs)
8	Carla van Rijn	Projectleider educatieve minor beroepsonderwijs

Gesprek opleidingsmanagement

	Naam	functie
1	Aly Smelt	Voorzitter instituutsdirectie
2	Hennie Komduur	Instituutsdirectie
3	Carola Doumen	Cluster talen, projectleider deeltijd flex, portefeuille slb, deeltijd
4	Henk Delger	Cluster M&M, portefeuille onderzoek
5	Gerald Steverink	Cluster exact, portefeuille onderwijskunde, minoren, opleidingscoördinator NASK
6	Régie Driessen	Programmamanager samen opleiden HAN ILS
7	Koen Henskens	Opleidingscoördinator geschiedenis
8	Theo Bijkerk	Opleidingscoördinator Duits

Bijlage 6 Bestudeerde documenten

Veel documenten zijn digitaal aangeleverd op de NQA-portal. HAN ILS heeft veel brondocumenten digitaal beschikbaar gesteld. Onderstaande is een overzichtslijst van centrale documenten.

- Kritisch Reflectie Document en bijlagen
- Studiegidsen deeltijd
- Studiegidsen voltijd
- Ruggengraat van de lerarenopleidingen (vertaling eindkwalificaties per niveau)
- Visie op leren en opleiden HAN ILS
- OS/OER
- Overzicht alumni HAN ILS
- Toetsbeleid HAN ILS
- Voor deeltijd:
 - Onderlegger vrijstellingen onderwijskundige deeltentamens
 - Raamleerplan
 - Deel I project deeltijd faculteit Educatie
- Beleid onderzoek:
 - Leerlijn onderzoek bacheloropleidingen 2014-2015
 - Leerlijn onderzoek bacheloropleidingen 2013-2014
- Kwaliteit vakdidacticus
- Managementactiviteitenplan
- Notulen opleidingscommissie
 - 7x notulen opleidingscommissie
 - Jaarplanning opleidingscommissie 2013-2014
 - Advies opleidingscommissie aan directie m.b.t. OS/OER
 - Jaarverslag opleidingscommissie 2013-2014
- NSE: analyse NSE ILS-breed en per opleiding en cijfers NSE ILS-breed en per opleiding
- Resultaten LKT 1^e en 2^e ronde
- Handleidingen afstuderen:
 - 2013-2014*
 - Afstudeeronderzoek
 - Beoordeling afstudeeronderzoek
 - Deeltijdonderzoek en LOT
 - Studiewijzer afstudeeronderzoek
 - Integraal handelen
 - Handleiding beoordeling integraal handelen niveau 3 deeltijd
 - Handleiding beoordeling integraal handelen niveau 3 voltijd
 - Portfoliobeoordeling integraal handelen niveau 3
 - Examinatorenhandleiding integraal handelen niveau 3

 - 2014-2015*
 - Afstudeeronderzoek
 - Beoordelingsformulier leerwegaafhankelijk tentamen (LOT)
 - Beoordelingsformulier examiner 1 onderzoeksverslag

- Beoordelingsformulier examiner 2 onderzoeksverslag
- LOT afstudeeronderzoek
- Studiewijzer afstudeeronderzoek voltijd
- Studiewijzer afstudeeronderzoek deeltijd
- Integraal handelen
- Beoordelingsformulier integrale toets niveau 3 voltijd
- Beoordelingsformulier integrale toets niveau 3 deeltijd
- Handleiding integrale toets niveau 3 deeltijd
- Handleiding integrale toets niveau 3 voltijd
- Werkplekieren
- Beoordelingsformulier student voltijd
- Beoordelingsformulier student deeltijd
- Beoordelingsformulier student voltijd voor SPD
- Beoordelingsformulier student deeltijd voor SPD
- Stagekaart wpl1 voltijd
- Stagekaart wpl1 deeltijd
- Stagekaart wpl2a voltijd
- Stagekaart wpl 2b voltijd
- Stagekaart wpl2 deeltijd
- Stagekaart wpl 3 voltijd en deeltijd
- Eindwerken per opleiding (zie bijlage 7)

Bijlage 7 Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Het panel heeft per opleiding uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten de afstudeerdossiers van zeven studenten geselecteerd. Voor de opleidingen Natuur- en Scheikunde zijn vanwege de kleine aantallen studenten en vanwege het feit dat vroegere cohorten niet representatief waren respectievelijk drie en zes afstudeerdossiers geselecteerd. Aanvullend zijn tijdens het bezoek dossiers uit vroegere cohorten bestudeerd. Bij de keuze is rekening gehouden met een spreiding over cohorten en varianten naar rato van het aantal studenten en met een evenwichtige spreiding over de cijfers (laag, gemiddeld, hoog).

Aardrijkskunde

Studentnummer
483509, vt
469584, vt
462085, vt
446318, vt
457350, vt
429096, vt
500646, dt

Biologie

Studentnummer
483333, vt
473749, vt
485608, dt
466896, vt
457125, vt
477675, vt
469584, vt

Duits

Studentnummer
515420, dt
478203, vt
426302, vt
486229, dt
411893, dt
512344, dt
468981, vt

Economie

Studentnummer
414781, vt
456314, vt
437010, vt
412913, dt
991739, dt
463873, vt KOP
530345, vt KOP

Engels

Studentnummer
471937, dt
479849, vt
471675, vt
486894, dt
498383, dt
466123, vt
433287, vt

Frans

Studentnummer
461588, vt
483462, vt
445524, vt
483714, dt
497813, dt
510890, dt
457742, vt

Geschiedenis

Studentnummer
478075, vt
479636, vt
483026, vt
107564, dt
499724, dt
478944, vt
465087, vt

Natuurkunde

Studentnummer
444955, vt
473139, dt
443347, vt

Nederlands

Studentnummer
483231, vt
467289, vt
451213, vt
513633, dt
499221, dt
485719, dt
73333, dt

Pedagogiek

Studentnummer
465154, vt KOP
468551, vt KOP
540447, vt KOP
442439, dt KOP
462081, vt KOP
519482, vt KOP
453475, vt, KOP

Scheikunde

Studentnummer
482500, vt
453880, vt
449620, vt
457983, vt KOP
456348, vt KOP
527740, vt KOP

Wiskunde

Studentnummer
467946, vt
479362, vt
441126, vt
504380, dt
469567, vt
449962, vt
492664, dt

Bijlage 8 Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency



Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

006A2015.01 2e graads lerarenopleidingen

Instelling: HAN.

Visitatie datum: 19, 20, 21 mei 2015

Ondergetekende: . . . A.M. Smelt-Medendorp

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: . . . directeur

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

Datum: 1 mei 2015